

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÂNE
Institutul de Istorie

STUDII

Revistă de istorie și filosofie

II

ANUL 6

APRILIE—IUNIE 1953

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÂNE
www.dacoromanica.ro

„STUDII“ REVISTĂ DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
APARE TRIMESTRIAL

COMITETUL DE REDACȚIE

PROF. UNIV. V. CHEREȘTEȘIU ȘI CONF. UNIV. A. ROMAN (Redactori responsabili),
PROF. UNIV. L. BANYAY (Cluj), ACAD. P. CONSTANTINESCU-IAȘI, CONF. UNIV. BARBU
CÂMPINA, PROF. UNIV. C. I. GULIAN, PROF. UNIV. ATHANASIE JOJA, PROF. UNIV. I.
IONAȘCU, CONF. UNIV. V. MACIU, CONF. UNIV. V. POPOVICI (Iași), PROF. UNIV. S. ȘTIRBU,
PROF. UNIV. D. PRODAN (Cluj), ACAD. MIHAIL ROLLER.

BUCUREȘTI, B-DUL GENERALISSIMUL STALIN NR. 1, TEL. 2-87-43
ABONAMENTE: CENTRUL DE DIFUZARE A PRESEI, STR. SĂRINDAR NR. 14, TEL. 5-28-90, ȘI
LIBRĂRIA ACADE. UEI R. P. R. CALEA VICTORIEI 27, TEL. 4-08-50

www.dacoromanica.ro

ACADEMIA REPUBLICII POPULARE ROMÂNE
INSTITUTUL DE ISTORIE

STUDII

Revistă de istorie și filosofie

II

A N - U L 6

A P R I L I E — I U N I E 1 9 5 3

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII POPULARE ROMÂNE
www.dacoromanica.ro

„S T U D I I” REVISTĂ DE ISTORIE ȘI FILOSOFIE
APARE TRIMESTRIAL

COMITETUL DE REDACȚIE

PROF. UNIV. V. CHERESTEȘIU ȘI CONF. UNIV. A. ROMAN (Redactori responsabili),
PROF. UNIV. L. BANYAY (Cluj), ACAD. P. CONSTANTINESCU-IAȘI, CONF. UNIV. BARBU
CÂMPINA, PROF. UNIV. C. I. GULIAN, PROF. UNIV. ATHANASIE JOJA, PROF. UNIV. I.
IONAȘCU, CONF. UNIV. V. MACIU, CONF. UNIV. V. POPOVICI (Iași), PROF. UNIV. S. ȘTIRBU,
PROF. UNIV. D. PRODAN (Cluj), ACAD. MIHAIL ROLLER.

BUCUREȘTI, B-DUL GENERALISIMUL STALIN NR. 1, TEL. 2-87-43
ABONAMENTE: CENTRUL DE DIFUZARE A PRESEI, STR. SĂRINDAR Nr. 14, TEL. 5-28-90, ȘI
LIBRĂRIA ACADEMIEI R.P.R. CALEA VICTORIEI 27, TEL. 4-08-50

www.dacoromanica.ro

CUPRINSUL

	Pag.
GH. GHEORGHIU-DEJ, Cuvântarea rostită la congresul fruntaşilor din gospo- dăriile agricole colective	5
★	
* * * Despre activitatea Institutului de Istorie din Cluj al Academiei R.P.R.	31
★	
V. LIVEANU, Grevele din România în anul 1918	41
T. BUGNARIU, Nicolae Bălcescu şi problema naţională	57
S. VIANU, Din lupta poporului român pentru scuturarea jugului otoman şi cuce- rarea independenţei	65
A. JOJA, Karl Marx, fondatorul comunismului ştiinţific	97
C. I. GULIAN, Desvoltarea filosofiei marxiste de către Lenin şi Stalin	113
★	
B. D. GRECOV, În România nouă	129
A. PANKRATOVA, Problemele arzătoare ale ştiinţei istorice sovietice	135
GH. PIC şi E. CHIVU, Din activitatea Institutului de Studii Româno-Sovietic al Academiei R.P.R.	153
★	
M. RALEA, Aspectul amoral al psihologiei în faza putrefacţiei capitaliste	165
I. IONAŞCU, Tănase Constantin, un învăţător înaintat, la mijlocul veacului al XIX-lea	177
ION VLĂDUŢIU, Scrisori din Moscova. Despre munca Asociaţiei Ştiinţifice Stu- denţeşti la Facultatea de Istorie a Universităţii Lomonosov din Moscova	193
DISCUŢII	
AL. GRECU, Răscoala ţăranilor în Moldova în anii 1563—1564	201
DOCUMENTE	
* * * Acte inedite sau greşit editate privind istoria Moldovei (1432—1434)	215
C. ŞERBAN, Documente cu privire la răscoala decembriştilor	217
NOTE ŞI RECENZII	
I. BIEZUNSKA, Situaţia şi organizarea ştiinţelor istorice în Polonia după cel de al doilea război mondial.	219
GH. CRONŢ, <i>M. V. Levenco</i> : Un izvor preţios privitor la relaţiile ruso-bizantine din secolul al X-lea	225
* * * Documente privind istoria României. Veacul XVI. B. Ţara Românească (1581—1590 şi 1591—1600); veacul XVII. A. Moldova (1601—1605 şi 1606—1610); Războiul pentru independenţă, v. III	229

СОДЕРЖАНИЕ

Стр.

Г. ГЕОРГИУ-ДЕЖ, Речь, произнесенная на Конгрессе передовиков коллективных сельских хозяйств	5
---	---

* * * О деятельности Клужского института истории Академии РНР.	31
--	----

В. ЛИВИАНУ, Забастовки 1918 года в Румынии	41
Т. БУГНАРИУ, Николай Балческу и национальный вопрос	57
С. ВИАЛУ, О борьбе румынского народа за свержение оттоманского ига и завоевание независимости	65
А. ЖОЖА, Карл Маркс — основоположник научного коммунизма	97
К. И. ГУЛИАН, Развитие марксистской философии Лениным и Сталиным	113

Б. Д. ГРЕКОВ, В новой Румынии	129
А. ПАНКРАТОВА, Насущные вопросы советской исторической науки	135
Г. ПИК и Е. КИВУ, О деятельности Румыно-Советского научного института Академии РНР	153

М. РАЛЯ, Аморальный аспект психологии в фазе капиталистического разложения	165
И. ИОНАШКУ, Тэнасе Константин — передовой учитель в середине XIX века	177
И. ВЛЭДУЦИУ, Письма из Москвы. О работе Студенческого научного общества на Историческом факультете Московского университета имени Ломоносова	193

ДИСКУССИИ

А. ГРЕКУ, Крестьянское восстание в Молдавии 1563—1564 гг.	201
---	-----

ДОКУМЕНТЫ

* * * Неопубликованные или ошибочно изданные документы относительно истории Молдавии (1432—1434)	215
К. ШЕРБАН, Документы относительно восстания декабристов	217

ЗАМЕТКИ И РЕЦЕНЗИИ

И. БИЕЗУНСКА, Положение и организация исторических наук в Польше после второй мировой войны	219
Г. КРОНЦ, М. В. Левченко: Ценный источник, касающийся русско-византийских взаимоотношений X века	225
* * * Документы относительно истории Румынии. XVI век. В. Ва- лахия (1581—1590 и 1591—1600). XVII век. А. Молдавия (1601—1605 и 1606—1610). Война за независимость, т. III	229

GH. GHEORGHIU-DEJ

CUVÂNTARE ROSTITĂ LA CONGRESUL FRUNTAȘILOR DIN GOSPODĂRIILE AGRICOLE COLECTIVE

Tovarăși,

Din Împuternicirea Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român și a Guvernului Republicii Populare Române aduc Congresului frunțașilor din gospodăriile agricole colective un cald și tovarășesc salut. (*Aplauze puternice*).

S'au întrunit aici frunțași din gospodăriile colective de pe întreg cuprinsul țării, pentru a dezbate proiectul noului statut, a face bilanțul muncii desfășurate până acum de gospodăriile colective, a dezvălui lipsurile și neajunsurile care mai există și a trage concluzii cu privire la dezvoltarea muncii în viitor.

Congresul acesta are o importanță deosebită. El constituie un moment însemnat în munca de construire a socialismului în țara noastră. Este primul Congres al reprezentanților aleși ai părții celei mai înaintate a țărănimii noastre muncitoare, țărănimea colectivistă.

În perioada premergătoare Congresului au avut loc adunări generale ale gospodăriilor colective și adunări largi de masă ale țăranilor muncitori, unde s'a dezbătut proiectul noului statut-model al gospodăriilor agricole colective.

Proiectul de statut a fost primit de masele cele mai largi ale țărănimii muncitoare cu mare entuziasm. Au luat parte la discuții zeci de mii de țărani muncitori cu gospodărie individuală, arătând pe deplin interesul crescând ce-l poartă țărănimea muncitoare pentru calea socialismului în agricultură, pentru o viață nouă, mai bună, mai cultă.

În timpul dezbaterilor, mii de țărani muncitori au făcut cereri de intrare în gospodăriile colective existente, de creare de noi întovărășiri și gospodării colective ; s'au format noi gospodării colective și întovărășiri agricole.

Adunările generale ale gospodăriilor colective au fost un bun prilej de a se face o analiză a muncii, de a discuta în spirit critic și autocritic problemele și sarcinile principale care stau în fața gospodăriilor colective.

Aceasta a contribuit la întărirea simțului de răspundere pentru bunul obștesc, a grijii pentru apărarea și mărirea avutului obștesc ; aceasta a dus la întărirea disciplinei muncii și la mai buna organizare a ei. Critica și autocritica au contribuit la întărirea conducerii gospodăriilor colective, la întărirea democrației interne

În adunările generale au fost făcute propuneri valoroase în scopul îmbunătățirii proiectului de statut, care au fost însușite la elaborarea proiectului prezentat Congresului.

Adunările generale au constituit un mijloc important de ascuțire a vigilenței de clasă față de dușmanul care încearcă să se infiltreze în gospodăriile colective cu scopul de a le submina dinăuntru, a le destrăma.

Congresul a adoptat noul statut, legea de bază a gospodăriilor colective, a făcut analiza muncii depuse până acum, realizând un bogat schimb de experiență în munca de consolidare și dezvoltare a gospodăriilor colective și întovărășirilor existente. Fără îndoială că acesta va contribui la îmbunătățirea producției noastre agricole în scopul ridicării nivelului de trai material și cultural al oamenilor muncii dela orașe și sate. S'a discutat despre măsurile ce trebuiesc luate pentru consolidarea alianței între clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, alianță ce constituie temelia regimului nostru de democrație populară. (*Aplauze îndelungate*).

Discuțiile la care a participat un număr atât de mare de fruntași ai gospodăriilor colective, de țărani muncitori întovărășiți, de lucrători din S.M.T.-uri, tehnicieni, ingineri, agronomi, oameni de știință, observațiile critice și propunerile făcute arată că lucrările Congresului sunt o contribuție de mare însemnătate pentru mersul înainte pe calea construcției socialiste la sate, de care depinde triumful definitiv al socialismului la noi în țară.

În acest Congres s'a manifestat din nou cu putere justetea politicii naționale leninist-staliniste a partidului nostru, politică de frăție și prietenie între poporul român și minoritățile naționale. Dela tribuna Congresului au vorbit alături de țărani colectivști români și colectivști maghiari, germani, sârbi, în limba lor maternă. Dar toți au vorbit aceeași limbă — limba unor oameni însuflețiți de acelaș scop, devotați cu trup și suflet patriei comune — Republica Populară Română, oameni care muncesc neobosit pentru întărirea și înflorirea ei. (*Aplauze*).

Această atmosferă de unire frățească între poporul român și minoritățile naționale care muncesc umăr la umăr pentru un țel comun ne face să vedem și mai limpede cât de dușmănoasă intereselor poporului era politica burgheziei și moșierimii — de învrăjbire a oamenilor muncii de diferite naționalități, în scopul exploatării și asupririi lor.

Oamenii muncii din Republica Populară Română, aparținând minorităților naționale, se bucură din plin de egalitatea în drepturi cu poporul român. Aceasta este una din cuceririle cele mai de preț ale poporului muncitor și al regimului de democrație populară. Să întărim mereu prietenia și frăția între poporul român și minoritățile naționale, combătând fără cruțare orice manifestare a șovinismului și naționalismului burghez.

Tovarăși,

Anii puterii populare sunt ani de puternic avânt economic și cultural al forțelor creatoare ale poporului atâta timp ținute sub obroc de capitalism.

Industria noastră socialistă înaintază într'un ritm rapid; fabricăm astăzi în serie mașini din cele mai complicate. Pentru vecie au fost stărpite în țara noastră bolile de nelecuit ale capitalismului: crizele, șomajul, ruinarea oamenilor muncii. Producem din an în an tot mai multe mărfuri pentru satisfacerea nevoilor poporului nostru. Căderea leului nostru a crescut.

Învățământul, știința, tehnica, arta, literatura au condiții de dezvoltare fără precedent în țara noastră.

În satele noastre își face drum bunăstarea țărănimii muncitoare, tractoarele și alte mașini agricole ușurează munca milioanelor de țărani muncitori care își lucrează astăzi mai bine pământul, pătrunde electricitatea în casele oamenilor muncii; femeia nu mai naște în câmp ci la maternitate; învățătura de carte risipește negura neștiinței.

Țăranii muncitori nu mai trăesc sub teroarea jandarmului și a poruncii moșierești; țăranii muncitori și-au ales reprezentanții în sfaturile populare, în Marea Adunare Națională, în Prezidiul ei, iau parte la conducerea treburilor obștești.

Constituția R.P.R. consacră una din cele mai mari cuceriri ale poporului nostru muncitor : „ *Pământul este al celor ce-l muncesc* “. S'a realizat astfel visul de veacuri al țărănimii muncitoare. (*Aplauze puternice*).

Cresc, la țară, oameni noi, cum nu au putut să crească niciodată. Este deajuns să privim în această sală și vedem oameni noi, constructorii vieții noi în satele Republicii noastre : președinți de gospodării colective, brigadierii de frunte, fruntași ai recoltelor bogate, țărani colectivști. Asemenea oameni pot să se ridice numai în condițiile create de regimul democrat-popular. (*Aplauze*).

I

Tovarăși,

Au trecut 4 ani dela Plenara din 3—5 Martie 1949, care a trasat sarcina istorică a trecerii la reconstrucția socialistă a agriculturii. În acest răstimp, partidul, statul democrat-popular, poporul român au dobândit importante succese în munca de transformare socialistă a agriculturii. Peste 280.000 de familii de țărani muncitori s'au unit în 1966 gospodării agricole colective și aproape 2.000 întovărășiri de lucru în comun a pământului. (*Aplauze puternice*).

Gospodăriile agricole de stat, gospodăriile agricole colective și întovărășirile cuprind aproape un sfert din suprafața arabilă a țării. Producția medie la hectar a multor gospodării colective și întovărășiri a întrecut cu 25—50% pe cea a gospodăriilor individuale, dovedind pe deplin superioritatea agriculturii colective, făcută pe întinderi mari de pământ, cu mijloace mecanizate și cu folosirea cuceririlor științei — asupra agriculturii pe petece înguste de pământ, cu mijloace și metode înapoiate.

Numeroase gospodării colective s'au întărit din punct de vedere economico-organizatoric, au început să introducă metode înaintate de cultivare a pământului, să folosească într-o măsură crescândă resursele naturale pentru irigații și alte îmbunătățiri funciare, să dezvolte creșterea animalelor și alte ramuri de producție agricolă, să ridice însemnate construcții gospodărești. Un număr tot mai mare de gospodării colective au devenit astfel centre de atracție pentru țărănimea muncitoare, modele vii de ceea ce în seamnă marea gospodărie socialistă în agricultură.

Să luăm, de pildă, gospodăria colectivă „16 Februarie“, regiunea Ploiești, raionul Mizil. Producția obținută în 1952 a fost superioară la toate culturile față de producția gospodăriilor individuale din vecinătate.

— la grâu, gospodăria colectivă a dat 2.200 kg. la hectar față de 850 kg. la hectar în gospodăriile individuale;

— la porumb, a dat 1.350 kg. la hectar față de 800 kg. în gospodăriile individuale;

-- la floarea soarelui, a dat 1.150 kg. la hectar față de 300 kg. în gospodăriile individuale;

— la sfeclă furajeră, gospodăria colectivă a dat 30.000 kg. la hectar față de 8.000 kg. în gospodăriile individuale.

În afară de cultivarea pământului, gospodăria și-a dezvoltat și alte ramuri de producție agricolă; ea dispune în prezent de 370 oi cu 72 miei, 17 scroafe, 200 păsări și 320 pui, — ceea ce pentru început este bine.

Ca rezultat, colectivii au dobândit venituri mari. Să luăm un caz din multe. Colectivistul Savu Petria având împreună cu trei membri ai familiei 500 de zile-muncă, a primit următoarele; grâu 1700 kg., porumb 1650 kg., floarea soarelui 500 kg., orz 500 kg., sfeclă furajeră 2500 kg., fân și lucernă 2500 kg., 4000 lei în bani.

Trebuie spus că membrii gospodăriei colective „16 Februarie“ s'au dovedit a fi nu numai oameni harnici, dar și setoși de învățătură; mulți dintre ei au urmat regulat cursurile agrotehnice. Iată cu adevărat o pildă pentru alte gospodării colective și drumul de urmat pentru țăranii muncitori individuali spre socialism.

Alte gospodării colective au ridicat numeroase construcții gospodărești, cum este cea din Valea Roșie, regiunea București, care și-a construit o magazie pentru 600 tone, un grajd pentru 50 de vite mari, 3 remize, 2 ateliere, cotețe de păsări pentru 1000 de capete, folosind în cea mai mare parte materiale locale.

Dând însemnătate creșterii vitelor, gospodăria colectivă din Palazul Mare, regiunea Constanța, are în prezent 50 de vaci, 450 de oi, 100 porci și 700 păsări, ceea ce reprezintă o însemnată bogăție obștească și o serioasă sursă de venituri pentru colectivii.

Care este explicația acestor succese ale gospodăriilor agricole colective? Buna organizare a muncii pe brigăzi permanente, îndeplinirea muncilor agricole la timp și cu respectarea minimelor agrotehnice, munca politică rodnică a organizației de bază, care a reușit să mobilizeze la muncă pe toți colectivii în timpul campaniilor agricole.

Un sprijin de seamă pentru buna organizare a muncii în gospodăriile colective l-au primit colectivii din partea delegațiilor de colhoznici, tehnicieni și oameni de știință din agricultura sovietică, ce ne-au vizitat țara și care au dat tinerelor noastre gospodării colective sfaturi prețioase, izvoite din imensa experiență a bogatelor colhozuri sovietice. (*Aplauze care se transformă în urale. Se strigă U.R.S.S., U.R.S.S.*)

Rezultatele obținute de gospodăriile colective au o puternică influență asupra țăranilor muncitori cu gospodării individuale; numai în gospodăriile colective existente au intrat în cursul ultimului an peste 44.000 țărani muncitori, iar alți 42.000 țărani muncitori, din peste 3.000 sate, au înaintat cereri de a forma noi gospodării colective.

Intovărișirea agricolă și-a demonstrat puterea de convingere și de educare în spiritul muncii colective a țăranilor muncitori.

În raioanele unde organele de partid și de stat au dat importanța cuve-

nită întovăășirilor agricole, numărul lor a crescut de 5—8 ori față de aceeași perioadă a anului trecut.

Sunt peste 21.000 cereri, din 1.404 sate, pentru formarea de noi întovăășiri.

Justețea liniei partidului și-a găsit o nouă confirmare în faptul că un număr de 218 întovăășiri agricole s'au transformat — la cererea membrilor lor — în gospodării colective.

Din cele de mai sus se vede că o parte însemnată a țărănilor cu gospodării mici și mijlocii s'a orientat spre gospodării agricole colective și întovăășiri, unde se dezvoltă relațiile de colaborare și ajutor reciproc între oamenii muncii, se folosește tehnica înaintată, se făurește astfel o viață mai bună. Cea mai mare parte a țărănimii muncitoare, rămânând încă în forma gospodăriei individuale, și-a îmbunătățit relativ nivelul de trai, fără însă să poată ieși din impasul pe care mica gospodărie producătoare de mărfuri îl poartă în sine, și anume că ea nu poate asigura reproducția lărgită în agricultură, iar în anii cu recoltă slabă nici măcar o reproducție simplă, ceea ce determină pe țăranul mic proprietar să se angajeze înafara gospodăriei, pentru a-și spori veniturile.

De acest fapt au început să-și dea seama și țăranii mijlocași, al căror număr a crescut ca rezultat al eliberării țărănimii muncitoare de sub robia moșierilor și al limitării exploatării chiaburești. O parte însemnată dintre țăranii mijlocași au început să se orienteze spre întovăășiri și gospodării colective.

Astfel, în perioada dela 1 Iunie 1952 și până acum, din numărul familiilor care au constituit noi gospodării colective, majoritatea o formează mijlocașii (57,8%) pe când țăranii fără pământ 7%, iar țăranii săraci 35,2%. Experiența construcției colhoznice în U.R.S.S. ne învață ce însemnată deosebită are faptul că mijlocașul începe să se orienteze spre gospodăria colectivă.

De o deosebită însemnatate este faptul că țăranii săraci și mijlocași au dobândit conștiința poziției lor față de chiaburime — burghezia satelor — că au înțeles că fac parte din țărănimea muncitoare, aliată a clasei muncitoare, clasa conducătoare a statului de democrație populară.

În ultimii ani, cu toate neajunsurile și greșelile săvârșite de către unii activiști de partid și de stat, s'a delimitat mai precis hotarul dintre țăranii mijlocași, deci țăranii muncitori, — pe de o parte — și chiaburi, deci exploatați ai țărănimii, — pe de altă parte, — aplicându-se cu fermitate linia politică a partidului de îngrădire a exploatării chiaburești.

Lupta de clasă în satele noastre devine tot mai ascutită, ia forme variate, până la acte de violență, acte criminale din partea dușmanului de clasă, și se desfășoară în condiții noi. După apariția și dezvoltarea sectorului socialist în agricultură, așa cum a arătat marele Stalin, ea se desfășoară nu numai înafara gospodăriei colective, ci și împotriva dușmanului care încearcă să se infiltreze înlăuntrul gospodăriei colective, datorită lipsei de vigilență.

Iată o pildă: multă vreme din gospodăria colectivă Frățești, regiunea București, soseau vești proaste, alarmante. Fenomene de destrămare, cazuri de neglijență criminală față de avutul obștesc, care au culminat cu stricarea a 6 vagoane de furaj ș. a. La o cercetare mai atentă s'a descoperit pricina: consiliul de conducere era format din elemente necorespunzătoare,

iar în fruntea gospodăriei, ca președinte, s'a strecurat un element dușmănos, un legionar, care întreținea relații strânse cu chiaburii. El lovea cu ură în gospodăria colectivă. Asemenea situații s'au mai descoperit și în alte locuri.

Gospodăriile agricole colective sunt o formă socialistă de organizare a producției, dar importă înainte de toate conținutul ce se toarnă în această formă, importă înainte de toate cine stă în fruntea gospodăriilor colective și cine le conduce.

Trebue să veghem ca în fruntea gospodăriilor colective și întovărășirilor din Republica noastră să stea oameni cinstiți, oameni ai muncii atașați cu trup și suflet regimului democrat-popular, cauzei socialismului.

Întărirea gospodăriilor colective și a întovărășirilor, intensificarea legăturilor lor cu țărani muncitori individuali duc la izolarea chiaburimii de masele largi ale țărânimii, la întărirea luptei țărânimii muncitoare împotriva chiaburimii. Desfășurarea relațiilor de clasă, a luptei de clasă, în satele din țara noastră în acești patru ani a confirmat pe deplin justetea liniei trasate de Plenara C.C. al P.M.R. din 3—5 Martie 1949.

În transformarea socialistă a agriculturii un rol însemnat organizatoric îl au stațiunile de mașini și tractoare. Ele au contribuit la crearea întovărășirilor și gospodăriilor colective existente și la obținerea, de către acestea, a unor recolte mari. Multe S.M.T.-uri din țara noastră s'au arătat a fi cu adevărat organizator al producției în gospodării colective și întovărășiri.

Investițiile pentru S.M.T.-uri au fost mult sporite anul acesta față de 1952.

Avem astăzi 218 S.M.T.-uri cu un total de 9.650 tractoare și peste 25.000 mașini agricole remorcate cu o capacitate de lucru de 4.600.000 hantri — în afară de cele 4.400 tractoare dela gospodării agricole de stat.

S.M.T.-urile sunt deservite de 114 ateliere de reparații și de 19 centre mecanice regionale.

Înlăturarea vechiului sistem defectuos de salarizare și introducerea sistemului socialist de salarizare și premiere a constituit un puternic stimulent pentru tractoristi și ceilalți muncitori și tehnicieni dela S.M.T. Au fost efitinite tarifele de plată pentru lucrările executate de S.M.T. pentru gospodării agricole colective și întovărășiri.

Ca urmare a măsurilor luate, în campania agricolă din primăvara acestui an, tractoarele S.M.T.-urilor au efectuat de 4 ori mai multe lucrări decât în aceeași perioadă a anului trecut. Tractoriștii au început să execute lucrări noi, cum sunt: semănatul mecanic, prășitul mecanic și altele.

Cu toate succesele obținute în construcția socialistă la sate mai există încă serioase lipsuri.

Principalele lipsuri care s'au manifestat pe acest tărâm au fost rezultatul acțiunii contrarevoluționare a deviatorilor de dreapta care au dus o politică de avantajare a elementelor capitaliste dela sate în dauna țărânimii cu gospodării mici și mijlocii. Grupul deviatorilor de dreapta a împins la călcarea liberului consimțământ — căutând să frâneze pentru un anumit timp trecerea țărânimii muncitoare pe calea socialismului, — a admis pătrunderea elementelor chiaburești în gospodării colective, pentru a le descompune din interior și a le compromite în fața țărânimii muncitoare. Deasemeni ei au provocat pagube de miliarde lei vechi S.M.T.-urilor și Gostat-urilor.

În anul care a trecut dela zdrobirea devierii de dreapta, S.M.T.-urile au pornit pe calea consolidării lor ; s'au creat 602 gospodării colective noi. Iar numărul întovărășirilor agricole a crescut cu 1121. Peste 3.000 de chiaburi strecurați în gospodăriile colective au fost demascați și excluși. *(Aplauze puternice).*

Astăzi, după un an dela demascarea și zdrobirea devierii de dreapta, apare și mai puternic întreaga însemnătate a luptei duse de partidul nostru împotriva celor care au încercat să-l abată dela drumul leninist-stalinist. Este lesne de înțeles că dacă acest lucru nu ar fi fost făcut la timp, întreaga noastră înaintare spre socialism ar fi fost serios stânjenită.

Principiul liberului consimțământ, intrarea de bună voie a țăranilor muncitori în gospodăria colectivă, sau în întovărășire este un principiu leninist-stalinist fundamental în opera de transformare socialistă a agriculturii.

Numai convingerea adâncă a țăranimii muncitoare despre marile avantaje ale gospodăriei colective poate servi drept bază pentru crearea unor gospodării colective cu adevărat trainice.

Încălcarea liniei partidului nu poate folosi decât chiaburilor și altor dușmani de clasă, care caută să compromită ideea transformării socialiste a agriculturii și să lovească în alianța clasei muncitoare cu țăranimea muncitoare — baza puterii populare.

Ce fel de gospodărie colectivă poate să fie aceea în care au fost strânși, la întâmplare, oameni neconvinși de avantajile gospodăriei agricole colective și care se uită tot timpul înapoi spre mica lor fâsie de pământ ? Asemenea gospodării colective sunt dela început sortite destrămării, căci e treabă ușoară pentru chiabur să uneltească într-o asemenea împrejurare ! Sunt doar cunoscute șovăielile micului proprietar agricol ! Trecerea dela orânduirea veche, capitalistă, la orânduirea nouă, socialistă, înseamnă o adâncă revoluție în viața țăranimii. După ce oamenii au trăit cum au apucat din bătrâni, după ce au mers un timp îndelungat pe calea veche capitalistă, care deși a însemnat pentru ei o viață de mizerie, de lipsuri și de sărăcie pe micile lor petece de pământ, era totuși o cale bătorită, deodată li se arată o cale nouă, calea gospodăriei agricole colective, în care munca și avutul se bazează pe proprietatea privată, ci pe cea colectivă, nu pe munca individuală și pe o tehnică înapoiată, ci pe munca colectivă și pe tehnica modernă. Un asemenea pas în viață nu este ușor de făcut.

Iată pentru ce trebuie desfășurată o muncă de lămurire răbdătoare, de ce trebuie să studiezi condițiile concrete din satul dat, relațiile de clasă, manevrele chiaburilor, să combați și să înlături cu răbdare toate nedumeririle și chiar influențele dușmane, să folosești exemple și argumente convingătoare. Din păcate această metodă nu este pe placul unor activiști, care preferă „metodele forte”.

Țăranului îi trebuie timp să se convingă, să vadă cu ochii lui foloasele gospodăriei colective. Care țăran muncitor nu dorește o viață mai bună, mai îmbelșugată, mai cultă, pentru el și familia sa ? Țăranul nu se mulțumește cu vorbe, oricât de frumoase ar fi, el vrea dovezi ! Asemenea dovezi există — și încă numeroase — ele trebuie să devină larg cunoscute de toți țăranii muncitori.

Din numărul de gospodării colective și întovărășiri existente, un număr mare dintre ele s'au consolidat în ultimii ani în așa măsură încât

au devenit exemple vii și convingătoare despre superioritatea agriculturii socialiste asupra gospodăriei individuale; ele sunt pentru fiecare țaran muncitor care le vizitează, un îndemn puternic să intre în gospodăria colectivă sau întovărășire.

Cei aproape o mie de țărani muncitori, care au vizitat Uniunea Sovietică între anii 1949—1953, au avut un rol hotărâtor în crearea și întărirea gospodăriilor colective din țara noastră, căci ei au văzut minunatele colhozuri sovietice, s'au convins că numai drumul gospodăriei colective poate duce la un trai îmbelșugat și fericit.

Tovarăși,

Trebue să atragem atenția asupra unei atitudini nejuste, care se manifestă de un timp încoace în unele locuri în rândurile țaranilor colectivști, aceea de a nu primi noi membri în gospodăria colectivă, sub motiv că aceștia trebuiau să intre dela început în gospodăriile colective. Aceasta izolează țărani din gospodăriile colective de restul țaranilor muncitori, pe care îi îndepărtează în loc să-i apropie. Asemenea atitudine nu poate conveni decât chiaburului care la rândul său încearcă, cu vicleșugul său caracteristic, să influențeze pe țărani muncitori să nu se apropie de gospodăria colectivă.

Chiaburimea știe că în ziua când întreaga țărănime muncitoare va apuca pe calea gospodăriilor colective și va fi lichidată posibilitatea exploatarea țaranilor muncitori, va veni vremea lichidării sale ca clasă. Iată de ce chiaburii caută din răspuțeri să izoleze țărani muncitori individuali de țărani colectivști, să-i împiedice să-și însușească exemplul bun al gospodăriei socialiste. Este în interesul colectivștilor ca gospodăria colectivă să fie un mijloc de apropiere și nu de respingere a țaranilor muncitori cu gospodării individuale.

Faptul că țărani muncitori nu au intrat dela început în gospodării colective nu trebue să ne facă să le întoarcem spatele, ci dimpotrivă, trebue să intensificăm munca politică în rândurile lor, să-i convingem cu noi dovezi că este în interesul lor să vină în gospodăria colectivă sau întovărășire cu un ceas mai devreme.

Sunt numeroase cazuri când organizațiile de partid, membrii de partid și țărani colectivști care n'au renunțat la munca de lămurire, cu perseverență și răbdare au reușit în cele din urmă să convingă să intre în gospodăria colectivă nu numai pe unii țărani muncitori care șovăiau, ci chiar pe unii dintre cei mai șovăelnici; dintre aceștia sunt mulți colectivști care astăzi lucrează foarte bine, unii sunt chiar frunțași în gospodării colective.

Aceasta arată că numai munca temeinică și răbdătoare de lămurire dă rezultate bune.

În munca de organizare a gospodăriilor agricole colective o deosebită atenție trebue dată femeilor — soțiile țaranilor muncitori care ocupă un loc însemnat în gospodărie, în producție, în familie.

Tovarăși,

În legătură cu munca de organizare a întovărășirilor de lucru în comun a pământului se constată în multe regiuni o atitudine de subapreciere, cu totul neîntemeiată, din partea unor activști de partid și de stat.

Se vede că nu s'a înțeles îndeajuns însemnătatea întovărășirilor agricole ca formă de cooperatie de producție accesibilă unor mase largi de țărani care nu sunt încă hotărâți să facă pasul decisiv spre gospodăria colectivă, dar care văd foloasele lucrării pământului pe suprafețe întinse cu mijloace mecanizate și vor să se convingă prin propria experiență de acest lucru.

Cât de neîntemeiată este atitudinea acestor activiști o dovedește numărul din ce în ce mai mare de țărani muncitori care vor să intre în întovărășiri agricole.

Deasemenea trebuie să atragem atenția în mod cu totul deosebit asupra unei tendințe — care poate deveni primejdioasă dacă nu va fi scoasă la iveală, combătută și lichidată cu toată hotărîrea — tendința de a lăsa ca lucrurile să meargă dela sine în munca de construcție a gospodăriei agricole colective și a întovărășirii, tendință care și-a făcut loc în ultimul timp și a devenit destul de răspândită în mai toate regiunile țării.

Această tendință de a lăsa ca lucrurile să meargă dela sine, este demobilizatoare și oportunistă. Ea se datorește în primul rând neajunsurilor noastre în munca politică și organizatorică în domeniul consolidării gospodăriilor agricole colective și al întovărășirilor existente și în încetinirea muncii de organizare a noilor gospodării agricole colective și întovărășirilor agricole.

Sunt numeroase cazuri când organele de partid și de stat obținând rezultate bune în constituirea unor gospodării agricole colective și întovărășiri, își închipue că prin aceasta și-au îndeplinit sarcinile și nu mai au nici o răspundere pentru bunul mers și pentru consolidarea gospodăriilor agricole colective sau întovărășirilor constituite.

În loc ca organele de partid și comitetele executive ale sfaturilor populare să intensifice ajutorul și îndrumarea acestor gospodării agricole colective și întovărășiri, ele sunt lăsate la voia întâmplării să se descurce cum vor putea.

Astfel cele mai bune gospodării agricole colective și întovărășiri pot degenera, se pot descompune.

De unde provine această tendință ?

Ea provine de acolo că la unele organe de partid și de stat, ca urmare a unor succese incontestabile obținute în domeniul construirii socialismului la sate, s'a produs o stare de mulțumire de sine și autoliniștire.

Această tendință ușurează de fapt uneltirile dușmanului pentru subminarea gospodăriilor agricole colective sau întovărășirilor. Unele organe de partid și de stat uită că trecerea țăranilor muncitori la gospodăria agricolă colectivă nu micșorează, ci sporește grija partidului, sporește răspunderea și rolul conducător al comuniștilor și că aceasta cere o conducere și un sprijin de zi cu zi, de ceas cu ceas. Fiecare pas câștigat, fiecare succes obținut trebuie consolidat și trebuie pregătite condițiile pentru obținerea de noi succese.

Unele Stațiuni de Mașini și Tractoare nu acționează ca organizator al producției în gospodăriile colective, nu ajută suficient gospodăriile colective în însușirea și aplicarea agrotehnicii sovietice și a experienței avansate.

Una din sarcinile cele mai importante și anume aceea de a nu schimba repartizarea agronomilor și brigăzilor de tractoare dela deservirea unci

gospodării agricole colective la alta, pentru a se realiza colaborarea dintre brigazile de tractoare și brigăzile de câmp, este pusă în practică numai în puține locuri. Din această cauză nu sunt suficient studiate și cunoscute de către S.M.T.-uri particularitățile solului fiecărei gospodării colective și întovărășiri agricole și este imposibil de stabilit o răspundere precisă pentru îmbunătățirea continuă a fertilității solului.

Datorită faptului că nu s'a introdus în practică principiul răspunderii personale a tractoriștilor, mai sunt cazuri de lipsă de grijă față de avutul obștesc, de pierderi de scule, deteriorări de mașini și chiar furturi de piese.

O problemă importantă este folosirea completă a capacității mașinilor S.M.T. Mai sunt cazuri când tractorul K.D. 35 este folosit numai 50 %, deoarece nu se formează cuplaje de mașini agricole pentru folosirea integrală a puterii lui de tracțiune.

Grija pentru om, pentru nevoile materiale și culturale ale muncitorilor dela S.M.T. nu constituie o latură fundamentală a activității organelor de conducere din S.M.T. și din Ministerul Agriculturii.

Partidul și guvernul dau o mare însemnătate activității S.M.T.-urilor ca focare ale socialismului la sate. Ele trebuie să-și îndeplinească cu cinste sarcinile de răspundere care stau în fața lor.

II

Tovarăși,

O atenție cu totul deosebită trebuie acordată aplicării noului statut, legea de bază a vieții în gospodăria colectivă. (*Aplauze*).

Intrucât statutul a fost pe larg dezbătut de Congres și este adoptat deja, este necesar să subliniem doar câteva principii ce stau la baza noului statut-model al gospodăriilor agricole colective.

Odată cu aplicarea consecventă a statutului în gospodăriile colective, va trebui intensificată mai departe munca de lămurire și popularizare a conținutului și însemnătății noului statut în rândurile țăranilor muncitori.

Care este izvorul puterii și trăinicieii gospodăriei colective? Este fără îndoială proprietatea obștească.

Crearea și consolidarea proprietății obștești este lucrul de căpetenie în gospodăria colectivă.

Cele mai mari succese în întărirea economico-organizatorică și în creșterea veniturilor colectivizatorilor le-au dobândit acele gospodării colective care și-au dezvoltat proprietatea obștească, care pe lângă producția de cereale și-au creat și lărgit alte ramuri de producție agricolă și în primul rând creșterea animalelor. Iată, de pildă, ca urmare a faptului că gospodăria colectivă „Olga Bancic” din regiunea Constanța a obținut o recoltă bună și a încasat peste 200.000 lei numai din vânzarea produselor animale, numeroși colectivizatori și-au construit case noi, și-au cumpărat câte o vacă pentru folosință proprie, aparate de radio, biciclete, etc.

Statutul arată că în gospodăria colectivă se îmbină în mod armonios interesele personale ale membrilor ei cu interesele obștești ale gospodăriei colective.

Aceasta înseamnă că veniturile fiecărui colectivist provenite din zilele-muncă făcute de el cresc pe măsura sporirii veniturilor obștești ale gospodăriei colective.

Munca în gospodăria colectivă constituie lucrul principal și hotărîtor pentru fiecare colectivist, iar gospodăria personală este un element auxiliar care completează veniturile realizate în gospodăria colectivă.

Gospodăria colectivă, gospodărie care cuprinde sute de familii, poate fi condusa numai pe baza unui plan. Acolo unde planul se întocmește în lumina perspectivelor de dezvoltare a gospodăriei colective de către consiliile de conducere cu ajutorul agronomilor dela sfaturile populare și al tehnicienilor dela S.M.T., acolo unde el se discută și se aprobă de către adunarea generală, lucrurile merg bine. Mai sunt însă cazuri când la întocmirea planului nu se cere contribuția colectivităților, nu se ține seama de posibilitățile reale ale gospodăriei, nu se prevede folosirea resurselor locale, sau când planurile se fac din birou la comitetul de partid raional sau la statul raional fără consultarea colectivităților. O asemenea practică birocratică duce la situații ca cea dela gospodăria colectivă Ianca, unde s'au prevăzut sarcini mari cu privire la creșterea animalelor, dar s'a scăpat din vedere asigurarea furajelor.

O problemă de cea mai mare însemnătate pentru consolidarea și dezvoltarea gospodăriei colective este creșterea permanentă a fondului de bază al gospodăriei colective.

Fondul de bază este oglinda în care vezi limpede întreaga dezvoltare a gospodăriilor colective. Faptul că fondul de bază pe țară al gospodăriilor colective s'a ridicat la 230 de milioane lei, crescând într'un singur an cu 60%, arată în mod grăitor procesul de consolidare și dezvoltare al gospodăriilor colective din țara noastră.

O deosebită atenție trebuie acordată de gospodăriile colective creării fondului propriu de semințe selecționate, având și în această privință ajutorul statului.

În cele mai multe gospodării colective fondul de bază a crescut dela an la an, ca o mărturie a dorinței colectivităților de a face să crească bogăția obștească. Trebuie să spunem însă că unele gospodării colective există tendința de a se împărți întreg venitul gospodăriei, fără a se reține partea necesară pentru fondul de bază. Desigur că o asemenea practică nu poate duce la nimic bun.

Unul din cele mai importante principii care trebuie introduse în gospodăria colectivă, de sus și până jos, este principiul răspunderii personale. Întreaga organizare a muncii trebuie să fie astfel pusă la punct încât să permită în fiecare moment să se poată constata cine a lucrat bine și cine a lucrat prost, cine are meritul dobândirii unui rezultat pozitiv și cine a săvârșit un act dăunător sau o neglijență.

Statutul adoptat de Congres subliniază că veriga principală în organizarea muncii este brigada permanentă. Se mai întâmplă în unele gospodării colective ca brigada să se facă și să se desfacă în fiecare an, să aibă loc la fiecare campanie agricolă noi „reorganizări“ ale brigăzilor, încălcându-se un principiu organizatoric de bază în gospodăria colectivă și anume că brigada este permanentă și răspunde de parcela de pământ ce i s'a încredințat pe tot timpul cât durează asolamentul.

Întrecerea socialistă s'a dovedit a avea și în gospodăriile colective o mare forță mobilizatoare și organizatoare.

Incepând abia în ultimul timp să se dezvolte, ea a cuprins mii de colectivști care luptă cu în sufletire pentru întărirea gospodăriei colective, pentru ridicarea productivității muncii, pentru introducerea metodelor înaintate și îndeosebi a metodelor agrotehnice sovietice. Intrecerea socialistă a scos la iveală frunțași în lupta pentru recolte bogate, pentru o înaltă productivitate a creșterii vitelor, colectivști plini de inițiativă, de talente organizatorice, de pricepere gospodărească — oameni ca Drăgoescu Petre și Aron Alexandru, președinți de gospodărie colectivă, brigadierii Aur Baicu și Ludovic Varga, mulgătorul frunțaș Ardeleanu Gheorghe, frunțașul la muncile de câmp Ștefan Simion și alții. (*Aplauze puternice*).

Cu toate aceste succese, trebuie spus că organele de partid, de stat și agricole, ca și consiliile de conducere nu-și îndeplinesc în mod satisfăcător obligația de cinst de a dezvolta prin toate mijloacele inițiativa creatoare a agronomilor și a practicienilor, de a spori rândurile realizatorilor recoltelor bogate și ai productivității ridicate a creșterii vitelor, de a sprijini tot ce este înaintat și progresist, de a introduce mai rapid, în toate ramurile producției, cuceririle științei și ale experienței înaintate din agricultură.

Probleme ale conducerii gospodăriei colective. Democrația internă este principiul organizatoric de bază de conducere și activitate al gospodăriei colective, este mijlocul principal pentru stabilirea noilor relații sociale la sate, pentru dezvoltarea spiritului creator și al inițiativei masselor de colectivști, pentru întărirea pe toate căile a gospodăriilor colective.

În cele mai multe gospodării colective, datorită justei conduceri și a muncii organizațiilor de partid s'au înrădăcinat metodele democratice de conducere. Mai sunt însă gospodării colective în care nu se convoacă adunări generale, nu se fac regulat dări de seamă, nu se rezolvă problemele de viață ale gospodăriei în mod colectiv și toate treburile sunt rezolvate de administrație sau de președinte. Asemenea încălcări ale statutului sunt inadmisibile și trebuiesc categoric înlăturate.

Aplicarea conștiințioasă a principiului democratic cere promovarea curajoasă a celor mai destoinici membri ai gospodăriei, bărbați, femei și tineri, în posturi de conducere. Avem astăzi în gospodării femei care îndeplinesc cu cinst și pricepere sarcini de răspundere cum sunt: Maria Zidaru, Maria Buciuceanu, președinte de gospodărie colectivă, Lucreția Ilinca, mulgătoare frunțașă, Cristea Marina, îngrijitoare de păsări și altele. (*Aplauze puternice*). Mai sunt unii activști de partid și de stat care nu dau atenția cuvenită acestei probleme, nu și-au însușit indicațiile staliniste cu privire la rolul femeilor și tineretului în gospodăria colectivă. Tineretul este doar viitorul nostru, nădejdea noastră. El este liber de povara vremurilor vechi și se deprinde mai ușor cu viața și munca colectivă. Să-i dăm cunoștințele de care are nevoie și veți vedea ce muncă creatoare poate face tineretul în gospodăria colectivă.

La baza vieții fiecărui colectivist trebuie să stea munca cinstită în gospodăria colectivă. În țara noastră munca eliberată de exploatare devine o chestiune de onoare și de glorie. Frunțașii muncii, oamenii de bază din gospodăria colectivă sunt prețuiți de întregul popor. Mulți dintre ei au fost decorați cu ordine și medalii.

III

Tovarăși,

Este un fapt de mare însemnătate că industria produce și furnizează agriculturii din an în an un număr din ce în ce mai mare de tractoare, mașini agricole, materiale de construcții, îngrășăminte, mijloace de transport și altele; ea aprovizionează satul cu mărfuri industriale de consum individual — țesături, îmbrăcăminte, încălțăminte, articole de uz casnic și altele. La rândul ei agricultura trebuie să aprovizioneze industria cu materii prime vegetale și animale, iar populația orășenească cu produse alimentare.

În actuala etapă de dezvoltare economică a țării noastre producția industrială a luat un puternic avânt și a crescut de trei ori în numai patru ani, în timp ce producția agricolă a rămas mult în urmă, datorită slăbului randament pe care-l dau gospodăriile individuale.

Gospodăriile mici și mijlocase formează marea masă a gospodăriilor țărănești din țara noastră, după ce o parte însemnată a gospodăriilor individuale a intrat în întovărășiri și în gospodării agricole colective. În prezent, din întreaga cantitate de cereale-marfă, 70—75 % este produsă de aceste gospodării individuale ale țăranilor muncitori.

Sub regimul burghezo-moșieresc, pământul se concentra în mâinile moșierilor și chiaburilor, pe seama gospodăriilor țărănești sărace și mijlocase. Aceasta avea ca rezultat destrămarea și ruina micii gospodării țărănești, lipsa de pământ, foamete și mizerie cronică pentru țăranii muncitori.

Ca urmare a lichidării moșierimii ca clasă, a împărțirii pământului moșieresc la țăranii fără pământ sau cu pământ puțin, prin reforma agrară democratică din 1945 — datorită sprijinului statului de democrație populară cu unelte, semințe selecționate, credite ușoare pentru cumpărare de vite, starea micilor gospodării țărănești s'a schimbat, îmbunătățindu-se condițiile de viață ale țăranimii muncitoare.

Calea spre socialism a gospodăriilor mici și mijlocase nu trece prin ruină și destrămare, ci cu sprijinul statului de democrație populară, ridicându-și nivelul de trai și de conștiință, țăranii muncitori sunt îndrumați spre marea gospodărie socialistă, singura care poate să-i salveze definitiv de lipsuri și greutate.

Rezoluția Plenarei C.C. al P.M.R. din 3—5 Martie 1949 a trasat directiva: „Munca pregătitoare în vederea rezolvării sarcinii de bază — construirea agriculturii socialiste — se îmbină cu munca perseverentă și zilnică de ajutorare tehnică și economică a gospodăriei individuale sărace și mijlocase. Partidul nostru trebuie să intensifice măsurile de ajutorare a gospodăriilor sărace și mijlocase, pentru a le ridica nivelul tehnic, productivitatea muncii, volumul și calitatea recoltei”.

Această directivă de sprijinire economică a țăranilor muncitori a fost aplicată în mod consecvent de partidul și guvernul nostru.

Există încă însemnate posibilități în gospodăriile mici și mijloci care dacă ar fi folosite, ținând seama și de sprijinul și stimulul pe care li-l acordă statul de democrație populară, ar contribui la o serioasă creștere a productivității la hectar. Țăranii muncitori cu gospodării individuale pot și

trebuie în propriul lor interes și în interesul țării, să muncească mai bine pământurile lor, pot și trebuie să obțină producție mărită și un randament sporit la hectar.

Prin folosirea mai bună a mijloacelor ce le posedă, cu sprijinul statului, țaranii muncitori pot să ridice în câțiva ani randamentul la hectar cu cel puțin 25% față de nivelul mediu realizat într'un an obșnuit, randament care se obține astăzi în gospodăriile individuale ale țăranilor muncitori din țări de democrație populară din jurul nostru.

Tovarăși,

Problema ridicării producției agricole și a obținerii unei cantități din ce în ce mai mari de cereale-marfa este în momentul de față o problemă de cea mai mare importanță pentru mersul nostru înainte spre socialism. Ea este veriga principală în sistemul întregii producții agricole, pentru că de rezolvarea ei depinde rezolvarea în bune condițiuni a aprovizionării populației orașelor, a creșterii vitelor, a cultivării plantelor industriale și a culturilor speciale care dau materii prime pentru industrie.

Dacă luăm în considerație datele recensământului din 1948 care arată creșterea populației noastre la 16 milioane de locuitori și ținând seama de ritmul de creștere a populației pe baza datelor de la eliberarea țării noastre până azi, se poate prevedea că populația României va atinge aproximativ 18—18,5 milioane în 1960.

În acelaș timp, ca urmare a industrializării socialiste a țării are loc un proces de creștere masivă a populației orașelor, centrelor industriale și a marilor șantiere, provenită atât din deplasări sociale ale oamenilor muncii dela sate spre orașe și industrie, cât și din creșterea naturală a populației urbane. După datele statistice-demografice populația orașelor, centrelor industriale a crescut dela 3.800.000 în anul 1948 la 5.500.000 la începutul anului 1953 și se poate prevedea că la sfârșitul anului 1960 orașele și centrele industriale vor atinge o populație de peste 7 milioane.

Dezvoltarea industriei noastre socialiste, creșterea populației țării în general, creșterea populației muncitoare din orașe și centre industriale ca urmare a industrializării socialiste, pun în fața statului nostru sarcina de a dezvolta producția agricolă (vegetală și animală) în anii ce urmează, astfel încât ea să poată satisface nevoile industriei cu materii prime și nevoile mereu crescânde ale poporului muncitor cu bunuri de larg consum.

Problema creșterii producției în agricultură și a cantităților de cereale-marfa a devenit o problemă de stat, o problemă a întregului popor muncitor.

Trebuie să mergem hotărât la rezolvarea problemei cerealelor. Sectorul socialist în agricultură (gospodăriile agricole de stat, gospodăriile agricole colective, întovăărișirile) trebuie lărgit treptat și randamentul la hectar mărit simțitor an de an.

Sectorul de stat în agricultură, care în prezent dispune de o suprafață arabilă de peste 1.200.000 hectare, se va putea consolida și extinde până la 1,5 milioane hectare în anii următori, prin identificarea de noi terenuri, prin defrișări și ameliorări funciare etc.

Considerăm că prin punerea în folosință a terenurilor agricole azi neproductive, țara noastră va dispune de o suprafață arabilă de peste 10

milioane hectare din care pentru culturi de cereale circa 6.850.000 hectare. (Aplauze).

Prin dezvoltarea sectorului socialist din agricultură, a creșterii randamentelor la hectar și în sectorul micii producții prin mai buna lucrare a pământului și prin sprijinul dat de stat țăranilor muncitori individuali, se vor putea realiza în anii ce urmează :

grâu de toamnă în medie pe țară aproximativ	1500 kg. la hectar
porumb	1800 " " "
orz	1500 " " "
ovăz	1400 " " "

În lumina datelor de mai sus, în cursul celui de al doilea plan cincinal, reiese că se vor putea obține pe 6.850.000 hectare cultivate cu cereale, circa 100.000.000 quintale, adică 10.000.000 tone cereale boabe, față de 6—7.000.000 tone cât se realizează astăzi. (Aplauze furtunoase, ovății).

Sporirea producției de cereale, chiar peste nivelul arătat mai sus, va putea fi înfăptuită prin intrarea în funcțiune a sistemelor de irigație din bazinul Dunării, Siretului, Prutului și extinderea aceloră din regiunea Crișurilor, Mureșului, Oltului etc.

Rezolvarea problemei cerealelor având la bază transformarea socialistă a agriculturii va contribui la soluționarea problemelor legate de dezvoltarea culturilor de plante tehnice în regiunile care oferă acestora condițiuni optime de producție, adică zona culturilor.

România are condiții favorabile dezvoltării culturii bumbacului. Va trebui să extindem cultura bumbacului la 300.000 hectare și să realizăm randamentele de 1.100—1.200 kg. bumbac irigat la hectar și 600—700 kg. față de 400—450 kg. la hectar cât s'a obținut până acum pe terenuri neirigate. Să îmbunătățim calitatea bumbacului și anume lungimea fibrelor. Trebuie să lucrăm astfel ca în cursul celui de al doilea plan cincinal să asigurăm complet nevoile industriei noastre textile din producția internă și să avem o cantitate anumită și pentru export. (Aplauze).

Trebuie să extindem culturile de sfeclă de zahăr dela circa 100.000 hectare în 1952 la 130.000 hectare, realizându-se un randament de 18.000—20.000 kg. la hectar și o producție globală de circa 2.500.000 tone deci peste 300.000 tone zahăr. (Aplauze).

Creșterea randamentelor la 1.100—1.200 kg. la hectar la cultura de floarea soarelui ne va permite ca de pe o suprafață de 380.000 hectare să obținem în al doilea cincinal o producție de circa 450.000 tone semințe, ceea ce înseamnă circa 100.000 tone ulei. (Aplauze).

Cultura cartofului va ajunge în anii următori pe o suprafață de 270.000 hectare, ceea ce va da o producție de circa 3.200.000 tone, față de 2.250.000 tone din 1952, asigurând nevoile consumului populației și materia primă pentru industrie.

Țara noastră este cunoscută ca una din marile producătoare de struguri, vinuri și fructe din Europa. Este necesar ca în anii care urmează să folosim mai din plin condițiunile favorabile existente pentru a ridica într-o măsură simțitoare producția de fructe, struguri și vin și în special la soiurile de înaltă calitate și mare randament. Pentru aceasta trebuiesc lichidate linsurile serioase ale Ministerului Agriculturii în combaterea dăunătorilor din pomicultură și viticultură. Deasemenea este necesar să se ia de îndată

măsuri de îmbunătățire radicală a situației existente în viile degradate, complectând golurile, înlocuind unele plantații bătrâne și extinzând plantațiile de vii și livezi. La aceasta trebuie să se adauge măsuri de mărire a producției de struguri la gospodăriile agricole de stat și de stimulare economică a cultivării viilor și pomilor de către gospodăriile agricole colective, întovărășiri agricole și viticole.

Un rol însemnat îl vor putea avea în refacerea și dezvoltarea viticulturii și pomiculturii gospodăriile colective viticole și întovărășirile viticole-pomicole, care au început să se înființeze (la Jariștea-Odobești și la Vadu Săpat-Ploești) și vor fi sprijinite și stimulate de stat.

În acest fel producția de fructe, struguri și vin va asigura pe deplin nevoile de consum intern cât și mărirea exportului de vinuri și fructe de calitate. (*Aplauze puternice*).

Dezvoltarea ramurii creșterii animalelor în viitor este strâns legată de rezolvarea problemei cerealelor și de dezvoltarea întovărășirilor și a gospodăriilor colective. De rezolvarea problemei cerealelor este legată strâns problema furajării animalelor, precum și specializarea creșterii animalelor, n primul rând în raioanele muntoase și deluroase.

Ținând seama de condițiile obiective existente în R.P.R. considerăm că în domeniul creșterii animalelor linia directoare trebuie să fie:

— în primul rând dezvoltarea și ameliorarea suprafețelor cultivate cu furaje. baza materială a creșterii vitelor; generalizarea sistemului de agri-cultură cu ierburi;

— creșterea treptată a efectivelor existente și îmbunătățirea calita-tivă a soiurilor existente;

— crearea celorlalte condiții necesare (construcții, amenajări, instala-ții) pentru ca în perioada următoare să se poată înregistra un avânt al dezvoltării creșterii animalelor.

În aceste condițiuni, considerăm că în cursul celui de al doilea plan cincinal se pot atinge următoarele efective de animale:

Taurine 5.500.000 capete.

Ovine 15—16.000.000 capete

din care cu lână fină și semifină 6.500.000—7.000.000 capete.

Porcine 4.600.000 capete. (*Aplauze puternice*).

O deosebită grijă trebuie dată înființării și consolidării gospodăriilor de stat de creștere a vitelor pentru a deveni mari producători de carne, piele, lână, lapte, produse lactate.

Acțiunea de îmbunătățire a șeptelului la oi trebuie dusă atât prin creș-terea numărului de oi cât și prin schimbarea raportului între oile cu lână fină și semifină și oile cu lână groasă, astfel ca numărul oilor cu lână fină și semifină să crească dela 2.000.000 capete existente la circa 6.500.000 — 7.000.000 capete în cursul anilor următori, iar randamentul de lână fină să crească la 2,5—3 kg. la oaie și de lână semifină la 1,8—2 kg. de oaie pe an.

Efectivul acesta se poate realiza prin: — reținerea în sectorul de stat a mieilor cu lână fină și semifină pentru reproducție și pentru batalii, precum și reținerea mieilor cu lână fină și semifină din gospodăriile agri-cole colective;

— repartizarea tuturor mieilor cu lână fină și semifină care se reali-zează prin achiziții pentru carne, la întovărășirile de creștere a oilor și la gospodăriile agricole colective;

- credite pentru gospodăriile agricole colective în vederea construirii de adăposturi (saivane) ;

— avantajarea tuturor gospodăriilor țăranilor muncitori care cresc oi cu lână fină și semifină, prin cota stimulatorie, produse industriale de lână, preț, etc.;

— stimularea gospodăriilor țăranilor muncitori din regiunile tipice pentru creșterea oilor cu lână groasă în vederea îmbunătățirii calității lânei prin metizare, urmărirea acțiunii de metizare, fundamentarea științifică a ei și crearea condițiilor optime ;

— scutirea de cota de lapte pentru oile cu lână fină, a gospodăriilor care își predau cota de lână planificată.

Pentru a asigura baza furajeră necesară șeptelului prevăzut a fi atins în 1958—1960 trebuie ca suprafața cultivată cu plante furajere să atingă 1.300.000 hectare față de 760.000 hectare în 1952, din care 1.100.000 hectare cultivate cu ierburi perene și anuale față de 300.000 hectare în 1952. Totodată trebuie ca prin măsuri agrotehnice randamentele plantelor furajere să crească până la cel puțin 4.500 kg. la hectar ierburi perene, 3.000 kg. la hectar cele anuale, 23.000—24.000 kg. la hectar rădăcinoase furajere și de siloz.

Înfăptuirea acestor sarcini de perspectivă în domeniul creșterii vitei ne va permite să îmbunătățim simțitor aprovizionarea cu carne, produse de carne, lapte, produse lactate a oamenilor muncii. Dezvoltarea bazei furajere va permite în același timp să mărim efectivul de cabaline cu 30%.

Odată cu rezolvarea problemei cerealelor și în strânsă dependență de aceasta, să se rezolve și problema unei mai juste distribuții pe teritoriul țării, a zonării culturilor tehnice, a introducerii asolamentelor la gospodăriile de stat și gospodării colective.

Rezolvarea problemei cerealelor în R.P.R. trebuie coordonată cu rezolvarea problemei producției animale prin crearea unei baze furajere corespunzătoare.

Tovarăși,

Iată tabloul general al sarcinilor de perspectivă privind dezvoltarea agriculturii în țara noastră, în anii ce urmează. Înfăptuirea lor cere eforturi serioase din partea statului nostru și o muncă stăruitoare și plină de avânt a întregului popor.

Marile realizări obținute pe drumul construcției socialismului sunt dovezi grăitoare că poporul nostru dispune de forță, energie și capacitate de a rezolva cu succes și aceste mărețe sarcini. (*Aplauze*).

Rezolvarea problemei cerealelor, a culturilor tehnice și a creșterii animalelor este posibilă pe baza desfășurării procesului de transformare socialistă a agriculturii, prin înzestrarea agriculturii cu mijloacele tehnice și mecanice corespunzătoare nivelului agrotehnicii avansate.

Ținând seama de condițiile favorabile create transformării socialiste a agriculturii prin rezultatele obținute în construcția gospodăriilor agricole colective și a întovărășirilor, de ritmul dezvoltării industriei socialiste și capacitatea ei de a asigura baza tehnică a agriculturii, de intensificarea pregătirii cadrelor de agronomi, zootehnicieni, tractoriști, de creșterea conștiinței țăranimii muncitoare putem prevedea cursul unei mișcări mai pu-

ternice a țărânimii muncitoare spre întovărășiri și gospodării agricole colective.

Pentru aceasta este necesar :

1. Întărirea și lărgirea bazei tehnice a mecanizării agriculturii.

Trebuesc mai departe consolidate S.M.T.-urile existente și înființate noi S.M.T.-uri.

Pentru ridicarea producției la hectar și a productivității animalelor procesele de muncă în gospodăriile colective trebuesc treptat mecanizate ; în acest scop se vor dota S.M.T.-urile cu noi tractoare și mașini agregate.

Se vor lua măsuri pentru asigurarea creșterii numărului de stațiuni de mașini și tractoare existente, până la 250 în toamna anului 1954, înzestrându-le cu peste 12.500 tractoare și cu mașini agricole remorcate, corespunzătoare unei capacități de lucru până la 7.000.000 hantri.

În cursul celui de al doilea plan cincinal va trebui să sporim până la aproape 500 numărul stațiilor de mașini și tractoare, ceea ce va asigura capacitatea de mecanizare, la nivelul necesităților sectorului socialist în dezvoltare, deținând circa 35—40.000 tractoare și alte mașini agricole corespunzătoare. (*Aplauze puternice*).

Pentru asigurarea bunei funcționări a parcului de mașini și tractoare în permanentă creștere, industria noastră trebuie să asigure lărgirea bazei de fabricare a pieselor de schimb și motoarelor de rezervă prin dezvoltarea uzinelor existente și înființarea de unități noi.

Deasemeni, Ministerul Agriculturii trebuie să ia măsuri pentru lărgirea și completarea centrelor mecanice existente, precum și înființarea de noi centre mecanice care să asigure repararea și întreținerea parcului de mașini și tractoare din S.M.T. și gospodării agricole de stat.

Gospodăriile agricole de stat vor fi dotate cu mașini și agregate, astfel ca să asigure executarea lucrărilor agricole grele din câmp și ferme, care cer multă forță de muncă, cu mijloace mecanizate.

Ministerul Agriculturii va lua măsuri pentru înzestrarea Institutului de Mecanizare și Electrificare a Agriculturii cu mașini, laboratoare și ateliere de prototipuri, pentru punerea de acord a tematicii lui cu nevoile de producție ale gospodăriilor agricole de stat, ale gospodăriilor colective și întovărășirilor agricole.

Institutul de Mecanizare și Electrificare a Agriculturii trebuie să ajute S.M.T.-urile și gospodăriile agricole de stat în procesele de mecanizare și electrificare a agriculturii prin punerea la dispoziția lor a metodelor și instrucțiunilor tehnico-științifice de folosire maximală a tractoarelor și mașinilor agregate.

Ministerul Agriculturii va lua măsuri pentru întărirea rolului organizator al stațiilor de mașini și tractoare în procesele de producție din gospodăriile colective și întovărășirile agricole.

C. S. P., Ministerul Industriei Metalurgice și Ministerul Agriculturii, până la 1 Martie 1954 vor întocmi și subune aprobării Consiliului de Miniștri planul de perspectivă pentru dezvoltarea agriculturii.

2. Intensificarea muncii de formare a cadrelor necesare agriculturii socialiste.

Ministerul Agriculturii și Ministerul Învățământului Superior trebuie să asigure pregătirea la un nivel mai înalt a cadrelor tehnice, medii și superioare, trebuie formate cadre nu numai de agronomi, veterinari și zooteh-

niști — ci și mecanizatori, viticultori, pomicultori, legumicultori, agrosilvo-amelioratori, atât cu pregătire superioară, cât și medie.

Trebue să pregătim un număr din ce în ce mai mare de tractoriști, com-tainieri, mecanici agricoli, brigadieri, socotitori și președinți de gospodării colective, care trebue să capete o pregătire profesională și politică tot mai înaltă.

Trebue asigurate gospodăriile agricole colective cu agronomi și zooteh-nicieni, cu pomicultori și viticultori.

Ministerul Agriculturii trebue să doteze institutele sale de învățământ superior și școlile medii tehnice cu baze de practică agricolă pentru ca absolvenții acestora să poată primi o temeinică pregătire tehnică și profe-sională corespunzătoare nevoilor de organizare și îndrumare a producției agricole.

Corpul didactic din institutele de învățământ superior și din școlile medii tehnice agricole, pe lângă munca de catedră trebue să-și lege activi-tatea științifică de institutele de cercetări și stațiunile lor experimentale cât și de practica agricolă din gospodăriile de stat și gospodăriile colective, pentru ridicarea permanentă a calificării lor profesionale și pentru a con-tribui la ridicarea producției în agricultura noastră socialistă.

3. Îmbunătățirea continuă a activității științifice în domeniul agricul-turii.

În ce privește activitatea institutelor de cercetări științifice în agricul-tură, tov. Traian Săvulescu, președintele Academiei R.P.R. și directorul Institutului de Cercetări Agricole a făcut o dare de seamă mai largă în fața Congresului frunțașilor din gospodăriile agricole colective.

Într'adevăr, oamenii de știință care lucrează pe câmpul agriculturii au avut succese însemnate în munca de cercetare științifică, leagă din ce în ce mai mult activitatea lor de cerințele practicii. Desigur, în această pri-vință, oamenii de știință mai au mult de făcut pentru ca ajutorul lor să se facă tot mai simțit și tot mai eficace în rezolvarea tuturor problemelor mari ale dezvoltării agriculturii socialiste.

În domeniul științei agricole se ridică noi cadre tinere și capabile. Au ieșit la iveală oameni de știință valoroși care înainte erau necunoscuți po-porului nostru, ca tov. Rudolf Palocsay, care a creat noi soiuri de fructe, legume și flori, și alții.

Trebue promovate și stimulate cu mai multă hotărîre în munci de cer-cetare științifică, agricolă și zootehnică, elemente tinere merituoase, capa-bile, pentru a folosi în mod creator, în condițiile țării noastre, știința agro-tehnică cea mai avansată din lume, știința agricolă sovietică.

Partidul și guvernul acordă o permanentă grijă oamenilor de știință și activității de cercetare științifică, pusă în slujba construirii socialismului. Pe viitor această grijă va fi sporită. Pentru punerea în valoare a rezulta-telor obținute de institutele de cercetări științifice agricole și pentru a se asigura condiții tot mai bune desfășurării activității oamenilor de știință în agricultură, Ministerul Agriculturii va lua măsuri pentru înzestrarea cu cadre, mașini și laboratoare a institutelor de cercetări agricole și a stațiu-nilor experimentale. În acest fel, ele vor putea să-și îndeplinească cu mai mult succes sarcinile ce li se pun în legătură cu mărirea producției la hec-tar, sporirea productivității animalelor, prin crearea de noi soiuri de plante și animale, cât și de noi metode agrotehnice și zootehnice și de organizare a muncii.

Ministerul Agriculturii trebuie să înscrie în programul său de activitate pe anii următori problema înființării și înzestrării a noi institute de cercetări agricole pentru lumbac, viticultură, pomicultură, legumicultură.

Deasemeni în vederea dezvoltării creșterii animalelor se va înființa Institutul de pășuni și fânețe (baza furajeră) care va avea ca primă sarcină să dea soluția științifică pentru punerea în valoare a islazurilor și pășunilor, în special a celor din stepă și silvostepă prin introducerea lor în culturi și asolamente.

În vederea conducerii și îndrumării muncii de cercetare științifică a acestor institute va trebui studiată problema înființării Academiei de Științe Agricole.

Oamenii de știință din institutele de cercetări, din stațiunile experimentale și din viitoarea Academie de Științe Agricole sunt chemați să-și lege mai temeinic activitatea lor de problemele vii ale muncii din gospodăriile agricole colective, gospodării de stat și întovărășiri agricole, să dea răspuns la probleme puse de practica agricolă, să-și pună toată priceperea și tot elanul lor creator pentru rezolvarea științifică a problemelor pe care le ridică transformarea socialistă a agriculturii, pentru înarmarea tuturor celor ce muncesc pe ogoare cu metode agrotehnice și zootehnice noi și avansate, în scopul obținerii a cât mai multe, mai îmbelșugate și mai bune roade dela natură.

4. Înlăturarea economică-organizatorică și dezvoltarea mai departe a gospodăriilor agricole colective și a întovărășirilor agricole existente și crearea de noi întovărășiri și gospodării colective este o sarcină permanentă și de înaltă răspundere a organelor de partid și de stat.

Condiția esențială pentru consolidarea gospodăriilor colective existente este respectarea deplină a statutului-model atât de către membrii gospodăriilor colective cât și de către fiecare activist de partid și de stat.

Fiecărui colectivist îi revine sarcina de a îngriji cu dragoste bunurile obștești, pământul, vitele, inventarul, clădirile, culturile agricole, produsele și a munci cu sârg pentru sporirea lor continuă. Nimănui nu-i este îngăduit să știrbească proprietatea obștească colectivistă.

Pentru utilizarea deplină a resurselor naturale și folosirea chibzuită, rațională a forței de muncă, în vederea sporirii permanente a bogăției obștești și deci a veniturilor colectivistiilor e necesar ca în toate gospodăriile colective, în afara ramurei de producție de bază corespunzătoare zonei de producție agricolă în care se află gospodăria, să se înființeze și să se dezvolte și alte ramuri de producție agricolă.

Gospodăriile colective situate în apropierea orașelor și centrelor industriale trebuie să se specializeze în cultura legumelor, zarzavaturilor, cartofilor, pomilor fructiferi, căpșunelor, smeurei, în creșterea vacilor de lapte, a păsărilor și porcilor, izvoare sigure de mărire a veniturilor gospodăriei și de înlesnire a aprovizionării populației muncitoare.

Ritmul actual nesatisfăcător în executarea construcțiilor obștești constituie o frână pentru dezvoltarea multilaterală a gospodăriei. Este absolut necesar ca gospodăriile colective să ia măsuri grabnice pentru intensificarea executării construcțiilor pe baza unor planuri de sistematizare corespunzătoare perspectivelor de dezvoltare a gospodăriei, folosind la maximum posibilitățile și resursele locale, utilizând just creditele ce se acordă de către stat.

Gospodăriile colective trebuie să dea o atenție deosebită bunei organizări a muncii. Brigada permanentă trebuie să devină în toate gospodăriile colective veriga de bază în organizarea muncii. Deasemeni, gospodăriile colective trebuie să lupte pentru înlăturarea risipei de zile-muncă provenită din retribuirea cu zile-muncă a prea multor funcțiuni administrative și irosirea zilelor-muncă pentru lucrări ce nu contribuie la sporirea producției. Aceasta va duce la întărirea gospodăriei obștești, la mărirea valorii zilei-muncă.

Pentru propășirea și dezvoltarea gospodăriilor agricole colective și a întovărășirilor agricole, reducerea costurilor de producție în agricultură și zootehnie constituie una din condițiile cele mai importante. Aceasta duce nemijlocit la creșterea venitului obștesc al veniturilor țăranilor colectivști și întovărășiți.

Trebuie întărit rolul comisiilor de revizie (de cenzori) care prin control regulat să asigure apărarea proprietății obștești colectiviste, buna gospodărire, respectarea drepturilor colectivștilor și a obligațiilor lor față de stat. Este necesar să se pună ordine în activitatea economico-financiară a gospodăriilor colective, îndeosebi în ceea ce privește evidența.

Trebuie introdusă și întărită răspunderea personală, materială și morală a fiecărui membru al gospodăriei colective, pentru avutul obștesc ce i se încredințează în vederea producției și pentru felul cum organizează și duce la bun sfârșit sarcinile economice ce îi sunt repartizate de către gospodăria colectivă.

Principala condițiune pentru îmbunătățirea muncii de conducere a gospodăriilor colective este însușirea și aplicarea principiului democrației interne de către conducerea gospodăriilor colective și de toate organele de partid și de stat ce au relații cu gospodăriile colective.

Inginerii și tehnicienii din S. M. T.-uri și secții agricole ale sfaturilor populare trebuie să ajute gospodăriile agricole colective la întocmirea planurilor lor de organizare, activitate și de producție.

Ministerul Agriculturii, folosind experiența înaintată a colhozurilor sovietice și ținând seama de condițiile din gospodăriile noastre colective, va trebui să ajute la organizarea teritoriului acestora, la introducerea asolamentelor raționale și la crearea perdelelor forestiere de protecție a câmpurilor.

Creșterea bogăției obștești și deci a venitului colectivștilor depinde de ridicarea producției la hectar și a productivității muncii. În vederea realizării acestor sarcini organizațiile de partid și consiliile de conducere ale gospodăriilor trebuie să dea o mai mare atenție organizării și desfășurării întrecerii socialiste între membri, echipe, brigăzi și gospodării.

Ministerul Agriculturii va elabora regulamentul privitor la confirmarea frunțașilor și stahanoviștilor din gospodăriile agricole colective, stabilirea insinelor și diplomelor de frunțaș și stahanovist și va institui decernarea steagurilor de producție pentru cele mai bune gospodării agricole colective din regiuni și drapelul de producție care să se acorde în fiecare an, de către Ministerul Agriculturii gospodăriei colective frunțașe pe țară.

Gospodăriile agricole colective trebuie să trimită cât mai mulți tineri la școlile de tractoriști, brigadieri, contabili, agronomi, zootehnicieni, să se preocupe în mod continuu de ridicarea celor mai buni colectivști și de pregătirea lor ca specialiști necesari producției gospodăriei colective.

Prin buna organizare a muncii, prin activitatea lor culturală, gospodă-

riile colective trebuie să devină focare de răspândire a culturii în masele țărănimii muncitoare.

În acelaș timp, comitetele executive ale sfaturilor populare și consiliile de conducere ale gospodăriilor colective trebuie să aibă ca o preocupare centrală ridicarea nivelului cultural-tehnic al tuturor colectivităților, astfel ca întreaga masă de colectiviști să-și însușească cunoștințele de bază agro-și zootehnice, să aplice metodele de muncă înaintate și să se specializeze într-o anumită ramură de activitate de producție.

Organele noastre de partid, comitetele executive ale sfaturilor populare și membrii gospodăriilor colective trebuie să cunoască și să nu uite niciodată că mijlocul cel mai puternic și cel mai direct de convingere a țărănimii muncitoare despre superioritatea agriculturii socialiste îl constituie înseși gospodăriile agricole colective existente.

Crearea de noi întovărășiri și gospodării colective

Ținând seama de condițiile favorabile existente ca și de interesul crescând al țăranilor muncitori pentru gospodăriile colective și întovărășiri agricole, să ne punem ca sarcină desfășurarea unei munci de mai mare amplitudine decât până acum pentru lămurirea și convingerea țăranilor muncitori cu gospodării individuale de a trece pe drumul întovărășirii și gospodăriei colective.

Dacă luăm în considerație perspectiva mai îndepărtată a dispariției haturilor care despart în momentul de față cele peste 23 milioane de bucăți de pământuri țărănești și transformarea lor în suprafețe arabile, după calcule aproximative agricultura ar câștiga o suprafață de 200.000 hectare.

Această suprafață, astăzi plină de buruieni, constituind focare de îmburuienire a lanurilor învecinate și gazde pentru șoareci, gândaci, fluturi și alți dăunători, ar putea să producă peste 200.000 tone grâu sau porumb sau 160.000 tone ficărea soarelui sau 3.300.000 tone sfeclă de zahăr — cât producția noastră de sfeclă de zahăr pe doi ani de zile.

În cinci ani s'ar putea scoate de pe actualele haturi o producție de un milion tone grâu. Vagoane de pâine, de ulei, de zahăr în plus pentru populație — iată ce ar însemna numai simpla dispariție a haturilor pe calea taralizării, pe calea organizării de întovărășiri agricole și de gospodării colective. (*Aplauze*).

Comitetele regionale și raionale de partid și comitetele executive ale sfaturilor populare trebuie să acorde tot sprijinul organizatoric și politic comitetelor de inițiativă ale țăranilor muncitori care vor să formeze noi gospodării colective și întovărășiri agricole și să desfășoare o muncă largă de lămurire și convingere a țăranilor muncitori pentru constituirea de noi comitete de inițiativă.

Organele de partid și de stat sunt obligate să îndrume comitetele de inițiativă, să nu lase pe membrii acestor comitete să se descurge singuri, cum pot, ci să le sprijine efectiv în organizarea muncii lor de creare a întovărășirii sau a gospodăriei colective.

În regiunile în care creșterea vitelor constituie ocupația principală a țărănimii muncitoare, organele de partid și de stat trebuie să sprijine crearea

de întovărășiri de creștere a vitelor și de gospodării colective crescătoare de animale prin

- crearea condițiilor pentru dezvoltarea bazei furajere necesare pentru animalele gospodăriilor colective și întovărășirilor ;
- îndrumarea tehnică și sprijin sanitar veterinar ;
- credite pe termen lung pentru procurarea de animale și construirea de grajduri, staule, saivane.

Comitetele executive ale sfaturilor populare trebuie să aibă grijă să înzestreze pe tinerii căsătoriți țărani colectivști cu câte un lot din terenurile disponibile în vatra satului pentru a-și construi casă.

Tovarăși,

Munca de convingere și lămurire a țăranimii muncitoare nu este o muncă de campanie ; ea trebuie dusă zi cu zi, ceas cu ceas, fără întrerupere.

Una din metodele principale de convingere a țăranimii muncitoare este metoda lămuririi individuale a țăranului cu gospodărie mică sau mijlocie, muncă dusă cu fiecare țăran muncitor în parte, dela om la om, cu pricepere și răbdare.

Unii activști de partid fac greșala că pornesc la o asemenea muncă fără să se pregătească temeinic, mulțumindu-se să înșire țăranului muncitor fraze generale, care nu pot convinge pe nimeni. Ori, pentru a-l convinge pe țăranul muncitor trebuie să te sprijini pe fapte văzute și studiate de tine însuși pe teren, să cunoști foarte bine viața și experiența gospodăriilor colective și a întovărășirilor, să-i poți explica țăranului limpede și dovedit cu fapte bine cunoscute cum este organizată munca în gospodăria colectivă sau în întovărășire, să-i faci o socoteală practică, arătându-i cu cifre și fapte cât de mare este deosebirea între veniturile unui colectivist față de veniturile mici ale țăranului individual. Trebuie să stai de vorbă cu țăranul individual, cu nevasta lui, să nu pierzi răbdarea dacă nu ai reușit să-i convingi dela început și să nu-i declari „elemente reacționare“ pentru vina de a nu-l fi putut convinge — ci să ști să le clarifici îndoelile, să le câștigi încrederea și să-i convingi.

După ce activștii de partid au convins pe membrii unei familii de țărani mici sau mijlocii despre avantajile întovărășirii sau ale gospodăriei colective, este bine să se treacă la discutarea cu un grup de familii, pentru a lămuri și mai temeinic lucrurile.

Metoda muncii individuale și a muncii de lămurire pe grupe de familii trebuie neapărat împletite cu organizarea de vizite ale țăranilor muncitori — împreună cu nevestele lor — la o întovărășire sau la o gospodărie colectivă bine încheată, care a dat roade bune ; nimic nu poate să-l convingă mai bine pe țăranul cu gospodărie mică sau mijlocie decât exemplul viu, văzut de el însuși. Aceasta îl va face să păsească hotărât și cu încredere spre gospodăria colectivă sau întovărășire. Țăranul este un om practic. Când vine și vede gospodăria colectivă, rezultatele obținute de ea, cum trăiesc colectivștii, atunci cu orice viclenii ar umbla chiaturul, nu mai poate să-l întoarcă de pe drumul gospodăriei colective.

Chiaburii și codițele lor de topor vor șopti poate la urechile oamenilor : „De ce îi cheamă pe țăranii muncitori să viziteze tocmai gospodăriile colective bune și nu pe cele slabe?“ Ii chemăm la gospodăriile colective bune ca să ia exemple bune, să vadă care este drumul belșugului și feri-

cirii. Putem să-i chemăm și la o gospodărie slabă. Țăranii muncitori vor vedea singuri că acolo unde oamenii muncesc, unde au grijă de întărirea avutului obștesc, lucrurile merg bine, pe când acolo unde oamenii spun: „Lasă să mai muncească și altul!” sau își împart tot venitul fără să pună de o parte pentru fondurile de bază, lucrurile merg slab.

Iată de pildă în gospodăria colectivă din Santăul Mare, raionul Oradea, câștigul mediu al unui colectivist s'a ridicat în 1952 la 6.560 kg. cereale, 900 kg. furaje și 400 lei. Țăranul mijlocăș cu gospodărie individuală Zahuli Carol din acelaș sat, cu 6 hectare pământ, a obținut în 1952 numai 3.850 kg. cereale și 800 kg. furaje. Mai trebuie ținut socoteală că venitul obținut de colectivist îi rămâne pe deaîntregul, deoarece cota de cereale datorată statului el o achită prin gospodăria colectivă care reține și necesarul pentru hrana vitelor de muncă și semințele pentru anul următor.

Una este când țăranii își unesc forțele într'o gospodărie mare socialistă, lucrând în colectiv după plan, cu tractoare și mașini puternice, și alta este când lucrează răzlețiți în gospodării individuale, tot atât de nepulincosi în fața secetei și altor intemperii ale naturii ca și în fața tendințelor de jecmănire ale chiaburilor.

În gospodăria colectivă se produce mai mult, cu cheltuială mai puțină, lucru foarte important pentru un om gospodar.

Colectivistul nu mai e nevoit să cumpere semințe, să cumpere și să întrețină vite de muncă. După ce și-a încasat venitul, el nu mai are grijile țăranului individual.

Nu sunt toate acestea suficiente dovezi și argumente în favoarea gospodăriei agricole colective chiar pentru un țăran mijlocăș? Fără îndoială că da.

Chiar cu sprijinul primit din partea statului, țăranul individual cu toată strădania lui nu va putea realiza ceea ce realizează un țăran colectivist, când muncește cu sârg.

În gospodăria colectivă, fiecare trebuie să muncească. Cine muncește — mănâncă, cine nu muncește — nu mănâncă. Țăranul muncitor cu gospodăria individuală doar știe din propria sa experiență că dacă nu muncește, pământul nu dă roade. Roadele nu vin din văzduh, trebuie muncă! (Aplauze).

Pentru a ușura comasarea pământului în vederea creării de noi întovărașiri agricole sau gospodării colective, este necesar să ducem munca de lămurire și convingere cu țăranii muncitori care au loturi alăturate. Dacă totuși vor fi necesare unele schimburi de terenuri între țăranii muncitori, ele să fie într'un număr cât mai redus, pe bază de înțelegere.

Pământul chiaburesc aflat în teritoriul supus comasării, este comasat în mod obligatoriu, dându-i-se chiaburului suprafețe corespunzătoare în altă parte a satului.

În ce privește desfășurarea cât mai largă a muncii de lămurire și convingere a țăranimii muncitoare asupra superiorității agriculturii socialiste, un rol important îl are presa centrală și locală, radioul, teatrul, cinematograful, mijloace puternice pentru popularizarea succeselor obținute de întovărașiri și gospodării colective, pentru combaterea deficiențelor și pentru organizarea unui larg schimb de experiență în muncă, pe linia transformării socialiste a agriculturii.

Tovarăși,

Îndeplinirea acestor sarcini va duce fără îndoială la un puternic avânt al agriculturii noastre, la realizarea sarcinii istorice pe care și-a asumat-o partidul nostru de a transforma țara noastră dintr-o țară agrară înapoiată, într-o țară industrială înaintată cu o agricultură mecanizată, o țară a bunăstării și a culturii pentru toți acei ce muncesc dela orașe și sate. *(Aplauze)*;

În munca noastră ne călăuzim după învățătura marelui Stalin care a spus :

„Societatea socialistă este o asociație de producție și de consum a oamenilor muncii din industrie și agricultură. Dacă în această asociație industria nu este legată de agricultură, care-i furnizează materii prime și alimente și absoarbe produsele industriale, dacă industria și agricultura nu alcătuiesc în felul acesta un tot economic unic, nu vom avea nici un fel de socialism“.

Entuziasmul cu care ați primit tabloul de perspectivă al agriculturii arată voința oamenilor muncii din agricultură de a munci cu stăruință pentru înfăptuirea lui în vederea progresului continuu al țării noastre pe drumul luminat de exemplul măreț al Uniunii Sovietice. *(Aplauze puternice)*.

Poate țărănimea noastră muncitoare, cu ajutorul clasei muncitoare, să îndeplinească această măreață sarcină ? Comitetul Central al Partidului Muncitoresc Român și Guvernul R.P.R. sunt convinși că da ! *(Aplauze care se transformă în ovăzii)*.

Transformarea socialistă a agriculturii în cadrul operei de construire a socialismului cere o muncă încordată, răbdătoare, stăruitoare.

Pentru realizarea acestei sarcini trebuie să ne încordăm forțele, chemând la muncă unită pe toți oamenii muncii dela orașe și sate, sub conducerea Partidului Muncitoresc Român. *(Aplauze puternice)*.

Ne bizuim pe alianța frățească dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, forța socială care a răsturnat dela putere pe moșieri și capitaliști și care va înfăptui victorios opera de construire a socialismului la orașe și sate. *(Aplauze puternice)*.

O asemenea cauză mare cum este construirea socialismului, dă naștere la o energie mare. Poporul nostru harnic, plin de bucuria vieții libere, stăpân pe destinele lui, tot mai conștient de răspunderile sale, va desfășura cu și mai mare avânt munca pentru construirea noii orânduiri sociale, lipsite de exploatare și asuprire. Munca pașnică creatoare este strâns legată de pace, politica de pace corespunde pe deaîntregul intereselor sale vitale.

Orânduirea democrat-populară este o asemenea orânduire socială care întruîncepează aspirațiile de pace ale poporului nostru.

De aceea oamenii muncii dela crașe și sate sunt mai hotărâți ca oricând să averse cuceririle dobândite, să lupte cu fermitate pentru pace, pentru colaborarea între popoare. *(Aplauze îndelungate)*.

Să mergem înainte, tovarăși, întărind mereu alianța clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare, cu încredere deplină în forța și capacitatea creatoare a poporului muncitor și nimic și nimeni nu va putea opri în loc lupta noastră pentru construirea unei vieți noi, unei vieți fericite. *(Congresiștii se ridică în picioare și ovăzionează timp de minute în sir. Răsună cu putere strigăte : „Trăiască tovarășul Gheorghiu-Dej !”, „Trăiască marea noastră eliberatoare și sprijinitoare Uniunea Sovietică !“)*.

DESPRE ACTIVITATEA INSTITUTULUI DE ISTORIE DIN CLUJ AL ACADEMIEI R. P. R. *

Succesul operei de construire a socialismului este în mod inseparabil legat de dezvoltarea revoluției culturale, de avântul puternic al învățământului, științei și culturii, — o însemnătate considerabilă având în această privință desfășurarea unei largi activități științifice în domeniul istoriei.

Odată cu instaurarea regimului de democrație populară, în studiul istoriei poporului nostru s'a produs o cotitură radicală, creându-se condițiile necesare pentru întocmirea unei istorii cu adevărat științifice și complete a României.

Istoria poporului este istoria luptei neîncetate a masselor muncitoare împotriva exploatatorilor băstinași și a cotropitorilor din afară; studiul științific al istoriei dezvăluie existența și acțiunea legilor dezvoltării societății — știința istorică fiind în mâna proletariatului un instrument de previziune a viitorului, o armă puternică în lupta pentru prefacerea revoluționară a societății. Tocmai deaceia burghezia nu voia și nici nu putea să conceapă istoria ca o adevărată știință. În țara noastră, istoricii puși în slujba burgheziei și moșierimii — ascunzând și dând uitării tradițiile valoroase reprezentate de ceea ce este înaintat în operele istorice ale lui D. Cantemir, ale marelui democrat-revoluționar N. Bălcescu, ale lui M. Kogălniceanu, și ale altor cercetători — s'au dedat la cele mai grosolane mistificări și denaturări ale științei istorice, încercând pe deoparte să transforme istoria într'un monument ridicat călăilor poporului dealungul secolelor, — iar pe de altă parte să înfățișeze istoria în mod idealist și metafizic, ca o îngrămădire haotică de fapte izolate, de întâmplări și acțiuni arbitrare, rod al capriciilor diferitelor personalități. În felul acesta istoricii burghezi, ca și ceilalți exponenți ai intereselor burgheziei pe plan ideologic, căutau să răpească oamenilor muncii înțelegerea științifică a mersului evenimentelor istorice, să demonstreze inexistența legilor obiective ale dezvoltării societății și să împiedice folosirea lor în scopul transformării societății, să ascundă masselor inevitabilitatea pieirii capitalismului. Totodată, lucrările acestor așaziși „istorici“ erau îmbibate de otrava șovinismului și cosmopolitismului, fiind menite să educe tinerele generații în spiritul urii față de alte popoare și al disprețului față de poporul român, să crească slugi plecate capitaliștilor și moșierilor, „capetelor încoronate“, căpetenilor și lacheilor imperialismului agresiv.

Luptând împotriva concepțiilor antiștiințifice și reacționare ale burghe-

* Din „Scântea“, Nr. 2661, cu data de 15 Mai 1953.

ziei și ideologilor ei, partidul nostru a învățat în trecut și învață azi pe istoricii însuflețiți de dragoste de patrie să-și întemeieze cercetările pe principiile materialismului dialectic și istoric, concepția științifică a clasei muncitoare despre lume și societate. Așa cum ne arată teoria marxist-leninistă, numai pe baza principiilor materialismului istoric, a cunoașterii legilor obiective ale dezvoltării sociale, „*știința istoriei societății poate deveni, cu toată complexitatea fenomenelor vieții sociale, o știință tot atât de exactă ca biologia, de pildă, o știință capabilă de a folosi în practică legile dezvoltării societății*” (I. V. Stalin). Pornind dela aceasta, partidul învață pe istorici că spiritul de partid este o condiție esențială a unei rodnice activități științifice; adevărul științific obiectiv poate fi respectat și redat numai pe baza concepției clasei muncitoare — singura clasă interesată în cunoașterea deplină a adevărului — numai privind istoria ca o armă în slujba luptei clasei muncitoare. Știința istoriei, armă ideologică de frunte a partidului clasei muncitoare, parte integrantă a științei marxist-leniniste, educă, pregătește și înarmează pe oamenii muncii în lupta pentru construirea socialismului.

Astăzi, un teren larg, nelimitat, de activitate creatoare este deschis tuturor cercetătorilor istorici cinstiți, atașați poporului și însuflețiți de dragoste de patrie. Înfăptuind o politică de continuă promovare a cadrelor tinere și înlăturând elementele dușmane sau incapabile, partidul cere să se desfășoare munca necesară pentru reeducarea vechilor istorici dornici să slujească în mod cinstit interesele construcției socialiste, pentru ca ei, împreună cu noile cadre ridicate în ultimii ani, să dea poporului numeroase lucrări cu adevărat științifice privind istoria patriei.

Ca rezultat al orientării activității istoricilor pe baze rigurose științifice și al creării celor mai bune condițiuni materiale și de studiu pentru cercetători, în anii regimului de democrație populară au fost obținute în domeniul istoriei importante succese în diferite domenii, succese care întrec, atât calitativ cât și în privința ritmului de dezvoltare al cercetărilor istorice, tot ce s'a realizat sub burghezie.

Totuși, în sectorul istoriei continuă să persiste o serie de lipsuri; unele centre de cercetare științifică rămân cu mult în urma cerințelor mereu crescânde puse de partid și popor în fața istoricilor, manifestând grave deficiențe în activitatea lor.

De pildă, — Institutul de Istorie din Cluj al Academiei R.P.R.

Înființarea Institutului de Istorie, în cadrul Filialei Cluj a Academiei R.P.R., a corespuns necesității dezvoltării activității științifice în țara noastră și studierii aprofundate a bogatului material istoric privitor la dezvoltarea Ardealului, formării continue de noi cadre științifice.

În fața Institutului de Istorie dela Cluj s'a deschis un nelimitat câmp de rodnică activitate. Institutul ar fi putut aduce o contribuție importantă în studierea profundă și multilaterală și în interpretarea materialului privitor la succesiunea modurilor de producție pe teritoriul țării noastre, la rolul istoric al diferitelor clase și la desfășurarea luptei de clasă dealungul secolelor; la apariția și dezvoltarea burgheziei și la transformarea ei într-o forță reacționară și contrarevoluționară, trădătoare de țară și dușmană de moarte a oamenilor muncii; la dezvoltarea clasei muncitoare ca clasa cea mai înaintată ale cărei interese se contopesc cu interesele majorității

zdrobitoare a societății; la apariția și dezvoltarea mișcării muncitorești și la lupta partidului comunist, care, învingând grele piedici și persecuții, înfruntând nenumărate furtuni a condus la victorie, în condițiile eliberării țării de către Armata Sovietică, poporul român și minoritățile naționale.

Una din cele mai importante sarcini ce revenea Institutului era combaterea influențelor ideologiei burgheze, în special stârpirea urmelor otrăvite ale propagandei naționaliste șovine, răspândită în trecut de conducerile obscurantiste și huliganice ale „Institutului de istorie națională” și Universității „Ferdinand” și, respectiv, în timpul dominației horthyste, ale „Institutului științific ardelean” și Universității „Ferenc Ioszei”.

Trebuie spus că în activitatea Institutului s’au obținut în ultimii ani pe baza îndrumărilor Academiei R.P.R. și ca rezultat al muncii entuziaste depuse de unii dintre colaboratori, o serie de rezultate pozitive, care au contribuit la dezvăluirea unor momente necunoscute sau greșit interpretate din trecutul poporului nostru. Astfel au dat roade bogate lucrările întreprinse de șantierul arheologic al Institutului, în cadrul planului general de săpături arheologice stabilit de Academia R.P.R. Șantierul dela Piatra Roșie și dela Grădiștea Muncelului care a dezvelit așezarea importantă a statului dac, a pus în lumină înaltul nivel de dezvoltare economică și de organizare politică a populației băștinașe *înainte* de cotopirea romană. Materialul obținut de șantierul arheologic dela Morești arată continuitatea de viață pe teritoriul R.P.R. înainte și după alungarea romanilor; sunt puse în lumină fapte care contribuie la explicarea științifică a evenimentelor petrecute în țara noastră în veacurile III-XIII, epocă complet ignorată de istoriografia burgheză.

Au obținut deasemeni unele rezultate secțiile de istorie medie și modernă-contemporană ale Institutului. Între altele, — în cadrul colecției „Documente privind istoria României” — s’a început editarea documentelor medievale (Transilvania) dela cele mai vechi cunoscute (din veacul XI).

Activitatea Institutului apare însă cu totul sărăcăcioasă în raport cu condițiile create cercetărilor în domeniul istoriei. Aceasta se oglindește și în faptul că în revista „Studii și cercetări științifice” (organul filialei Cluj a Academiei R.P.R., în tot cursul anilor 1951 și 1952 nu a apărut *niciun* studiu de istorie.

Și mai nesatisfăcătoare este această situație din punctul de vedere al **CONȚINUTULUI** activității Institutului de Istorie dela Cluj, al **CALITĂȚII** științifice a lucrărilor întreprinse.

Trebuie spus că ceea ce caracterizează lucrările Institutului este refugiul în tehnicism și factologie (simpla enumerare sau descriere a faptelor, considerate în mod izolat), fuga de interpretarea științifică și de generalizarea teoretică a materialului documentar și factic, — Institutul remarcându-se prin persistența unor concepții idealiste antiștiințifice burgheze care, tăinuind existența legilor dezvoltării sociale, reduc istoria la o simplă îngrămadire haotică de fapte întâmplătoare.

Nu a fost interpretat prețiosul material documentar rezultat din lucrările arheologice întreprinse la Piatra Roșie, la Grădiștea Muncelului, etc. Conducerea Institutului și-a îndreptat atenția și zelul spre descrierea felului cum era practicat cultul zeilor dacici, neglijând însă pe de-a-ntregul cercetarea și interpretarea structurii social-economice, a stării forțelor de producție și relațiilor de producție, caracteristice molului de producție din acea epocă, mod de producție care constituie factorul determinant al nașterii și

dezvoltării ideilor politice, juridice, religioase, etc. și a instituțiilor corespunzătoare. Aceeași „concepție” factologică străbate pe de-a-ntregul și Raportul despre activitatea Institutului prezentat la Sesiunea Academiei; stăruind pe larg asupra lucrărilor de *culegere* a materialului documentar și preamărind cantitatea acestuia, raportul nu suflă un singur cuvânt și nu ia poziție față de faptul că din monografiile cuprinzând probleme de *interpretare* și de *generalizare* a materialului documentar, încredințate Institutului din Cluj de către Academia R.P.R., marea majoritate nu au fost prezentate spre tipărire.

Chiar și acele puține lucrări ce au fost publicate, sunt caracterizate printr-o tehnicitate îngustă care oglindește aceeași fugă de problemele științifice principale. Lucrarea despre „Ceramica slavă din Transilvania”, publicată de K. Horedt, cuprinde în mod exclusiv o îngrămădire descriptivă de date tehnice — deși studiul ceramicii este însemnat tocmai pentru că dă posibilitatea de a se trage concluzii de generalizare asupra nivelului de dezvoltare a vieții materiale și culturale. Un exemplu cras de factologie îl constituie și lucrarea prof. Daicoviciu, directorul Institutului, intitulată „Așezările dacice în munții Orăștiei” — o înșiruire seacă în care autorul nu face o serioasă încercare de a păși peste limitele descrierii tehnice și detaliilor privind forma, coloritul, ornamentația diferitelor vase și altor fragmente arheologice.

Cunoscând valoarea documentară a faptelor, trebuie însă să fie clar că „factologia” este o rămășiță nemijlocită a istoriografiei burgheze, o concepție și o metodă profund antiștiințifică și reacționară, un înveliș pentru strecurarea ideologiei burgheze, pentru camuflarea nedorinței de a participa la făurirea unei istorii cu adevărat științifice a poporului nostru. Faptul că tendințele de „tratare” factologică a istoriei s’au dezvoltat nestingerit sub ochii și cu participarea directă a conducătorilor Institutului arată că aceștia continuă să nu înțeleagă că istoria poate fi o știință numai atunci când *interpretează* materialul faptic în lumina cunoașterii modului de producție, a caracterului și rolului relațiilor de producție, a rolului ideilor înaintate, a rolului maselor ca făuritoare ale istoriei.

În activitatea Institutului lipsa preocupării pentru interpretarea științifică, materialistă, a istoriei se împletește cu liberalismul față de ideile idealist-subiectiviste, voluntariste. Ignorând legile obiective, a căror acțiune, independentă de voința oamenilor, stă la baza dezvoltării societății, unii cercetători din cadrul Institutului atribue unor „cauze” subiective, capriciului unor „personalități marcante”, rolul hotărâtor în determinarea evenimentelor și chiar a dezvoltării social-economice. De pildă, într-o comunicare despre participarea orașenilor din Ardeal la răscoala populară din 1514, o serie de fapte istorice sunt interpretate în mod subiectivist, autorul considerând că rolul determinant în explicarea fenomenelor sociale îl au nu factorii social-economici, ci anumite stări sufletești „de neliniște” sau „firea sănătoasă a țărănimii”, etc. Este deasemeni caracteristică o comunicare, privind problema încercării de constituire a statului centralizat, în care autorul, ocupându-se de unirea Țării Române de către Mihai Viteazul ajunge la concluzia că „cucerirea Transilvaniei (de către Mihai, N. R.) ...n’a răspuns unor necesități ale dezvoltării interne a statului muntean... autoritatea lui Mihai derivă doar din starea excepțională, din victorie și

din forța militară". Autorul stăruie a vorbi mai jos despre „caracterul oarecum aventurier” al politicii lui Mihai Viteazul care, cică „specula în fond o afacere personală în rivalitatea polono-austriacă”. Astfel de formulări constituie de fapt o falsificare a istoriei. Ele au la bază tratarea neștiințifică și nestudierea condițiilor materiale ale dezvoltării economice a societății și a necesităților politice care cer realizarea statului centralizat și independent, ca pavază împotriva cotropitorilor externi. Conducerea Institutului nu a ajutat la lămurirea și asigurarea unei juste interpretări a problemei, pe baza analizei factorilor economici și politici. Exemplul citat mai sus arată limpede cum interpretarea idealistă-subiectivistă dată unor mari evenimente din trecutul poporului nostru duce la minimalizarea acestor evenimente și la coborîrea sensului lor istoric, constituind astfel o acțiune antipatriotică.

În problema studierii marilor tradiții de luptă ale trecutului, conducerea Institutului stă astfel pe o poziție falsă și dăunătoare care s'a manifestat și în totala lipsă de interes pentru studierea rolului personalităților progresiste ale poporului român și ale minorităților naționale, ca Gheorghe Doja, Horia, Cloșca și Crișan, Varga Ecaterina, Bălcescu, Eftimie Murgu, Gh. Barițiu și alții.

Una din sarcinile cele mai importante ale Institutului de Istorie dela Cluj era aceea de a dezvălui și fundamenta din punct de vedere istoric frăția de luptă a oamenilor muncii români, maghiari, germani de pe teritoriul Transilvaniei împotriva exploatatorilor și asupritorilor comuni. Institutul ar fi putut și ar fi trebuit să aducă o mare contribuție în propagarea ideologiei internaționaliste a frăției oamenilor muncii de orice naționalitate — arătând cum învrăjbirea naționalistă a slujit dealungul veacurilor claselor exploatatoare ca armă veninoasă de dezbinare a oamenilor muncii, de spargere a unității acestora și de menținere și agravare a exploatarei și asupririi; cum șovinismul a înlesnit exploatarea poporului român și a minorităților naționale atât de către burghezia și moșierimea română, cât și de cele de naționalitate maghiară, germană, etc.; cum șovinismul și naționalismul burghez s'au împletit cu trădarea intereselor naționale, cum a fost folosită ațățarea șovinistă de cercurile imperialiste din Apus pentru aservirea țării, pentru a netezi calea agresiunii hitleriste și înrobirii popoarelor române și maghiare. Datoria Institutului era de a analiza rezolvarea problemei naționale în condițiile regimului de democrație populară, roadele politicii partidului și guvernului pentru înflorirea economică și culturală a poporului român și a minorităților naționale.

Este de neiertat faptul că Institutul de Istorie din Cluj nu numai că nu și-a îndeplinit și nici nu a înțeles să se preocupe de această sarcină, ci, dimpotrivă, s'a făcut uneori răspânditorul unor manifestări și abateri șovinite. Unii colaboratori ai Institutului, în loc să demaște pe promotorii alianței reacționare a burgheziei române cu absolutismul habsburgic împotriva maselor muncitoare maghiare și române, în mod obiectiv se solidarizează cu această politică antinațională pe care au combătut-o încă acum un secol Bălcescu și Petőffi — ceea ce face ca în unele comunicări sau studii ale unor colaboratori ai Institutului să fie elogiata actele de șovinism ale celor mai reacționare cercuri burgheze românești din Ardeal și să răbufnească expresii de un cras șovinism, provenite deadreptul din arsenalul ideologic al naționalismului burghez. Nu poate să nu stârnească îngrijorare faptul că unii colaboratori ai Institutului, membri ai catedrelor de Istorie ale Univer-

sității „Babeș“, transmit și studenților asemenea idei și concepții șovine, profund ostile intereselor poporului muncitor.

Toate aceste lipsuri deosebit de serioase se datoresc în cea mai mare măsură faptului că conducerea Institutului nu a înțeles să facă o cotitură reală, sinceră și adâncă dela vechile concepții burgheze spre însușirea materialismului istoric.

Din 1945 încoace prof. Daicoviciu nu a mai publicat nici o lucrare de sinteză din care să se poată vedea în ce măsură autorul și-a revizuit pozițiile sale anterioare în domeniul cercetării istorice. Or, în activitatea din trecut a prof. Daicoviciu pe tărâmul istoriei s'au manifestat concepții greșite, idealiste, cosmopolite, naționaliste. Principala sa lucrare, intitulată „Transilvania în antichitate“, monografie publicată în limba franceză și în limba italiană — dar pe care autorul nu a socotit necesar s'o traducă și în limba poporului român — este străbătută de idealism și întemeiată pe concepții antiștiințifice. În lucrarea sa prof. Daicoviciu ignorează faptul că societatea omenească are în mod obiectiv un mers ascendent, progresiv, determinat de legile lăuntrice ale dezvoltării sociale, de schimbările survenite în modul de producție, care încep întotdeauna cu schimbările și dezvoltarea forțelor de producție — în primul rând a uneltelor de producție în neconținut progres. Totodată autorul neagă faptul că la baza dezvoltării vieții politice și culturale stă dezvoltarea vieții materiale, a economiei, a producției, — el găsiind „cheia universală“ a problemelor în... migrațiunea popoarelor. Pentru autor succesiunea culturilor de pe teritoriul Ardealului ar fi nu un produs al dezvoltării sociale ascendente proprii a populației băștinașe, ci mai ales un import adus de diverșii migratori. Astfel, după prof. Daicoviciu, înflorirea metalurgiei bronzului în Ardeal, apariția folosirii fierului, folosirea roții olarului, folosirea calului în timp de război — și până și organizarea uniunilor geto-dace conduse de „regi“ și rolul social deosebit de important al preoților în statul dac sunt înfățișate de autor ca fiind produsul influențelor „din afară“, al „sosirii Sciților“, al „venirii Celților“, etc. În acelaș fel este „tratată“ și cotropirea romană pe care autorul o idealizează, vorbind numai despre „înfrumusețarea“ provinciei dace, despre construirea de drumuri și clădiri — și trecând cu desăvârșire sub tăcere sălbatica exploatare a populației de către cuceritori înfățișați ca „civilizatori“ ai Daciei.

Poziția prof. Daicoviciu care privește în acest fel la strămoșii poporului român de azi, încercând să le înfățișeze dezvoltarea culturală ca o sumă de „împrumuturi“ și „influențe“ străine, nu poate să nu amintească atitudinea de dispreț ciocoiesc față de popor a fostelor clase stăpânitoare îmbibate de cosmopolitism, gata oricând să ponegrească poporul nostru și să nege capacitățile lui creatoare, prosternându-se servil în fața a tot ce e „din afară“. În lucrarea sa prof. Daicoviciu s'a alăturat unei teorii rasiste, antiștiințifice, în aprecierea unor fenomene din cultura neolitică. (Vezi „Studii“, An. III, Nr. 2, pag. 198).

Dealtfel, pentru nivelul științific al lucrării este grăitor faptul că ea vorbește cu seninătate despre existența — în plină epocă sclavagistă, în secolul II-III al erei noastre — a unei „burghezii orașenești“, alcătuită „din comercianți și burghezie industrială“ !

Este deosebit de regretabil faptul că prof. Daicoviciu nu a găsit încă, din 1945 încoace, timpul necesar pentru a lua o poziție clară și categorică față de „tezele” acestei lucrări — cu atât mai mult cu cât el s'a bucurat de ajutorul unor istorici sovietici și români care i-au analizat lucrarea și au scos la iveală gravele lipsuri și confuzii pe care le cuprinde.

Totodată trebuie spus că atitudinea directorului Institutului, inactivitatea și indiferența față de elaborarea unor noi lucrări științifice, au constituit o încurajare și pentru alți colaboratori cu munci de raspundere în Institut, cu numeroase state de serviciu în trecut pe câmpul idealismului și al manifestărilor de cosmopolitism și care de ani de zile nu au găsit cu cale să țină vreo comunicare și să dovedească prin fapte că au rupt cu pozițiile istoriografiei burgheze și că vor să slujească din plin poporului român.

Marile lipsuri și deficiențe în activitatea științifică a Institutului sunt strâns legate de viața sa internă, de metodele de conducere folosite, de politica de cadre aplicată. În această privință trebuie spus că, datorită lipsei unei politici sănătoase de cadre, în Institut au pătruns și s'au menținut o serie de elemente burghezo-naționaliste, cosmopolite, care promovau cu îndărătnicie concepții antiștiințifice, idealiste și erau lipsite de dorința de a realiza ceva pozitiv pe tărâmul activității științifice. Asemenea elemente, cărora dintr'o gravă lipsă de vigilență li s'a incredințat, un timp, tocmai sectorul de istorie modernă și contemporană, au desfășurat — între altele — o acțiune de frânare a cercetărilor privind mișcarea muncitorească, acțiune dusă sub lozincă istoriografiei burgheze potrivit căreia evenimentele contemporane, și în special mișcarea muncitorească, n'ar fi „obiect pentru cercetările istorice”. Această acțiune și-a găsit un teren favorabil în faptul că prof. Daicoviciu, în calitatea sa de director al Institutului, a acordat atenția centrală sectorului de istorie veche și a neglijat celelalte sectoare, mai ales sectorul de istorie modernă și contemporană.

Lipsa de vigilență s'a împletit strâns cu înăbușirea activității cadrelor cinstite, în special a elementelor tinere, setoase de muncă științifică adevărată, în folosul poporului muncitor. Acestor tovarăși li s'au creat în Institut condiții grele; deși temele ce și le-au ales pentru comunicări ar fi adus o însemnată contribuție la rezolvarea unor probleme importante din istoria patriei noastre, ei au fost lăsați fără nici o orientare, fiind și supraîncărcați cu sarcini atât în cadrul Institutului cât și al catedrelor de Istorie dela Universitatea „Babeș”. În locul unei îndrumări reale și al unui ajutor serios, bazat pe o critică constructivă, în Institut și la catedrele de istorie ale Universității „Babeș” s'a practicat față de elementele cinstite o adevărată „vânătoare de greșeli” menită să ducă la hărțuire și demoralizare — și aceasta tocmai din partea acelor care dădeau dovadă în mod consecvent de liberalism și nepăsare față de propriile lipsuri și denaturări. Este semnificativ faptul că unii cercetători tineri și vârstnici care au elaborat cu ani de zile în urmă lucrări promițătoare, n'au mai publicat nimic în ultimii ani considerând că „riscă mult când scriu”. Sunt cazuri când elementele tinere, în loc să fie neconținut folosite și îndrumate în munca de cercetare și sintetizare științifică, sunt repartizate la munci cu caracter tehnic, lucrări de inventariere, etc.

Directorul Institutului și șeful catedrei de istorie dela Universitatea „Babeș”, prof. Daicoviciu, nu numai că nu se îngrijește de îndreptarea

acestei situații, dar o și „motivează”, susținând că elementele tinere „trebuie să sufere până să se ridice, deoarece și el a suferit”, — concepție retrogradă, aidoma celei după care erau „crescuți” ucenicii în trecut, sub capitalism, și care nu are nimic comun cu metodele de creștere a cadrelor în condițiile regimului de democrație populară, când partidul și guvernul nu precupețesc nici un efort pentru dezvoltarea tineretului științific.

În atmosfera regimului araceievist din Institut, au înflorit ploconeala și servilismul față de „cei mari”, tendințele de tămâiere și de acoperire reciprocă a lipsurilor, familiarismul și alte asemenea manifestări ale spiritului mic-burghez. În viața Institutului nu sunt încă cunoscute și folosite în mod real autocritica și critica de jos, lupta de opinii — fără de care nici o știință nu poate să progreseze. *

La lipsurile grave existente în activitatea Institutului de Istorie din Cluj a contribuit într-o însemnată măsură faptul că Filiala Academiei R.P.R. din Cluj — președinte acad. prof. E. Petrovici — nu a exercitat aproape nici un control asupra activității Institutului. În mod cu totul sporadic, Filiala s'a mulțumit să-și trimită uneori delegatul său pentru a participa formal la unele ședințe din Institut, dar n'a îndrumat din punct de vedere științific munca Institutului, n'a controlat în ce măsură se aplică în practică linia partidului și n'a sesizat Prezidiul Academiei R.P.R. de această situație care a dăinuit ani de zile. Mai mult decât atât, prin rapoartele prezentate Prezidiului Academiei, acad. prof. E. Petrovici a apărât chiar vreme îndelungată unele poziții greșite și antiștiințifice ale colaboratorilor Institutului de Istorie din Cluj și a făcut să întârzie luarea unei hotărâri de către Prezidiul Academiei R.P.R.

Ani de zile secția a V-a (de istorie) a Academiei R. P. R. n'a controlat decât din birou și din rapoarte munca Institutului de Istorie din Cluj; ea n'a făcut în decurs de 4 ani controale serioase, la fața locului, care să analizeze concepția de muncă a secțiilor, sectoarelor și colectivelor, pentru temeinica lor îndrumare științifică — precum și activitatea depusă pe tărâmul selecționării și creșterii cadrelor. Cu foarte multă și nejustificată întârziere s'a trecut la primenirea unor cadre din Institut și la remedierea în parte a gravelor lipsuri ideologice, care au mai lăsat încă și până acum urme adânci.

Fără îndoială că multe din lipsurile Institutului de Istorie dela Cluj ar fi putut fi sesizate și îndreptate la timp, dacă comitetul regional de partid Cluj nu ar fi dovedit o serioasă subapreciere a problemelor muncii ideologice și o slabă vigilență politică. Comitetul regional de partid ar fi trebuit să manifeste o grijă de zi cu zi față de Institutul de Istorie, care are un rol deosebit de important în viața ideologică, să pătrundă adânc în problemele privitoare la conținutul activității Institutului, la puritatea ideologică și nivelul științific al lucrărilor, la legătura lor cu viața, cu cerințele partidului și sarcinile construcției socialiste. Comitetul regional de partid ar fi trebuit să verifice la orientarea consecvent materialistă a lucrărilor, să combată greșelile ideologice, să contribuie la înrădăcinarea unor metode de muncă înaintate în viața internă a Institutului, să dezvolte critica și autocritica și lupta de opinii, să urmărească felul cum sunt ajutate în muncă cadrele cinstite vechi și tinere. Dar comitetul regional de partid Cluj nu a socotit ca fiind de resortul său contro'ul asupra modului cum este aplicată linia politică a partidului în Institutul de Istorie. Comitetul regional de

partid poartă răspunderea faptului că organizația de bază este ca și inexistentă în viața instituției. A dăunat deasemeni faptul că presa locală de partid nu s'a preocupat de analiza critică a activității Institutului.

Academia R.P.R. trebuie să ia toate măsurile pentru ca Institutul de Istorie dela Cluj să-și poată lichida grabnic marile lipsuri și deficiențe, pentru a ajuta și îndruma actuala conducere, toate forțele cinstite care se găsesc în Institut, să înfăptuiască o cotitură radicală în munca lor și să deașoare o rodnică activitate pe tărâmul istoriei. Totodată trebuie ca comitetul regional de partid Cluj, lichidând manifestările de subapreciere a muncii ideologice, să ia măsuri pentru intensificarea activității de partid în cadrul Institutului, pentru îmbunătățirea serioasă a muncii de educare ideologică a cadrelor științifice, pentru a contribui printr'o îndrumare și un control sistematic la ridicarea nivelului întregii activități științifice și vieți interne a Institutului.

Este necesar ca și Secția a V-a a Academiei și Institutul de Istorie din Capitală al Academiei R.P.R. să intensifice combaterea tendinței de facto-logie întrucât unii istorici dela Institutele de Istorie din București, Iași, s'au lăsat și ei antrenați într-o măsură pe această pantă. Trebuie spus totodată că — cu toate succesele dobândite — o mare lipsă pe tărâmul istoriei continuă să fie neglijarea problemelor istoriei moderne și, în deosebi, ale istoriei contemporane, dintre care unele sunt de o mare însemnătate și de o arzătoare actualitate pentru lupta și munca creatoare a poporului nostru.

Cercetătorii în domeniul istoriei, însuflețiți de dragoste de patrie, își pot îndeplini cu cinste marile și nobilele sarcini ce le stau în față ridicându-și neîncetat nivelul pregătirii politic-ideologice și profesionale, însușindu-și profund spiritul de partid, luptând pentru a se elibera de povara concepțiilor nemarxiste, sporindu-și vigilența față de rămășițele sau influențele ideologice străine și nimicind orice liberalism față de acestea, pășind pe calea luminată de exemplul istoriografiei sovietice, de genialele idei leninist-staliniste.

Nota Redacției. — Vom reveni în numărul viitor cu privire la sarcinile Institutului de Istorie din București și ale Revistei Studii, în lumina articolului redacțional publicat în „Scânteia” din 15 Mai 1953 (Nr. 2661).

GREVELE DIN ROMÂNIA ÎN ANUL 1918

DE

V. LIVEANU

ASPIRANT ÎN ȘTIINȚELE ISTORICE

I

„...Ascensiunea valului de greve” — arată Lenin — „reprezintă puncte critice, de cotitură a întregii evoluții politico-sociale a țării¹. Grevele desfășurate în România în anii 1918—1920 au însemnat o cotitură în evoluția politico-socială a țării noastre, au reprezentat o cotitură în mijloacele de luptă și în formele de organizare ale clasei noastre muncitoare. În cursul acestor greve, proletariatul a câștigat o experiență mai bogată decât în zeci de ani de evoluție „pașnică” — și această prețioasă experiență a contribuit la victoria leninismului asupra oportunismului în mișcarea muncitorească din țara noastră. În focul grevelor și a celorlalte mari lupte de clasă, din anii imediat următori Revoluției din Octombrie, s’a plămădit Partidul Comunist din România.

Din aprecierile lui Lenin asupra situației din România, imediat după victoria revoluției proletare în Rusia, se desprinde concluzia că luptele revoluționare care au avut loc în țara noastră în 1917—1918, *s’au desfășurat sub influența puternică a Revoluției din Octombrie*. În cunoscutul „Raport asupra războiului și a păcii” prezentat în 7 Martie 1918 Congresului al 7-lea al Partidului Comunist (bolșevic) al Uniunii Sovietice — Lenin arată că „revoluția noastră nimerise tocmai — lucru paradoxal, dar adevărat — în momentul fericit în care dezastre nemaipomenite, sub forma nimicirii a milioane de vieți omenești, se abătuseră asupra imensei majorități a țărilor imperialiste, moment în care suferințele nemaipomenite ale războiului istoviseră popoarele, moment în care, în al patrulea an de război, țările beligerante ajunseseră într’o situație fără eșire, la o răspânlie, și când se punea în mod obiectiv întrebarea: popoarele aduse într’o asemenea stare vor putea ele lupta mai departe? Numai datorită faptului că revoluția noastră a nimerit în acest moment fericit, în care cele două gigantice grupuri de tâlhari nu putuseră niciunul să se arunce imediat asupra celuilalt și nici să se unească împotriva noastră, numai de un asemenea moment al relațiilor politice și economice internaționale, s’a putut

¹ Lenin și Stalin, Despre sindicate, Ed. C.G.M., 1949, p. 192.

folosi și s'a și folosit revoluția noastră, pentru a-și realiza strălucitul ei marș prin Rusia europeană, pentru a se întinde în Finlanda, pentru a începe să se întindă și în Caucaz și în România"¹.

Într'adevăr, luptele revoluționare din țara noastră, din anul 1917 și din anii imediat următori, s'au desfășurat sub imboldul istoricii victorii a proletariatului rus și sub influența exemplului direct al soldaților revoluționari ruși ce se aflau pe teritoriul României și în ale căror rânduri activau bolșevicii. Aceste lupte s'au desfășurat sub influența lozincilor înscrise pe steagu! Revoluției din Octombrie. Creșterea valului de luptă revoluționară din România se explică prin răspândirea în masse a lozincilor bolșevice, care căpătaseră o deosebită forță de mobilizare tocmai pentru că Revoluția din Octombrie a arătat că ele sunt pe deplin realizabile. Tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej subliniază că: „Victoria revoluției proletare în Rusia, răspândirea în masse a lozincilor luptei pentru pace, împotriva războiului imperialist, pentru puterea muncitorească-țărănească, pământ țăranilor, au dus la creșterea valului de lupte revoluționare în România”².

Cuceririle proletariatului rus au ridicat la luptă clasa muncitoare din țara noastră. Luptele muncitorești din 1917 și din anii următori reprezintă astfel urmarea directă a Revoluției Socialiste din Rusia.

Indicațiile lui Lenin, citate mai sus, ne ajută să caracterizăm condițiile internaționale și interne care au favorizat întinderea Revoluției din Octombrie în țara noastră.

Lenin subliniază că „marșul triumfal” al Revoluției din Octombrie a fost posibil numai datorită crizei care a cuprins relațiile politice și economice internaționale din sistemul mondial al capitalismului. Această criză a împiedecat statele capitaliste — împărțite în două grupuri antagoniste — să se unească împotriva tinerii republici sovietice. În lucrarea sa „Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S.”, I. V. Stalin a precizat că prima criză din perioada primului război mondial trebuie privită nu ca o criză de sine stătătoare, izolată, ci ca prima etapă a crizei generale a sistemului capitalist mondial.

Referindu-se la perioada celui de al doilea război mondial, I. V. Stalin a subliniat că „lupta țărilor capitaliste pentru piețe și dorința de a-și înneca concurenții s'au dovedit a fi în practică mai puternice decât contradicțiile dintre lagărul capitalismului și lagărul socialismului”³.

Așa cum a subliniat Lenin, din cauza contradicțiilor dintre grupul „Antantei” și grupul „puterilor centrale”, statele imperialiste „nu au putut să se unească împotriva noastră” (a puterii Sovietice) și aceasta a creat Revoluției din Octombrie posibilitatea de „a începe să se întindă și în Caucaz și în România”.

Lenin arată că dezastrele nemaiomenite provocate de războiul imperialist în țările capitaliste, au constituit de asemenea, un factor care a permis consolidarea și întinderea revoluției din Octombrie. Războiul imperialist, care a adus nenorociri fără număr masselor populare, le-a dus la luptă împotriva claselor exploatare care împinseseră țara în măcel.

¹ V. I. Lenin, Opere alese, Ed. P.C.R., 1946, v. II, partea I-a, p. 429.

² Gh. Gheorghiu-Dej, Articole și Cuvântări, Ed. pentru literatură politică, 1952, p. 520.

³ I. Stalin, Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S., Ed. pentru literatură politică, 1952, p. 39.

Geniala învățătură din lucrarea lui I. V. Stalin „Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S.” ne ajută să înțelegem mai bine condițiile interne din acel timp din România.

I. V. Stalin arată că „nevoia de a căpăta profituri maxime împinge capitalismul monopolist la pași atât de riscanți, ca subjugarea și jefuirea sistematică a coloniilor și a celorlalte țări înapoiate, transformarea unei serii de țări independente în țări dependente, organizarea de noi războaie, care sunt pentru magnații capitalului contemporan cel mai bun „business” pentru obținerea de profituri maxime, în sfârșit, încercările de a cuceri dominația economică mondială”¹.

În timpul primului război mondial ambele tabere urmăreau scopuri imperialiste tâlhărești. Atât S.U.A., Anglia și Franța, cât și imperialiștii germani, împinși de nevoia de a-și asigura profituri maxime, urmăreau să câștige dominația mondială.

Burghezia și moșierimea din România s’au alăturat Antantei — socotind că aceasta le asigură o pradă mai mare și mai sigură”².

În goana după profituri maxime, imperialiștii Antantei, și mai cu seamă, imperialiștii americani, au folosit războiul imperialist pentru a-și întări pozițiile în România și pentru a intensifica jefuirea țării noastre. O însemnare a lui N. Iorga — din Octombrie 1917 — ilustrează în mod sugestiv creșterea dependenței României față de imperialiștii americani „am trăit întâiu cu miliardul Băncii Naționale, apoi cu al Angliei, luat în bucăți și cu nouă negocieri de fiecare dată și acum ne aruncăm asupra celui al Americii”³. Într’adevăr, în Iunie 1917, o misiune americană condusă de generalul Hugh Scott, a venit la Iași și a anunțat că guvernul S.U.A. va livra României armament și dolari, iar în schimb guvernul Brătianu — Take Ionescu s’a angajat să-și intensifice contribuția la războiul imperialist⁴. „Ajutorul de război” american a însemnat jefuirea organizată a țării noastre. În timpul războiului, guvernul S.U.A. a împrumutat guvernului României o sumă totală de 44 milioane dolari. În schimb, guvernul României trebuia să înapoieze guvernului S.U.A. nu mai puțin de 122 milioane dolari⁵.

Pentru a-și asigura pozițiile necesare în vederea obținerii de profituri maxime — imperialiștii americani interveneau în mod direct în politica internă a țării noastre.

După izbucnirea războiului — în postul de vice președinte al Consiliului de miniștri a fost adus Take Ionescu care, ca avocat al societății Româno-Americană, era salariat de trustul lui Rockefeller încă din anul 1905⁶.

În August 1914, Take Ionescu își afirmase credința că războiul trebuia să aibă ca urmare „grăbirea cu cel puțin o jumătate de secol a hegemoniei

¹ I. Stalin, op. cit., p. 43.

² Încă din 1914, 80% din capitalul societăților pe acțiuni din România era străin și din aceasta — 60% aparținea capitaliștilor englezi, francezi și americani. Imperialiștii englezi și americani controlau ramurile de bază ale economiei naționale.

³ N. Iorga, *Memorii*, Ed. Națională Ciornel, București, f. a., v. I, p. 142.

⁴ „Evenimentul”, 22.VI.1917.

⁵ Ch. Pomaret, *L’Amérique à la conquête de l’Europe*, Paris, 1931, p. 62.

⁶ Vintilă Brătianu, *Scrieri și cuvântări*, București, 1937, v. I, p. 237—238.

Americii în lumea civilizată”¹. După cum se vede, în guvernul României aveau un rol important susținătorii pretențiilor americani la dominația mondială.

Imperialiștii americani căutau să-și creeze legături și printre politicienii burghezi influenți care nu aveau posturi de conducere oficiale: „Doamna Xenopol îmi spunea — nota N. Iorga în 7 Septembrie 1918 — că Glasgow, subșeful misiunii americane dorește să cunoască pe neoficiali și să lucreze cu ei”².

Referindu-se la Vopicka, ministrul S.U.A. în România, care se amesteca în mod direct în demiterea și numirea guvernelor țării noastre, Marghiloman scria: „Iată cine decide de soarta României”³. Nu încapă îndoială că fostul prim ministru era destul de competent pentru a-și permite să declare că reprezentantul guvernului imperialist american hotăra politica României.

Imperialiștii americani au fost principalii organizatori ai intervenției României împotriva Puterii Sovietice. Revoluția din Octombrie a spulberat planurile imperialiștilor americani de a subjuga și exploata Rusia și de a cucerii dominația economică mondială. Pe de altă parte, Revoluția din Octombrie a înspăimântat burghezia și moșierimea din România, conștientă de influența pe care o avea victoria proletariatului rus asupra poporului nostru. Ura și teama față de Revoluția din Octombrie a împins clasele exploatoare din România să îndeplinească cu docilitate cererea guvernului S.U.A. de a deslănțui agresiunea antisovietică. În Decembrie, Vopicka, ministrul S.U.A. în România, a propus guvernului Brătianu organizarea unor trupe românești speciale care să atace trupele revoluționare ruse din Moldova, sub pretextul unei „operații de poliție”. Această cerere a fost acceptată de consiliul de coroană astfel că Vopicka putea să noteze în memoriile sale că: „primul ministru Brătianu, plin de zâmbete, mi-a adus la cunoștință succesul acestei operații de poliție”⁴.

Guvernul S.U.A. a promis guvernului României un credit 20.000.000 dolari în scopul continuării agresiunii împotriva Puterii Sovietice. Încă din Decembrie 1917, Vopicka și Yates — atașatul militar american dela Iași au propus guvernului României o mare subvenție în dolari, pentru ca acesta să cotopească teritoriul sovietic și să trimeată armata română într’un marș prin Sudul Rusiei, spre a se uni cu bandele alb-gardiste ale lui Caledin⁵.

Reprezentanții oficiali ai guvernului României recunoșteau că imperialiștii americani au fost aceia care au împins guvernul dela Iași să cotopească Basarabia. Reprezentantul României la Washington, C. Angelescu — într’o declarație făcută presei — arăta că „lumea politică și presa americană consideră acest fapt (anexarea banditească a Basarabiei) ...consfințit în America”⁶.

Ținând seama de situația militară de pe frontul româno-german și pentru a da guvernului burghezo-moșieresc al României posibilitatea de

¹ „Evenimentul”, 22.VI.1917.

² N. Iorga, op. cit., p. 111.

³ Al. Marghiloman, *Note politice*, București, 1927, v. IV, p. 120.

⁴ Vopicka, *Secrets of the Balkans*, Chicago, 1921, p. 150.

⁵ Vopicka, op. cit., p. 148, 158.

⁶ „Universul”, 8.XII, 1918.

a-și concentra forțele armate împotriva Republicii Sovietice, guvernele S.U.A., Angliei, Franței și Italiei, au dat lui Brătianu încuviințarea de a înceta vremelnice ostilitățile împotriva Puterilor Centrale¹. Vopicka, ministrul S.U.A., a continuat să menție legăturile cu autoritățile românești. În 21 Octombrie 1918, Vopicka pleacă la Chișinău în teritoriul sovietic vremelnice cotoșit și ține un discurs provocator, în care declară că guvernul american susține agresiunea antisovietică savârșită de guvernul României și va sprijini înfăptuirea planurilor de anexiune ale claselor exploatatoare din țara noastră². Drept mulțumire pentru acest discurs, Camera și Senatul de Iași „alese” de guvernul Marghiloman și formată în majoritate de partizani ai Puterilor Centrale, votează o moțiune în onoarea lui Wilson și a lui Vopicka³.

În mod obiectiv, grevele și luptele muncitorești împotriva mizeriei economice și a teroarei, împotriva războiului imperialist și a agresiunii antisovietice, erau îndreptate nu numai împotriva claselor exploatatoare autohtone ci și împotriva imperialiștilor americani, englezi etc., care au obținut atunci poziții dominante în țara noastră.

Războiul imperialist a satisfăcut speranțele magnaților capitalului străin și ale capitaliștilor autohtoni de a realiza profituri maxime prin militarizarea economiei, prin intensificarea exploatării clasei muncitoare.

În timp ce moartea, bolile, foametea, făceau ravagii în rândurile clasei muncitoare, burghezia autohtonă și capitaliștii străini câștigau averi imense. De pildă: beneficiile mărturisite ale societății Speranța, controlată de marele trust american Standard Oil, au atins în 1915—1918 o sumă de 13 ori mai mare decât capitalul investit⁴.

Societatea Orion — controlată de marele trust englez Royal Dutch Shell — și-a dublat capitalul în doi ani de război (1917—1918), fără a mai vorbi de beneficiilor necapitalizate⁵. O indicație a uriașei creșteri a profiturilor este creșterea cursului acțiunilor. În cei doi ani de război, cursul acțiunilor Băncii Naționale a crescut de 15 ori, cursul acțiunilor S. T. B. de 5 ori etc.⁶.

Făcând bilanțul afacerilor strălucite făcute în anul de mizerie și foamete 1918; un organ bursier scria:

„În plin război, cu țara invadată și sărăcită de inamic, cu o recoltă așa de rea cum rar s'a pomenit în țara noastră, cu bursa închisă, valorile au avut un an foarte bun. Anul ăsta (1918) a fost foarte favorabil pentru bursă. Niciodată nu s'au făcut așa de mari speculațiuni în acțiuni ca anul acesta și niciodată nu s'a tratat un număr așa de mare de afaceri”⁷.

Toate acestea confirmă aprecierea lui I. V. Stalin că războaiele „sunt pentru magnații capitalismului contemporan cel mai bun business”.

Realizarea profiturilor uriașe a fost rezultatul înăsprii la maximum a exploatării maselor muncitoare.

¹ A se vedea notele diplomatice publicate de I. C. Brătianu în „Situația internațională a României”, București, 1919.

² Vopicka, op. cit., 264; Al. Marghiloman, op. cit., v. IV, p. 115.

³ Vopicka, op. cit., p. 115.

⁴ „Moniteur du pétrole roumain”, 1.I.1919, p. 110.

⁵ „Moniteur du pétrole roumain”, 15.I.1920, p. 36.

⁶ „Socialismul”, 1.XII.1918.

⁷ „România Industrială”, 4.I.1919.

Pentru a putea folosi condițiile create de război în scopul intensificării nestingherite a exploatării muncitorilor și pentru a asigura totodată spațele frontului în războiul imperialist — clasele exploatoare au deslănuțit o teroare săbatică împotriva proletariatului. Intrarea României în războiul imperialist a fost semnalul întăririi prigoanei împotriva clasei muncitoare. Odată cu declararea războiului, s'a introdus „regimul de excepție”¹. În 14 (27) August 1916, a fost promulgat decretul pentru instaurarea stării de asediu, decret prin care, în întreaga țară „toate puterile de care era investită autoritatea civilă pentru menținerea ordinii și poliției, trec în totul în mâinile autorităților militare”².

Intrunirile și manifestările de stradă, gruparea a peste trei persoane, staționarea chiar individuală în fața fabricilor a fost interzisă³. Muncitorii care n'au fost trimiși pe front au fost „mobilizați pe loc” și puși la dispoziția „Direcției Munițiilor” din Ministerul de Război. În întreprinderi s'au introdus regulamente cazone, muncitorii fiind obligați să se supue fără crâcnire, măsurilor luate de patroni.

În întreprinderile de stat — muncitorii lucrau sub supravegherea directă a „brutelor galonate” — a fiilor de moșieri și burghezi — îmbrăcați în haine ofițerești.

Activitatea legală a organizațiilor muncitorești a fost împiedecată atât prin plecarea la mobilizare a nenumărați tovarăși, cât și prin regimul de excepție pe care regimul liberal l-a introdus. Ziarul „Lupta” a fost interzis. Unii conducători ai partidului social-democrat și numeroși membri ai comitetelor sindicatelor au fost arestați⁴.

Conducătorii reformiști, adepții tacticii așa zisei „căi legale”, care nu admiteau cu niciun chip munca revoluționară ilegală — nu au fost în stare să asigure continuarea activității partidului social-democrat și a sindicatelor în noile condiții din timp de război. Conducătorii reformiști i-au lăsat pe muncitori desarmați în fața ofensivei burgheziei.

În ziarele vremii se întâlnesc numeroase știri „diverse”, care oglindesc teroarea pe care capitaliștii au instaurat-o în fabrici în scopul aruncării greutăților războiului imperialist asupra clasei muncitoare. Pentru că a părăsit lucrul, ducându-se să cumpere o pâine, un muncitor ceferist din Galați este băgat la arest pentru 5 zile — de către un sublocotenent⁵. În Botoșani, un lucrător dela Pulberărie a fost arestat pentru că a protestat împotriva prețurilor dela economat⁶. Un muncitor scria că „șefii noștri de meserii care au fost creați odată cu războiul ne-au insultat și ne-au murdărit cu injurături, ne-au bătut, iar când încercai să protestezi, să te aperi, ți se răspundea scurt: „E război”⁷.

Toate aceste fapte „diverse” reflectă o realitate îngrozitoare: la adăpostul stării de război fabricile au fost transformate în adevărate ocne, bazate pe munca forțată a muncitorilor mobilizați pe loc și lipsiți de orice drepturi. Capitaliștii au putut folosi ruina economică provocată de război

¹ „Calendarul muncii”, 1920. Cercul de Ed. Socialistă, București, 1920, p. 54.

² „Monitorul Oficial”, 14.VIII.1916, p. 5402.

³ „Universul”, 19.VIII.1916.

⁴ „Calendarul muncii”, 1920. Cercul de Ed. Socialistă, p. 54.

⁵ „Gazeta muncii”, 5.II.1918.

⁶ Ibidem, 2.IV.1918.

⁷ Ibidem, 12.II.1918.

pentru a deslănțui o mârșavă ofensivă împotriva nivelului de trai al muncitorilor. În timp ce profiturile capitaliștilor și prețurile creșteau fără încetare, salariile au fost scăzute. Una din formele reducerii salariilor a fost oprirea unei părți din salarii pentru fondul „Familia Luptătorilor”. După lege, acest fond trebuia să servească pentru ajutorarea familiilor mobilizaților, dar, în realitate, bani erau reținuți de patroni. Ziarul „Tribuna”, condus de Trancu-Iași cel care și-a câștigat o tristă faimă prin legea antimuncitorească ce i-a purtat numele arată că „după declararea războiului, statul a militarizat fabricile particulare și a dat acestor fabrici, în special celor mecanice, toate avantajele posibile... Au căpătat dreptul să rechiziționeze materiale pe prețuri fixate de Stat credite în bani, scutire de taxe, lucrători la dispoziție... Dacă munca a fost vreodată speculată, apoi trebuie să se știe că în timpul acestui război a fost exploatată în mod extraordinar. Lucrătorii plătiți în mod normal cu salarii variind între 3 și 6 lei; cei din Mo'dova erau mult mai jos ca salarii față de cei din Muntenia... În timpul mobilizării muncitorii au fost mobilizați pe loc — iar lefurile au rămas imobilizate. Și, deci traiul s'a scumpit din zi în zi până când a ajuns la scumpetea extraordinară de astăzi, lefurile au rămas aceleași reținându-se o pătrime pentru „Familia Luptătorilor”¹.

Aceste rânduri fiind publicate de un ziar burghez dădeau doar o palidă imagine a exploatării muncitorilor. În multe întreprinderi, atât de stat cât și particulare, muncitorii, sub pretextul că sunt „mobilizați”, nu primeau niciun salariu, singura lor retribuție se reducea la o hrană mizerabilă. În memoriile lor, muncitorii arătau că salariile le-au fost reduse sau pur și simplu suprimate. Într'un memoriu din 1918 al muncitorilor din Moldova se arată că „în aceste vremuri de scumpire exorbitantă a traiului — salariile noastre sunt foarte mici, noi suntem plătiți chiar sub prețul pe care l-am avut în timpuri normale”².

Muncitorii arătau cum capitaliștii au folosit militarizarea pentru a-și sili să lucreze neplătiți. Lucrătorii petroliști arătau în 1918 că... „La mina de cărbuni din Praleu, mobilizați pe loc din 1916 au lucrat dela Decembrie 1916 până acum numai pe pâine”. Referindu-se la uneltirile patronilor, petroliștii arătau că „Statul a încurajat și to'erat toate acestea în dauna clasei muncitoare și în avantajul patronilor care au forțat prin forma militaristă ca muncitorii să lucreze pe un preț așa ca să nu moară de foame, să-și mărească agonia”. Memoriul arată în continuare că „muncitorii mai întreabă pentru ce s'a oprit „Familia Luptătorilor”, când nu au beneficiat de ea”³.

Salariul „normal” al unui muncitor era de 3 până la 6 lei; ceferiștii aveau înainte de grevele din 1918, patru lei pe zi. Ziarul burghez „Tribuna” aprecia că unui muncitor îi trebuia numai pentru hrana sa și a familiei sale, cel puțin 8,30 lei pe zi⁴.

Ocupația germană și evacuarea au adus muncitorilor un nou și lung șir de nenorociri. Lucrătorii din Muntenia „mobilizați pe loc”, au fost siliți să se evacueze în Moldova. Aici au fost ținuți, în timpul lunilor de

¹ „Tribuna”, 31.III.1918.

² „Gazeta muncii”, 19.III.1918.

³ Ibidem, 2.IV.1918.

⁴ „Tribuna”, 12.VIII.1918.

iarnă, în lagăre, fără hrană, fără îmbrăcăminte, fără îngrijire medicală. Mii de muncitori au murit de foame și boli.

În legătură cu situația muncitorilor evacuați în lagărele din Moldova, un muncitor electrician scria: „cu retragerea noastră aici în Moldova, am văzut că nimeni nu s'a interesat de noi, de clasa noastră a meseriașilor. Am fost lăsați cinci sau șase luni în centrele care s'au înființat în acest scop, în voia soartei, nimeni nu s'a îngrijit de noi. Hrana o aveam proastă, eram goi și desculți, bolile necăutate la vreme din cauza lipsei de asistență medicală au secerat multe vieți”¹.

Într'un alt articol, care descria suferințele provocate clasei muncitoare de război, se spunea: „nu am rabdat destulă suferință, mai cu seamă cei care am avut nefericirea să stăm cinci și șase luni în centre, iarna trecută, unde eram hrăniți cu o pâine fabricată din țărâte și cu câte o ceapă sau puțină fasole? Nu au suferit ai noștri de lipsă de încălțăminte și îmbrăcăminte? Căci nimeni nu se îngrijea de ei, nici societățile capitaliste, nici fabricile, nici Direcția Munițiilor care ne internase prin centre și mulți din ai noștri și-au lăsat viața prin centre, înmulțind mormintele din cimitirele satelor... Viața a devenit atât de grea și de scumpă, ca niciodată și nimeni nu s'a gândit la soarta noastră să ne sporească lefurile”².

Cu mult mai gravă și mai dureroasă decât reducerea nivelului de trai, a fost pierderea ireparabilă a sute de mii de vieți omenești. Regimul burghezo-moșieresc a împiedecat cu grijă evaluarea numărului celor morți din cauza războiului. Totuși, într'un memoriu al delegației guvernamentale române la Conferința de „pace” din Paris, din 1919, se arată că războiul a cauzat poporului nostru pierderea a nu mai puțin de 800.000 de vieți omenești³, ceea ce însemna pierderea a peste 10% din populația totală a țării. Ziarul „Social-Democrația” aprecia însă că numai până în Mai 1918 au pierit din cauza războiului, pe front sau în spatele frontului, cca un milion de oameni⁴. Chiar din statisticile oficiale, rezultă că proporțional cu întreaga populație, Românii a pierdut pe front de două ori mai mulți oameni decât Anglia și de 25 de ori mai mulți oameni decât Statele Unite ale Americii⁵.

Nenumărați fii ai clasei muncitoare au căzut pe front și în spatele frontului, pentru a satisface pofta de pradă a imperialiștilor Antantei, înhăitați cu clasele exploatare din România. După aprecierea ziarului „Gazeta muncii”, 1/5 din numărul muncitorilor au fost omorâți pe front sau au pierit din cauza foametei și a epidemiilor — și aceasta numai până la începutul anului 1918⁶.

Războiul imperialist, provocând masele suferinți imense și aducând claselor exploatare câștiguri fabuloase, a trezit revolta clasei muncitoare împotriva claselor exploatare.

Clasele exploatare s'au compromis și mai mult în ochii masele în urma înfrângerii de pe front.

¹ „Gazeta muncii”, Iași, 22.I.1918.

² Ibidem, 12.II.1918.

³ C. Kirițescu, Istoria războiului pentru reîntregire, Ed. Casa Școalelor, ed. I-a, p. 644.

⁴ „Social-Democrația”, 27.V.1918.

⁵ C. Kirițescu, op. cit., p. 645.

⁶ „Gazeta muncii”, 12.III.1918.

Un rol însemnat l-au avut și neînțelegerile dintre diversele fracțiuni ale claselor exploatoare. În 1917, principalele forțe ale burgheziei și moșierimii, grupate în jurul partidului liberal (Brătianu), și-au păstrat în gruparea condusă de Al. Marghiloman o rezervă pentru cazul victoriei Puterilor Centrale¹. De asemenea, guvernul Brătianu a permis plecarea la Paris a unui grup condus de Take Ionescu care, pentru orice eventualitate, poza în adversar al păcii separate și ducea negocieri cu puterile „Antantei” pentru asigurarea unei prăzi cât mai bogate pentru regimul burghezo-moșieresc din România.

Toate aceste fracțiuni ale burgheziei și moșierimii se întâlneau pe linia comună de luptă pentru pradă cât mai bogată, dar, dată fiind situația de moment, nu șovăiau să arunce una asupra alteia răspunderea înfrângerii din 1916—1917 și a nenorocirilor provocate de război². Aceasta a întărit și mai mult ura și revolta claselor exploatare împotriva guvernanților.

Inspăimântate de Revoluția din Octombrie și simțind cum le fuge pământul de sub picioare — clasele exploatoare din țara noastră își dădeau seama că nu mai pot guverna după vechile metode dinainte de război. Un deputat liberal a exprimat frământările claselor exploatoare, în Martie 1917 — după victoria celei de a doua revoluții burghezo-democratice din Rusia, „ori o... reformă, ori revoluțiune, între ele nu există din nenorocire intermediar, între ele trebuie să alegem, aceasta trebuie să o știm noi, aceasta trebuie să o știe și țara³. Unul din principalii exponenți ai burgheziei și moșierimii, generalul Averescu, scria și el despre situația din 1917: „Nu se auzea decât unul și același strigăt deși poate exprimat sub diferite forme: nu se mai poate, nu mai merge, trebuie găsită o altă cale... Și am auzit aceste cuvinte dela persoane cărora le revenea și le revine imensa răspundere a viitorului”⁴.

Dacă burghezia nu vedea o metodă concretă de ieșire din dificultățile ce le crease războiul, clasa muncitoare avea în față exemplul concret al Revoluției din Octombrie, avea sub ochi exemplul soldaților revoluționari ruși, conduși de bolșevici.

Revoluția din Octombrie a arătat masselor calea concretă spre pace. Într'un manifest, editat de grupurile comuniste ilegale în 1917, îndată după Revoluția din Octombrie, se arată:

„Muncitori !

Pacea, dorința tuturor popoarelor, nu ne este adusă nici de Papa dela Roma, nici de împărați și regi, nici de boieri și fabricanți; pacea a fost

¹ Încă din August 1916, Regele s'a înțeles cu Al. Marghiloman ca acesta să rămână în rezervă pentru a fi chemat la guvern, dacă România va pierde războiul cu Puterile Centrale (Al. Marghiloman, op. cit., v. II, p. 154—155). Când guvernul a fugit la Iași, Brătianu a fost de acord ca Al. Marghiloman să rămână la București pentru a menține contactul cu autoritățile germane și i-a lăsat fonduri în sumă de 1.000.000 lei (Al. Marghiloman, op. cit., p. 310, 314).

² De pildă, agitația în legătură cu punerea sub acuzare a membrilor ministerului Brătianu de către guvernul Marghiloman.

³ „Desbaterile Adunării Deputaților”, 9.VII.1917.

⁴ „Indreptarea”, 10.X.1918.

cucerită pe baricadele orașelor Rusiei, cu sângele revoluționarilor, muncitori și țărani, călăuziți de lumina socialismului"¹. Faptul că Revoluția din Octombrie a arătat drumul cel mai scurt și mai potrivit pe care trebuie să-l urmeze masele pentru a ieși din războiul imperialist, a creat un teren extrem de prielnic răspândirii rapide a lozincilor bolșevice.

Intr-o broșură editată în 1918 de grupurile comuniste, se arată că „în toate colțurile lumii războiul și cortegiul de mizerii pe care l-a adus, silește pe oricine gândește să caute îndreptarea. Incapacitatea și criminalitatea conducătorilor de până azi a apărut limpede în mintea oricui, și când revoluția rusă ne-a arătat și calea de urmat pentru a realiza îndreptarea, clocotirea surdă s'a transformat într-o mișcare mondială revoluționară. Pretutindeni maximalismul (e vorba de bolșevici, N. R.) a prins rădăcini, pretutindeni răsvrătirea eliberatoare se manifestă, pretutindeni a sosit ajunul zilei celei mari”². Chiar și șefii social-democrați recunoșteau că Revoluția din Octombrie a fost aceea care a dat muncitorilor din țara noastră elan în lupta împotriva mizeriei și nenorocirilor provocate de războiul imperialist. Astfel C. Popovici care a fost mult timp secretar al Comisiei Generale a Sindicatelor, scria că creșterea grevelor și a celorlalte lupte de clasă ale proletariatului din acei ani „e datorită următoarelor cauze: 1) Trezirea conștiinței de clasă, mulțumită suferințelor războiului, 2) Scumpirea enormă a traiului, datorită acestui război, 3) Revoluției sociale începută în Rusia care dovedește că aspirațiile proletariatului au intrat în perioada de împlinire”³.

O mare însemnătate a avut exemplul direct dat de soldații revoluționari ruși. Soldații revoluționari ruși au participat la o serie de acțiuni comune alături de muncitorii din Moldova. Astfel, la Iași, la 1 Mai 1917, a avut loc cunoscuta demonstrație a soldaților ruși și muncitorilor români. Iata cum a fost ea descrisă de un ziar reacționar din Iași: „Ni s'a dat prilejul să avem în fața ochilor noștri o priveliște neobișnuită: soldați numeroși și chiar ofițeri ruși, în rândurile strânse au străbătut cu ocazia zilei de 1 Mai principalele străzi ale orașului; din când în când, șirul inscripțiilor era întrerupt cu steaguri cu drapelele desfășurate de culoare roșie, având pe ele diferite inscripțiuni”⁴. Exprimând neliniștea cercurilor burghezo-moșierești, ziarul susținea că: „această manifestație cu caracter politic și social organizată de cetățeni sub arme chemați să-și facă datoria de ostași, părea nu numai inoportună, dar și nepotrivită cu concepția curentă a disciplinei militare”. Manifestanții au eliberat pe deținuții socialiști dela închisoarea Galata⁵. Drept pedeapsă pentru că a ținut o cuvântare cu acest prilej, autoritățile românești au asasinat pe Max Wechsler unul din conducătorii secției ieșene a Partidului Social-Democrat⁶. Împotriva acestei crime a avut loc o puternică manifestație de protest a soldaților ruși. N. Iorga nota în 13 Iunie 1917 că „Rușii arată în foaia frontului român că s'ar fi executat la Bacău și un Max Wechsler. ...Au protestat cu o mare demonstrație. Au cerut să se desființeze la noi pedeapsa

¹ Documente din Istoria Partidului Comunist din România, 1917—1922, Ed. pentru literatură politică, București, 1953, p. 12.

² Documente din Istoria Partidului Comunist din România, 1917—1918, Ed. pentru literatură politică, București, 1953, p. 10—12.

³ „Calendarul muncii”, Cercul de Ed. Socialistă, București, 1920, p. 59.

⁴ „Evenimentul”, 2.VI.1917.

⁵ Ibidem.

⁶ „Socialismul”, 5.VI.1922.

cu moartea în vreme de războiu"¹. În Iulie, N. Iorga nota că la Legația rusă din Iași s'au prezentat „delegați ai Sovietului cu cererea scrisă de a se pretinde guvernului român desființarea fălșă a pedepsei cu moartea și asistarea la judecăți militare a unui membru al Sovietului”². La adunările sovietelor participau și muncitori români — de pildă la Consfătuirea Sovietelor de pe frontul român care a avut loc în Noembrie 1917, la Roman.

Bolșevicii din rândurile trupelor ruse din Moldova au răspândit în țara noastră mareșele idei ale lui Lenin.

N. Iorga scrie cu îngrijorare despre activitatea bolșevicilor din rândurile trupelor ruse din România. El nota în jurnalul său personal că : „agenții maximaliști răsbat în trenuri”, — că demască pe „rege care ar fi fost învoit cu Wilhelm ca să atace pe Ruși” și „laudă pe Lenin care este singurul bun”³.

Călăuzite de mărețul exemplu al Partidului Bolșevic, elementele revoluționare din vechiul Partid Socialist s'au organizat în grupuri comuniste⁴. „Ca urmare a Revoluției din Octombrie, în sânul partidului socialist din România, ca și în alte partide socialiste s'a ascuțit lupta ideologică între elementele revoluționare și cele oportuniste, elementele revoluționare organizându-se în grupuri comuniste”⁵. Grupurile comuniste s'au întărit repede. S'a format un comitet ilegal care avea legături cu grupurile comuniste din țară. Încă din Iulie 1918 apar manifeste ilegale semnate „Federația Maximalistă din România”⁶, ceea ce arată că la această dată se stabiliseră deja legături între grupurile comuniste din întreaga țară. În condiții de adâncă ilegalitate, elementele revoluționare constituite în grupe comuniste, luptau pentru transformarea vechiului partid socialist într'un partid nou, după modelul Partidului Comunist al Uniunii Sovietice.

Grupurile comuniste ilegale au fost purtătorii influenței Revoluției din Octombrie în mișcarea muncitorească din țara noastră. Din primele zile ale Puterii Sovietice — grupurile comuniste ilegale au început să răspândească în țara noastră lozincile Revoluției din Octombrie. La 20 Noembrie 1917, Al. Marghiloman nota că : „se împarte în public un *manuscris poligrafiat*, apel către muncitori, în care se slăvește revoluția rusă care pentru pace, pâine, pământ și puterea poporului nu a cruțat nici o jertfă”⁷.

Manifestele grupurilor comuniste ilegale erau imnuri de slavă înălțate Revoluției din Octombrie și, în același timp, erau chemări înflăcărate la luptă după exemplul proletariatului rus.

Grupurile comuniste popularizau în țara noastră măreșele cuceriri revoluționare ale proletariatului rus, explicau masselor muncitoare ca Revoluția din Octombrie a creat o bază trainică a mișcării revoluționare din întreaga lume. Un manifest răspândit de grupurile comuniste ilegale în 1917 spunea :

¹ N. Iorga, op. cit., p. 39—40.

² Ibidem, p. 55.

³ N. Iorga, op. cit., p. 164.

⁴ Încă în cursul anului 1917 apar manifeste semnate de muncitori „maximaliști”, a se vedea Documente din Istoria Partidului Comunist din România, 1917—1922, Ed. pentru literatură politică, București, 1953, p. 11—16, 20—29.

⁵ Gheorghe Gheorghiu-Dej, op. cit., p. 520—521.

⁶ Documente din Istoria Partidului Comunist din România, 1917—1922, p. 40—44.

⁷ Al. Marghiloman, op. cit., v. III, p. 222.

„Muncitori !

Ceeace noi cerem, în Rusia s'a și înfăptuit !
Sus inimile ! Societatea capitalistă trebuie să dispară !

Jos cu aservirea economică și politică ! Jos cu democratismul fals și ipocrit ! Jos cu războiul dintre popoare, trăiască războiul între clase !

Trăiască organizarea, curajul, voința proletariatului din România !

Noi nu suntem singuri în luptă. Cot la cot cu proletariatul lumii întregi și cu baionetele guvernului maximalist din Petersburg, *vom învinge*¹.

Intr'un manifest ilegal din 1918, se spunea : „Ce-î de făcut ? Răspunsul este numai unul ...revoluția rusă ne-a arătat drumul, singurul drum care trebuie urmat. Proletariatul va doborî la el acasă, mână în mână cu proletarii din jur, alcătuirea socială capitalistă-burgheză”².

În primul număr al ziarului „Socialismul”, care a fost interzis și răspândit apoi de grupurile ilegale, într'un articol intitulat „Bolșevismul”, deși se resimte influența gherismului — se arată că : „în Rusia unde bolșevicii sunt atotputernici, numai cei ce muncesc au puterea de a hotărî în treburile Statului ...Cu iuțeala gândului bolșevismul s'a întins în Rusia, în Bulgaria, Austro-Ungaria, Germania. Măine România, țara țaranului desmoștenit și a muncitorului batjocorit, înconjurată de pretutindeni de state în care puterea e în mâna muncitorilor și a țăranilor, va face la fel”³.

Grupurile comuniste erau acelea care, popularizând cuceririle proletariatului rus — insuflau curaj și avânt de luptă muncitorilor, răspândeau în rândurile lor lozincile Revoluției din Octombrie.

Grupurile comuniste, călăuzite de exemplul luptelor organizate de bolșevici, se străduiau să ridice proletariatul dela greve cu caracter economic la greve politice.

Reformiștii, care predominau atunci în conducerea Partidului și a Sindicatelor se situau pe o poziție dușmănoasă clasei muncitoare. Ei nu se sfiau să proclame că proletariatul din țara noastră nu era capabil de luptă. Ziarul „Social-Democrația” — organ al Comitetului Regional al Partidului Social-Democrat din Moldova, — proclama — în legătură cu grevele din vara anului 1918 a'le ceferiștilor că „clasa muncitoare din țara noastră nu poate încă pași la luptă”⁴.

Șefii reformiști voiau să „împace” clasa muncitoare cu burghezia, voiau să convingă pe muncitori că statul este un organ de conciliere între clase. „Statul, ca expresie a intereselor sociale colective nu are interesul de a istovi pe muncitori”⁵ proclamau conducătorii social-democrați, prin ziarul lor „Social-Democrația”.

Conducătorii social-democrați, sprijinitori ai statului burghezo-moșieresc, cereau muncitorilor să respecte întocmai legile făcute în scopul înăbușirii luptelor muncitorești.

¹ Documente din Istoria Partidului Comunist din România, 1917—1922. Ed. pentru literatura politică, București, 1953, p. 10.

² Ibidem.

³ „Socialismul”, 14.XI.1918.

⁴ „Social-Democrația”, 2.IX.1918.

⁵ Ibidem.

Sprijinind burghezia, oportuniştii se străduiau să imprime luptelor muncitoreşti şi grevelor un caracter profesional îngust, un caracter trade-unionist. Reformişti se străduiau să împiedece clasa muncitoare de a lupta pentru răsturnarea dictaturii burghezo-moşiereşti.

Pentru a cunoaşte lupta dintre elementele revoluţionare şi elementele oportuniste, în legătură cu linia pe care trebuiau conduse grevele, sunt extrem de semnificative discuţiile care au avut loc în sindicate, în toiul marilor lupte din Noembrie-Decembrie 1918. Aceste discuţii se oglindeau şi în articolele publicate de „Socialismul” la rubrica „Noua tactică sindicală”.

În „Socialismul” din 27 Noembrie 1918, a apărut la această rubrică un articol în care se arată că Revoluţia din Octombrie a îndemnat pe muncitori să revizuiască veche tactică oportunistă a sindicatelor. Ziarul relatează: „în şedinţele sindicatelor au fost până acum discuţii foarte aprinse în ce priveşte noua tactică a sindicatelor, *acum după ce am învăţat atât de multe de pe urma revoluţiei ruseşti*” (subliniat de V. L.). În aceste discuţii s’au ciocnit două linii în problema luptei economice şi a grevelor — linia oportunistă şi linia revoluţionară. Ziarul „Socialismul” arată că una din părerile exprimate în cadrul acestor discuţii, era că: muncitorimea organizată trebuie să continue calea urmată înainte de războiu, mişcarea sindicală să fie o mişcare care să primească în sânul ei orice muncitor fără culoare politică şi *să ducă lupta numai pentru îmbunătăţirea soartei imediate a muncitorimii ca: micşorarea orelor de muncă, mărirea salariilor etc.*” (subliniat de V. L.).

După cum se vede, elementele oportuniste se agăţau de veche tactică oportunistă imprimată sindicatelor de conducerea social-democrată dinainte de război. Oportuniştii se împotriveau ca sindicata să adopte o linie revoluţionară de luptă pentru doborârea capitalismului. Ei doreau ca sindicatele să se mărginească la lupta strict profesională în cadrul orânduirii capitaliste. Această concepţie condamna clasa muncitoare la robie veşnică în cătuşele capitalismului şi împiedeca transformarea grevelor economice în greve politice, în lupte revoluţionare făţişe pentru răsturnarea regimului burghezo-moşieresc. Membrii sindicatelor au respins această concepţie antiproletară asupra luptei economice şi grevelor. Majoritatea participanţilor la discuţie au cerut ca sindicatele să-şi ia ca principală sarcină lupta revoluţionară. „A doua părere opusă celei dintâi şi *care a întrunit cei mai mulţi adepţi*”, relatează în continuare articolul din „Socialismul”, „este că ...sindicatele trebuie să fie curat socialiste, să lupte pentru desrobirea completă a clasei muncitoare de sub jugul capitalist” (subliniat de V. L.).

Urmează un spaţiu alb — amprentă a cenzurei. Insuşi faptul că cenzura nu tăia nimic din expunerea primei păreri — împiedecând însă exprimarea prin presă a celei de-a doua păreri — arată că prima părere convenea burgheziei, pe când cea de a doua corespundea intereselor clasei muncitoare. După aliniatul cu spaţiul cenzurat, citim „într’un cuvânt, această a doua părere se rezumă prin aceea că trebuie dată o importanţă covârşitoare luptei, propagandei, educaţiei socialiste şi luptei pentru transformarea societăţii”. Elementele revoluţionare cereau ca lupta economică şi întreaga activitate a sindicatelor să fie îndreptată spre scopul doborârii capitalismului. Elementele revoluţionare cereau ca dela lupta profesională „pen-

tru îmbunătățiri“ imediate, să se treacă la lupta politică „pentru transformarea societății“.

Discuțiile din sânul sindicatelor au oglindit faptul că Revoluția din Octombrie a determinat o revoluție în gândirea clasei muncitoare. Sub influența Revoluției din Octombrie dela care „învățaseră atâtea“, majoritatea muncitorilor sindicaliști s’au situat pe o linie revoluționară — deși încă nu suficient de clară — subordonând lupta economică — și deci și grevele economice — luptei pentru transformarea revoluționară a societății. Elementele revoluționare mergeau pe linia transformării grevelor economice în greve politice, îndreptate împotriva puterii burghezo-moșierești. Grupurile comuniste, folosind ciocnirile greviștilor cu aparatul de Stat, chemau pe muncitori să treacă dela greve economice la lupte deschise împotriva dictaturii burghezo-moșierești, după exemplul proletariatului rus. Un manifest editat de grupurile comuniste ilegale în timpul guvernului Marghiloman, demasca teroarea deslănțuită împotriva clasei muncitoare și înfiera arestarea muncitorilor greviști din Moldova și din teritoriul ocupat de trupele Puterilor Centrale. Adresându-se muncitorilor în legătură cu arestarea greviștilor — manifestul arăta că „dacă guvernul Marghiloman nu va elibera pe tovarășii noștri închiși, dacă va mai condamna pe vreunul din ei, *trebuie să vă obișnuiți a le vorbi rusește*“ (subliniat de V. L.). Această chemare reflectă străduința grupurilor comuniste ilegale de a ridica clasa muncitoare din România pe baza propriei ei experiențe, dela greve economice la lupta revoluționară pentru doborârea dictaturii claselor exploatatoare, după pilda clasei muncitoare din Rusia.

Grupurile comuniste au fost singurele care au susținut lupta grevistă a muncitorilor. Dar așa cum arăta articolul de fond publicat în ziarul „Socialismul“ — organ al P.C.R. — în 27.III.1924, „firește că acest prim grup (este vorba de grupurile comuniste ilegale, V. L.), nu putea prezenta din capul locului limpezime și precizie. Ca o reacțiune împotriva social-patriotismului, grupul a căzut ici-colo în exagerările unui radicalism, pe care Lenin îl numește „boala copilăriei comunismului“. Într’adevăr, în discuțiile asupra noii tactici sindicale au apărut uneori manifestări ale stângismului. În articolul citat, apărut în „Socialismul“ din 27.XI.1918 — se arată că în discuțiile asupra noii tactici sindicale, unii au susținut o concepție care „neagă necesitatea organizării muncitorilor în sindicate în situația actuală“. Această concepție pornea dela premisa falsă, că în epoca de pregătire a revoluției, lupta economică nu mai are rost și că toate eforturile trebuie să se concentreze în vederea organizării *sflaturilor*, care trebuie să înlocuiască sindicatele. În „Socialismul“ din 10.XII.1918, a apărut la rubrica „Noua tactică sindicală“, un articol în care se susținea că „la mai toate statele care se găsesc în perioada de pregătire a revoluției, vedem că sindicatele au fost înlocuite în bună parte prin sfaturi de muncitori, soldați și țărani, ceeace denotă că s’a renunțat la toate reformele momentane în vederea transformării sociale“. Unele elemente nemulțumite de activitatea conducătorilor reformiști ai sindicatelor cereau deci muncitorilor să renunțe la sindicate și la lupta economică pentru revendicări imediate.

Dar articolul de mai sus a primit un răspuns. În „Socialismul“ din 2/15 Decembrie 1918, la rubrica „Noua tactică sindicală“ a apărut un articol care exprima poziția elementelor revoluționare și în care se sublinia necesitatea imperioasă a sindicatelor și a luptei economice în orânduirea

capitalistă. Articolul arăta că lupta economică, lupta pentru îmbunătățiri imediate, nu este suficientă pentru îndeplinirea misiunii istorice a proletariatului, dar că ea este absolut necesară pentru organizarea și educarea clasei muncitoare, pentru pregătirea trecerii la luptă revoluționară politică a celor mai largi mase ale proletariatului: „în societatea capitalistă fără doar și poate că sindicatele își au rostul lor, deoarece lupta între anumiți lucrători și anumiți patroni se manifestă sub forma prozaică, banală de mărire a salariilor, reducerea orelor de muncă, mărire a higienii, etc. Nu acestea sunt scopurile istorice ale proletariatului, dar nu e mai puțin adevărat că pe de o parte ele corespund unor nevoi fizice și imperioase, iar pe de altă servesc la organizarea lucrătorilor și clarificarea solidarității și conștiinței lor de clasă”. Articolul arată în continuare că sindicatele sunt necesare și în perioada de trecere spre societatea socialistă, când ele au rolul de a ajuta la organizarea societății socialiste, căci, „în perioada de trecere proletariatul nu are numai menirea de a-i smulge burgheziei puterea din mână și a o rostogoli din piscul statului, ci și de a organiza noua orânduire, orânduirea socialistă a societății”¹.

Grupurile comuniste vedeau în grevele politice de masă principala confirmare practică a utilității sindicatelor. Articolul mai sus citat arată că sindicatele sunt necesare clasei muncitoare tocmai pentru a-i mobiliza și organiza pe muncitori în vederea grevelor politice după modelul grevelor muncitorilor ruși. Grevele generale muncitorești din Rusia serveau drept exemplu pentru membrii grupurilor comuniste. Deși grupurile comuniste făceau abia primii pași pe drumul însușirii bolșevismului — ele au luptat dela începutul activității lor împotriva oportunismului, pentru transformarea sindicatelor în organizații revoluționare de masă.

Articolul citat trăgea concluzia că „or fi având sindicatele greșelile lor în trecut! Dar nu e cumva vina tacticei și a conducătorilor decât a însuși ființa lor? Și nu e deloc inteligent să arunci și copilul odată cu scăldătoarea”. Grupurile comuniste luptau pentru a salva copilul -- sindicatele — din scăldătoarea oportunistă în care voiau să le înnece bonzii reformiști.

Pentru a păstra conducerea sindicatelor, unii dintre oportuniștii social-democrați-centriștii — au început să-și camufleze activitatea lor reformistă cu fraze revoluționare. Poziția centriștilor în problema sindicatelor, a luptei economice și a grevelor, a fost expusă de Ilie Moscovici — într'un articol publicat în „Socialismul” din 29.XI.1918 și intitulat „Noua tactică sindicală”. În acest articol se afirma că, de fapt nu e vorba de o nouă tactică ci mai mult de o nouă orientare în activitatea sindicală și că părerile exprimate în legătură cu această problemă „se contopesc în una singură care trebuie să formeze noua orientare a mișcării sindicale”. Centriștii încercau astfel să „contopească” linia revoluționară cu linia oportunistă. Unde trebuia să ducă această contopire — se vede din faptul că centriștii se împotriveau ca syndicatele să-și însușească o nouă tactică și susțineau că este nevoie doar de o „nouă orientare”, adică de o camuflare a activității oportuniste prin demagogie revoluționară.

„Centriștii” au izbutit să păstreze în mâinile lor până în 1921 conducerea Partidului Socialist și a Sindicatelor. Centriștii încercau să folo-

¹ „Socialismul”, 2/15 Decembrie 1918.

sească frazeologia revoluționară pentru a convinge muncitorii să renunțe la greve. În articolul despre „Noua tactică sindicală”, Ilie Moscovici, după ce spunea că „Sindicatul va da o deosebită atenție revendicărilor imediate ale muncitorilor breslei respective ca : reducerea orelor de muncă, mărirea salariului, igiena în atelier etc.”, adăuga o „mică” completare, arătând că „Organizațiile sindicale vor scoate în evidență *mica importanță și chiar zădărnicierea acestor revendicări în societatea capitalistă*” (subliniat de V.L.). A proclama că revendicările economice sunt zadarnice în societatea capitalistă, însemna a susține zădărnicia luptei economice și a demobiliza clasa muncitoare. Dacă lupta economică este zadarnică, dacă lupta economică nu poate aduce niciun rezultat — atunci trebuie să se renunțe la ea, trebuie să se renunțe la greve.

Birocrații social-democrați, dornici să-și apere locurile călduțe obținute în conducerea mișcării muncitorești, au tras concluzii practice. Ilie Moscovici, cel care susținea că revendicările economice sunt zadarnice, a declarat, la procesul grevei generale din 1920 : „am fost totdeauna împotriva grevelor... Nu prin greve putem face față cheltuelilor întreținerii sălilor de conferințe, teatre, gazete, cinematografe, reviste științifice pentru înălțarea lor sufletească (a muncitorilor), deaceia noi împiedicăm grevele pentru a face față acestor cheltueli”¹.

Lenin subliniază că „problema îmbunătățirii vieții este deasemeni o problemă principală, și cea mai importantă problemă principală”². Bonzii social-democrați socoteau însă că problema otrăvirii muncitorilor cu ideologia reformistă este cu mult mai însemnată. Pentru a păstra fondurile necesare propagandei oportuniste — fonduri din care se înfruptau de altfel, din plin, — conducătorii social-democrați căutau să împiedece declararea chiar și a celor mai simple greve economice.

Oportuniștii nu au izbutit să împiedece izbucnirea grevelor și creșterea luptelor revoluționare. În 1918 și în anii următori, au avut loc o serie de greve puternice conduse de grupurile comuniste ilegale.

(Continuare în numărul viitor)

¹ „Dimineața”, 27.XI.1920.

² Lenin și Stalin, Despre sindicate, Ed. C. G. M., 1949, p. 437.

NICOLAE BĂLCESCU ȘI PROBLEMA NAȚIONALĂ

DE

PROF. UNIV. T. BUGNARIU

În tezaurul tradițiilor de luptă ale poporului român pentru cucerirea drepturilor și libertăților democratice și pentru făurirea unei patrii libere și independente, activitatea revoluționară și gândirea social-politică a lui Nicolae Bălcescu, pătrunse de o înfocată dragoste de patrie și de convingerea neștrămutată în progres, constituie o neprețuită moștenire.

Un aspect deosebit de valoros în această moștenire îl prezintă lupta lui pentru libertatea, unitatea și independența poporului român, pentru frăția între popoare și egalitatea în drepturi a naționalităților conlocuitoare, precum și ideile sale privitoare la problema națională, care l-au consacrat ca un strălucit premergător al clasei muncitoare în lupta ei pentru libertatea și independența patriei noastre.

Nicolae Bălcescu este reprezentantul cel mai consecvent și mai înflăcărat al luptei antifeudale din țara noastră dela mijlocul secolului trecut, înainte de apariția clasei muncitoare pe arena vieții politice.

Învățătura tovarășului Stalin despre formarea națiunilor burgheze și despre mișcarea națională ne ajută să înțelegem specificul acestei lupte antifeudale din țara noastră și oglindirea acestui specific în activitatea și gândirea marelui revoluționar și democrat român. Ea ne arată că, în țările din răsăritul Europei, în procesul formării națiunilor burgheze, lupta antifeudală se împletește cu lupta pentru scuturarea asupririi naționale.

Poporul român aflându-se, în perioada încheierii sale ca națiune, sub stăpânire străină, lupta împotriva orânduirii feudale a luat caracterul unei mișcări naționale de eliberare de sub stăpânirea otomană în Țările Române, de sub dominația habsburgică, în Transilvania.

Nicolae Bălcescu a fost exponentul cel mai fidel al acestei mișcări.

Ca și în celelalte probleme social-politice care l-au frământat și pentru care a luptat, N. Bălcescu a ajuns și în problema națională la o concepție înaintată, opusă concepției mistice și șovine despre națiune și mișcarea națională, a burgheziei liberale, reprezentată de Eliade și Brătianu.

Ideile lui Bălcescu despre națiune și problema națională se încadrează în concepția sa istorică despre societate. El leagă existența națiunii de activitatea productivă și lupta maselor, de lupta de clasă, de modul de organizare a proprietății, de orânduirea economică, apropiindu-se astfel de o înțelegere științifică a națiunii, pe care o consideră ca o comunitate

„ce unește pe oameni „prin aceeași limbă, religie, obiceiuri, simtimente, prin poziția geografică, prin trecutul lor și, în sfârșit, prin nevoia d'a se păstra și d'a se mântui“¹.

Distingând caracterul și conținutul națiunii burgheze, care se încheaga în vremea lui, de comunitatea feudală, N. Bălcescu arată că, spre deosebire de aceasta, națiunea este o comunitate ai cărei membri trebuie „să fie liberi, egali, proprietari de pământ și de capital“...². Prin aceasta, el vrea să spună că o condiție necesară pentru formarea națiunii este eliberarea clăcașilor și odată cu aceasta, dobândirea drepturilor și libertăților democratice și pentru alte pături muncitoare.

Dar numai libertatea și drepturile nu sunt suficiente pentru a se încheaga națiunea. Românul — spune N. Bălcescu — trebuie „să fie nu numai liber, dar și *proprietar*, fără care libertatea și egalitatea e minciună“³. Înțelegând că libertatea și egalitatea rămân simple vorbe atâta timp cât țăranii n'au pământ, N. Bălcescu pledează cu o deosebită căldură pentru împrăștierea clăcașilor, subliniind că... „Fără aceasta nu e viitor, nu e naționalitate“⁴.

El leagă procesul formării națiunii de schimbarea relațiilor feudale și de prefacerea statului feudal într'un stat „românesc sau democratic“. Indică sarcinile revoluției din 1848, care trebuia să consolideze națiunea, N. Bălcescu arată că chemarea ei era de „a deslega problemul sărăciei poporului, a da o altă organizație proprietății, baza societății, a bogăției și fericii publice. Zdrobind Regulamentul, care monopolizase Statul, proprietatea pământului și capitalul în mâinile ciocoiului, era neapărat a proclama: democratizarea Statului prin egalitatea drepturilor, a pământului prin împrăștierea țăranilor și a capitalului prin instituțiile de credit organizate de Stat“⁵.

În sfârșit, potrivit concepției lui N. Bălcescu, națiunea e formată din țăranime, din păturile muncitoare dela orașe și din „junimea luminată“, adică intelectualitatea progresistă. El exclude pe boieri din comunitatea națiunii, socotind că „boierii nu sunt români, ...ci numai boieri“.

Experiența revoluției muntene dela 1848 i-a arătat că existența drepturilor și a libertăților democratice nu sunt suficiente pentru o încheiere trainică a națiunii. „Libertatea dinlăuntru“ nu poate fi asigurată fără „libertatea din afară“, adică fără eliberarea de sub stăpânirea străină. Într'adevăr, fiind o țară dependentă, trupele turcești au putut intra în Muntenia fără complicații diplomatice, pentru a sugruma revoluția și a restaura dominația reacționară a boierilor, care a anulat până și cele mai palide inițiative sociale, progresiste, ale guvernului provizoriu. De aceea, mișcarea națională și revoluția viitoare, pe care o aștepta și pentru care milita patriotul N. Bălcescu „...nu se mai poate mărgini a voi ca Românii să fie liberi, egali, proprietari de pământ și de capital și frați asociați la fapta unui progres comun. Ea nu se va mărgini a cere libertatea din afară,

¹ N. Bălcescu. Opere, Ed. Acad. 'R.P.R., 1953, v. I, p. 311.

² Ibidem, p. 312.

³ Ibidem.

⁴ Ibidem, p. 237.

⁵ Ibidem, p. 310.

libertatea de supt domnirea străină, ci va cere unitatea și libertatea națională”¹.

Subliniind strânsa legătură dintre rezolvarea problemei social-agrare și a problemei naționale, Bălcescu susține că numai atunci când războiul de eliberare națională „...va mântui nația de apăsarea străinilor și o va reîntregi în libertatea și unitatea sa, adunarea poporului, *Constituantă*, va putea să realizeze în pace toate reformele politice și sociale de care el are nevoie și să se constituie domnirea democrației, domnirea poporului prin popor”².

Libertatea și unitatea națională sunt revendicări nedespărțite la N. Bălcescu. Desvoltarea capitalismului în Muntenia a scos în evidență necesitatea Unirii, pentru crearea acelor „condiții de putere” care să poată fi opuse despotismului dinăuntru și din afară. „Aceste condiții de putere de care avem nevoie — spune N. Bălcescu — nu le putem găsi decât în solidaritatea tuturor Românilor, în unirea lor într-o singură nație...” Din aceste considerente el va afirma că unitatea națională este cheazășuirea independenței noastre naționale și la cuvintele devizei revoluției din 1848, „Dreptate, Frăție!” va adăuga și „Unitate!”

În concepția lui N. Bălcescu, formarea națiunii nu poate fi decât rezultatul revoluției democratice care va rupe prin violență legăturile feudale ce împiedecau libera dezvoltare a națiunii. Pentru a crea națiunea — spune N. Bălcescu — „în zadar veți ingenunchia și vă veți ruga pe la porțile împăraților, pe la ușile miniștrilor lor. Ei nu vă vor da nimic, căci nici vor, nici pot. Fiți gata, da, a lua voi, fiindcă împărații, domnii și boierii pământului nu dau fără numai aceia ce smulg popoarele”³.

N. Bălcescu și-a dat seama că succesul revoluției din Țările Române depinde de succesul revoluției în celelalte țări. Această convingere l-a îndemnat să sprijine cu atâta însuflețire revoluția maghiară și să lege soarta viitoarei revoluții din țara sa de „revoluția generală” așteptată.

Forțele care sunt chemate să cucerească libertatea națională și independența prin lupta lor revoluționară, N. Bălcescu le vede în masele populare dinăuntru — țărănimea și păturile plebeene ale orașelor — și masele din afară, „alianța popoarelor”.

În cadrul forțelor populare interne, el atribue un rol deosebit armatei naționale, populare, a cărei organizare a inițiat-o.

În fața maselor, opunându-se progresului social și libertății naționale, N. Bălcescu situează pe boieri, interesați în menținerea vechilor rânduieli, pe care-i demască fără cruțare, făcându-i răspunzători de suferințele țării, de mizeria poporului și de pierderea libertății străbune și-i condamnă pentru că, spre a-și apăra interesele lor de clasă și a-și menține dominația, au sacrificat la 1848 interesele și libertatea națiunii, chemând în țară armatele străine pentru a înnăbuși revoluția.

În ce privește masele din afară, N. Bălcescu a subliniat mereu că, în lupta sa de eliberare națională, poporul român trebuie să se sprijine pe „aliați naturali, adică pe popoare, iar nu pe guvernuri”⁴.

¹ N. Bălcescu, Opere, Ed. Acad. R.P.R., 1953, v. I, p. 312.

² Ibidem.

Ibidem, p. 312.

⁴ I. Ghica, Amintiri din pribegie, 1889, p. 571.

Revoluționarul român, trasând programul revoluției, a arătat într'un mod deosebit de expresiv că libertatea națională „nu poate veni dela curțile împărătești și din mila împilătorilor și a despoților, ci numai dintr'o unire strânsă între toți Românii și dintr'o ridicare a tuturor împreună și în solidaritate cu toate popoarele împilate”¹.

Considerând cucerirea libertății naționale, a independenței și a unității ca unul din principalele obiective ale masselor și ale revoluției democratice, el a militat pentru mobilizarea acestor mase la lupta pentru scuturarea jugului asupririi turcești și habsburgice. El a fost sufletul mișcării naționale de eliberare din Muntenia și povățuitorul acestei mișcări în Moldova și Transilvania.

N. Bălcescu a afirmat cu o deosebită limpezime teza că fiecare națiune are dreptul să se desvolte liber și nestingherit. Ideea că „orice nație... are o misie a îndeplini în omenire”, stă la baza concepției sale despre drepturile națiunilor și despre relațiile dintre popoare. Această idee și-a găsit expresia oficială în „Proclamațiunea revoluției din Țara Românească”, prin declarația că poporul român „deopotrivă adoră libertatea sa și a altor nații”.

Ca înfocat luptător pentru drepturile și libertățile poporului român activitatea lui N. Bălcescu în cadrul mișcării naționale nu s'a mărginit numai la exprimarea năzuințelor populare din Țările Române. El a luptat și pentru asigurarea drepturilor și libertăților poporului român din Transilvania, făcându-se interpretul revendicărilor sale naționale pe lângă guvernul revoluționar maghiar. Se poate afirma că, în cea mai mare parte, datorită străduințelor lui s'a întocmit legea naționalităților din 1849, o lege progresistă pentru condițiile de atunci, pe baza „Proiectului de lege despre drepturile națiunii române”, prezentat de el guvernului maghiar.

Afirmând cu sinceritate principiul respectului și al egalității în drepturi a națiunilor, N. Bălcescu a luptat pentru a se acorda libertăți și drepturi egale naționalităților ce formau minorități în țara noastră. În scrierile sale, el a dat o justificare profundă și progresistă acestui principiu. Vorbind despre tendințele naționaliste și exclusiviste ale Românilor și Ungurilor manifestate în cursul revoluției din 1848, el a afirmat „...că nu este nici drept, nici folositor, nici cu putință a curăți țara Ardealului de toate populațiile străine, care fac mai a treia parte din totalul populației; ...că o posesie îndelungată aduce drepturi pozitive și netăgăduite, că o naționalitate, oricât de mică va fi, trebuie respectată, căci sfânt e dreptul ce are ea de a trăi pe pământul ce ocupă; că acest drept natural e pe d'asupra oricărui drept istoric, de vreme ce pământul este al oamenilor, iar nu oamenii ai pământului”².

În această argumentare, care precede cu un secol calea rezolvării democratice a problemei naționale în Ardeal, N. Bălcescu depășește pozițiile dreptului natural al luminiștilor în susținerea egalei îndreptățiri a popoarelor de a trăi pe un teritoriu dat, justificând acest drept prin atașamentul oamenilor de pământul pe care l-a făcut să rodească și pentru apărarea căruia au luptat și au sângerat.

¹ N. Bălcescu, op. cit., p. 335.

² N. Bălcescu, Opere, E.S.P.L.A., 1952, p. 228—229.

Din argumentarea îndreptățirii naționalităților de a trăi în țara în care se găsesc, N. Bălcescu trage concluzia posibilității și necesității conviețuirii pașnice a popoarelor din Transilvania. „Problema de dezlegat în Ardeal — spune N. Bălcescu — era și este, nu cum vor face Românii, Ungurii, Sașii și Săcuii, ca să rămână numai ei singuri într'acea țară și să gonească pe celelalte popoare, ci, proclamând dreptul comun sau egalitatea pentru individe sau naționalități, să caute mijlocul de a armoniza împreună...”¹.

Susținând în felul acesta egala îndreptățire a naționalităților la libertăți și drepturi, afirmând posibilitatea și necesitatea ca naționalitățile din Transilvania să trăiască în înțelegere, Bălcescu a dat, de acum un secol, o replică hotărâtă și clară teoriilor șoviniste ale ideologilor regimului burghezo-moșieresc, care încercau să justifice, pe baza așa ziselor „drepturi istorice” politica reacționară de discriminare națională și rasială dusă împotriva minorităților naționale.

Concluzia practică cea mai vie și mai însemnată ce se desprinde din concepția lui N. Bălcescu în problema națională și din pilda luminoasă a activității sale este afirmarea hotărâtă a necesității luptei contra șovinismului și a promovării înțelegerii între popoare, în vederea constituirii unui front revoluționar împotriva asupritorilor interni și externi.

Ceea ce caracterizează scrierile și activitatea lui N. Bălcescu este absența totală a oricărei manifestări de intoleranță națională. Pornind dela faptul că N. Bălcescu condamnă cu violență pe asupritorii străini, istoricii și publiciștii regimului burghezo-moșieresc l-au răstălmăcit și falsificat intenționat, atribuindu-i o atitudine naționalistă, antigreacă, antimaghiară sau antirusă, pentru a-și justifica propria lor atitudine șovină față de aceste popoare.

Realitatea este că N. Bălcescu condamnă cu aceeași vehemență și pe asupritorii interni și că, înfierând pe asupritorii străini, el face deosebire între popor și „stăpâni”, deosebire pe care o vede și la propria sa națiune, constatând împărțirea ei „în două tabere vrășmașe”. Când îi condamnă pe Greci, pe Unguri sau pe Ruși, de fapt, el nu are în vedere poporul grec, maghiar sau rus, ci clasa stăpânitoare a popoarelor respective. Bălcescu însuși ne atrage atenția asupra acestui lucru, scriind, de pildă : „Prin cuvântul Greci, în cursul acestui articol, trebuie a înțelege... numai pe cei cunoscuți mai de obște supt numirea de Fanarioți. Zdravăna nație elenică de astăzi, pe care noi o iubim și o respectăm, se deosebește de Fanarioți, pe care însăși ea îi urăște și-i îndepărtează de sânul ei”.

N. Bălcescu a combătut șovinismul cu tărie și consecvență, desvăluindu-i consecințele tragice în războiul din 1848—1849 dintre Români și Unguri. Conflictul, ale cărui cauze obiective se găsesc în caracterul limitat al revoluției maghiare, în care rolul conducător l-a avut, în general, nobilimea mijlocie, a fost alimentat și susținut de șovinismul reacționarilor români și maghiari. Desvăluind partea de răspundere a revoluționarilor maghiari și români în deslănțuirea războiului, el condamnă „orbirea națională” atât la Români cât și la Unguri și reprobă alianța Românilor cu absolutismul

¹ N. Bălcescu, Opere, E.S.P.L.A., 1952, p. 229.

habsburgic, „steagul supt care se luptau“... fiind „steagul austriac, steagul despotismului“.

Convins că războiul dintre Români și Unguri, primejduind revoluția maghiară, slăbește cauza revoluției europene și, prin aceasta și cauza eliberării Țărilor Române, că acest război fratricid folosește doar Austriei și contrarevoluției, N. Bălcescu și-a asumat misiunea „de a împăciui oricum pe Români cu Ungurii“ și a-i determina pe Români să-și îndrepte armele împotriva dușmanului comun, absolutismul habsburgic și susținătorii lui.

În împlinirea acestei misiuni, N. Bălcescu a desfășurat o activitate prodigioasă, străduindu-se neobosit să convingă guvernul maghiar revoluționar și pe Kossuth de necesitatea acordării drepturilor naționale Românilor din Ardeal, în vederea împăcării româno-maghiare și să-l determine pe Iancu să facă pace. Rezultatul acțiunii lui N. Bălcescu, înțelegerea între Avram Iancu și Kossuth pentru încetarea ostilităților, s'a arătat prea târziu. Capitulara del la Șiria (Világos) puse capăt revoluției maghiare și se împlini ceea ce prevăzuse și de ce se temuse N. Bălcescu: ambele națiuni căzură sub jugul absolutismului austriac. Dar activitatea lui N. Bălcescu este un îndemn de luptă pentru întărirea prieteniei româno-maghiare, pentru prietenia între popoare.

Din experiența revoluției române și maghiare, înfrânte prin intervenția puterilor reacționare, N. Bălcescu a tras concluzia că împotriva alianței forțelor reacțiunii, e nevoie să se încheie alianța popoarelor amenințate de împărățiile asupritoare. Desvăluind primejdia pe care o reprezintă aceste împărății pentru libertatea popoarelor, N. Bălcescu demască și politica reacționară a guvernelor apusene, care împiedecau dobândirea libertății naționale a poporului român și a celorlalte popoare trezite la viață națională. „Nu mai este îndoială că toate guvernele din Europa s'au înțeles ca să frâneze dorințele națiilor ce vor a se ridica și a se constitui“ — scrie N. Bălcescu.

N. Bălcescu a preconizat relații de prietenie între popoarele român, maghiar, polonez, rus, ceh, turc, etc. El susține că numai prin relații de prietenie, își pot asigura națiunile mici libertatea față de tendințele expansioniste ale marilor puteri agresoare. N. Bălcescu nu vede însă, și din cauza limitării sale de clasă: nici nu putea să vadă, că asuprirea din afară nu poate fi înlăturată, în cadrul orânduirii capitaliste, ci numai prin înlăturarea revoluționară a acestei orânduirii.

Pentru N. Bălcescu colaborarea între popoare trebuie să aibă la bază recunoașterea egalității națiunilor și democrația. Fără acestea nu poate exista solidaritatea internațională. El subliniază că națiunea care nu recunoaște libertatea altor națiuni va sfârși prin a-și pierde și ea libertatea. Exemplificând, el arată că națiunea care recurge la măsuri dictatoriale pentru a înăbuși aspirațiile naționale ale altor popoare, va avea ea însăși de suferit efectele acestor măsuri. Această formulare a lui N. Bălcescu se apropie de geniala idee exprimată de Marx, care stă la temelia luptei clasei muncitoare și a partidelor revoluționare pentru egalitatea și libertatea națională, că „nu poate fi liber un popor care asuprește alte popoare“.

Lupta lui N. Bălcescu împotriva șovinismului și pentru realizarea înțelegerii între popoarele asuprite pornește din profunđa sa iubire de patrie.

N. Bălcescu și-a dat seama că, în condițiile de înapoiere economică, împărțit sub mai multe stăpâniri străine, poporul român nu putea să-și dobândească libertatea și independența națională fără ajutorul celorlalte popoare asuprite. Patriotismul său arzător a fundamentat ideile sale privitoare la respectul pentru alte națiuni, la necesitatea înțelegerii revoluționare a popoarelor asuprite, ca o condiție pentru doborârea despotismului și întreaga sa luptă pentru libertatea națională.

Patriotismul arzător care străbate fapta și scrisul lui Bălcescu, cercetarea plină de dragoste a trecutului, încrederea în posibilitățile creatoare ale poporului nostru, tendința prezentă în toate acțiunile și scrierile sale de a însufla compatrioților săi sentimentul unei drepte mândrii naționale, constituite pentru noi un model de atitudine potrivnică cosmopolitismului, ale cărui manifestări le-a și combătut cu înverșunare.

El a combătut manifestările de subapreciere a moștenirii culturale de ploconire față de cultura apuseană. Odată cu condamnarea ațățătorilor la vrajba între națiuni, el a înfierat pe boieri și pe reprezentanții burgheziei liberale pentru atitudinea lor servilă față de Turci, pentru slugărnicia față de puterile apusene și pentru disprețul ce-l manifestau față de popor, față de capacitățile și lupta sa.

Concepția lui Nicolae Bălcescu în problema națională nu e lipsită de limitări, datorită condițiilor istorice în care a trăit și a luptat, înapoierii economice a Țărilor Române din timpul său.

Datorită acestei limitări, N. Bălcescu a putut avea iluzia că în cadrul democrației burgheze este posibilă realizarea libertății naționale, a dezvoltării și înfloririi națiunilor, a asigurării drepturilor pentru minoritățile naționale. N. Bălcescu nu și-a putut da seama — proletariatul nefiind constituit încă în România ca clasă — că numai proletariatul, cucerind puterea, pornește la soluționarea democratică a problemei naționale.

Însă prin fapta și prin scrisul său, N. Bălcescu s'a situat pe poziții înaintate și în problema națională în secolul al XIX-lea în țara noastră. Tocmai de aceea istoricii și publiciștii regimului burghezo-moșieresc au încercat să falsifice mai cu seamă acest aspect al activității operei sale.

Idealurile lui N. Bălcescu privind problema națională n'au fost și nu puteau fi realizate în regimul burghezo-moșieresc. Un regim care promova vrajba națională spre a împiedeca solidaritatea dintre cei exploatați împotriva exploatatorilor, care avea la bază ideologia naționalismului sălbatic, spre a crea o atmosferă prielnică războaielor de cucerire și, mai târziu, a războiului de jaf împotriva U.R.S.S., care dădea țara pradă imperialismului, pentru exploatarea cruntă a poporului muncitor din România, alături de imperialiștii străini, un astfel de regim nu putea să înfăptuiască principiile lui N. Bălcescu despre egalitatea în drepturi a naționalităților, nu-și putea însuși concepțiile lui N. Bălcescu despre frăția între popoare, nu putea să ducă mai departe lupta marelui revoluționar și democrat pentru libertatea și independența țării.

În luminoasa cuvântare pe care a rostit-o la Congresul al XIX-lea al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, I. V. Stalin a arătat că burghezia a încetat să lupte pentru drepturile și independența națională. „Înainte, burghezia era socotită drept capul națiunii, — spunea tovarășul Stalin — ea apăra drepturile și independența națiunii, punându-le mai presus de orice..

Acum, din „principiul național” nu a rămas nici urmă. Acum burghezia vinde drepturile și independența națiunii pe dolari. Steagul independenței naționale și al suveranității naționale a fost aruncat peste bord”. Și adresându-se partidelor comuniste frățești, I. V. Stalin adaugă: „Nu încapе îndoială că acest steag va trebui să-l ridicați voi, reprezentanții partidelor comuniste și democratice, și să-l duceți înainte, dacă vreți să fiți patrioți ai țării voastre, dacă vreți să deveniți forța conducătoare a națiunii”¹.

Burghezia română, contrarevoluționară și antinațională nu putea fi moștenitoarea idealurilor lui N. Bălcescu. Steagul libertății naționale, al independenței țării, al frăției între popoare desfășurat de Bălcescu a fost ridicat de clasa muncitoare, care, condusă de partidul ei revoluționar, transformă în realitate „așteptarea și visarea vieții” lui N. Bălcescu, desvoltând-o spre culmi pe care el nu le putuse întrezări.

Moștenirea lui N. Bălcescu, dârz apărător al ideii independenței naționale și a egalității în drepturi a națiunilor, militant al solidarității revoluționare a popoarelor asuprite contra împărățiilor asupritoare, este o tradiție prețioasă în lupta clasei muncitoare din țara noastră, condusă de partidul ei de avangardă pentru consolidarea independenței naționale a patriei noastre, pentru cimentarea frăției între popoare și o puternică armă în lupta contra șovinismului și a cosmopolitismului, unelte ale imperialismului american și englez. Această tradiție constituе un izvor de forță în lupta pentru făurirea unui viitor fericit patriei noastre socialiste.

¹ I. Stalin, Cuvântare rostită la Congresul al XIX-lea al P.C.U.S. Ed. pentru literatură politică, 1952, p. 7.

DIN LUPTA POPORULUI ROMÂN PENTRU SCUTURAREA JUGULUI OTOMAN ȘI CUCERIREA INDEPENDENȚEI *

(CONTRIBUȚII LA ISTORIA RELAȚIILOR ROMÂNNO-RUSE
DELA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL XVIII-lea)

DE

S. VIANU

ASPIRANT ÎN ȘTIINȚELE ISTORICE

Sute de ani poporul român a luptat împotriva cotropitorilor turci pentru libertate și independență. Cântecul și eposul poporului exprimă această dorință fierbinte de libertate, devenită visul de veacuri al poporului nostru. Dragostea de libertate, iubirea aprinsă de patrie a însuflețit poporul român în lupta sa inegală cu sângeroșii despoți turci. Veacul al XVIII-lea reprezintă în viața poporului nostru perioada de creștere a nestinsei lupte de eliberare de sub jugul otoman.

Fr. Engels caracterizând situația imperiului otoman în 1760 arată că el reprezenta „numai învelișul măreției de odinioară, cel mai bun indiciu al decăderii lui crescânde erau războaiele și revoltele care începuseră în sânul popoarelor supuse creștine, Slavii, Românii și Grecii — care constituiau majoritatea populației peninsulei Balcanice”¹.

În secolul al XVIII-lea, cu deosebire în cea de a doua jumătate a secolului Slavii, Românii, Grecii erau printre cele mai înaintate popoare din cadrul Imperiului Otoman. Tendințele de dezvoltare a forțelor de producție a acestor popoare erau puternic frânate de feudalismul înapoiat turcesc. Producția de mărfuri — ne învață I. V. Stalin „a existat sub feudalism și l-a deservit, totuși, deși a pregătit unele condiții pentru producția capitalistă, nu a dus la capitalism”².

Reiese deci că, la un anumit stadiu, producția de mărfuri sub feudalism „a pregătit unele condiții pentru producția capitalistă”. Datorită însă condițiilor proprii feudalismului din Țările Române — existența jugului turc — producția de mărfuri era împiedecată să pregătească acele condiții pentru producția capitalistă; lipsea, în primul rând, așa cum arată Fr. Engels — „asigurarea persoanei negustorului și a proprietății sale”³.

* Fragment dintr-o lucrare în curs de pregătire.

¹ K. Marx și Fr. Engels, Opere, ed. rusă, v. XVI, partea a II-a, p. 9.

² I. Stalin, Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S., Ed. pentru literatură politică, 1952, p. 17.

³ K. Marx și Fr. Engels, Opere, ed. rusă, v. XVI, partea a II-a, p. 22.

N. Bălcescu descriind situația țărănimii române în secolul al XVIII-lea, a subliniat această latură a feudalismului turcesc „niciodată ei (țăranii-S.V.) nu erau siguri de munca lor, niciodată ei nu știea de vor mânca pâinea ce au semănat, căci la tot minutul un satelit al domnului putea să vie să le răpească instrumentele de arătură și vitele. Speriați cu totul, nefiind siguri de nimic nu lucrară pământul, fără numai cât le trebuia ca să aibă pâine pentru nenorociții lor copii”¹.

Lupta țărănimii împotriva jugului turcesc și a exploatării propriilor feudali — din punct de vedere obiectiv după esență sa social-economică era lupta pentru afirmarea unei noi orânduiri.

Pentru țărănimea Țărilor Române ca și în restul Balcanilor, Rusia reprezenta salvarea din ghiarele asupririi turcești.

Războaiele din prima jumătate a secolului al XVIII-lea duse de Rusia împotriva Turciei au ridicat spiritul de combativitate a masselor populare „căci acum șt lucrul se îngroșea cu Muscalii — arată un cronicar moldovean — și oamenii începuse a se sămeți cu nădejde că-i va mântui dumnezeu din mâna vrăjmașului legii creștinești — turcul”².

Ambasadorul Rusiei în Turcia, Vesniacov, într'unul din rapoartele sale din anul 1745 relatează: toți săracii de creștini pravoslavnici așteaptă izbăvirea dela Înălțimea Voastră ar trebui numai ca în toamna aceasta armata rusă să apară pe neașteptate la Dunăre ca un depozit de arme, în scurtă vreme s'ar înzeci rândurile ei: Moldovenii, Muntenii, Bulgarii, Sărbii, Slavii, Dalmațienii, Muntenegrenii, Albanezii, întreaga Grecie, insulele și însuși Constantinopolul într'o clipă ar lua crucea și alerga în ajutorul Înălțimii Voastre³.

Declarația de război a Turciei împotriva Rusiei în Noembrie 1768 a insuflat noi speranțe popoarelor asuprite în lupta lor pentru eliberarea de sub jugul turcesc.

Pusă în fața războiului cu Turcia, silită să rezolve concomitent problema polonă și cea turcă, Ecaterina a II-a a căutat dela început să se folosească de ajutorul popoarelor creștine din Balcani împotriva Turciei. În anul 1768 au fost trimiși în Bulgaria și Serbia ofițerii Ezdemirovici și Belici, în Albania — Ivan Petușin, în Țara Românească — maiorul N. A. Karazin. Trimișii aveau misiunea de a lua contact cu elementele mai înaintate dintre feudali și vârfurile bisericii, de a organiza rezistența armată împotriva Turciei și a declanșa răscoala în momentul apropierii armatelor ruse. Planul expediției navale în Arhipelag — diversiune care trebuia să sprijine totodată o eventuală răscoală a populației grecești din Moreia — urma să fie exact pe o astfel de organizare care să dea posibilitate ca la un semnal dat să se răscoale întreaga populație din Balcani împotriva Turciei.

Cu toată atracția ce o reprezentau planurile de răsculare a popoarelor din Sud-Estul Europei, Ecaterina a II-a nu a uitat niciun moment că elementul de bază în lupta contra turcilor îl constituia forța armatelor ruse. Răscoala popoarelor creștine din Balcani constituia în planurile vârfurilor feudale ruse un ajutor ce nu trebuia neglijat. Faptul că N. A. Karazin a

¹ N. Bălcescu, Opere, 1952, p. 72.

² Cronicele României sau Letopisețele Moldovei și Valahiei, București, 1874, v. III, p. 43.

³ S. M. Soloviov, Istoria Rusiei, ed. rusă, cartea a 5-a, p. 380.

fost trimis în Țara Românească și nu în Moldova, nu este întâmplător. În Moldova, armatele ruse fuseseră în două rânduri și își creaseră legături puternice cu populația. Țara Românească era pentru guvernul rus mai puțin cunoscută și vecinătatea ei cu Turcii dădea loc la presupunerea că și influența și controlul Turcilor sunt mai puternice.

În jurul maiorului Karazin s'au adunat repede elementele înaintate ale boierimii și bisericii în frunte cu frații Mihai și Pârvu Cantacuzino¹. Dacă la începutul veacului al XVIII-lea orientarea și lupta alături de Rusia pentru salvarea patriei din ghiarele Turcilor a fost acțiunea unor personalități individuale ca figura luminoasă a lui Dimitrie Cantemir, în a doua jumătate a secolului: atât în Țara Românească, cât și în Moldova această linie politică a devenit programul unor puternice grupări politice formate din elemente ale marelui boierim și a vârfurilor bisericii.

Două teze stăteau la baza programului acestor grupări. Prima era eliberarea Țărilor Române și refacerea unor state independente prin ajutorul direct al Rusiei. A doua era stabilirea unui protectorat asupra țărilor din partea Rusiei. Teza a doua decurgea din raportul de forțe dintre Țările Române și Imperiul Otoman și era considerată ca o necesitate atât pentru menținerea independenței statelor cât și pentru asigurarea existenței fizice a poporului.

Cu ajutorul fraților Cantacuzino complotul pentru organizarea răscoalei s'a întins, Karazin a intrat în legătură și cu Românii din Transilvania prin intermediul refugiaților Arhimandritul Sofronie² și Nicolae Balomiri.

¹ Familia Cantacuzinilor făcea parte din vârfurile feudale ale Țărilor Române. Această familie a avut îndeosebi de suferit din partea despotismului turcesc. Familie foarte bogată, ea a dat o serie de miniți luminate ce s'au orientat spre Rusia pentru salvarea patriei din ghiarele Turcilor. Dintre Cantacuzini, Pârvu a fost unul dintre spiritele cele mai întreprinzătoare; cu minte îndrăzneată și de o energie nesecată, Pârvu a devenit sufletul complotului pentru organizarea răscoalei în Țara Românească și și-a dat viața pe câmpul de luptă pentru apărarea patriei. Unul din nepoții lui Pârvu ce se înrolează în armata rusă la începutul războiului în vârstă de numai 15 ani, Ioan Cantacuzino, crescut și educat apoi în Rusia în spiritul iubirii de patrie a devenit în 1789 — 1792 conducătorul luptei pentru independența și libertatea patriei. (A se vedea N. Bălcescu, Spătarul Ion Cantacuzino, Opere, București, 1940, v. I, p. 137 — 149).

² Împotriva prigoanei Vaticanului, a asupririi și exploatării habsburgice, Români transilvăneni au găsit un puternic sprijin în Rusia. În repetate rânduri ambasadorii Rusiei la curtea Vienei au cerut încetarea persecuțiilor și abuzurilor bisericii catolice asupra Românilor, Serbilor, Croaților. În 1749, țarina Rusiei a cerut ambasadorului ei la Viena să protesteze față de prigonirile la care erau supuși Românii din Transilvania. Scrisoarea țarinei a fost larg cunoscută în popor îmbărbătându-l în lupta împotriva teroarei Vaticanului (G. Barițiu, Istoria Transilvaniei, Scrisoarea în Părți alese, v. I, p. 730 — 732).

Ambasadorii Rusiei la Viena au desfășurat o vastă activitate pentru ajutorarea celor închiși și prigoniți. Preotul Cozma din Deal, în scrisoarea păstrată în arhiva Mitropoliei din Carlovitz anul 1775, Nr. 425, arată că a fost eliberat din temnița dela Alba-Iulia în urma intervenției „solului Rusiei” Preotul Ioan din Aliciu urmărit de autoritățile austriece a găsit refugiu la Ambasada rusă din Viena de unde Ambasadorul rus Kayserling l-a ajutat să fugă în Rusia. Într-o scrisoare adresată de preotul Ioan preoților din regiunea sa, el scria în 1769 „și deacum de veți mai avea vre-o nevoie pentru lege să-l înștiințați îndată despre asta pe observaichmaistru moscovit. Orice caz veți avea frați preoți, adunați-vă și trimiteți un om la Arad. Deacolo se va trimite ambasadorului din Viena (a se vedea Radoslav M. Gruie — Relațiile bisericești dintre Sârbi și Români, Carlovitz 1906). În anul 1757 călugărul transilvănean Nicodim a prezentat la Petrograd un memoriu prin care se cerea ca Rusia să ia sub protectoratul ei pe Românii din Transilvania; memoriu era semnat și de patru țărani: Oprea Miclăuș, Filimon Vintilă, Avram Deleanu, și Const. Petric. Lupta iobăgimii române din Transilvania împotriva cruntei exploatări și asupririi a grofilor habsburgilor și Vaticanului a căpătat în anul 1760 proporțiile unei puternice

Planul răzcoalei prevedea ca la prima mare victorie a armatelor ruse, sa se pornească răzcoala în București sub conducerea lui Pârvu Cantacuzino, să se ocupe orașul și totodată magazinele dela Isaccea.

Pentru început, complotiștii urmau să se sprijine pe populația Bucureștiului și pe Românii din Transilvania care slujiseră în armata austriacă¹.

Activitatea complotiștilor nu a trecut neobservată. „Înmulțindu-se vorbele răzmeriții”², ele au ajuns până la urechile domnitorului Ghica. În toamna anului 1768 declararea războiului a impus plecarea maiorului Karazin din Țara Românească pentru luarea de contact cu comandamentul rus.

Datorită apropierii Armatei I rusă de granițele Moldovei, gruparea politică a Moldovenilor a luat contact direct cu generalul Golîțin, comandantul Armatei I și generalul Prozorovschi, rugându-i să grăbească înaintarea armatelor ruse³. Episcopul Dosoftei al Rădăuților scria generalului Golîțin „toți locuitorii pământului Moldovei dela cei mari până la cei din urmă așteaptă armatele ruse”⁴. Dosoftei arăta că fără ajutorul trupelor ruse nu este posibilă o răzcoală deschisă din cauza marelui număr de trupe turcești în trecere prin Moldova. Mulțime de Moldoveni, Munteni și Transilvăneni au fugit la armatele ruse și s’au înrolat în cadrul avantgărzii armatei I ce era sub comanda generalului Prozorovschi⁵. Detașamentele formate din Români s’au distins în Operațiile de recunoaștere și diversion. Într’unul din atacurile de proporții mai mari dela sfârșitul lunii Mai 1769 asupra unui corp turco-tătar, cantonat lângă Ciornaia Dolina (aproape de Rabnița) succesul sa datorat „zelului și valorii arnăuților”⁶.

În Țările Române, războiul a provocat în sânul masselor populare o fierbere puternică, poporul își aduna forțele pregătindu-se de a lua armele alături de armatele ruse împotriva înrobitorilor turci.

Datorită condițiilor istorice, de abia începuseră să ia naștere germeii relațiilor capitaliste, spre deosebire de mișcarea națională a altor națiuni din răsăritul Europei. Mișcarea națională românească s’a născut într’un moment când procesul formării națiunii române era încă departe de

răzcoale sub conducerea unui țaran preotit — Sofronie. Satele din Comitatele Albei, Târnavei și Turdei au prezentat guvernatorului un memoriu în care declarau că sunt gata de a cere ocrotirea și ajutorul guvernului rus. Peste tot răsună lozincă de luptă „să gonim unirea și iobăgia din țară”. La 20 Octombrie 1760 guvernul rus a cerut din nou ambasadorului său la Viena de a interveni, în favoarea Românilor transilvăneni. Mișcarea populară condusă de Sofronie a cuprins bună parte din Transilvania. Încercarea autorităților de a aresta pe Sofronie s’a isbit de atitudinea amenințătoare a masselor populare. Sofronie s’a refugiat în Țara Românească și a devenit arhimandrit. Sofronie a întreținut legături strânse cu Transilvania trimițând cu regularitate cărți, apeluri de continuare a luptei, etc. Din primul moment, Sofronie a trecut de partea Rusiei și a făcut legătura între Karazin și Românii transilvăneni.

¹ V. Ulianitchi, Dardanele, Bosfor și Marea Neagră în secolul al XVIII-lea, M. 1883, ed. rusă. p. 132 — 133.

² Genealogia Cantacuzinilor, București, 1902, p. 155.

³ În Martie 1769 o delegație din partea vârfurilor bisericii s’a prezentat la generalul Prozorovschi.

În Iulie 1769 o delegație de boieri s’a prezentat la generalul Golîțin și Prozorovschi, a se vedea A. Petrov, Războiul Rusiei cu Turcia și cu confederații polonezi, 1769 — 1774, v. I, p. 152 și 208.

⁴ A. Petrov, op. cit., ed. rusă. v, I, p. 166.

⁵ Ibidem, p. 144 — 145.

⁶ Histoire de la guerre entre la Russie et la Turquie, St. Petersburg., 1773, p. 85.

Keralio, Histoire de la dernière guerre entre les Russes et les Turcs, Paris, 1777, p. 97.

Sub termenul de *Arnăuți* în Rusia se înțelegea cavaleria ușoară formată din locuitorii Moldovei și Țării Românești (a se vedea Suvorov, Documente, M., 1951, v. II, p. 583.)

a fi terminat. Aceasta a făcut ca principala forță conducătoare a mișcării naționale de eliberare a poporului român, să nu fie burghezia ci o parte a boierimii (acea grupare a boierimii care s'a alăturat Rusiei). Acest fapt a imprimat mișcării naționale populare de eliberare un caracter și un țel deosebit.

I. V. Stalin ne învață : „In timpuri diferite pașesc în arena luptei clase diferite, și fiecare clasă înțelege în felul ei „problema națională“. Prin urmare, în epoci diferite „problema națională“ servește interese diferite și capătă diferite nuanțe, în funcție de clasa care pune chestiunea și de timpul când o pune.

„A existat la noi, de pildă — spune I. V. Stalin — așa numita „*problemă națională*“ a nobililor, atunci când — după „alipirea Georgiei la Rusia“ nobilimea georgiană a simțit cât de desavantajos era pentru ea să piardă vechile privilegii și puterea pe care o avusese sub regii georgieni și, socotind că „simpla supușenie“ este o înjosire a demnității sale, a dorit „*eliberarea Georgiei*“. Prin aceasta, ea voia să pună în fruntea Georgiei și regii și nobilimea georgiană și astfel să dea pe mâna lor soarta poporului georgian! Acesta era un „*naționalism*“ feudal-monarhic“¹.

În lumina acestei învățături a lui I. V. Stalin despre „mișcarea națională“ a nobililor gruzini, ar trebui analizat sensul primei etape a mișcării naționale din Țările Române. Gruparea de boieri, care s'a situat în fruntea mișcării de eliberare, urmărea, să înlăture stăpânirea Turcilor pentru a prelua ea întreaga putere pentru a nu mai împărți cu vârfurile feudale turcești plus produsul smuls masselor exploatate și a deveni deplină stăpână a soartei poporului menținând asupra și exploatarea feudală.

„La cârmuirea țării — a cerut gruparea boierilor moldoveni — să fie aristocrație, să se aleagă 12 boieri mari“² „să se dea ascultare numai boierilor aleși“ — a cerut delegația boierilor munteni — răvașele lor să aibă tărie, supuinđu-se ispravnicii județelor și toată țara la tot ce ei vor porunci“³ Datorită contradicțiilor de clasă, boierimea monarho-iobăgistă s'a ridicat împotriva participării armate a masselor populare în lupta pentru independență. Ca orice mișcare feudal-monarhică, această mișcare de eliberare era, prin natura sa, conservatoare. Cu toate acestea mișcarea grupărilor de boieri din Țările Române a jucat un rol important înaintat (până când s'au copiat forțele sociale ale mișcării naționale burgheze). Aceste forțe ale boierimii au luptat — ajutate puternic de Rusia, împotriva politicii antipatriotice a majorității marelui boierimii, fugită în tabăra turcească — pentru eliberarea Țărilor Române din cătușele asupririi otomane. Partea cea mai însemnată a marelui boierimii a fugit la începerea ostilităților, parte în Transilvania, de unde mai târziu s'a dăș la Turci, parte a fugit direct în tabăra Turcilor. Această boierime, respingând programul de eliberare a patriei, a luptat alături de Turci împotriva mișcării de eliberare. Cu ajutorul acestei boierimii, poarta otomană justifica pretențiile ei de dominație asupra Țărilor Române și tot cu ajutorul ei a isbutit să corupă unele elemente șovăelnice din boierimea ce rămăsese în țară. Grupările de boieri care s'au orientat spre Rusia, însuflețite de iubirea de patrie, au isbutit să ridice în fața guvernelor europene problema drepturilor de suveranitate a Țărilor Române și să smulgă Turciei recunoașterea

¹ I. V. Stalin, Opere, Ed. P.M.R., v. I, p. 32.

² Ms. Acad. R.P.R., Nr. 7, f. 83 verso (cereri prezentate de deputațiile Țărilor Române trimise la Petersburg în Noembrie — Decembrie 1769).

³ Genealogia Cantacuzinilor, București, 1902, p. 458 — 459.

parțială a acestor drepturi. Din mijlocul acestor grupări s'au ridicat patrioți ca Pârvu Cantacuzino ce și-au dat viața pentru libertatea și independența patriei.

În vara anului 1769 operațiile armatei I rusă s'au concentrat în jurul asedierii fortareței Hotin. Nepriceperea lui Golîțin și planul de operațiuni necorespunzător situației concrete de pe teatrul de război a făcut să se piardă timp și energii în mod inutil¹.

Întregul plan al răscoalei din Țările Române era direct legat de o primă mare victorie a armatelor ruse². Spre a ajuta operațiile comandamentului rus, Pârvu Cantacuzino și boierii moldoveni au informat amănunțit pe Golîțin de mișcările și planurile Turcilor³. La cartierul generalului Prozorovschi se prezentau în permanență noi locuitori: fugiți din Moldova sau Țara Românească spre a se alătura armatelor ruse; astfel, în Aprilie 1769 întreaga gardă personală a domnitorului Moldovei a fugit și s'a înrolat în trupele de avangardă ruse⁴. La începutul lunii Mai 1769, maiorul Karazin s'a reîntors în Țara Românească aducând exemplare din manifestele adresate populației creștine din Balcani și o scrisoare a Ecaterinei a II-a către Pârvu Cantacuzino însoțită de daruri pentru el și arhimandriții Sofronie și Damaschin.

Din scrisoarea Ecaterinei a II-a către Pârvu Cantacuzino în care se flutura, ca și în manifeste, teza apărării creștinătății se desprindea însă ca o posibilitate realizabilă „să vă folosiți din întâmplările acestei vremi a războiului dintr'a noastră împărăție cu Poarta Otomană spre scăparea patriei noastre din cea hulită turcească supunere”⁵. Manifestul adresat popoarelor creștine balcanice chema la lupta împotriva jugului turcesc „când voi începe cu oștirile noastre a rosti cu dânsii războiul și voi singuri să vă ridicați să vă trudiți și să vă stăruiti totodată cu noi a năpădi asupra lor”⁶. Atât scrisoarea Ecaterinei către Pârvu — sprijin pentru elementele din rândurile boierimii — cât și în special, manifestul larg răspândit, citit în biserici și agitat în mase — au avut o mare influență în trezirea conștiinței maselor populare și încurajarea în lupta pentru eliberare. Mulți orașeni meșteșugari, calfe, negustori și mulți țărani au fugit în păduri formând cete de haiduci cari loveau unitățile turcești și împiedicau zapcii și trimiși domnești de a încasa dările și a colecta provizii pentru Turci. Sforțările Turcilor de a căpăta chiar cu bani zaharele, s'au lovit de rezistența maselor populare. Turcii „silesc încă cu mare strășnicie ca să le sosească mai curând zaharele din Țara Românească din Moldova... dar nevoie le vor sosi” — scria Pârvu Cantacuzino lui Golîțin⁷.

Căderea Hotinului — piedeca principală intrării armatelor ruse în Moldova — la începutul lui Septembrie 1769 a fost primită cu deosebită bucurie în Țările Române „se bucura asemenea împreună cu mine — scria

¹ I. R. Klokman, Feldmareșalul Rumianțev în perioada războiului ruso-turc 1769—1774, Moscova, 1951, ed. rusă, p. 64—74.

² V. Ulianițchi, Dardanele, Bosfor și Marea Neagră în secolul al XVIII-lea, M., 1883, ed. rusă, p. 132—133.

³ Genealogia Cantacuzinilor, București, 1902, p. 428—438.

⁴ A. Petrov, op. cit., ed. rusă, v. I, p. 144.

⁵ Genealogia Cantacuzinilor, București, 1902, p. 158.

⁶ Ibidem p. 163—164.

⁷ Ibidem, p. 428—429.

Pârvu Cantacuzino — și toate inim'le... cari gem sub jugul turcesc... eu nu îmi voi crede nici aștepta mântuirea de aiurea"¹.

Schimbarea produsă și în comandamentul armatelor operative ruse prin rechemarea lui Golîțin și numirea la comanda Armatei I a Feldmareșalului P. A. Rumanțev a adus o cotitură radicală în mersului războiului².

Turcii s'au retras din Hotin în desordine, pustiind în mod barbar Țările Române, „jăfuesc și răpesc tot pe unde trec — arăta Pârvu Cantacuzino — arzând mănăstiri, târguri, case boerești și de ale săracilor, și ceea ce este și mai rău omorînd fără milă pe oricine întâlnesc înaintea lor“.

La mijlocul lui Septembrie, trupele ruse sub comanda generalilor Elmpt și Prozorovski însoțite de detașamentele de Români comandate de Ivan Săcădetz au intrat în Moldova întâmpinate de dragostea și bucuria sinceră a poporului. Sub ocrotirea armatei ruse, mâinile harnice ale poporului au început să reclădească satele și târgurile arse de hoardele turcești. Încă înainte de a intra în Moldova, comandamentul rus a fost preocupat de a asigura revenirea cât mai grabnică la normal a vieții țării; pentru aceasta s'a străduit în primul rând de a introduce disciplină în rândurile trupelor în raporturile acestora cu populația³. Pentru a se preveni indisciplinile s'a organizat pe lângă armate un corp de comisari locali care judecau pe loc orice diferențe în relațiile dintre trupe și populație; mai târziu, cu ajutorul Divanului Moldovei s'a numit pe lângă fiecare regiment câte un moldovean „om de cinste“ care participa la judecarea neînțelegerilor⁴.

Eliberarea Moldovei a pus, în fața comandamentului trupelor ruse, ce acționau în Moldova, problema asigurării apărării teritoriului eliberat până la reînceperea campaniei. Datorită depărtării bazelor de aprovizionare, efectivele trupelor ruse ce puteau fi lăsate în Moldova era extrem de scăzut — două-trei mii de oameni. Pustiirile Turcilor nu permiteau ca locuitorii să fie îngreunați cu întreținerea efectivelor necesare apărării Moldovei. Această situație a impus ca în completarea efectivelor ruse să se treacă la imediată organizare a forțelor populare ale Moldovei.

Dintr-o scrisoare a lui P. A. Rumianțev către generalul Stoffeln⁵, aflăm că în răstimp de mai puțin de trei săptămâni — la apelul corpului rus ce acționa în Moldova — s'au înrolat un număr de patru mii de oameni. „Tocmai am de făcut următoarea observație — scrie Rumianțev — asupra trupei de 4000 de oameni pe cari ați format-o, eu aș fi dorit ca numeric ea să fie mai mare sau cel puțin să nu fie limitată la acest efectiv... Trebuie de străduit ca locuitorii de aici să fie cât mai mult atrași către acțiun' militare și să se formeze din ei unități regulate, iar celor cari se vor distinge prin bravură și sânguință, eu aș putea să le acord gradul de colonel și să comande regimente de moldoveni... Vă rog să-mi prezentați numele lor prin ce s'au distins și apoi fiecăruia din ei să i se dea un

¹ Genealogia Cantacuzinilor, București, 1902, p. 436.

² Feldmareșalul P.A. Rumianțev, unul din continuatorii celor mai bune tradiții ale științei militare ruse, s'a distins deosebi în cursul războiului 1769 — 1774 prin activitatea sa organizatorică și de educare a armatei, cât și prin faptul că a îmbogățit știința militară rusă cu noi principii de strategie și tactică. Rumianțev a avut o influență deosebită în formația militară a marelui Suvorov și a pus bazele școlii care l-a dat pe Kutuzov.

³ A. Petrov, op. cit., ed. rusă, v. I, p. 19, 200.

⁴ Ms. Acad. R.P.R Nr. 5370. f. 14.

⁵ Generalul Stoffeln — comandantul corpului de armată rusă ce a acționat în Moldova și Țara Românească în perioada Noembrie 1769 — Aprilie 1770.

regiment... desfășurați mai departe activitatea spre Dunăre, străjuiți cu atenție porțile tătărești dinspre Prut de unde, incursiunile lor pot fi periculoase când râurile vor îngheța. Pentru apararea acestor regiuni pregătiți ca și însuși Moldovenii din regiune să fie armați spre a înlătura pagubele ce le-ar avea de pe urma incursiunilor tătare”¹.

Pentru apararea împotriva eventualelor incursiuni ale tătarilor, pe baza indicațiilor lui R. A. Rumianțev, ofițerii ruși au organizat în fiecare sat din regiunea Prutului de Jos — puncte de strajă conduse de localnici. În „Uricariul” este reprodusă o adeverință dată de Secund Maior Pavel Vuici lui Lupul Giușcă-Mazil „ca să fie cu toată privegherea și nicidecum pe dușman dincoace ca să treacă să nu-l lasă. Pentru care vă poruncesc și vouă tuturor locuitorilor să vă găsiți cu toții cu arme și călări și deapurare să fiți pe lângă Lupul Giușcă gata în tot ciasul pentru paza norodului ce se află pe marginea Prutului. Și când dușmanul se va ispiți a trece dincoace să facă vre-o stricăciune țării, cu toții să vă apărați bărbătește”².

Dispozitivul de apărare a granițelor, utilizat de Rumianțev, organizarea unei rețele de puncte de strajă cu unități mobile de intervenție în caz de atac, precum și înarmarea populației a permis ca prin forțe puțin numeroase să se poată respinge cu succes atacurile dușmanului. Acest sistem, introdus apoi de Rumianțev și în Oltenia, pentru apărarea malului Dunării, a fost folosit mai târziu în perioada incursiunilor lui Pasvantoglu — de locuitori pentru a se autoapăra de atacurile Turcilor.

Comandamentul unităților ruse, desemnate pentru paza regiunii Prut-Dunăre-Milcov, se afla la Focșani. Tot acolo se afla un regiment de Cazaci, două batalioane de grenadieri și cca două mii de voluntari moldoveni. În afară de aceste efective, unități mai mici erau dispuse pe linia Prutului, spre regiunile tătărești. Unitățile de voluntari cu sediul la Focșani — comandate de colonelul Ilie Lăpușneanu — controlau patru județe din Țara Românească, regiunea dela Milcov până aproape de marginea ținutului Ilfov³. Satele din ținuturile de graniță se ridicau și treceau în Moldova pentru a se pune sub ocrotirea armatei ruse. Din Țara Românească mereu noi voluntari fugeau în spre Focșani. Astfel căpitanul Zgurali cu bună parte din garda domnească (peste 100 de oameni) a fugit într-o noapte „drept în Bucov sud Saac făcându-se una cu mai suszisul Lăpușneanu”⁴. În București organizatorii războaielor așteptau apropierea începerii noii campanii (vara anului 1770) pentru a trece la acțiune.

Turcii cunoscând efectivele reduse ale trupelor ruse rămase în Moldova au plănuit un atac pentru a pune din nou mâna pe teritoriul ce-l pierduseră. Turcii urmăreau ca printr'un atac concentrat asupra Focșanilor să dea peste cap trupele ruse și apoi să înainteze în Moldova. Ei dispuneau de 12.000 oameni la Galați, 15.000 la Brăila și contau pe încă 5.000 de oameni din partea lui Gr. Ghica, domnitorul Țării Românești⁵.

Pârvu Cantacuzino cunoscând planul atacului turcesc a înștiințat prin Pitarul Dumitrache Varlaam — comandamentul unităților ruse dela Focșani, despre proiectele Turcilor.

¹ Din ordinul lui P. A. Rumianțev către Stoffeln din 8 Decembrie 1769 din Liaticeva. Arhiva Min. Justiției, ed. rusă, cartea 7-a, p. 230 — 231.

² Uricariul, v. X, p. 121 — 122.

³ Genealogia Cantacuzinilor, București, 1902, p. 169.

⁴ An. Acad. Rom. seria II, v. 10, p. 370—371. Cronica lui bivel Stolnicul Dumitrache.

⁵ Dionisie Fotino, Istoria generală a Daciei, București, 1859, v. II, p. 164.

Comandantul unităților ruse dela Focșani era colonelul Fabriciu, iar sub ordinele sale era colonelul Ilie Lăpușneanu; tot atunci se aflau în Focșani maiorul Karazin și arhimandritul Sofronie. Dacă aceștia s'au sfătuit sau nu cu generalul Stoffeln — care își avea reședința la Iași — asupra măsurilor ce le-au luat pentru a preîntâmpina atacul Turcilor — nu ne este cunoscut.

Pentru a împiedeca pe Turci de a-și desfășura atacul, ei au hotărât să atace simultan Galații și Bucureștii. Colonelul Fabriciu, împreună cu maiorul Karazin în fruntea a 2500 oameni, dintre care 800 voluntari români, sau îndreptat spre Galați. Colonelul Ilie Lăpușneanu însoțit de arhimandritul Sofronie cu cca 700 de voluntari și 24 Cazaci a pornit spre București. La apropierea trupelor ruso-române de Galați, locuitorii din ținut s'au răsculat și au început să atace pe Turci căsăpind, în special ofițerii, printre care și pe Vistiernicul lor¹.

Surpriza atacului, loviturile puternice date de cavalerie au pus pe fugă pe Turci de pe pozițiile ce le ocupa în fața orașului. Retrași în debandadă în spre oraș, Turcii au fost întâmpinați de locuitorii orașului, care se răsculaseră. Insuși Demder Pașa era aproape să cadă prizonier în mâinile locuitorilor². Turcii s'au retras în fugă în spre Brăila.

În timp ce la Galați, trupele sub comanda lui Fabriciu și a lui Karazin au obținut victoria, Ilie Lăpușneanu, acționând în înțelegere cu Pârvu Cantacuzino, a atacat Bucureștii. „Volintirii au strigat „stupai, stupai“... norodul Bucureștilor s'a ridicat cu mic cu mare până și femeile cu prăjini și cu cărămizi strigând „Moscalii, Moscalii, au venit“, și năpădind asupra Turcilor care erau ca la 5000 dar risipiți prin conace“ i-au alungat din oraș³.

Sprrijinul larg al populației a asigurat reușita îndrăzneței acțiuni dela Galați și București. Gr. Ghica, în urma sfatului lui Mihai Cantacuzino, s'a lăsat prins de voluntari și a fost apoi predat autorităților militare ruse. Puterea de stat a fost preluată de Pârvu Cantacuzino, sprijinit de mica boierime și de „norodul de jos“. Boierii cei mari și de al doilea „nevoind să rămâie în țară... și așa toți s'au dus care în Transilvania, la Brașov, care în munte“ și mulți direct la Turci⁴. Pârvu Cantacuzino s'a ocupat în primul rând de a asigura — până la venirea trupelor ruse — apărarea țării împotriva atacurilor Turcilor.

Situația era cu atât mai grea cu cât prin faptul că marea boierime de dincolo de Olt în frunte cu banul Manoilă s'a declarat de partea Turcilor. Pârvu a orânduit ispravnici ordonându-le ca „să facă ostaș de

¹ Coussin de Perceval, *Précis historique de la guerre des Turcs contre les Russes 1769 — 1774*, Paris, 1822, p. 66.

² Ibidem, p. 66.

³ Genealogia Cantacuzinilor, București, 1902, p. 172. În Istoriografie este foarte răspândită prezentarea eronată, precum că maiorul Karazin ar fi condus detașamentul care a eliberat Bucureștii. A se vedea A. Petrov, op. cit., ed. rusă, v. I, p. 287. E. Hurmuzachi, *Documente privitoare la Istoria Românilor* v. X, prefața N. Iorga, p. XI.

H. M. Korobkov, Feldmareșal P. A. Rumianțev, M., 1947, ed. rusă, p. 386. În realitate orașul Galați a fost atacat în ziua de 5 Noiembrie și Bucureștiul în ziua de 7 Noiembrie (Istoria Țării Românești, leat 1769, ms. Acad. R.P.R., Nr. 4075). Pârvu Cantacuzino, în scrisoarea către Rumianțev, relatează despre Karazin „și fiind la Focșani însuși s'a dus și a lovit Galații. În acelaș timp însă a trimis de a lovit și Bucureștii“ (Genealogia Cantacuzinilor, București, 1902, p. 443, a se vedea și p. 178).

⁴ Genealogia Cantacuzinilor, București, 1902, p. 176.

județ câte o mie”¹. La apelul lui Pârvu, negustorii au dat banii necesari pentru „cheltuiala oștirii”. Populația Bucureștiului era în stare de alarma, se pregăteau de zor arme și echipamente pentru oștire „fiind timpul prielnic și îl întrebuițau tot și mici și mari scrie Pârvu — spre apărarea și pastrarea țării și a marginilor dunărene”²; iubirea de patrie, dorul de libertate înflăcăra lupta poporului. În tipografia episcopiei din Buzău s’a tipărit „Trâmbița Românească” un apel — în versuri — de luptă împotriva robiei turcești.

„Săriți toți să ne înarmăm
Să tragem clopotele în țară
Mare, mic să iasă afară
Să ne batem până la moarte
Să sgonim din astă țară
Stăpânirea cea amară”³

Remarcabilă este partea în care se evocă trecutul eroic al poporului, luptele și victoriile strălucite de odinioară împotriva Turcilor.

„Căci ai noștri au biruit
Pe Sultan Mahmed vestitul
Și în sânge l-au scaldat”.

Versurile sunt calde și pline de dragoste pentru luptele glorioase în apărarea patriei; poporul — arată poetul — n’a fost învins în luptă dreaptă.

„Dar apoi puțin câte puțin
Păgânii cu amăgire
Ne-au supus, fără a avea știre
Și acum robi ai lor ne țin”

Autorul arată apoi că prin ajutorul Rusiei, țara poate să scuture jugul turcesc.

„Acum e vreme
De păgâni a nu ne teme”.

Tendința autorului de a arăta că nu boierimea și domnia ar fi vinovată de exploatarea cruntă a masselor, de a îndrepta tot focul luptei numai împotriva Turcilor — este expresia concepției monarho-iobăgiste a mișcării boierești de eliberare.

Apariția „Trâmbiței Românești” — relativ larg răspândită și cunoscută îndeosebi în Țara Românească — reflectă puterea crescândă a mișcării pentru independența patriei.

După aproape o săptămână dela eliberarea Bucureștiului a sosit și

¹ Ms. Acad. R.P.R., Nr. 1319.

² An. Acad. Rom., seria II, v. X, p. 371. Cronica lui bivel Stălnicul Dumitrache.

³ Ms. Acad. R.P.R., Nr. 4075. După anumite indicații „Trâmbița Românească” a fost scrisă după îndemnul lui Karazin — a se vedea „Trompeta Carpaților”, anul VI, Nr. 685 din 28 XI 1868. Părerea lui Al. T. Dumitrescu, precum că autorul „Trâmbiței Românești” este Enăchiță Văcărescu, nu are nicio bază și contrazice poziția politică a lui Enăchiță Văcărescu. Până în prezent, autorul nu este cunoscut (Pentru Al. T. Dumitrescu, a se vedea An. Acad. Rom., Secția literară, seria II, v. XXXVII).

maiorul Karazin însoțit de maiorul Aprin, în oraș în fruntea a câtorva sute de Cazaci și a unui regiment de vânători. În acest timp numărul arnăuților a crescut dela 200 la 2000 și al voluntarilor dela 700 la 4000¹. Tot mereu, de prin județe veneau în București detașamente de voluntari. Karazin a preluat traducerea operațiilor de apărare. O rețea puternică de puncte de straje pe drumurile Dunării asigura orașul de surpriza unui atac de-al Turcilor².

Nu dispunem, din păcate, de date suficiente asupra numărului voluntarilor și arnăuților ce au participat în acest război, anul 1769—1770; după amploarea luptelor, ținând seama și de întinderea teritoriului apărât până la venirea forțelor principale ale armatei ruse, credem că numărul lor a atins la începutul anului 1770 cifra de 18—20.000 în ambele țări³.

La începutul lunii Decembrie, garnizoanele turcești, din Brăila și Giurgiu și Tătarii de dincolo de Prut au încercat să atace concomitent Focșanii și Bucureștii. Pentru a se preveni atacul Tătarilor, căpitanul Zorici cu 400 de infanteriști, 1000 de ostași din cavalerie ușoară (bună parte voluntari) și „mulți locuitori” a făcut o incursiune peste Prut isbucind să risipească trupele tătare adunate pentru a năvăli în Moldova⁴. Între timp, Turcii au început atacurile, Suliman Aga cu 12.000 de oameni s'a îndreptat dela Giurgiu spre București și Abdul-Pașa cu 3000 oameni din Brăila spre Focșani. Pentru a respinge atacul Turcilor, generalul Stoffeln s'a îndreptat într'ajutor din Iași spre Focșani, iar generalul Zamiatin cu trupele din Focșani în spre București. În timp ce unitățile ruse mărsăluiau spre localitățile amenințate, Karazin cu 2000 de arnăuți s'a îndreptat spre Giurgiu pentru a opri înaintarea Turcilor. Dându-și seama de forțele numerice ale Turcilor, Karazin s'a adăpostit în Mănăstirea Comana (pe drumul București-Giurgiu). Turcii au înconjurat mănăstirea. Karazin a izbutit să înștiințeze Bucureștii despre cele întâmplate. Sfatul militar, ce avea răspunderea lucrărilor de apărare a țării, a hotărât — dat fiind că mănăstirea putea rezista unui asediu de câteva zile — să se aștepte sosirea trupelor ruse și împreună apoi, să pornească în ajutorul celor împresurați⁵.

Nesocotind hotărârea luată, maiorul Auref cu 350 de grenadieri împreună cu Pârvu Cantacuzino în fruntea a 750 de voluntari, s'a îndreptat spre Mănăstirea Comana și au atacat pe Turci. Lupta a durat șase ore. Peste 4000 de Turci au fost omorâți, aproape 600 de voluntari și grenadieri în frunte cu Pârvu Cantacuzino și maiorul Auref au căzut eroic pe câmpul de luptă. Turcii văzând pierderile mari pe cari le suferiseră și temându-se de a mai înainta spre București s'au îndreptat spre Focșani

¹ Genealogia Cantacuzinilor, București, 1902, p. 178.

Arnăuții — cei care se înrolau în formații regulate dedicându-se carierei armelor.

Voluntarii — cei ce se înrolau fără a primi soldă. (a se vedea L. L. Enghelhardt, *Scrisori*, Moscova, 1868, ed. rusă, p. 132.) Adesea izvoarele nu fac această deosebire în utilizarea acestor noțiuni.

² Genealogia Cantacuzinilor, București, 1902, p. 178.

³ Intr'o adresă a sătenilor din satul Odaia Vizirului din 64 capete de familii ce erau în sat, 15 capete s'au înrolat în unitățile de voluntari (a se vedea Arhiva Min. de Justiție, ed. rusă, cartea a 7-a, p. 314.) Această proporție nu poate fi luată ca indice pentru întreaga țară.

⁴ A. Petrov, op. cit., ed. rusă, v. I, p. 291.

⁵ Ibidem, p. 292.

În tot cursul lunilor Decembrie 1769 — Aprilie 1770 s'au ținut lant incursiunile Tătarilor și ale unităților turcești din fortărețele de pe malurile Dunării. Cu ajutorul detașamentelor de voluntari și sprijinul populației, trupele ruse au reușit nu numai să respingă incursiunile dușmanului dar, și să dea Turcilor lovituri puternice în regiunea Brăilei și Giurgiului.

Generalul Stoffeln, în rapoartele către Rumianțev, în care arăta că majoritatea cavaleriei de care dispunea era formată din voluntari — sublinia că organizează în permanență noi detașamente din localnici „din nou am format — scrie Stoffeln — încă un regiment moldovenesc”¹.

Astfel, până la reînceperea campaniei — Mai 1770 — trupele ruso- și moldo-valahe au apărut înfruntând toate greutățile pământul eliberat al Moldovei și Țării Românești.

Victoriile strălucite, obținute de armatele ruse în campania anului 1770, sunt o marturie vădită a înaltei măestrii a școlii militare ruse reprezentate de Feldmareșalul P. A. Rumianțev. Acționând în condițiuni obiective grele, departe de bazele de aprovizionare cu un inamic net superior numeric, armatele ruse au învins forțele principale ale Turcilor în trei mari bătălii succesive — Riabaia Movila — Larga și Kaluga — și au silit puternicele fortărețe turcești Akerman, Bender, Kilia, Ismail și Brăila să capituleze. Prin eliberarea de sub jugul turcesc a întregii linii de fortărețe de-a-lungul Nistrului, situația strategică a armatei ruse a fost radical schimbată și teatrul operațiilor de război s'a strămutat pe linia Dunării.

Cu toate eforturile făcute de către Pașa din Vidin de a menține Oltenia sub stăpânirea Turcilor și a avea astfel un port în Țara Românească, armatele ruse au curățit în luna Decembrie 1770 Oltenia de Turci și astfel, la sfârșitul anului 1770, întregul teritoriu al Moldovei și Țării Românești a fost eliberat de sub jugul turcesc.

În campania anului 1771, armata rusă ce opera în Crimeea a reușit, după lupte grele, să înfrângă rezistența Tătarilor; armata de sub conducerea lui Rumianțev apăra linia Dunării, dând noi lovituri Turcilor.

Succesele armatelor ruse au întezit lupta diplomatică dintre marile puteri. În anul 1772, acțiunile militare au fost împinse pe planul al doilea și discuțiile diplomatice de culise au trecut în forma oficială a tratatelor de pace. Turcia, amenințată cu distrugere militară, a fost silită de a începe tratativele de pace. Incordarea situației internaționale și greutățile interne au împins și vârfurile feudale absolutiste ale Rusiei să grăbească încheierea păcii. Congresele dela Focșani și București nu au dus la încheierea păcii. În fața eșuării tratatelor de pace, Ecaterina a II-a a pus în fața lui Rumianțev misiunea de a trece Dunărea și a smulge printr-o victorie militară încheierea păcii. Deși cererea Ecaterinei nu corespundea posibilităților și raportului de forțe de pe teatrul de război, ceea ce dădea ordinului mai mult un caracter de aventură, Rumianțev, după ce zadarnic a explicat acest lucru, în condiții deosebit de grele cu

¹ Arhiva de campanie a Feldmareșalului Rumianțev în Ctenia O.U.D.R., Moscova, 1865, ed. rusă, cartea a 2-a, p. 15.

A. Petrov, op. cit., ed. rusă, v. II, p. 26.

efectivele reduse la jumătate a trecut Dunărea. În luptele din campania anului 1773 și 1774, sub comanda lui Rumianțev, a lua parte și Suvorov care s'a distins în operațiile din regiunea Turtucaia și Bazargic. Campania anului 1774 a adus armatei ruse deplină victorie, impunând Turcilor pacea. Fortărețele Rusciuc, Silistra, Șumla în care se aflau forțele de bază ale armatelor turcești au fost asediate, comunicațiile lor întrerupte. Incercările vizirului de a sparge blocada au fost respinse. Turcii erau puși în alternativa de a capitula fără condiții sau de a-și vedea nimicite forțele de bază.

La 10 Iulie 1774, pacea a fost semnată în condiții impuse de situația de pe teatrul de război, condiții mult mai favorabile decât cerea Ecaterina a II-a, speriată de războiul țărănesc de sub conducerea lui Emilian Pugaciov.

În campaniile anilor 1770—1774, Rumianțev a dezvoltat noile principii tactice ale coloanelor și formațiilor desmembrate și a noii strategii — distrugerea în manevre largi și bătălii decisive a forțelor principale ale inamicului. Rumianțev, în urma experienței războiului de șapte ani (1757—1763), a ajuns la concluzia că sistemul militar prusac, în fața căruia se ploconeau specialiștii militari ai Europei, este sortit unui faliment total. Nu este întâmplător că tocmai în Rusia a apărut mult înaintea apusului Europei principiile noi tactice și strategice; armata rusă dispunea de baza tehnică necesară și, spre deosebire de armatele mercenare ale apusului, armata rusă era singură din punct de vedere al compoziției naționale. Soldatul rus, strâns legat de țara și armata sa, reprezenta o minunată forță militară. Dezertarea în masă — fenomenul obișnuit în toate armatele mercenare ale apusului Europei — silia teoreticienii militari apuseni să se cramponeze de canoanele învechite ale tacticii liniare. Acest lucru nu exista însă în armata rusă, soldatul rus nu dezerta de pe câmpul de luptă și apăra cu prețul vieții onoarea armatei patriei¹.

Unitățile de voluntari, gemenele armatei naționale române de mai târziu, au avut viu în fața lor exemplul eroismului și bravurei soldaților ruși. Tradițiile eroice ale luptei pentru libertatea și independența patriei ale armatei ruse au însușit poporul român în lupta sa împotriva înrobitorilor turci. Masele largi populare înțelegeau că victoria armatelor ruse însemna eliberarea lor proprie de sub cătușele robiei turcești. Luptând cu eroism în cadrul armatelor ruse, preluând parte din greutățile războiului, poporul român „a secondat din toate puterile”² lupta Rusiei împotriva Turcilor.

De-a-lungul anilor 1769—1774, în special după moartea lui Pârnu, boierimea nu a încetat de a asalta cartierul lui Rumianțev cu reclamații și cereri de desființare a unităților de voluntari. Rumianțev, care prețuia zelul și avântul cu care masele largi luau parte la luptă alături de armatele ruse, a respins aceste cereri ale boierimii ordonând ca voluntarii, „să

¹ I. R. Klokman, Feldmareșalul P. A. Rumianțev, în perioada războiului ruso-turc, 1769—1774, Moscova, 1951 ed. rusă, p. 35 — 36.

² Coussin de Perceval, Précis historique de la guerre des Turcs contre les Russes, 1822, Paris, p. 82.

aibă casele lor slobode, atât pentru dajde cât și pentru alte dări ale locului, fiindcă ei fac mișcare împotriva vrășmașului pentru odihna și întărirea obștelor... Divanul să orânduiască o sumă pentru trebuința acestor ostași deosebit de cea dată a lor slobozenie”¹.

Boierimea a încercat să prezinte în fața lui Rumianțev pe voluntari ca pe niște tâlhari care au jefuit Bucureștiul și pe fostul domnitor Gr. Ghica². Mihai Cantacuzino a desmințit acuzațiile aduse voluntarilor „nimic nu i-au luat volintirii (e vorba de Gr. Ghica — S. V.) după cum nici delă o casă de Român n’au luat”³. Pârvu Cantacuzino de asemenea a protestat împotriva calomniilor aduse voluntarilor⁴.

Adresa de mai jos a Divanului Moldovei către generalul Stoffeln ne desvăluie substratul atitudinii boierimii față de voluntari.

„Ne scrie ispravnicul de ținutul Fălciului cum că un Neculai Brandabur ce șade la satul Cârja are carte prea înălțatului Feldmareșal ca să fie căpitan de volintiri și fiind câțiva volintiri făcuți din satul Cârja, i-au luat sub comanda lui și șade în ținutul Fălciului de astă toamnă și face multe supărări locuitorilor sălindu-i și câți au mai rămas volintiri. Și din pricina acestui căpitan — arată ispravnicul — că a rămas lucrul să se spargă satul Cârja. Deosebit arată ispravnicul că acest căpitan au bătut și pe un fecior de boer, anume Gheorghe, fecior răposatului Scărlătescu ban, și au mai bătut și pe 2 mazâli ce era rânduiți zapcii la poruncile împărătești. Și din pricina acestui căpitan se dă zăticnire și la multe porunci împărătești”⁵.

Se sparge satul și dispare mâna de lucru, feciorii de boieri și mazâlii — elementele de sprijin ale boierimii la sate — bătute, autoritatea clasei boierești sdruncinată, nesupunere față de Divanul țării — iată motivele care stăteau la baza cererilor boierimii de desființare a voluntarilor. Prezența voluntarilor în sate a ascuțit lupta împotriva bunului plan al boierimii. Avântul de luptă pentru independență s’a împletit în mod firesc cu creșterea nemulțumirilor împotriva orânduirii și exploatarei feudale.

Divanurile Moldovei și Țării Românești pentru a descuraja pe voluntari crea greutăți în aprovizionarea lor, urmărind totodată provocarea de ieșiri care să poată da loc la măsuri împotriva voluntarilor. Astfel, Divanul Moldovei cerea lui Rumianțev pedepsirea unui „căpitan de volintiri cu numele de Stavru praporcic cu 800 de oameni” care a cerut ispravnicului de Suceava provizii și la refuzul ispravnicului, căpitanul și-a luat singur „16 mește păpușoi și 12 mește orz”⁶. Reclamația e vădit o provocare, într-un cânt Divanul era obligat de a întreține unitățile de voluntari. Ispravnicii zapcii se răsbunau îndeosebi asupra familiilor voluntarilor „iarăși se plângu Arnăuții — scrie Rumianțev — de stăpânitorii locului cum că le face silnicii și supărări... să se facă poruncă către zapcii cu

¹ Revista Istorică, anul XII, Nr. 1 — 3, 1926, p. 30.

² Ms. Acad. R.P.R., Nr. 1319.

³ Genealogia Cantacuzinilor, București, 1902, p. 174.

⁴ Ibidem, p. 446.

⁵ Ms. Acad. R.P.R., Nr. 5370, f. 77 din 1771, 10 Martie. A se vedea și Ms. 7, f. 70, cererea jupănelor văduve către Ecaterina a II-a. „Să nu fim supărate a se lua oameni de oaste din slugile noastre, din iobagii noștri sau din robii de pe la casele noastre” — 18 Noembrie 1769.

⁶ Ms. Acad. R.P.R., Nr. 5376, f. 27.

hotărît ştraf ca să păzească slobozenia arnăuţilor şi de ale lor să nu se atingă”¹.

Rumianţev a urmărit în de aproape reclamaţiile şi problemele voluntarilor, astfel, într-una din adrese el cerea Divanului să-i raporteze de ce „Pavel Lenovici carele fiind volinţir acum este închis de Divan... în ce chip este treaba aceasta pentru dânsul şi pentru fratele său, şi pentru ce fel de pricini şi cu ce poruncă armaşul au putut să-l schingiuiască”².

Interesul manifestat în adresa „în ce chip este treaba asta,... pentru ce fel de pricini,... cu ce poruncă” întrebări care nu permit un răspuns evaziv, arată atitudinea puţin binevoitoare a lui Rumianţev pentru astfel de măsuri ale Divanului. Pentru victoria voluntarilor răniţi, Rumianţev a dat ordine speciale de a fi ajutaţi. „Am volnicit eu din slujbă — scrie Rumianţev pentru rane şi dureri ce au pe arnăuţii cari au fost pe căpra-rul Dumitraşcu Danciu şi pe Grigoraş Vlad şi Dumitraşcu Danilovici, la Divan recomanduesc să porunciţi la Starostele de... ca să nu-i trimită nicăeri nici supărare lor nimica să nu le facă, după cum le-am dat eu dela mine să facă lor toate bunătăţile despre toţi locuitorii”³.

Măsurile şi atenţia deosebită arătată de comandamentul rus pentru voluntari, au întărit şi mai mult încrederea şi dragostea poporului către armata rusă. Acolo unde necesităţile tactice impuneau întărirea efectivelor — comandanţii unităţilor ruse au găsit întotdeauna printre locuitorii zeci şi sute de voluntari care să ia arma în mâini pentru a lupta cot la cot cu trupele ruse împotriva duşmanului comun. Astfel, în Ianuarie 1771 generalul maior Krecetnicov a făcut apel la locuitori pentru a întări trupele ruse aflate la Cerneţi. Peste 400 de voluntari dintre care 200 pedestri au răspuns la apelul generalului. Căpitanul Manolachi numit comandant al unităţii de voluntari proaspăt înfiinţate s'a distins prin incursiunile făcute peste Dunăre în care a salvat zeci de familii de Români ce se găseau în prizonierat la Turci⁴.

În Aprilie 1773 pentru pornirea unor acţiuni de diversiune care să distragă atenţia Turcilor dela operaţiile ce se pregăteau în vederea trecerii Dunării, comandamentul rus a făcut apel la populaţie, sub comanda maiorului Bogdan. Unităţile de voluntari, nou înfiinţate, au hărţuit câteva săptămâni regiunea raialei Turnul provocând pierderi mari Turcilor⁵. În luptele din vara anului 1773, Feldmareşalul Rumianţev a citat în două ordine de zi bravura şi eroismul regimentului de „Români, Moldoveni, Ardeleni” de sub comanda lui Răducanu Cantacuzino. Acest regiment, ridicat în Decembrie 1770 la rangul de regiment de husari, s'a acoperit de glorie cucerind în atacul asupra Silistrei o baterie de 12 tunuri, ce o aveau Turcii în afara cetăţii⁶. Marele Suvrov a apreciat comportarea vitejească a voluntarilor aflaţi sub comanda sa (în scrisoarea din Iunie 1773 îi cerea generalului Salticov de a nu i se lua compania de arnăuţi

¹ „Revista Istorică”, anul XII, Nr. 1 — 3, 1926, p. 30.

² Ms. Acad. R.P.R., Nr. 5370, f. 72 din 26 Februarie 1771.

³ Ms. Acad. R.P.R., Nr. 5370, f. 52 din 20 Ianuarie 1771.

⁴ A. Petrov, op. cit., ed. rusă, v. II, p. 7 — 8.

⁵ Ibidem, v. IV, p. 7.

⁶ Genealogia Cantacuzinilor, Bucureşti, 1902, p. 188.

călări și, dacă totuși acest lucru este necesar, să i se dea în schimb o companie de arnăuți pedestri¹.

În teritoriul în care s'au mișcat trupele turcești, țărănimea și-a părăsit lăcașele, a ascuns în pământ grânele, sau luat cu ei în bejenie proviziile cu care sprijineau trupele ruse. Poporul încunoștiința comandamentul rus de mișcările Turcilor; astfel, în bătălia pentru Hârșova „prin îndemnarea și povața lui Ion Moraru ot tam... se luă și cetatea Hârșovei... veni și Ion și spuse lui Potemkin dă starea cetății și dă 2—3 bute de praf ce erau puse afară pe pământ... iar numiții majori după arătarea lui Ion îndreptând tunurile dintr'al treilea foc aprinzând acel praf au aruncat în aer porțile și au putut năvăli în cetate².

Rumianțev a creat cu ajutorul populației o rețea puternică de informații ceea ce i-a dat posibilitatea de a stabili cu repeziciune direcțiile mișcărilor armatelor turcești, și planurile lor. Din informațiile aduse de locuitori, Rumianțev a aflat de concentrarea Turcilor la Larga și și-a putut alcătui planul de bătaie în deplina cunoaștere a forțelor și dispozitivului inamicului³. În operațiile de urmărire sau în acțiunile care cereau operativitate și repeziciune, Rumianțev folosea alături de cavaleria cazacă — unitățile de cavalerie ușoară ale voluntarilor. „În apropiere de Dârstor la o pădure Șumla se ascunse un Pașă cu 2000 de oameni, Mareșalul după știrea ce i se făcu rânduie pe Ciorbă polcovnicul de husari și cu câteva sute de cazaci voluntari români și mai mulți Moldoveni dintr'acelaș an făcuți, și la goana acelor țurci“...⁴.

Forțele nesecate ale poporului au dat sute de eroi patrioți înflăcărați ca Ilie Lăpușneanu, Pârvu Cantacuzino, maiorul Târcă, Dumitrașcu Daniciu și atâția alții cari cu prețul lor au luptat pentru libertatea și independența patriei.

Războiul nu s'a dus numai cu armele. În această privință Lenin ne învață „războiul este pur și simplu o continuare a politicii prin alte mijloace (și anume prin mijloace violente)“⁵. Aceasta nu înseamnă că mijloacele obișnuite ale luptei politice sunt date la o parte în timp de război. Lupta dintre Poarta Otomană și Rusia pentru câștigarea influenței politice asupra Țărilor Române ne arată acest lucru. Prezența unei mari părți a boierimii la Constantinopol, interesele vârfurilor feudale turcești și ale antreprenorilor greci din Fanar au împins Poarta să încerce de a-și atrage boierimea rămasă în țară și de a presa asupra poporului prin diferite mijloace.

Într'un manifest adresat boierimii, Sultanul acorda acesteia dreptul de a i se adresa direct cu cereri pentru orice probleme și anunța că pune la dispoziția boierilor o mare sumă de bani. Manifestul dulceag și plin de făgăduințe căuta să insinueze „în curând armatele puțin numeroase ale rușilor vor fi isgonite din Principate“⁶ și cea mai bună rezolvare a situației boierimii ar fi de a trece imediat de partea Turciei. În același timp, pentru a mări atmosfera de panică și șovăială ce exista în rându-

¹ Suvorov, Documente, M. 1951, ed. rusă, v. I, p. 663.

² An. Acad. R.P.R., seria II, v. X, p. 403. Cronica lui bivel Stolnicul Dumitrache.

³ A. Petrov, op. cit., v. II, p. 103 — 160.

⁴ An. Acad. R.P.R., seria II, v. X, p. 403. Cronica lui bivel Stolnicul Dumitrache p. 441.

⁵ V. I. Lenin, v. 21, p. 207.

⁶ A. Petrov, op. v. III, ed. rusă, cit., p. 62.

rile boierimii, boierii aflați la Constantinopol au trimis scrisori în țară în care arătau că între Rusia și Turcia sunt tratative de pace și Țările Române vor reveni din nou Turciei¹

Ca urmare a acestor acțiuni, după răspândirea manifestului Sultanelui au fost și acțiuni de trădare. Au fost prinse scrisorile unor boieri către Vizir în care dădeau informații despre mișcările trupelor ruse și îl sfătuiau să atace cât mai repede².

Pentru a încuraja atitudinea trădătoare, antipatriotică a marelui boierimi oltene, Poarta a numit pe banul Manoilă drept domnitor al Țării Românești. Această figură jalnică și sinistru de trădător trimite și el scrisori și manifeste cerând boierimii și poporului de a nu mai sprijini armatele ruse și a se supune Porții. Asupra Moldovei s'a exercitat o presiune deosebită, manifestul Sultanului adresat Moldovei amenința în cazul continuării „nesupunerii” cu completa exterminare a populației. Un nou manifest al Porții adresat de astădată poporului făgăduia nu numai iertarea pentru cei „ce s'au lăsat atrași” de trupele ruse și scutirea completă pe cinci ani de orice tribut³.

Spre a întări efectul amenințărilor, Kaplan Ghirei — hanul Crimei a trimis un manifest prin care anunța că se îndreaptă cu 100.000 de Tătari pentru a trece Moldova prin foc și sabie. „aștept patru zile răspunsul vostru” — scria hanul.

Împotriva manevrelor politice ale Porții, Rumianțev s'a adresat poporului cu o serie de manifeste în care demasca acțiunea dușmanului și îmbărbăta poporul în lupta sa dreaptă împotriva înrobitorilor. Astfel, comandamentul rus a ajutat tot mai mult masele populare în lupta politică pentru înlăturarea jugului turcesc și independența patriei. Aceasta a avut o deosebită importanță în dezvoltarea conștiinței maselor, a mărit încrederea poporului în forțele sale. Simțind ajutorul puternic al poporului frate — marele popor rus — poporul român a răspuns provocărilor și ademenirilor dușmanului cu o și mai mare hotărâre și îndârjire de a pune capăt robiei de veacuri.

Ajutorul Rusiei, în special în secolul al XVIII-lea în lupta Românilor din Transilvania împotriva jugului habsburgic și în lupta Moldovei și Țării Românești împotriva asupririi turcești a avut o mare influență în dezvoltarea caracterului național comun.

I. V. Stalin ne învață — „elementele națiunii — limba, teritoriu, comunitatea culturală — nu au căzut din cer ci s'au creat treptat încă în perioada precapitalistă”⁴.

Comunitatea vieții economice, legătura economică este acel element al națiunii care s'a format în cea mai lungă durată de timp și cel mai din urmă lichidând, atunci — când procesul creerii vieții economice comune s'a terminat — fărâmițarea economică și unind „într'un singur tot național părțile separate până atunci ale acestui popor”⁵

¹ A. Petrov, op. cit., ed. rusă, v. III, p. 132.

² Ibidem, p. 62.

³ Ibidem, p. 62.

⁴ I. Stalin, Opere, v. 11, p. 369.

⁵ Ibidem, p. 369.

În condițiile de înrobire în care se găseau Țările Române, lipsa unui stat comun, împărțirea teritoriului comun între diferite state a frânat dar nu a împiedicat formarea națiunii burgheze române. În lupta poporului român împotriva încercărilor de asimilație, în lupta sa de veacuri împotriva înrobitorilor habsburgic și otoman, s'au creat și format tradițiile și psihicul național al poporului român, s'a cristalizat caracterul național comun¹.

Datorită Rusiei, Românii din Transilvania, Țara Românească și Moldova — după secole de lupte feudale — acționau în comun, mânăți de aceleași idei și năzuințe. Este simbolică și nu este întâmplătoare întâlnirea în capitala Rusiei în anul 1770 a delegaților Moldovei, Țării Românești și Transilvaniei² solicitând ocrotirea și sprijinul Rusiei în lupta pentru scuturarea asupririi. Această acțiune este urmarea unui proces istoric, veacuri de-a-rândul poporul român s'a îndreptat spre Rusia, veacuri de-a-rândul poporul nostru a găsit în Rusia ajutorul puternic pentru apărarea limbii, credinței și existenței sale fizice. În condițiile istorice date din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea ideile noi — scânteii ale conștiinței naționale ce au aprins lupta împotriva jugului turcesc și celui habsburgic — reflectau „nevoile dezvoltării vieții materiale a societății”³. La rândul lor aceste idei au ajutat la grăbirea procesului de descompunere a feudalismului și apariția și dezvoltarea noilor relații, relațiile capitaliste. Lupta comună cu marele popor rus a constituit pentru poporul român un sprijin de bază în formarea și dezvoltarea mișcării politice pentru unitatea sa națională, pentru libertatea și independența patriei sale.

Victoriile strălucite ale armatelor ruse din campania anului 1770 au pus în fierbere diplomația europeană. Puterile europene speriate de succesele militare ale Rusiei au început să întindă rețeaua de intrigi pentru a presa asupra Rusiei ca să-și micșoreze pretențiile față de Turcia. În Aprilie 1770 delegațiile Moldovei și Țării Românești, primite cu mare solemnitate de Ecaterina a II-a, au expus voința poporului nostru de a scăpa de sub jugul turcesc. Pentru a asigura independența acestor țări, delegațiile au cerut ca Rusia să le primească sub protectoratul ei. Prezența delegațiilor în Petersburg a dat posibilitate cercurilor societății ruse de a face mai în de aproape cunoștință cu problemele Țărilor Române, în gazetele și revistele timpului au apărut articole asupra istoriei poporului român și a grelelor suferințe pricinuite de robia turcească.

Cerșurile guvernamentale ale Rusiei au primit cu satisfacție cererile delegaților care întăreau în fața Europei rolul de apărătoare a creștinătății, afișat de Ecaterina a II-a spre a-și masca politica ei expansionistă.

Țelurile urmărite de Rusia în acest război nu au fost dela început în întregime formulate, ele s'au precizat în decursul anilor de război, suferind mereu diferite modificări impuse de presiunea diplomației europene, de situația internă a Rusiei și de modul cum se desfășoară operațiile militare.

¹ Despre dezvoltarea economică se vorbește în alt capitol.

² Din partea Transilvaniei se afla la Petersburg preotul Mihai Popovici. A se vedea călătoriile în Rusia ale preotului Mihai Popovici în anii 1770—1771, Arad, 1901.

Cursul scurt de istorie a Partidului Comunist (bolșevic) al Uniunii Sovietice, Ed. P.M.R., p. 161.

În şedinţa din 6 Noembrie 1768 a Consiliului de Stat înfiinţat de Ecaterina a II-a cu prilejul războiului, la întrebarea pe ce baza sa se încheie tratatul de pace în cazul victoriei, s'a răspuns: „a obţine libertatea de navigaţie pe Marea Neagră şi pentru aceasta încă în vremea războiului de stăruit asupra porturilor şi fortareţelor“¹ reiese ca d-la început problema Crimeii stătea în centrul preocupărilor politicii Ecaterinei.

În ceea ce priveşte soarta Țărilor Române nu a apărut ca problema decât după întărirea legăturilor cu Țara Românească.

Ambasadorul Angliei la Petrograd, Kascart, s'a grabit să liniştească guvernul britanic arătând că Țările Române vor fi înapoiate Turciei.

„Rusia nu intenţionează de a păstra provinciile Moldova şi Țara Românească şi eu nu cred că regele prus care este în curent cât de real de cumpătată este Împărăteasa în intenţii, ar fi putut da un alt răspuns decât acel pe care desigur l-ar fi dat curtea noastră dacă i s'ar fi cerut părerea“². Informaţiile servite de Kascart guvernului său nu corespundeau însă intenţiilor Rusiei. Guvernul rus îşi fixase punctul de vedere cu privire la Țările Române şi problema independenţei lor era pusă ca una din sarcinile războiului. Instrucţiunea trimisă de Ecaterina generalului Golţîn, din 23 Ianuarie 1769, un istoric scurt al politicii externe a Rusiei faţă de Țările Române începând de la alianţa lui Petru I cu Dimitrie Cantemir — pune problema eliberării Țărilor Române ca o linie firească a intereselor politice ruse³. Poziţia Țărilor Române, care s'au alăturat Rusiei împotriva Turciei, zelul şi bravura cu care poporul român sprijinea armatele ruse, au arătat Ecaterinei că prin obţinerea independenţei lor s'va mări mult autoritatea şi influenţa Rusiei în Balcani ceea ce corespundea planurilor ei de viitor. Ecaterina a cerut lui Panin să formuleze punctul de vedere al Rusiei faţă de Țările Române în așa fel ca să li se asigure eliberarea de sub jugul otoman. Ambasadorul Prusiei la Petersburg, Solms, mai bine informat, datorită faptului că Prusia era socotită ca aliata Rusiei, arată astfel punctul de vedere al Ecaterinei faţă de Țările Române, „ea vrea să le sustragă dominaţiei turceşti... cu intenţia de a face din ele un fel de puteri intermediare“⁴.

În şedinţa din 16 Septembrie 1770, Panin a propus Consiliului de Stat două variante în ceea ce priveşte Țările Române: *prima*, varianta minimă: I. drept despăgubire a cheltuielilor şi pierderilor de război suferite de Rusia — despăgubire cifrată la suma de 25.000.000 ruble; II. Țările Române să treacă sub protectoratul Rusiei pe o perioadă de 25 ani; *a doua*, varianta maximă:

Țările Române să capete deplina independenţă şi în cazul acesta Rusia se declară de acord să renunţe la cele 25 de milioane cerute ca despăgubiri⁵.

Fixarea unei sume atât de mari drept despăgubiri urmărea tocmai de a împinge pe Turci la acordarea deplinei independenţe Țărilor Române, linia Consiliului de Stat fiind „neapărat de a face toate eforturile

¹ Arhiva Consiliului de Stat, Petersburg, 1863, ed. rusă, v. I, p. 7.

² Sbornic ruscovo istoricescovo impe. obş., v. 19, p. 43 — Scrisoarea lordului Kascart către Graful Rsoford din Petersburg 9 (20) Martie 1770.

³ Ulianitchi, op. cit., ed. rusă, p. 131 — 135.

⁴ Acte şi fragmente, v. II, p. 29 — 30. Scrisoarea lui Solms din 19.VI. 1770.

⁵ Arhiva Consiliului de Stat, Petersburg, 1863, ed. rusă, v. I, p. 61.

pentru a obține prin discuțiile de pace independența Moldovei și Țării Românești¹. Formularea propusă de Panin a fost acceptată și a fost introdusă ca atare în instrucțiunea alcătuită pentru a servi lui Alexei Orlov în tratativele de pace cu Poarta². Sprijinul acordat Turciei prin atitudinea potrivnică a marilor puteri europene din apus față de cererile Rusiei de a se acorda independența Țărilor Române, au constituit pentru Poartă sprijinul esențial în lupta diplomatică cu privire la condițiile păcii. În felul acesta Anglia, Austria, Franța, Prusia au luptat pentru a împiedeca Țările Române și celelalte popoare din Balcani și Orientul apropiat de a se elibera de sub jugul turcesc. În declarații oficiale, Anglia vroia să apară binevoitoare Rusiei, însă în acțiunile sale Anglia desmințea propriile sale declarații și-și arăta substratul real al politicii sale, acela de a slăbi puterea Rusiei și a sprijini integritatea Imperiului Otoman împotriva intereselor Țărilor Române de a-și cuceri independența.

Astfel, Anglia a retras toți marinarii aflați în serviciul Rusiei și a interzis noi angajamente, nu a acceptat de a recunoaște războiul cu Turcia drept un „*cassus foederis*” etc. Ambasadorul Angliei la Constantinopol, John Murray presa prin diverse căi de a se încheia pace cât mai repede prin mediația Angliei — cu scopul — așa cum reiese din scrisoarea lui Kascart către Murray — de a salva Poarta și de a anihila în decursul mediației păcii urmările victoriilor militare ale Rusiei³.

Interese puternice legau Anglia de Poarta otomană. „Dorința noastră este de a nu lovi Poarta — vecinea noastră aliată, legată de noi prin relații comerciale” scria graful Rosford în instrucțiunea trimisă ambasadorului Angliei la Petersburg — Kascart⁴.

¹ Arhiva Consiliului de Stat Petersburg. 1863 ed. rusă, v. 1, p. 372.

² La sfârșitul anului 1770, Rusia a început să se pregătească pentru a începe tratativele de pace. Complicarea situației internaționale ce se întrevădea, lupta poporului rus, greutățile interne, seceta mare din 1770 — împingeau la încheierea păcii.

Pentru ducerea tratativelor a fost desemnat Alexei Orlov — comandantul forțelor navale ruse. În Martie 1771 s'a alcătuit o instrucțiune amănunțită asupra condițiilor cerute de guvernul rus pentru încheierea păcii. A se vedea Sbornic ruscovo istoricescovo, *impe. obș.*, v. 97, p. 246 — 256.

³ Sbornic ruscovo istoricescovo, *impe. obș.*, v. XIX, p. 319 — 355, 357 — 426.

⁴ Ibidem, v. XIX, p. 58. Scrisoarea Grafului Rosford către lordul Kascart din Uaitgol, 25 August 1770. În a doua jumătate a secolului XVII Anglia care se bucura de regimul capitulațiilor ca și Franța, a dus o puternică luptă pentru a înlătura Franța de pe piețele Levantului, reușind ca în principalele articole de export — stofele și țesăturile — să-și afirme net supremația. A se vedea cifrele asupra decăderii exportului francez pe piața Levantului în Lavissee, *Histoire de France*, v. IX, fasc. Nr. 3, p. 226.

Afirmatia lui A. Oțetea în *Contribution à la question d'Orient* p. 7 — 9, precum că Anglia a jucat „un rol foarte șters în problemele orientale” este nefondată și contrarie adevărului istoric. Datorită insuficienței critice în analiza izvoarelor, asemenea aprecieri greșite abundă în lucrare.

Rapoartele engleze (v. I, Acad. R.P.R. nepublicat — colecția Hurmuzachi) redau următorul fapt care ilustrează lupta Angliei pentru înlăturarea Franței de pe piața turcă. În 1782 ambasadorul Angliei la Constantinopol, R. Ainsle, a informat cabinetul englez despre încheierea unui contract între Franța și Al. Moruzi, domnitorul Moldovei, pentru o însemnată cantitate de stâlpi de lemn și cherestea. Preferința Franței pentru lemnul Moldovei îl arată chiar R. Ainsle „superior calitativ și ca dimensiuni față de cel din Baltica și prețul este mult mai mic”. (f. 10). În aceeași scrisoare, ambasadorul englez adăuga „vouă căuta să întrebuițez toate mijloacele cari îmi stau în putință pentru a împiedeca succesul speculațiilor franceze asupra acestui articol important”. (f. 10). Peste cea trei luni, trei vase mari încărcate cu lemn din Moldova au sosit la Constantinopol urmând ca lemnul să fie transportat mai departe pe vase franceze. Ambasadorul englez prin șperțuri, înșelăciuni și corupții — metodele obișnuite ale diplomației engleze,

Marele democrat revoluționar N. Bălcescu a demascăat cu vigoare atitudinea Angliei față de lupta pentru independență a Țărilor Române. „Se numără în Englitera — scrie N. Bălcescu la jumătatea secolului al XIX-lea, arătând starea de mizerie și exploatare a masselor muncitoare engleze — șase milioane de săraci și nu mai mult de șase sute de familii proprietare: cum poate fi această țară fericită?”... „mai cu seamă Englitera care dela 1759 simțise importanța europeană a provinciilor române și-și ațintise ochii asupra lor intrigară” — arată în continuare Bălcescu — pentru a menține stăpânirea otomană asupra lor¹.

Ambasadorul Angliei la Petersburg, Kascart, informând guvernul britanic despre condițiile de pace, fixate de Rusia, scria cu privire la Moldova și Țara Românească: „și deasemeni se stăruie la independența ambelor Țări... spiritul rațional al Împărătesei, sfaturile utile ce i se vor da... toate acestea împreună luate, înălțesc în mine speranța că societatea niciodată nu va auzi de independența acestor Țări².

Halifax, ministrul de externe al Angliei, în scrisoarea de răspuns îi cerea lui Kascart de a presa asupra cabinetului rus pentru a-și micșora pretențiile, în acest scop să folosească demonstrațiile războinice ale Austriei „ieșirea din importanta criză actuală ca și înainte depinde pe deplin de propriile acțiuni ale Împărătesei, referitor la grabnica rezolvare a condițiilor de pace și a moderării lor în ceea ce privește condițiile transmise, deși ele nu fuseseră încă prelucrate de guvernul britanic. Halifax dă instrucțiuni pe baza sfaturilor bune și a unei judecăți mai mature... să se producă acele schimbări la care d-voastră sperați, și societatea niciodată să nu asculte de acele... probleme împotriva cărora d-voastră vă împotriviți pe bună dreptate”³.

Această poziție a bogătașilor din Anglia, împotriva eliberării Țărilor Române de sub jugul turcesc, este arătată și de războiul din 1788—1792. Veranțov — ambasadorul Rusiei la Londra în raportul din 13/2 Februarie 1790 adresat Ecaterinei a II-a arată că a discutat cu Ducele de Lidsc asupra condițiilor de pace cu Turcia și Suedia și a expus dorința Rusiei de a pune capăt războaielor cu Turcia și pentru aceasta „D-voastră” (Ecaterina a II-a — S.V.) doriți de a pune o barieră între Domnia voastră și Turci și pentru aceasta doriți... de a face independente complectamente față de toți... Moldova și Țara Românească — secretarul de stat (Ducele de Lidsc — S.V.) mi-a răspuns „că deși... ea (Rusia — S.V.) nu le cere pentru sine, totuși nu mai puțin Turcii le-ar pierde” trei zile după aceea, arată în continuare Voronțev, „m'am văzut cu Dl. Pitt, eu i-am expus amănunțit diferitele noastre propuneri făcute de mine ducelui de Lidsc. El, deja le cunoștea foarte amănunțit și ini-a răspuns în acelaș sens ca

a făcut ca vasele să fie descărcate și lemnul să fie vândut populației Constantinopolului. În raportul pe care-l face către cabinetul englez în care înșiră „metodele diplomatice” utilizate pentru a împiedeca exportul lemnului în Franța, ambasadorul englez scrie drept concluzie: „Reiss Effendi m'a asigurat că drept urmare la acțiunile mele... marele vizir a notificat deja rezoluția pentru oprirea exportului acestui material” (f. 15).

¹ N. Bălcescu, Opere, 1940, partea I-a, p. 275 și 143.

² Scrisoarea lordului Kascart către graful Halifax din 18 Februarie (1 Martie) 1771 în Sbornic ruscovo istoricescovo, impe. obș., v. XIX, p. 191.

³ Scrisoarea grafului Halifax către lordul Kascart, din Uaitgol 5 Aprilie 1771 — Sbornic ruscovo istoricescovo, v. XIX, p. 195 — 196.

și pentru secretarul de stat, strângînd mai mult la imposibilitatea de a cere Turcilor ca ei să renunțe la provincii atât de importante pentru ei”¹.

Vârfurile feudale turcești, jefuiau cu o cruzime sălbatică Țările Române, deseori ele au fost trecute prin foc și sabie de hoardele turco-tatate, jafurile, cruzimile, exploatarea sângeroasă la care au fost supuse, îngroșeau pungile bogaților din Anglia ce-și disputa cu bogătașii din Franța întâietatea stăpînirii comerțului și politicii Imperiului Otoman. Delegațiile Țărilor Române la Petersburg în memoriul adresat Ecaterinei a II-a (28 Martie 1770) își exprimau nădejdea că interesele Țărilor Române vor fi apărate în tratativele de pace „ca nu cumva dușmanul să poată să ne ia de sub protectoratul I. V. prin mijlocirea altor cine știe ce fel politice și să ne azvârle din nou în tirania adâncă”².

Teama deputaților de amestecul și „mijlocirea altor cine știe ce fel politice” arată cât de clarvăzători erau oamenii politici ai Țărilor Române dându-și seama că în spatele Turciei se aflau alte puteri interesate în menținerea Țărilor Române sub jugul turcesc.

Monarhia absolutistă din Franța care aruncase Turcia în război împotriva Rusiei — în fața catastrofei militare în care se afla armata turcă „a uitat” de făgăduințele de ajutor date Porții. În svârcolirile interne care sguđuiau Franța, monarhia absolutistă franceză mai păstra doar învelișul puterii de altă dată; obișnuită să scoată castanele din foc cu mâinile altora, a trimis în Polonia pe generalul Doumura pentru a ajuta la organizarea confederaților, a oferit Turciei 10—12 case de linie, specialiști militari, etc. Diplomația franceză insufla Turciei de a continua războiul și a început o serie de manevre pentru a slăbi pozițiile Rusiei în Nord — formarea unui guvern antirus în Danemarca, întărirea partidului francez în Suedia, etc.³.

Frederic al II-lea — aliatul Rusiei — în discuția cu ambasadorul austriac von Sviten arăta că nu este în interesul Prusiei de a se slăbi Turcia⁴. Politica Prusiei era dictată de dorința lui Frederic al II-lea de a pune mîna pe teritorii din Polonia. Frederic al II-lea propusese în Februarie 1769 împărțirea Poloniei; Rusia a refuzat — nesocotind necesar să împartă influența ce o avea în Polonia cu alte state. Solms, ambasadorul Prusiei la Petersburg, raporta că Panin este împotriva împărțirii Poloniei și plănuia „de a ajuta pe Po'onezi pentru a ieși din situația lor haotică”⁵. Prusia era totodată interesată de a se pune capăt războiului pentru a nu mai vărsa Rusiei subsidiile anuale de 400.000 taleri — conform tratatului de alianță din 1764⁶. Pentru a îngreuna poziția Rusiei, Prusia s'a apropiat de Austria. În întrevvederele dela Neisse (August 1769) Frederic al II-lea și Iosif al II-lea s'au înțeles să mijlocească

¹ Relația ambasadorului din Londra S.R. Voronțov către Ecaterina a II-a din 13/2 Februarie 1790. Crasnii Arhiv., 1939, Nr. 4, p. 126—127. Ducele de Lidsc—ministru de externe al Angliei în perioada războiului 1788—1792.

W. Pitt — pri nului ministru al Angliei.

² V. Ulianitchi, op. cit., p. C IV, anexa 33.

³ S. Soloviov, Istoria căderii Poloniei, ed. rusă, p. 73—74.

⁴ S. Soloviov, Istoria Rusiei, ed. rusă, cartea 28, v. VI, p. 695. Frederic, Memoires, v. IV, p. 210.

⁵ Sbornic ruscovo istoricescovo, impe. obș., v. XXII, p. 333.

⁶ F. F. Martens, Colecția de tratate, convenții încheiate de Rusia cu alte puteri străine, 1880, v. VI, p. 18—19.

încheierea păcii și să reducă la zero cererile Rusiei. La întâlnirea urmată, din August 1770, dintre Iosif al II-lea și Frederic al II-lea s'au prezentat și delegații Porții cari au cerut oficial ca cele două curți să medieze pacea¹. Frederic al II-lea și-a luat asupra sa rolul de a fi „advocatul Turcilor“ și de-a insinua la curtea rusă intrigile diplomației europene împotriva Rusiei.

În Septembrie 1770, Frederic al II-lea a scris o scrisoare Ecaterinei, căutând să arate că cel mai cuminte lucru ar fi de a-și modera pretențiile și a încheia grabnic pacea „pentru a evita un război general în Europa². Peste o lună, prințul Henri, fratele lui Frederic al II-lea a sosit la Petersburg spre a convinge curtea rusă de a-și modera pretențiile față de Turci. Într'una din discuțiile dintre Henri și Panin cu privire la Țările Române, la afirmația lui Henri „Austria socoale primejdios pentru interesele sale de a ceda Rusiei Țările Române“ Panin a răspuns: „Atunci aceste pământuri pot fi făcute independente“. — „În acest caz cui vor aparține ele“ a întrebat prințul... „numai nu turcilor“ a răspuns Panin — „Dar dacă Austria va cere pentru sine?“ a întrebat Henri. „Dece nu“ a răspuns Panin demobilizând astfel pe interlocutorul său³.

La sfârșitul anului 1770, în Decembrie, Ecaterina a II-a a trimis lui Frederic al II-lea condițiile oficiale ale Rusiei pentru încheierea păcii. Punctul al doilea al condițiilor de pace preceda ambele variante privilegiate la Țările Române. „Ea (Ecaterina a II-a — S. V.) renunța la orice despăgubiri cu această singură condiție ca Țara Românească și Moldova în întreaga lor întindere așa cum au fost când au venit sub dominația Turcilor, să fie recunoscute ca state libere și complectamente independente de stăpânirea Porții; Ea nădăjduște că ambele Curți atât cea din Berlin cât și cea din Viena vor susține acest punct, fiind și ele interesate prin vecinătatea imediată a statelor lor cu aceste Principate“⁴.

După cum se vede, diplomația rusă nu s'a lăsat șantajată și stăruia cu fermitate pe poziția de a obține independența Țărilor Române și a tuturor celorlalte condiții.

Succesele militare ale armatelor ruse au provocat serioase îngrijorări Austriei, ceea ce a determinat-o să treacă la o poziție deschisă de dușmănie față de condițiile de pace cerute de Rusia. Încă în 1768, Kaunitz arăta că expansiunea Rusiei spre Dunăre, atingerea ei cu populația creștină ortodoxă este „deosebit de periculoasă pentru Austria care are și fără aceasta, neplăceri din cauza numărului mare de supuși de religie greco-ortodoxă“⁵.

Evenimentele ultimelor decenii din secolul al XVIII-lea în Transilvania întâreau teama Austriei. Jugul și exploatarea habsburgică în Transilvania, provocările și supliciile Vaticanului, au împins în nenumărate rânduri populația românească să se adreseze Rusiei pentru ajutor. Amba-

¹ Zinkeisen J., *Geschichte des osmanischen Reiches in Europa*, Gotha, 1863, v. VI, p. 947.

² *Sbornic ruscovo istoricescovo, impe. obs.*, v. XX, p. 274 — 277.

³ S. Soloviov, *Istoria Rusiei*, ed. rusă, v. VI, cartea a 28-a, p. 697.

⁴ Goertz, *Memoires et actes authentiques relatifs aux negociations qui ont précédé le partage de la Pologne*, 1810, p. 112 — 128.

⁵ A. Beer, *Die erste Theilung Polens*, Viena, 1873, p. 263

sadorii Rusiei pe lângă Curtea vieneză au desfășurat o largă activitate diplomatică pentru acordarea libertății religioase în Transilvania, Serbia, Croația. Decretul de toleranță din 1759 și numirea unui episcop reunit pentru Transilvania, se datoresc în bună măsură eforturilor diplomației ruse. Multime de Români din Transilvania ca și Muntenii și Moldovenii s'au înrolat în armatele ruse în campaniile împotriva Turciei. Habsburgii erau împotriva creerii de state independente în Balcani. V. I. Lenin a caracterizat în mod genial această politică: „Austria zeci de ani s'a îndreptat în Balcani pentru a înăbuși acolo ¹ „orice mișcare de independență și suveranitate. Austria tindea să câștige cât mai mult din istovirea ambilor adversari, să-și întindă stăpânirea pe socoteala Poloniei și a Țărilor Române.

Câteva luni după declararea războiului, în Mai 1769, atunci când de abia începea campania militară, Austria, la întrebarea guvernului rus dacă ea respectă obligațiile de a sprijini Rusia în războiul împotriva Turciei — a dat un răspuns negativ, asigurând însă că va păstra neutralitatea ². Călcându-și cuvântul, Austria a luat o serie de măsuri împotriva Rusiei; a procurat provizii Turciei, a dat azil confederațiilor polonezi, s'a străduit să rupă alianța ruso-prusacă (întâlnirile dintre Iosif al II-lea și Frederic al II-lea), a refuzat Rusiei dreptul de a deschide un consulat la Triest, a ocupat în Polonia ținutul Zins, și a trecut la demonstrații războinice (mobilizarea în Transilvania, manevrele la graniță, etc.) toate cu scopul de a intimida Rusia și a o sili să-și reducă pretențiile față de Turcia. Merită atenție rolul jucat de Anglia în sprijinirea atitudinii Austriei. Până în prezent această problemă nu a atras atenția cercetătorilor; din izvoarele ce le avea la dispoziție dacă nu se pot scoate concluzii definitive, în orice caz ele arată clar că Anglia a contribuit ca să creeze la Curtea rusă o atmosferă de neliniște, de exagerare față de demonstrațiile războinice ale Austriei. Sub aspectul unor atitudini „prietenști“ Anglia informa guvernul rus asupra mișcărilor Austriei împingându-l de a ceda cerințelor Vienei „unicul mijloc de a preveni formarea unei armate de observație în Ungaria și de a încheia pacea, constă în a se explica înainte de toate, completamente deschis cu Curtea vieneză ³.

Mai mult, argumentația engleză împotriva acceptării cererilor Rusiei o vedem apoi folosită de cabinetul vienez. Astfel, în instrucțiunea trimisă lui Kascart din 30 Noembrie 1770, ministrul de externe al Angliei, Rosford, scria „în ceea ce privește până la stăpânirea Okzakov-ului și până la independența Tătarilor, este îndoelnic dacă Curtea vieneză își va da asentimentul său și nu se va comporta în această problemă tot așa ca și în problema independenței Moldovei și Țării Românești, căci, neîndoelnic, în acest caz, în viitor, Rusia ar putea atunci când va crede de cuviință să utilizeze cu folos pe Tătari împotriva stăpânirilor austriace și a Poloniei. *Dacă Austria va privi în felul acesta problema* — ea desigur că va

¹ V. I. Lenin, Opere, ed. rusă, v. 24, p. 374 — 375.

² Sbornic ruscovo istoricescovo, impe. obz., v. XXXVII, p. 232 — 234.

³ Din memoriul înaintat de Kascart guvernului rus. În scrisoarea lui Kascart către graful Sanducci din 28 Ianuarie (8 Februarie) 1771, Sbornic ruscovo istoricescovo, impe. obs., v. XIX, p. 182.

împiedeca cu întreaga ei influență la Constantinopol, încheierea păcii¹. (subliniat de mine S.V.).

Peste câteva luni, Alexei Orlov, aflându-se la Viena (Aprilie 1771) a prezentat guvernului austriac cererile Rusiei. În răspunsul dat prin Lobkovitz, ambasadorul Austriei la Petersburg, guvernul vienez în refuzul său invocă argumentația engleză².

Correspondența dintre cabinetul englez și ministrul său la Viena — Stormon — ar putea arunca completă lumină în ceea ce privește rolul Angliei în sprijinirea atitudinii Austriei. Din nefericire, noi nu am reușit să folosim publicațiile documentare engleze pe această perioadă.

În Iulie 1771 Austria a încheiat un tratat de alianță cu Poarta otomană prin care și lua obligația ca în schimbul a trei milioane taleri și a teritoriului Olteniei să sprijine pe Turci „pe calea tratatelor sau a armelor” împotriva Rusiei³.

Tratatul cunoscut sub numele de „tratatul lui Thugut” garanta Turciei că va obține pacea în condiții favorabile⁴.

Austria își înțețea demonstrațiile de război, Consulul Rusiei la Viena, Roda, scria în Mai 1771 „în cazul când Rusia refuză de a renunța la cererea cu privire la Țara Românească și Moldova, războiul cu Rusia va începe anul viitor”⁵.

Problema independenței Țărilor Române devenise nodul de contraziceri între puterile europene. Desigur că în spatele acestei probleme stătea expansiunea Rusiei către Marea Neagră. Cu toată presiunea internațională, Rusia nu a cedat. În ședințele din 9 și 16 Mai 1771, Consiliul de Stat, analizând situația creată căuta să găsească o nouă formulă. Astfel Panin — aducând la cunoștința Consiliului intențiile Prusiei de a pune mâna pe o bucată din Polonia în același mod ca și Austria — propunea să se dea Prusiei o bucată din Polonia iar „Poloniei să i se dea în schimbul pământului luat provinciile Moldova și Țara Românească”⁶.

În felul acesta, Panin presupunea ca ar cointeresa Prusia și Austria, iar pentru Țările Române alipirea de Polonia le-ar fi creat o situație mult mai bună, ele menținându-și drepturile de suveranitate și scăpând din teascul jugului otoman. Formula propusă de Panin ar fi întărit însă Polonia, ori tocmai acest lucru nu era în privirile Austriei și Prusiei.

Situația internațională și internă a Rusiei se complica din ce în ce.

În Suedia, odată cu moartea regelui a decăzut și influența Rusiei. Austria amenința cu război. Greutățile poloneze creșteau, creștea presiunea Angliei și Prusiei pentru moderarea pretențiilor și încheierea

¹ Instrucțiunea graficului Rosford către lordul Kascart din 30 Noembrie 1770. Sbornic ruscovo istoricescovo, impe. obs., v. XIX, p. 129.

² A se vedea Arhiva Consiliului de Stat, p. 80—81 și formularea completă a punctului de vedere austriac, în Sbornic ruscovo istoricescovo, impe. obs., v. I, p. 157—158.

³ Uceonie zapiski Universiteta, Saratov, 1947, v. XVII, p. 129.

⁴ Thugut — ambasadorul Austriei la Constantinopol care a încheiat acest tratat a fost unul din personajele care au jucat un rol nefast pentru soarta Țărilor Române. El a fost unul din pionii principali ai Austriei în politica ei de jaf, față de Țările Române. Thugut, spre sfârșitul anului 60 al secolului al XVIII-lea a intrat în slujba Franței slujind astfel la doi stăpâni. Trădător al propriei sale patrii, acest personaj a contribuit mult la rețeaua de intrigi împotriva intereselor vitale ale poporului român.

⁵ Uceonie zapiski Universiteta, Saratov, 1947, v. XVIII, p. 129.

⁶ Arhiva Consiliului de Stat, ed. rusă, v. I, p. 78—84.

păcii. La acestea se adăugau greutățile crescânde interne. Ciuma a ajuns în 1771 până la Moscova și a prilejuit o puternică răscoală populară. Creșteau nemulțumirile împotriva greutăților războiului.

Situația financiară era desastroasă, adunarea de noi recruți mergea extrem de greu. Toate împingeau Rusia să încheie cât mai repede pacea și, pentru aceasta, trebuia să cedeze din pretenții.

În ședințele din 15 Septembrie 1771 și 13 Octombrie 1771, Consiliul de Stat a luat cunoștință și a discutat scrisorile din partea Prusiei și a ambasadorului Rusiei la Viena — Golțiin — care arătau că Austria nu este de acord cu niciun fel de variantă ce ar duce la eliberarea Moldovei și Țării Românești de sub stăpânirea Porții¹.

În ședința din 24 Octombrie, Panin și-a expus părerea sa asupra situației politice externe și interne — situație ce impunea încheierea păcii cu Poarta. Ca urmare a poziției marilor puteri trebuie — arăta în continuare Panin — de a se ceda în ceea ce privește problema independenței Țărilor Române².

Peste câteva săptămâni (22 Noembrie 1771) Ecaterina a II-a a citit în fața Consiliului de Stat textul declarației adresată puterilor europene prin care anunța că Rusia este de acord să cedeze „din respect” pentru ele asupra cererii de independență a Țărilor Române³.

Marele popor rus eliberase cu prețul sângelui fiilor săi — poporul român din ghiarele sângeroase ale dominației turcești. Diplomația rusă a luptat aproape doi ani pentru a obține recunoașterea independenței Țărilor Române.

Intrigile puterilor europene au zădărnicit însă realizarea acestor eforturi. Rumianțev ca și alte figuri dintre oamenii de stat și militari ai Rusiei, a fost profund impresionat de necesitatea dictată de situația politică internațională — de a se înapoia Țările Române sub stăpânirea Turcilor. Rumianțev a cerut lui Panin să fie rechemat înainte de încheierea tratatelor „singur vă puteți reprezenta cât de neplăcut ar fi pentru mine din simțăminte omenești de a vedea poporul care atât se va îndura de nenorocirea sa... mai ales că cu atâtă zel dela începutul războiului s'a alăturat de partea noastră”⁴.

Drept rezultat al victoriilor militare ruse din 1771 și a reducerii pretențiilor — Austria a început să se apropie de guvernul rus, temându-se de a nu se încheia pacea fără amestecul ei.

Ecaterina a II-a dându-și seama că Rusia izolată nu va reuși să ducă la bun capăt tratatele de pace cu Poarta, spre a-și asigura sprijinul Austriei și Prusiei a acceptat împărțirea Poloniei. Această manevră de rupere a Austriei de Turcia a creat posibilitatea de a se deschide în vara anului 1772 tratative de pace cu Poarta.

Prin deschiderea congresului dela Focșani a început a doua fază a luptei diplomatice în jurul condițiilor de pace dintre Rusia și Turcia. În

¹ Arhiva Consiliului de Stat, ed. rusă, v. I, p. 110 — 114.

² Ibidem, p. 116.

³ Arhiva Consiliului de Stat, ed. rusă, v. I, p. 126.

⁴ Scrisoarea lui P. A. Rumianțev către Panin din 2 Ianuarie 1772 în Ctenia, 1865, ed. rusă, v. II, p. 148 — 149.

27 Iulie 1772 — cu un fast deosebit — s'a deschis Congresul pentru stabilirea păcii. Reprezentantul Rusiei, Grigore Orlov asistat de A. M. Obrescov — fostul ambasador al Rusiei la Constantinopol — a ridicat în primele şedinţe în faţa delegaţiei turceşti condiţia de bază pentru încheierea păcii — independenţa Crimeii.

Refuzul Turciei de a accepta aceasta condiţie a atras după sine ruperea tratatelor.

Fără îndoială chiar dacă Grigore Orlov nu ar fi ridicat dela început tocmai problema cea mai spinoasă şi ar fi urmat instrucţiunile lui Panin şi sfaturile lui Obrescov de a începe cu probleme mai simple care să fi creat un început de înţelegere congresul tot nu ar fi dus la încheierea păcii. În dosul Turciei stateau Anglia, Franţa, Austria, care o sfăluiau sa nu cedeze şi să continue războiul. Înainte de deschiderea congresului (delegaţia turcă a întârziat aproape trei săptămâni) delegaţiile Moldovei şi Țării Româneşti s'au prezentat lui G. Orlov şi lui Obrescov

În scrisorile de felicitare şi bun venit adresate reprezentanţilor Rusiei, delegaţiile Țărilor Române subliniau pericolul în care ar fi aruncate Țările dacă ar fi înapoiate Turciei¹. Această subliniere nu o credem întâmplătoare. Ea denotă că oamenii politici din Țările Române urmăreau cu ochi deschişi firele ţesute de diplomaţia europeană. După îndemnul lui Orlov, delegaţiile au adresat scrisori de bun venit lui Thugut şi Zegellin. În scrisoarea către Thugut din partea Țării Româneşti se foloseşte o formulă care îmbrăţişează unitatea de interese între Moldova şi Țara Românească „Prinţipatele moldo-române au stat totdeauna sloboade sub domnii lor pământeni”².

Dintr'un raport a lui Zegellin aflăm că delegaţiile ambelor ţări se prezentau împreună în audienţă la el³.

Aceasta ne arată că delegaţiile lucrau, mână în mână pentru a obţine recunoaşterea independenţei patriei.

Această atitudine nouă, de o deosebită însemnătate în istoria relaţiilor Moldovei şi Țării Româneşti arată cotitura produsă — datorită influenţei Rusiei — în mişcarea politică pentru eliberarea de sub jugul otoman.

Merită atenţie una dintre scrisorile adresată de delegaţia Țării Româneşti lui Thugut — scrisoarea e datată 24 Iulie 1772, ceea ce arată că ea a fost scrisă înainte de începerea lucrărilor congresului. Ceea ce este interesant în această scrisoare e maniera diplomatică prin care se încerca trimiterea unui reprezentant al Țării Româneşti la Viena pentru a expune foloasele comerciale ce le-ar avea Austria de pe urma Țărilor Române independente⁴. Această cerere de a obţine asentimentul trimiterii unui reprezentant al Țării Româneşti la Viena arată că delegaţiile ţărilor îşi dădeau seama de unde se adunau norii negri pentru soarta Țărilor Române şi totodată poziţia de a duce o politică de sine stătătoare.

¹ Genealogia Cantacuzinilor, Bucureşti, 1902, p. 485 — 486.

² Ibidem, p. 487.

³ Acte şi fragmente, v. II, p. 68, Delegaţiile au fost conduse de fapt de Mihail Cantacuzino. Din delegaţii făceau parte capii bisericii ambelor ţări, vârfuri bisericeşti şi boieri ce alcătuiau Divanele.

⁴ Genealogia Cantacuzinilor, Bucureşti, 1902, p. 480.

Neîndoelnic că aceasta luare de contact directă a Țărilor Române cu Viena a fost discutată în prealabil cu Obrescov (G. Orlov era greu accesibil, mai tot timpul era la vânatoare) urmărindu-se schimbarea atitudinii guvernului vienez față de problema independenței Țărilor Române. Nu cunoaștem răspunsul lui Thugut. Dar este stabilit că nu s'a plecat la Viena, ceea ce presupune refuzul curții vieneze de a primi delegația Țărilor Române. Memoriul prezentat la 6 August 1772 lui G. Orlov arată că, în intervalul de câteva zile dela deschiderea congresului, delegațiile Țărilor Române și-au dat seama de complicațiile situației internaționale și că ciocnirea de interese împiedeca obținerea independenței. Memoriul expunea o nouă formulă care după părerea delegațiilor Țărilor Române ar fi împăcat „lesne” interesele celor trei puteri creștine europene ce participau la congres și nu ar fi întâmpinat o opoziție atât de hotărâtă din partea Turciei.

Memoriul propunea ca: 1. Rusia să desemneze pentru Țările Române un domnitor de credință ortodoxă; 2. Țările să fie sub protectoratul Rusiei, Austriei și Prusiei; 3. Prin intermediul celor trei puteri, Turcia urma să primească din partea țărilor „suma din vechime” neavând nici un alt drept sau pretenții¹.

Reprezentanții Rusiei nu au respins propunerea deși cunoșteau pie-decele ce existau și au cerut ca delegațiile să prezinte memorii și acte privitoare la drepturile Țărilor Române și condițiilor în care au recunoscut suveranitatea Turciei.

Acte care să fi arătat condițiile de recunoaștere a suveranității turcești nu se păstrează și atunci delegațiile de boieri în dorința fierbinte de a scăpa de sub jugul turcesc au plăzmuit actele necesare. Moldovenii au fabricat acte inspirate din Cantemir, Muntenii au alcătuit două acte de supunere, primul datat în 1393 sub Mircea cel Bătrân, al doilea din anul 1462 sub Laiot².

Condițiile prevăzute în aceste acte dovedesc plăsmuirea spre exemplu, punctul privitor la restricțiile negustorilor turci (trebuiau să cumpere și să vândă marfa numai cu ridicata și numai la bălciuri) prevăzut în convenția din anul 1462 era de fapt corespunzător dezvoltării economice turcești din secolul al XVII-lea și reflecta una din dorințele țărilor³.

Actele de „închinăciune” plăsmuite — opera patriotismului grupărilor de boieri — în fond însă corespundeau adevărului istoric, cronicile și tradițiile menționau drepturile de suveranitate ale Țărilor Române; ele păstrau via amintirea condițiilor de independență și libertate cu care poporul român a acceptat, după lupte eroice, suzeranitatea turcească.

Actele de „închinăciune” au avut o mare însemnătate, nu numai în decursul tratativelor dela 1772—1774; ele au constituit temeiul juridic în lupta diplomatică pentru afirmarea drepturilor Țărilor Române și în

¹ Genealogia Cantacuzinilor, București, 1902, p. 492 — 495.

² Ibidem p. 496—499

³ A se vedea punctul VI din anafora Divanului Țării Românești către Rumianțev din 22 Iulie 1774. Genealogia Cantacuzinilor, București, 1902, p. 538 — 539.

secolul al XIX-lea și au intrat, ca atare, în literatura juridică de drept internațional.

În vremea revoluției burgheze din 1848 în Muntenia, Nicolae Bălcescu a utilizat din nou „înhinările Țărilor Române” ca bază juridică pentru a protesta împotriva actelor arbitrarie ale Porții.

Câțiva ani mai târziu, K. Marx a invocat închinările Moldovei și Țării Românești spre a argumenta nelegalitatea juridică a tratatului austro-turc prin care Turcia dăduse Țările Române Austriei.

„Din convențiile citate mai sus — scria Marx, referindu-se la închinările pe care le reproducuse — cari încă rămân în vigoare, întrucât nu au fost anulate prin nici un tratat de mai târziu, decurge că principatele sunt două state suverane sub suzeranitatea Porții căreia ele îi plătesc tribut sub condiția ca Poarta să le apere de toți dușmanii externi ori care ar fi ei și nici un fel să nu se amestece în conducerea internă a principatelor”¹.

În preajma congresului dela Paris, în jurul închinărilor a apărut o întreagă literatură, ceea ce a dus ca ele să fie acceptate ca baza juridică a drepturilor Țărilor Române.

Actele cu memoriul însoțitor au fost predate lui A. M. Obrescov (În *Genealogia Cantacuzinilor* se redă greșit că actele au fost date lui G. Orlov la 30 August; la data indicată, Orlov era de mult plecat (23 August); plecaseră și delegații turci la 28 August, la Focșani rămăsese numai Obrescov; data de 30 August credem că este exactă; în urma memoriului din 6 August delegații au fost sfătuiți să prezinte și actele respective; intervalul de timp până la 30 August este normal²).

La reluarea trativelor de pace, A. M. Obrescov a fost desemnat reprezentant unic al Rusiei. Drept reședință a congresului a fost ales orașul București. A. M. Obrescov a început discuțiile cu atacarea problemelor secundare; datorită stăruinței și priceperii sale într-o serie de probleme spinoase s'a ajuns la înțelegere.

A. M. Obrescov are meritul elaborării condițiilor privitoare la Țările Române, condiții care au fost apoi incluse în tratatul dela Kuciuc Kainardgi.

Grupările hoieresti cunoșteau bine pe A. M. Obrescov; lui i-au prezentat actele și memoriile la Focșani. Cu el s'au sfătuit „prin vorbă și prin faptă” asupra problemelor și lui i-au înaintat în continuare noi memorii cu noi propuneri.

Actele, memoriile și discuțiile au constituit pentru A. M. Obrescov baza pentru elaborarea condițiilor privitoare la Țările Române.

Condițiile tratatului de pace dela Kuciuc Kainardgi, repetau aproape cuvânt cu cuvânt proiectul alcătuit de A. M. Obrescov. În proiectul lui A. M. Obrescov erau prevăzute două adăugări care dădeau mai multă claritate frazei dela punctul 8 (articolul 16 al tratatului de pace dela

¹ K. Marx și Fr. Engels, *Opere*, v. X, p. 99.

² *Genealogia Cantacuzinilor*, București, 1902, p. 495. Credem că despre fabricarea actelor au luat cunoștință un număr mic dintre hoieri. A cui a fost această idee nu ne este cunoscut, în orice caz Mihai Cantacuzino pare că a stat în centrul problemei — nepotul lui Mihai — Ioan Cantacuzino în 1790 a procedat la fel fabricând acte pentru a expune cererile țării. Acest lucru nu este întâmplător, probabil că dela unchiul său, la care a trăit mulți ani în Rusia, a aflat despre cele petrecute în 1772.

K.K.) „a se folosi de privilegiile prin care se bucurau și în vremea când domnea Sultanul Mahomed al IV-lea“¹. În ce constau însă aceste privilegii tratatul nu descrie, or, în proiectul lui A. M. Obrescov se sublinia la punctele 8 și 9 (art. 16 din tratat, că drepturile de a plăti prin depu-tații tributul și de a avea la Poartă în permanență un „consul național“ să fie „în același chip după cum este acordat Republicii Raguze“².

Referința la drepturile largi de independență de care se bucura Repu-blica Raguză în cadrul Imperiului Otoman, indirect, lumina și situația țărilor pe vremea lui Mohamed a IV-lea, situație asemănătoare cu a Raguzei. A. M. Obrescov a introdus aceste sublinieri la cererea Diva-nurilor Țărilor Române.

Astfel, într'un memoriu adresat lui Rumianțev, Divanul Țării Româ-nești cerea ca pentru țară „să urmeze ca Republica Raguză, fără a se mai amesteca în țara noastră împilarea tiranului, apărându-ne după vechiul nostru privilegiu“³.

În ședința a 34-a din 7 Martie, A. M. Obrescov a prezentat delega-ției turcești condițiile privitoare la Țările Române. Cererile lui Obrescov au întâmpinat o puternică rezistență din partea delegației turcești. Reiss Effendi a caracterizat poziția Rusiei astfel: „D-voastră cereți ca să scutim aceste provincii de tribut pe doi ani. Supusul răzvrătit ajută dușmanului și după cererea aceluiași dușman el să fie răsplătit de stăpânul său legiuit; aceasta este tot așa ca și cum i-ai spune: tu și altă dată tot așa să acționezi și în loc de pedeapsă vei fi răsplătit“⁴.

Congresul dela București de asemenea nu a dus la încheierea păcii. De astă dată însă, spre deosebire de congresul dela Focșani, nu numai că au fost formulate în amănunțime condițiile păcii ci ele au și fost discutate cu Turcii; asupra a 10 puncte la care ambele părți au căzut de acord, delegațiile au semnat protocoalele. Din acest punct de vedere congresul dela București are o mare însemnătate în istoria păcii dela Kuciuc Kainardgi. Și după congresul dela București, Divanele Țărilor Române au ținut permanent legătura cu A. M. Obrescov, care se stabi-lise la Roman, numind agenți speciali pe lângă el⁵.

Printre diversele propuneri făcute lui Obrescov și lui Rumianțev de către Divanurile Țărilor Românești este o formulă care merită să fie relevată în mod special. Astfel, se propunea ca ambele țări să fie alipite Poloniei argumentând că în felul acesta s'ar compensa cele „ce s'au rupt și se vor mai rupe din Polonia... cu modul acesta lucrurile Leheii s'ar liniști“⁶. Panin în 1771 propusese o formulă asemănătoare. Austria și Prusia care nu doreau întărirea Poloniei au făcut să cadă această idee. Este oarecum isbitoare previziunea Divanurilor că desmembrarea Polo-

¹ Memoriu asupra perioadei din Istoria Românilor, V. A. Ureche, București, 1893, v. II.

² Arhiva Politicii externe ms. Min. Afac. Externe al URSS fond. cu Turcia IX. Dosar nr. 1762, foile 240 — 252 (cuprinde articolele 11 — 27). Art. 20 corespunde art. 16 din tratatul de pace dela Kuciuc Kainardgi.

³ Genealogia Cantacuzinilor, București, 1902, p. 534. Memoriul este greșit datat 1775; din conținut reiese clar că a fost întocmit înainte de încheierea tratatului, probabil data 1773 — de comparat cu p. 513.

⁴ V. Ulianitchi, op. cit., p. CCLIV — CCLV, anexa 47.

⁵ Genealogia Cantacuzinilor, București, 1902, p. 513 — 514.

⁶ Ibidem, p. 513.

niei nu este terminată și graba cu care acestea încercau să folosească situația internațională pentru obținerea independenței țărilor.

Situația internă a Rusiei s'a îngreunat și mai mult în toamna anului 1773. Isbucnirea războiului țărănesc sub conducerea lui Emelian Pugaciov a provocat în sânul Consiliului de Stat discuții aprinse pentru încheierea cât mai grabnică a păcii cu Turcia¹.

Concretizarea practică a acestor discuții, este instrucția din Aprilie 1774 a Ecaterinei a II-a către Rumianțev. În această instrucție pentru a încheia cât mai grabnic pacea, Ecaterina se declara de acord în a se ceda în problemele esențiale ale țărilor războiului².

Astfel, an de an, datorită situației politice externe și interne, guvernul rus a fost silit să facă cedări pentru a putea încheia pacea. Situația creată pe teatrul de război în vara anului 1774 a determinat încheierea păcii în condiții neașteptat de favorabile guvernului rus.

Discuțiile și formalitățile semnării păcii dela Kuciuc Kainardgi au durat numai cinci zile. La baza tratatului a stat formularea pregătită de A. M. Obrescov. Vestea semnării păcii a fost primită de poporul român „cu mare bucurie prin așezarea ponturilor fericitei păci ce ni s'a trimis... din suflet mulțumire... această pricinuitoare de bucurie vestire s'a înștiințat pe la toate locurile către locuitorii acestui pământ și toți cu bucurie au înălțat glasuri de laudă”³.

Pentru Țările Române, pacea dela Kuciuc Kainardgi a constituit o cotitură în istoria relațiilor lor cu Poarta otomană. Ea marchează începutul succeselor care au dus la liberarea poporului român; sângele vărsat de fiii marelui popor rus pe câmpiile românești, înfrățit cu sângele poporului român, stă la baza prieteniei stinte dintre poporul român și marele popor frate rus.

¹ Arhiva Consiliului de Stat, v. I, p. 253—267.

² A. Petrov, op. cit., ed. rusă, v. V, anexa 7, p. 131 — 138.

³ Uricariul, v. VI, p. 415 — 416. Din adresa Divanului și clerului Moldovei, adresată lui P. A. Rumianțev.

KARL MARX, FONDATORUL COMUNISMULUI ȘTIINȚIFIC *)

DE

PROF. UNIV. A. JOJA

Născut la 5 Mai 1818, la Trier, în Prusia renană, Marx și-a făcut studiile secundare în orașul său natal, iar pe cele universitare la Bonn și Berlin, trecându-și teza de doctorat la Iena, în 1841. În prefața disertației sale „Deosebirea între filosofia naturii la Democrit și filosofia naturii la Epicur“, Karl Marx, în vârstă de 23 ani, exprimă, cu cuvinte înaripate, admirația sa pentru legendarul Prometeu, simbol al eroismului și geniului puse în slujba desrobirii omului, apăsător de forțele oarbe ale naturii și de fantasmagoriile mistico-religioase.

„Filosofia — spune Marx — își însușește deviza lui Prometeu: «Intr'un cuvânt, urăsc pe toți zeii». Și această deviză o opune tuturor zeilor din cer și de pe pământ, care nu recunosc conștiința umană ca divinitate supremă“¹.

«Sunt dușmanul lui Zeus — zice Prometeul-eschilian — și sunt urât de toți zeii... din cauza prea marii mele iubiri pentru oameni»².

Marx a fost el însuși Prometeul omenirii muncitoare, căreia i-a adus focul revoluției proletare, focul teoriei și practicii revoluționare. Marx a fost dușmanul neîmpăcat al exploatatorilor și asupritorilor, învățătorul și organizatorul proletariatului mondial, creator genial al filosofiei de tip nou, al concepției materialist-dialectice despre natură și societate, omul care cel dintâi a descifrat secretul desvoltării societății, transformând filosofia, istoria, economia politică și conducerea politică în știință. Marx a unit ceea ce, până la el, era despărțit: teoria și masele — înțelegând că „teoria devine o forță materială îndată ce cuprinde masele“³, înțelegând că „după cum teoria găsește în proletariat arma sa materială, tot astfel proletariatul găsește în filosofie arma sa spirituală“⁴.

* Stenogramă prescurtată a comunicării ținute în ziua de 27 Aprilie 1953 la Institutul de Filosofie al Academiei R.P.R..

¹ K. Marx, Deosebirea între filosofia naturii la Democrit și filosofia naturii la Epicur, Oeuvres complètes de Karl Marx, Trad. J. Molitor, Ed. A. Costes, Paris, 1946, Cuvânt înainte, p. 2.

² Eshil, Prometeu înălțuit, Ed. Didot, p. 120—123.

³ K. Marx, Contribuții la critica filosofiei hegeliene a dreptului. Oeuvres complètes de Karl Marx, Trd. J. Molitor, A. Costes, Paris, p. 96.

⁴ Ibidem, p. 107.

La baza uriașei sale activități teoretice și practice stă marea sa dragoste pentru om, încrederea sa în forțele progresului, în capacitatea unică, revoluționară și eliberatoare, a proletariatului, în puterea rațiunii împotriva misticismului și obscurantismului, într'un cuvânt, umanismul său de tip nou.

„Deosebirea între filosofia naturii la Democrit și filosofia naturii la Epicur” vadește procesul de desprindere al lui Marx de așa numita „stângă hegeliană”, deoarece Marx începe să considere doctrinele filosofice în funcție de evoluția societății.

În 1842, Marx devine redactor șef al „Gazetei Renane” („Rheinische Zeitung”), căreia i-a imprimat o tendință democratică revoluționară. Colaborarea la „Gazeta Renană” și apoi la conducerea ei l-au pus pe Marx în contact cu problemele politice și economice și l-au determinat să studieze în de aproape problema dreptului, a statului și problemele economiei politice. Marx și-a făcut debutul ca ziarist cu un articol dezvoltat asupra libertății presei. Dușmanilor, fățiși sau camuflați, ai libertății presei, Marx le adresează răspunsul pe care Grecii îl dăduseră unui satrap persan: Tu înțelegi numai ce înseamnă sclavia; în ce privește libertatea, n'ai gustat-o niciodată și nu ști dacă e dulce sau nu. Căci, dacă ai avea experiența ei, ne-ai sfatui să luptăm pentru ea nu numai cu lăncile, ci chiar cu securile”¹.

Intr'un articol, Marx desvăluie idealismul și subiectivismul filosofiei în general, în special al celei germane: „Filosofia, mai ales filosofia germană, are o tendință spre singurătate, spre izolare sistematică, spre introspecția pasionată, și dintru început se află străină și opusă față de ceea ce constituie caracteristica ziarelor... Dar filosofii nu ies din pământ ca niște ciuperci; ei sunt produsul timpurilor lor, al poporului lor, ale cărei cele mai subtile, cele mai prețioase și mai invizibile energii se manifestă în ideile filosofice. *Spiritul care construiește ideile filosofice în creierul filosofilor este identic aceluia care construiește liniile drumurilor de fier prin brațele muncitorilor*” (subl. ns. Al J.)².

Iată prima formulare a unor teze importante ale concepției materialiste a istoriei.

Marx vestește transformarea radicală a filosofiei arătând că va veni timpul când filosofia, nu numai prin conținutul său interior, ci și prin manifestarea sa exterioară, va intra în contact și în acțiune reciprocă cu lumea reală a timpului său.

În toamna anului 1843, Marx pleacă la Paris, unde editează revista „Analele Franco-germane” („Deutsch-französische Jahrbücher”), în care el ia o poziție revoluționară, proclamând „critica necruțătoare a tot ce există” și mai ales „critica armelor” făcând apel la *masse* și la *proletariat*³.

La Paris, în Septembrie 1844, se înfiripă prietenia de neclintit și de însemnătate istorică între Marx și Engels. Aici, în lupta împotriva diferi-

¹ K. Marx, Desbateri asupra libertății presei. Oeuvres complètes de Karl Marx, Trad. J. Molitor, Ed. A. Costes, Paris, t. V, p. 93.

² K. Marx, „Rheinische Zeitung”, 1842, 14 Iulie, citat în Oeuvres complètes de Karl Marx, Trd. J. Molitor, Ed. A. Costes, Paris, t. V, p. 94—95.

³ V. I. Lenin, Opere, Ed. P.M.R., 1952, v. 21, p. 33.

telor doctrine ale socialismului mic-burghez, în special ale prudhonismului, elaborară ei „... teoria și tactica *socialismului proletar* revoluționar sau a comunismului (marxismului)”¹.

În 1845, Marx, expulsat din Paris, la cererea guvernului prusian, se mută la Bruxelles. Anii 1844 și 1845 au fost ani de cotitură în gândirea lui. Marx rupe, definitiv, firele ce-l legaseră înainte de Hegel, reținând dela acesta „sâmburele rațional” — dialectica, după cum dela Feuerbach reține „sâmburele principal” — materialismul. Marx elaborează bazele propriei sale concepții despre natură și istorie, înfăptuiește revoluția filosofică ce desparte în două istoria filosofiei: filosofia premarxistă și filosofia marxistă.

„Contribuție la critica filosofiei hegeliene a dreptului” marchează un moment important în această cotitură. În studiul său, Marx fixează sarcina filosofiei care e „în slujba istoriei”: ea nu trebuie să se oprească — cum făceau hegeliinii de stânga și chiar Feuerbach — la critica religiei, care este „renunțarea omului la sine-însuși”, ci „să demaște această renunțare sub formele sale profunde. Critica cerului se transformă astfel în critica pământului, critica religiei în critica dreptului, critica teologiei în critica politicii”².

Marx respinge iluzia filosofilor idealiști, care susțineau că societatea se dezvoltă numai datorită speculațiilor filosofice. Cu o minunată pătrundere revoluționară, el scrie — „*Este evident că arma criticii nu ar putea înlocui critica armelor*; forța materială nu poate fi sdrobotită decât prin forța materială; dar teoria se prefacă și ea în *forța materială, îndată ce pătrunde în masse*, îndată ce procedează prin demonstrații *ad hominem* și ea face demonstrații *ad hominem*, îndată ce devine radicală. A fi radical, înseamnă a lua lucrurile dela rădăcină. Dar, pentru om, *rădăcina este omul însuși*, (subl. ns. A. J.)”³.

Marx pune aici în lumină atât mărginirea iluminiștilor și utopiștilor, neputința teoriei ruptă de practică, precum și eficacitatea ideilor progresiste, care au devenit un bun al masselor. A unsprezecea teză a lui Marx asupra lui Feuerbach, deviză a filosofiei de tip nou, este deci anunțată în „Contribuție la critica filosofiei hegeliene a dreptului”.

„Filosofii au interpretat pur și simplu lumea în mod felurit; e vorba să o transformăm”⁴.

Marx a arătat că singura clasă socială capabilă să efectueze transformarea revoluționară este proletariatul — și acestei clase i-a dedicat toate puterile sale, toată energia sa titanică, tot genul său uriaș, toată știința sa.

Clasele revoluționare din trecut erau, prin însăși situația lor de clasă, socialmente mărginite, căci „fiecare clasă, chiar în momentul când începe lupta împotriva clasei superioare rămânea implicată în lupta împotriva clasei inferioare. Însă proletariatul este o clasă de un fel nou, care nu se poate elibera decât liberând omenirea de toate limitările și asupririle”⁵.

¹ V. I. Lenin Opere Ed. P.M.R., 1952, v. 21, p. 34.

² K. Marx, Contribuție la critica filosofiei hegeliene a dreptului. Oeuvres complètes de Karl Marx, Trad. J. Molitor, Ed. A. Costes, Paris, t. 1, p. 85.

³ Ibidem, p. 96—97.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem, p. 104—105.

„Filosofia — spune Marx — este capul acestei desrobiri, iar proletariatul este inima ei”¹. Dar „filosofia nu poate fi realizată fără desființarea proletariatului și proletariatul nu poate fi desființat fără realizarea filosofiei”². Adică: filosofia științifică nu poate deveni universal dominantă, decât dacă proletariatul, cucerind puterea, suprimă exploatarea capitalistă și prin urmare însăși condiția de exploatare a proletariatului, însăși starea de proletariet, devenind clasă muncitoare. Proletariatul nu poate îndeplini sarcina sa istorică de a se elibera pe sine, ca și pe toți asupriții și exploatații, decât însușindu-și materialismul dialectic și materialismul istoric.

În 1844, Marx scrie un studiu de mare însemnătate pentru clarificarea gândirii sale și deci pentru evoluția filosofiei în genere, studiu rămas în manuscris și publicat pentru prima oară în 1931. Este vorba de lucrarea desemnată, adesea, ca „manuscrisul din 1844”, tratând despre economie politică și filosofie.

În „Ideologia germană”, Marx formulează, cu tot mai multă limpezime, tezele materialismului istoric. El pune în evidență valoarea formativ-umană a procesului de muncă: „Putem diferenția pe oameni de animale prin cunoștință, prin religie, prin ce vorți. Ei înșiși încep însă a se diferenția de animale de îndată ce încep a produce mijloacele lor de subsistență, operație care este condiționată de organizarea lor corporală”³. „Producând mijloacele lor de subsistență, oamenii produc indirect însăși viața lor materială”⁴.

În „Ideologia germană”, Marx formulează, pentru prima dată, într-o formă mai puțin precisă, teza fundamentală a materialismului istoric înfățișată în „Contribuții la Critica economiei politice” (1859), și anume că nu conștiința determină viața, ci viața determină conștiința.

O imensă distanță separă aceste formulări, deși embrionare, ale materialismului istoric, de concepțiile de până atunci asupra societății. Filosofii idealiști puneau spiritul la baza dezvoltării societății, iar istoricii chiar când unii dintre ei, ca francezii Thierry, Guizot și Mignet interpretau istoria revoluției engleze din veacul al XVII-lea și istoria revoluției franceze din veacul al XVIII-lea ca expresie a luptei de clasă între nobilime și burghezie, nu au ajuns să formeze o lege a luptei de clasă în societatea împărțită în clase și să caute rădăcina luptei de clase și a ideologiei în „producție” (termenul întrebuințat de Marx în aceste lucrări de tinerețe). Economisții englezi Smith și Ricardo au arătat că munca este izvorul valorii, dar, ca și istoricii francezi, ei nu au pătruns mai departe. De altminteri, însuși Ricardo mărturisea inadecvarea teoriei sale, asupra valorii: „Nu sunt mulțumit cu explicarea pe care am dat-o despre principiile care reglementează valoarea”⁵.

Dar Marx se diferențiază nu numai de reprezentanții cei mai clar văzători ai economiei politice burgheze, Adam Smith și Ricardo, de isto-

¹ Ibidem, p. 107.

² Ibidem, p. 107—108.

³ Fr. Engels, *Dialectica naturii*, Editions sociales, Paris, p. 173—199.

⁴ K. Marx, *Ideologia germană*, Œuvres complètes de Karl Marx, Trad. J. Molitor, Ed. A. Costes, Paris, t. VI, p. 154—155.

⁵ Scrisoare din 18. XII. 1819 a lui Ricardo către Mac Culloch.

ricii francezi Thierry, Guizot și Mignet, ci și — în mod esențial — și de socialiștii utopici, în frunte cu Saint-Simon, Fourier și Owen.

Socialiștii utopici explicau dezvoltarea istoriei la fel ca și idealiiștii, deoarece considerau că la baza dezvoltării societății stă dezvoltarea cunoștințelor și a culturii. Socialismul utopic este astfel negarea determinismului, întrucât utopiștii erau convinși că se poate crea, oricând, oriunde și în orice condiții obiective, o societate socialistă. Utopiștii erau idealiiști-istorici, subiectiviști, voluntariști, indeterminiști și nu aveau idei despre existența unor legi obiective de dezvoltare a societății.

Cei care s'au apropiat cel mai mult de filosofia științifică, adică de materialismul dialectic, au fost clasicii filosofiei ruse, Herzen, Ogarev, Bielinski, Cernișevski și Dobroliubov. Caracterizându-l pe Herzen, Lenin spune: „Herzen s'a apropiat de materialismul dialectic oprindu-se în fața materialismului istoric”¹.

Totuși, în explicarea fenomenelor sociale, ei au depășit cu mult pe filosofii burhezi din apus, fiindcă, spre deosebire de filosofii germani care erau idealiiști și puneau gândirea lor în serviciul claselor exploatare, filosofii ruși erau revoluționari-democrați, legau cugetarea lor de lupta de desrobire a poporului, în special de lupta împotriva iobăgiei. Ei au fost ideologii revoluției țărănești care se cocea în Rusia, în perioada anilor 1840—1870.

Sarcina istorică a creării comunismului științific, bazat pe concepția materialistă a istoriei, extindere și aplicare a concepției materialist-dialectice despre lume, a îndeplinit-o Marx.

În Martie 1847, Marx și Engels aderă la Liga Comuniștilor și iau o parte însemnată la cel de al II-lea Congres al acestei ligi la Londra.

Deviza ligii arăta concepția ei sentimentală mic-burheză: „Toți oamenii sunt frați”. Marx ripostă că sunt mulți oameni cu care el nu vrea să fie frate, iar Engels propuse lozinca: „Proletari din toate țările, uniți-vă”. Congresul însărcină pe Marx și Engels să redacteze „Manifestul” ligii. Rezultatul acestei muncii a fost apariția „*Manifestului Partidului Comunist*”.

„În această operă — scrie V. I. Lenin — este expusă cu o limpezime și precizie genială o nouă concepție despre lume, materialismul consecvent, care îmbrățișează și domeniul vieții sociale, dialectica, cea mai cuprinzătoare și mai adâncă teorie a evoluției, și teoria luptei de clase și a rolului istoric revoluționar de importanță mondială al proletariatului făuritor al unei societăți noi, societatea comunistă”².

„Manifestul Partidului Comunist” apărut în Februarie 1848, este opera comună a lui Marx și Engels, dar redactarea definitivă aparține lui Marx, așa cum ne informează însuși Engels. În prefața la ediția germană scrisă în 1883, Engels caracteriza astfel „Manifestul Partidului Comunist”: „Idea fundamentală care străbate ca un fir roșu „Manifestul” și anume că producția economică și structura socială care rezultă în mod necesar dintr'însa formează în fiecare epocă istorică baza istoriei politice și intelectuale a acestei epoci; că, potrivit cu aceasta, întreaga istorie (dela dizolvarea proprietății comune primitive asupra pământului), a fost istoria

¹ V. I. Lenin, Opere Alese, Ed. P.M.R., 1949, v. I, partea a II-a, p. 246.

² V. I. Lenin, Opere, Ed. P.M.R., 1952, v. 21, p. 34.

luptelor dintre clase, a luptelor dintre clasele exploatate și cele exploatare, dintre clasele asuprite și cele stăpânitoare pe diferitele trepte ale dezvoltării sociale; că această luptă a atins în momentul de față o treaptă când clasa exploatată și asuprită (proletariatul) nu se mai poate elibera de clasa care o exploatează și asuprește (burghezia) fără a elibera în același timp și pentru totdeauna, de exploatare, asuprire și lupte de clasă. Întreaga societate — această idee fundamentală îi aparține pe de-a-ntregul și exclusiv lui Marx¹.

Prin manifestul lor, arată I. V. Stalin, Marx și Engels au creat o epocă.

„Manifestul Partidului Comunist” înseamnă precizarea și adâncirea ideilor elaborate de Marx în lucrările sale anterioare și în deosebi în „Ideologia germană”, ridicarea lor la o treaptă nouă, superioară, datorită întâlnirii lui Marx și Engels cu mișcarea muncitorească, cu lupta muncitorilor. Într’adevăr, filosofia găsea în proletariat arma sa materială, iar proletariatul găsea în filosofie, arma sa spirituală. Pentru prima oară mișcarea muncitorească și știința se uneau — și acest fapt era plin de consecințe; el cuprindea în germene extraordinara dezvoltare a mișcării muncitorești, schimbarea configurației lumii.

„Manifestul Partidului Comunist” cuprinde numai în formă embrionară noțiunea de dictatură a proletariatului. Expresia însăși nu apare decât în 1852 într’o scrisoare către Weidemeyer, în care Marx caracterizează, astfel, opera sa teoretică, reprezentată — la acea dată — în deosebi prin „Manifestul Partidului Comunist”. „In ce mă privește, scrie el, nu mie îmi aparține meritul de a fi descoperit existența claselor în societatea modernă, nici lupta dintre ele. Cu mult înaintea mea, istoricii burghezi au expus dezvoltarea istorică a acestei lupte dintre clase, iar economiștii burghezi, anatomia economică a claselor. Ceea ce am făcut eu nou a constatat în a dovedi: 1) că existența claselor e legată numai de anumite faze istorice de dezvoltare a producției; 2) că lupta de clasă duce în chip necesar la dictatura proletariatului; 3) că această dictatură însăși formează numai trecerea la desființarea tuturor claselor și la o societate fără clase”.

Pentru însemnătatea fundamentală în dezvoltarea marxismului, pentru elanul revoluționar care îl străbate, I. V. Stalin a calificat „Manifestul Partidului Comunist” drept „cântarea cântărilor marxismului”.

În Raportul politic al Comitetului Central la Congresul Partidului Muncitoresc Român (21 Februarie 1948), tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej spunea: „Sărbătorim anul acesta 100 de ani dela apariția Manifestului Comunist, prin care Marx și Engels au transformat socialismul din utopie în știință. Cu o pătrundere genială, dascălii noștri au descoperit contradicțiile de nerezolvat ale sistemului capitalist, demonstrând că prăbușirea lui este inevitabilă și că proletariatul va fi gromparul lui. Expunând teoria marxistă, Friedrich Engels scria aceste cuvinte care sună atât de actual: „Forțele productive sociale — care nu mai pot încăpea în mâinile burgheziei — nu așteaptă decât luarea lor în stăpânire de către proletariatul asociat, spre a înfăptui o orânduire care să dea posibilitate fiecărui mem-

¹ Marx — Engels, Manifestul Partidului Comunist, Ed. pentru literatură politică, 1953, p. 13—14.

bru al societății să ia parte nu numai la producerea, dar și la împărțirea și administrarea bogățiilor sociale și care să înmulțească întru atât forțele sociale productive și roadele lor, prin conducerea planificată a întregii producții, încât îndestularea tuturor trebuințelor raționale să fie asigurate fiecăruia într-o măsură mereu crescândă“.

După un secol, justetea ideilor lui Marx și Engels este mai evidentă ca oricând¹.

După înfrângerea revoluțiilor din 1848, Marx începe studiul anatomo-fiziologic al economiei capitaliste. Cercetările lui Marx în această direcție sunt uriașe prin înlinderea și adâncimea lor. Ca un preludiu la marea sa operă „*Capitalul*“, Marx scrie „*Contribuții la critica economiei politice*“ (1859).

Această lucrare cuprinde prima expunere încheată a teoriei lui Marx asupra valorii, inclusiv teoria banilor.

„Contribuții la critica economiei politice“ are o excepțională însemnatate, și pentru faptul că, în prefață, Marx a dat formula clasică a tezelor fundamentale ale materialismului istoric.

Tezele schițate în manuscrisul economico-filosofic și în „Ideologia germană“, conturate în „Manifestul Partidului Comunist“, se înfățișează aici cu o precizie și o limpezime de cristal. Concepția materialistă a istoriei s'a născut, și o revoluție unică în istoria filosofiei, s'a produs. Pentru prima oară, istoria devine o știință, pentru prima oară, avem de a face cu o știință a societății. „Contribuții la critica economiei politice“ apărău în 1859, iar primul volum al „Capitalului“ apărău după opt ani, în 1867, la Hamburg. Această dată este întru totul memorabilă în istoria omenirii, constituind o victorie uriașă a gândirii științifice, a milenarei mișcări spre libertate și progres a omenirii.

Marx însuși scria despre marea sa lucrare „Aceasta este fără îndoială, cea mai îngrozitoare ghiulea din câte s'au tras vreodată în capul burghoziei (inclusiv al proprietarilor de pământ)“².

„Capitalul“ — spune Lenin — reprezintă „un model de analiză științifică, făcută după metoda materialistă, analiză a unei formații sociale din cele mai complexe, model recunoscut de toată lumea“³.

Puterea de abstracție, de care face dovadă Marx în „Capitalul“ este gigantică. Marx avea deplină conștiință a uriașei importanțe a lucrării sale: „*Forma valoare* — spune Marx — al cărei chip desăvârșit este *forma bani*, este cât se poate de lipsită de conținut și cât se poate de simplă. Totuși, timp de 2000 de ani, spiritul omenesc a încercat în zadar s'o pătrundă, în timp ce, pe de altă parte, analiza altor forme, mult mai bogate în conținut și mult mai complicate, a reușit cel puțin cu aproximatie. Dece? Deoarece corpul dezvoltat este mai ușor de studiat decât o *celulă a corpului*. Osebit de aceasta, la analiza formelor economice, nu ne putem servi nici de microscop, nici de reactivi chimici. Puterea de abstracție trebuie

¹ Gh. Gheorghiu-Dej, Articole și Cuvântări, Ed. pentru literatură politică, 1952, p. 167—168.

² Scurt dicționar filosofic, sub redacția lui M. Rosenthal și P. Judin, articolul „Capitalul“, ed. rusă.

³ Ibidem.

sa le înlocuiască pe amândoua. Or, pentru societatea burgheza, *forma marfă* a produsului muncii sau *forma valoare* a mărfii este *forma celulară economică*. Omului incult se pare că analiza acestei forme se complace numai în *subtilități*. Este vorba într'adevăr de *subtilități*, dar numai în felul în care este vorba de subtilități și în anatomia micrologică¹.

În „Caietele filosofice“, Lenin scoate în evidență caracterul dialectic al analizei marxiste, care pornește întocmai dela această formă celulară, arătând că Marx a analizat în „Capitalul“ mai întâi raportul cel mai simplu, cel mai obișnuit, cel mai fundamental, cel mai în proporție de masă, cel mai cotidian, cel ce se observă de miliarde de ori — raportul societății burgheze (de mărfuri) — schimbul de mărfuri. Analiza descoperă în acest fenomen cu totul simplu (în această „celulă“ a societății burgheze) toate contradicțiile (respectiv, germeii tuturor contradicțiilor) ale societății moderne. „(Descrierea ulterioară ne arată dezvoltarea (ca și creșterea și mișcarea) acestor contradicții și acestor societăți în Σ părților sale particulare și, dela începutul până la sfârșitul său)“².

Dialectica societății burgheze la Marx, observă Lenin, este numai un caz special al dialecticii, căci particularul este generalul, căci „particularul nu există altfel decât în relația care duce la general“³.

Marx însuși subliniază, în prefața la ediția a II-a a genialei sale lucrări, că metoda care l-a călăuzit este metoda dialectică. Referindu-se la un articol apărut în „Vestnik Evropii“ (1872) care trata despre metoda Capitalului, Marx scrie:

„Descriind ceea ce numește metoda mea adevărată, într'un mod atât de nimerit, și întrucât este vorba de felul în care eu o aplic — într'un mod atât de binevoitor, ce altceva a descris autorul decât metoda dialectică“⁴.

„Capitalul“ este de neconceput fără revoluția realizată în filosofie de către Marx, fără elaborarea materialismului dialectic, fără aplicarea și extinderea principiilor acestuia la studiul fenomenelor sociale. „Capitalul“ nu poate fi, într'adevăr, conceput în afara revoluției marxiste în filosofie „Capitalul“ este el însuși o magistrală manifestare a acestei revoluții filosofice, o ilustrare și o verificare a eficienței ei teoretice și practice.

Revoluția marxistă în filosofie, — materialismul dialectic și materialismul istoric — constituie fundamentul teoretic al comunismului, baza teoretică a partidului marxist-leninist.

I. V. Stalin precizează că: „Marxismul nu este numai teoria socialismului, ci o concepție integrală asupra lumii, un sistem filosofic, din care decurge propriu zis socialismul proletar al lui Marx. Acest sistem filosofic se numește materialism dialectic“⁵.

Marx a putut da geniala sa analiză a modului de producție capitalist, să arate procesul apariției, dezvoltării și dispariției sale inevitabile, pentru că filosofia marxistă este expresia științifică a luptei de clasă, revoluționară a proletariatului împotriva burgheziei. Filosofia marxistă este pătrunsă de partinitate proletară; ea respinge, cu hotărâre, „obiectivismul“ și „nepartinitatea“, cu care filosofia și știința burgheză caută să

¹ Karl Marx, Capitalul, Ed. P.M.R., 1948, v. V, Cartea I-a, p. 40.

² Cu privire la dialectică, în «Caietele filosofice», ed. rusă.

³ Ibidem.

⁴ Karl Marx, Capitalul, Ed. P.M.R., 1948, v. I, partea I-a, p. 49.

⁵ I. Stalin, Opere, Ed. P.M.R., v. 1, p. 302.

ascundă propria ei partinitate burgheză. Nepartinitatea în societatea burgheză — ne învață V. I. Lenin — nu este decât expresia fățarnică, ascunsă, pasivă, a apartenenței la partidul celor sătui, la partidul celor care domină, la partidul exploataților.

Nepartinitatea este o idee burgheză, partinitatea este o idee socialistă¹. În articolul „Caraghioșii fără de partid“, I. V. Stalin scrie în 1912, vorbind despre Rusia prerevoluționară: „Fiecare clasă își are partidul ei, cu programul și fizionomia sa deosebită. Partidele conduc lupta dintre clase; fără partide n'ar mai fi luptă, ci haos, desorientare, confuzie de interese. Dar adepților atitudinii fără de partid nu le sunt pe plac situațiile clare și precise; ei preferă nebulosul și lipsa de program.

Estomparea contradicțiilor de clasă, trecerea sub tăcere a luptelor dintre clase, lipsa unei fizionomii proprii, lupta împotriva programelor, tendința spre haos și confuzia intereselor — iată în ce constă atitudinea fără de partid.

Ce urmăresc adepții acestei atitudini?

— Să unească ceea ce nu poate fi unit, să înfăptuiască ceea ce nu poate fi înfăptuit.

Să cuprindă într-o uniune pe burghezi și pe proletari, să arunce o punte între moșieri și țărani, să pună în mișcare carul cu ajutorul broaștei, racului și știucii, iată la ce tind adepții atitudinii fără de partid“².

Călăuzit de spiritul de partid, de partinitate proletară, geniul lui Marx a creat nemuritoarea sa operă „Capitalul“, în care cea mai înaltă partinitate corespunde cu cea mai înaltă obiectivitate științifică, căci obiectivitatea și explicarea adâncă a fenomenelor naturale și sociale nu pot fi atinse decât de pe pozițiile revoluționare ale proletariatului. Într'adevăr, pe câtă vreme interesele de clasă ale burgheziei se ciocnesc violent cu interesul dezvoltării științei, fiindcă dezvoltarea științei subminează temerile dominației de clasă ale burgheziei, interesele proletariatului cer dezvoltarea continuă a științei, cunoașterea naturii și societății, așa cum sunt ele, fără adaus străin, mistic și mistificator, fără limitare și fără restricții agnostice, neonominaliste, convenționaliste etc.

Partinitatea proletară a făcut posibilă logica și bogăția inepuizabilă a concepției materialist-dialectice despre lume și aplicarea ei consecventă la fenomenele vieții sociale, la istorie, morală, economie politică.

Isgonind subiectivismul din știința societății, desprinzând raporturile de producție ca structură a societății și creând posibilitatea de a se aplica acestor raporturi criteriul științific general al repetării „Marx... — după cum arată V. I. Lenin — se apucă să studieze materialul în mod concret (*nota bene*). El ia una din formațiile economice ale societății — sistemul economiei producătoare de mărfuri — și în baza unui imens număr de date (pe care le-a studiat nu mai puțin de 25 ani) face o foarte amănunțită analiză a legilor de funcționare a acestei formații și a dezvoltării ei“³.

Marx face această analiză, arată V. I. Lenin, mărginindu-se exclusiv la raporturile de producție, dându-ne „posibilitatea să vedem cum se dezvoltă organizarea producției de mărfuri, a economiei sociale, cum se transformă ea într-o organizare capitalistă, dând naștere claselor antagoniste (de

¹ V. I. Lenin, Opere, ed. rusă, v. 10, p. 61.

² I. Stalin, Opere, Ed. P.M.R., 1949, v. 2, p. 240—241.

³ V. I. Lenin, Opere, Ed. P.M.R., v. 1, p. 131.

astă dată în cadrul raporturilor de producție) — burgheziei și proletaria-tului — cum se desvoltă productivitatea muncii sociale, introducând astfel un element care intră în ireductibilă contradicere cu însăși bazele acestei organizări capitaliste,¹.

„Iată — spune V. I. Lenin — *scheletul* „Capitalului“. Esențial e însă faptul că Marx nu s'a mulțumit cu acest schelet, că nu s'a mărginit numai la „teoria economică“ în sensul obișnuit că, *explicând* structura și desvoltarea formației sociale respective *exclusiv* prin raporturile de producție, el a urmarit totuși pretutindeni și în permanență suprastructurile corespunzătoare acestor raporturi de producție“².

Marx stabilește caracterul istoric al capitalismului, cauzele apariției sale în sânul modului de producție iobăgist, temeiul luptelor politice care l-au instaurat ca regim dominant, mistificarea istorică a „liberării“ muncitorului și inevitabilitatea luptei de clasă în capitalism, care va face din expropriații salariați exproprietarii exproprietarilor.

Desvăluind specificul exploatării capitaliste, însușirea plusvalorii, desvăluind legile de funcționare ale capitalismului, Marx descoperă necesitatea obiectivă a dispariției modului de producție capitalist și rațiunile nașterii socialismului.

„Structura economică a societății capitaliste a rezultat din structura economică a societății feudale. Desființarea acesteia din urmă a eliberat elementele celelalte“³.

„Producătorul nemijlocit, muncitorul, putea să dispună de propria sa persoană abia după ce încetase de a fi legat de glie și de a fi șerbul sau iobagul altei persoane. Pentru a deveni vânzător liber de forță de muncă, vânzător care duce marfa oriunde, găsește o piață pe care ea să fie cerută, el mai trebuie să fie scăpat de stăpânirea corporațiilor, de regulamentele lor pentru ucenici și pentru calfe și de prescripțiile lor îngrădi-toare cu privire la muncă. Astfel, evoluția istorică prin efectul căreia produ-cătorii sunt transformați în muncitori salariați, apare, pe de o parte ca o eliberare a lor, de servitudini și de coercițiunea corporațiilor ; și aceasta este singura latură care există pentru istoricii noștri burghezi. Pe de altă parte, persoanele acestea recent eliberate devin proprii lor vânzători, abia după ce le-au fost luate toate mijloacele lor de producție și toate garanțiile de existență care le erau oferite de vechile instituții feudale. Iar istoria acestei exproprieri a lor este înscrisă în analele omenirii cu litere de sânge și de foc“⁴.

Lupta de clasă, care isvorăște din însăși măruntaiele modului de producție capitalist, din însăși „celula sa economică“, din însăși vânzarea forței de muncă drept marfă și din consumarea ei, ca atare, în procesul de producție — duce cu necesitate nu numai la răsturnarea capitalismului, ci la suprimarea exploatării omului de către om, la suprimarea nu a unei forme de exploatare, ci a exploatării în general, la instaurarea socialismului. Și aceasta nu în virtutea unor principii abstracte de dreptate veșnică, în virtutea unor planuri imaginate în cabinet, așa cum credeau socialiștii utopici — ci în baza desfășurării procesului istoric al capitalismului, în baza legilor obiective ale desvoltării societății.

¹ Ibidem,

² Ibidem.

³ Karl Marx, Capitalul, Ed. P.M.R., 1948, v. I, partea I-a, p. 635.

⁴ Ibidem.

„Acumularea capitalului, arată Marx — care la început a apărut doar ca o lărgire cantitativă a lui, se efectuează în schimbări calitative continue ale compoziției sale, într-o creștere continuă a compoziției sale constante în detrimentul celei variabile. Urmarea este formarea populației relative (a armatei industriale de rezervă) scăderea puterii de cumpărare a populației și deci apariția crizelor de supraproducție, deoarece capitalul își propune — nu satisfacerea nevoilor ci producerea profitului și deoarece el nu poate ajunge acest scop prin metode care dispun masa produselor după scara producției, și invers, în nepotrivire nu poate întârzia să se ivească între dimensiunile restrânse ale consumației în sistemul capitalist și a producției care tind mereu să depășească această limită care îi este immanentă”¹.

Astfel se manifestă contradicția internă a capitalismului și direcționarea acestei contradicții. Fără a-și da seama, aceasta creează deopotrivă condițiile materiale ale unui mod de producție superior².

Acumularea crescândă a capitalului explică concentrarea sa crescândă³. Capitalul, care personifică în capitalist condițiile sociale ale producției față de producătorul real, își sporește deci puterea. Din ce în ce mai mult, capitalul apare ca o forță socială, exercitată de capitalist, fără niciun raport posibil cu ceea ce poate produce munca unui individ izolat, ci sub forma unei puteri sociale devenite străine și independente, care stă în fața societății cu chipul unui lucru și așa, prin acest lucru, ca putere a capitalismului. Contradicția între puterea socială generală în cele din urmă constituită de capital și puterea fiecărui capitalist de a dispune de aceste condiții sociale de producție se dezvoltă într-un mod din ce în ce mai strigător și explică dezvoltarea acestui raport pentru că explică în același timp transformarea condițiilor de producție generale, comune, sociale. Această transformare este dată de dezvoltarea forțelor productive sub regimul producției capitaliste și prin felul cum se înfăptuiește această dezvoltare⁴.

„Capitalismul nu are valoare istorică, nu are drept istoric la existență decât întru cât este capital personificat. Numai cu acest titlu, necesitatea sa transitorie este implicată în necesitatea transitorie a modului de producție capitalist. Tot cu acest titlu, activitatea sa are ca mobil nu valoarea de întrebuințare și folosirea ei, ci valoarea de schimb și creșterea acestei valori. Partizan al valorificării valorii, el nu cunoaște menajamente și silește pe muncitori să producă pentru a produce, să dezvolte astfel forțele productive ale societății, să creeze noi condiții materiale de producție, singure în stare să constituie baza reală a unei forme sociale superioare, având ca principiu fundamental dezvoltarea liberă și integrală a oricărui individ”⁵.

Conflictul între caracterul social al producției și caracterul individual al însușirii creează condițiile dispariției capitalismului și apariției modului de producție socialist.

Celula economică a societății capitaliste cuprinde în sine așa cum ghinda cuprinde stelarul, conflictul dintre forțele și relațiile de producție care duce capitalismul spre pieirea sa.

¹ K. Marx, Capitalul, Oeuvres complètes de Karl Marx. Trad. J. Molitor. Ed. A. Costes, Paris, t. X, p. 200.

² Ibidem, p. 205.

³ Ibidem,

⁴ Ibidem, p. 215.

⁵ Ibidem, t. IV, p. 42.

Legea de dezvoltare a capitalismului dă posibilitatea proletariatului, aliat cu țărănimea muncitoare, să realizeze trecerea de la capitalism la socialism. Marx a creat, prin „Capitalul” fundamentarea teoretică a construirii socialismului, știința revoluției proletare, temeiul istoric al dictaturii proletariatului.

Astfel, Marx a unit socialismul și mișcarea muncitorească.

Anii în care Marx a scris „Capitalul” au fost, în același timp, ani de intensă activitate politică, deși sărăcia și boala îl urmăreau tot timpul. Cu toate că se sbatea în mizerie și boala îl chinuia, Marx lucra necontenit la opera sa principală, și se ocupa activ de organizarea clasei muncitoare. Corespondența lui Marx reflectă greutățile financiare care apăsau familia Marx, felul admirabil cum Marx știa să se ridice deasupra propriilor sale suferințe, pentru a-și consacra toate puterile străngerii uriașului material documentar necesar la redactarea „Capitalului”, precum și analizei profunde și minuțioase a situației internaționale și organizării luptei proletariatului.

În 1864, a fost creată la Londra Asociația Internațională a muncitorilor, al cărui conducător ideologic a fost Marx, și ale cărei documente importante le-a scris el. Astfel, Marx a redactat celebra Adresă inaugurală a Asociației Internaționale a Muncitorilor.

După Congresul dela Haga al Internaționalei, în 1872, Marx și-a concentrat toate puterile pentru terminarea „Capitalului”, dându-și seama de importanța uriașă a acestei lucrări pentru orientarea și educarea revoluționară a proletariatului.

Știința era pentru Marx, spune Engels, o forță motrice a istoriei, o forță revoluționară. Marx era înainte de toate un revoluționar.

Două lucrări de excepțională însemnătate sunt de semnalat în mod special — „Războiul civil din Franța” și „Critica programului dela Gotha”.

Înainte de izbucnirea insurecției comunarzilor, Marx, ținând seama de condițiile defavorabile în care aceasta avea să se desfășure, în prezența unui dușman înarmat până în dinți, se pronunțase împotriva declanșării ei. Dar, odată insurecția începută, Marx a sprijinit-o din toate puterile. El a aprobat Manifestul Comitetului Central al Gărzii Naționale (18 Martie 1871), în care se spunea „Proletarii din Paris... în mijlocul înfrângerilor și trădării claselor stăpânitoare, au înțeles că a sunat ceasul când trebuie să salveze situația, luând în propriile lor mâini conducerea treburilor publice... Ei au înțeles că este datoria lor cea mai înaltă și dreptul lor absolut să se constituie stăpâni ai propriei lor soarte și să preia puterea de stat”¹.

„Dar — spune Marx — *clasa muncitoare nu poate să ia pur și simplu în stăpânire aparatul de stat în forma sa dată și să-l pună în funcțiune pentru propriile sale scopuri*”² [subl. ns. A. J.].

Acesta este genialul învățământ tras de Marx din glorioasa experiență a Comunarzilor care porniseră să „escaladeze cerul”, să înlăture exploatarea și nedreptatea.

Într-o scrisoare către Kugelmann, Marx scrie — „Dacă vei răsfoi ultimul capitol al lui „Optsprezece Brumar” al meu, vei vedea că eu afirm că viitoarea încercare a revoluției franceze nu va fi ca până acum trecerea mașinării birocrato-militare dintr-o mână într’alta, ci *sfărâmarea ei...* și în aceasta constă actul pregătitor al oricărei revoluții cu adevărat populare pe conti-

¹ K. Marx, Războiul civil din Franța, Ed. P.M.R., 1948, p. 86—87.

² Ibidem, p. 87—88.

nent. Tocmai acest lucru au încercat să-l facă eroicii noștri tovarași pariziensi¹.

„Aceste cuvinte: — spune Lenin — „sfărâmarea mașinăriei de stat birocrato-militare“ cuprind, exprimat pe scurt, lecția principală a marxismului cu privire la sarcinile proletariatului față de stat în decursul revoluției. Și tocmai această lecție nu e numai cu totul uitată, ci și deade dreptul denaturată de „interpretarea“ predominantă, Kautskistă, a marxismului“².

Marx a tras deci în experiența Comunei ideea dictaturii proletariatului și a necesității sfărâmării vechiului aparat de stat — teză pe care o vor preciza, desvolta și adânci V. I. Lenin și I. V. Stalin, în lucrările lor „Statul și Revoluția“, „Despre bazele leninismului“ și „În jurul problemelor leninismului“.

O altă lucrare a lui Marx, de o mare însemnătate, este „Critica programului dela Gotha“ — o analiză critică a proiectului de program al social-democrației germane. Lucrarea a fost scrisă în 1875, dar nu a fost dată publicității decât în 1891, de către Engels.

Programul dela Gotha era eclectic și confuz, fiind format din unele idei false ale lui Lassalle și ale socialiștilor utopici. În critica sa, Marx a arătat că programul a lăsat deoparte tocmai problema dictaturii proletariatului, vădind astfel conținutul său oportunist. Marx a văzut pericolul ce amenința desvoltarea socialismului din Germania prin acceptarea tezelor oportuniste ale „socialiștilor prusaco-regali“ și a unor teze comuniste complet denaturate. Programul dela Gotha întrona oportunismul în mișcarea muncitorească și avea să ducă la degenerarea ei în Germania.

În această lucrare, Marx, definește dictatura proletariatului, care, constituie bilanțul întregii lui teorii revoluționare. Între societatea capitalistă și cea socialistă, zice Marx, se află perioada prefacerii revoluționare a uneia în cealaltă. Acestei perioade îi corespunde și o perioadă de tranziție politică, al cărei stat nu poate fi altceva decât dictatura revoluționară a proletariatului.

Marx consideră deci dictatura proletariatului ca mijlocul de realizare a societății comuniste. Aici desvoltă el geniala sa teză asupra celor două faze ale comunismului.

Faza socialistă — arată Marx — se caracterizează prin aplicarea principiilor de drept, deci prin principiul inegalității, căci orice drept este un drept al inegalității. Prin natura sa, zice Marx, dreptul nu poate exista decât prin aplicarea unei unități de măsură egale; dar indivizii inegali (și nu ar fi indivizi diferiți dacă nu ar fi inegali) pot fi măsurați cu o unitate de măsură egală numai întru cât sunt subsumați unui punct de vedere unitar, prinși sub un singur aspect determinat, priviți de pildă, ca în cazul acesta, numai ca lucrători nevăzându-se în ei altceva nimic, făcându-se abstracție de orice altceva.

Însă, continuă Marx, „într-o fază mai înaintată a societății comuniste, după ce va fi dispărut sclavia subordonării indivizilor față de diviziunea muncii și odată cu ea opoziția dintre munca intelectuală și munca fizică; când munca nu va mai fi un mijloc de întreținere, ci va fi devenit ea, — însăși nevoia vitală de căpetenie; când odată cu desvoltarea completă a individului vor fi sporit și forțele de producție iar izvoarele producției colec-

¹ Ibidem, p. 88—89, nota 1.

² V. I. Lenin, Opere alese, vol. II, p. 235, Ed. P.M.R., 1946.

tive vor țâșni mai bogat — atunci abia strâmtul orizont juridic burghez va putea fi depășit cu totul, iar societatea va putea înscrie pe stindardele ei: „Dela fiecare după capacitățile sale, fiecăruia după nevoile sale“¹.

„Critica programului dela Gotha“, pe lângă demascarea genială a oportunismului deschide, cu o uimitoare claritate, perspectivele construirii socialismului și comunismului.

Marxismul, pentru a rămâne o teorie vie, creatoare, o forță materială, pentru a nu deveni o dogmă în dezacord cu condițiile noi ale dezvoltării societății, trebuia să facă un pas mai departe, să se desvolte, să reflecte condițiile economice și politice ale imperialismului.

Acest lucru l-au făcut Lenin și Stalin.

Lenin a fost Marx al epocii imperialismului și a revoluției proletare, Marx al epocii asaltului revoluționar al proletariatului și a instaurării dictaturii proletariatului. Lenin a apărut marxismul împotriva denaturărilor și falsificărilor oportuniștilor din Internaționala II-a, care, în frunte cu Bernstein și Kautsky, s'au năpustit, ca niște corbi, să golească marxismul de conținutul său revoluționar. Lenin și-a început lupta prin demascarea și zdrobirea oportuniștilor și revizioniştilor, restabilind conținutul revoluționar al marxismului.

Lenin, a formulat teoria revoluției socialiste, înfăptuită nu de proletariatul izolat împotriva întregii burghezii, ci de proletariatul hegemon, având ca aliați elementele semiproletare ale populației, masele de milioane ale celor ce muncesc și sunt exploatați.

Lenin și Stalin au dus Partidul Comunist la victorie și au făurit marea și invincibila Uniune Sovietică, far călăuzitor al întregii omeniri progresiste. Este greu a trece în revistă uriașa activitate teoretică și practică a marelui Lenin discipolul lui Marx și Engels, continuatorul, pe o treaptă mai înaltă, a învățaturii marxiste, întemeietorul primului stat socialist din lume.

Stalin a fost discipolul consecvent și genial al lui Lenin, prietenul și tovarășul său de luptă; el a fost Lenin al zilelor noastre. Alături de Lenin, Stalin este creatorul primului stat socialist. După moartea lui Lenin, el a condus Partidul Comunist și Statul Sovietic din victorie în victorie, a zdrobit pe trădătorii troțkiști și buhariniști, a înfrânt bandele albgardiste intervenționiste pe câmpul de luptă, a realizat mărețele planuri cincinale staliniste, a educat pe oamenii sovietici în spiritul patriotismului socialist și al internaționalismului proletar, a sudat popoarele Uniunii Sovietice într-o mare familie frățească, a salvat omenirea de robia fascistă, fapt care a permis desprinderea unei serii de țări în Europa și Asia din jugul imperialismului. Stalin a dezvoltat mai departe marxism-leninismul. În „Bazele leninismului“ și „În jurul problemelor leninismului“, învățătura marxist-leninistă despre strategie și tactica partidului revoluționar apar cu o claritate, precizie și adâncire neîntrecută.

Uriașă, multilaterală a fost activitatea, teoretică și practică, a lui I. V. Stalin, care a făcut din el învățătorul și conducătorul întregii omeniri progresiste, corifeul științei progresiste, cel mai mare savant al vremii noastre, cel mai mare conducător de oști al tuturor vremurilor, construc-

¹ K. Marx, Critica programului dela Gotha, Ed. P.M.R., 1948, p. 110.

torul socialismului în U.R.S.S. și inițiatorul construirii comunismului, aparătorul pacy și eliberatorul popoarelor.

Înainte de a ne părăsi, tovarășul Stalin ne-a lăsat marea și genială sa lucrare „Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S.“. Această lucrare trasează căile concrete ale construirii comunismului fiind astfel încununarea științei marxiste. În aceasta carte, de o bogăție inepuizabilă, tovarășul Stalin desvultă învățătura marxist-leninistă despre caracterul obiectiv al legilor naturii și societății și despre legile științifice care reflectă pe cele dintâi, înarmând omenirea muncitoare cu o concepție profundă, fermă a tot cuprinzătoare, asupra esenței științei.

Oamenii sovietici merg cu hotărâre pe drumul construirii comunismului, fiindcă sunt călăuziți de învățătura genială a lui Lenin și Stalin.

Țările de democrație populară, printre care și țara noastră, găsesc în învățătura tovarășului Stalin îndreptarul construirii cu succes a socialismului. În cuvântarea sa, rostită la congresul al XIX-lea al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej, iubitul conducător al partidului și poporului nostru, a spus :

„Avem bucuria de a comunica Congresului că Partidul Muncitoresc Român și oamenii muncii din Republica Populară Română au întâmpinat cu uriaș entuziasm apariția lucrării geniale a tovarășului Stalin „Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S.“. Această lucrare a tovarășului Stalin are o importanță istorică mondială. Ea constituie un îndreptar neprețuit pentru comuniștii din toată lumea, pentru toți care luptă pentru pace, democrație și socialism. Această lucrare a tovarășului Stalin are o importanță deosebit de mare pentru partidele comuniste și muncitorești din țările de democrație populară unde se înfăptuește construirea socialismului”¹. I. V. Stalin ne-a părăsit, însă opera sa va trăi în veci, căci învățătura lui Marx, Engels, Lenin și Stalin a devenit bunul întregii omeniri progresiste, farul călăuzitor în calea desrobirii și fericirii omului, în construirea socialismului și comunismului.

¹ Gh. Gheorghiu-Dej, Articole și cuvântări, Ed. pentru literatură politică, 1952, p. 713.

DESVOLTAREA FILOSOFIEI MARXISTE DE CĂTRE LENIN ȘI STALIN *

DE

PROF. UNIV. C. I. GULIAN

Elaborarea de către Marx și Engels a materialismului dialectic și a materialismului istoric a constituit evenimentul cel mai important din istoria gândirii omenești, — o revoluție în istoria filosofiei. Marx și Engels au expus în mod armonios principiile de bază ale concepției materialiste a istoriei, ale materialismului filosofic, ale dialecticii materialiste revoluționare. Marx și Engels au generalizat succesele științelor naturii și societății și pe această bază au elaborat problemele materialismului filosofic, ale teoriei cunoașterii, ale dialecticii materialiste.

Întreaga activitate teoretică a lui Marx și Engels se caracterizează printr'o necurmată luptă ideologică împotriva filosofiei idealiste și materialist-vulgare, împotriva metafizicii și a sofisticii, ca expresii teoretice ale reacțiunii.

Desvoltând teoria materialismului dialectic și istoric, ei au demascat neîncetat esența reacționară a doctrinelor filosofice și sociologice contemporane lor, evidențiind faptul că ele nu sunt decât o apologie a capitalismului. Marx și Engels au arătat că filosofia burgheză, decadentă, din acea epocă, s'a transformat într'o frazeologie eclectică, trecând în întregime pe pozițiile idealismului și materialismului vulgar, că ea se caracterizează prin epigonism, prin repetarea vechilor doctrine reacționare și perimate, prin amestecul eclectic, lipsit de principii, a diferite elemente filosofice, printr'un evoluționism și pozitivism plat și vulgar, precum și prin mistificarea idealistă a dialecticii, degenerată în sofistică.

Materialismul dialectic stă la baza genialei opere a lui Marx „Capitalul“, care a înarmat partidul marxist-leninist cu știința exactă a legilor apariției, desvoltării și pieirii capitalismului.

Materialismul dialectic se află la baza tuturor lucrărilor lui Marx și Engels în care ei fundamentează ideea dictaturii proletarietului, a statului proletar și a revoluției socialiste. Operele lui Marx și Engels sunt un minunat model de aplicare creatoare a filosofiei materialist-dialectice la problemele istoriei societății.

După moartea lui Marx și Engels, Lenin a fost cel care a desvoltat și

* Stenograma prescurtată a comunicării ținute în ziua de 27 Aprilie 1953 la Institutul de Filosofie al Academiei R.P.R.

a îmbogățit teoria marxistă, în noile condiții ale epocii imperialismului și a revoluțiilor proletare, cu o nouă experiență, cu noi teze și concluzii teoretice. După Lenin, Stalin cel mai de seamă discipol și tovarăș de luptă al lui Lenin, marele continuator al operei acestuia, a apărut învățătura leninistă împotriva tuturor atacurilor dușmanilor leninismului și a îmbogățit tezaurul marxism-leninismului cu o nouă experiență istorică a operei construirii socialismului și comunismului.

Tovarășul Stalin a dat definiția clasică a leninismului: „Leninismul este marxismul epocii imperialismului și a revoluției proletare”¹. Definiția dată de tovarășul Stalin leninismului ca marxism al epocii imperialismului, subliniază caracterul creator al leninismului și valabilitatea lui internațională. Ea a dat o lovitură nimicitoare încercărilor dușmane menșevice, de a înfățișa leninismul drept o teorie care nu ar fi aplicabilă decât situației specifice a Rusiei. Tovarășul Stalin a arătat că leninismul este „un fenomen internațional, cu rădăcini în întreaga dezvoltare internațională, și nu numai un fenomen rusesc”², că leninismul este sintetizarea experienței mișcării revoluționare a tuturor țărilor, că bazele teoriei și practicii leninismului sunt potrivite și obligatorii pentru partidele proletare din toate țările.

Referindu-se la indicațiile lui Lenin, că teoria revoluționară nu este o dogmă, că ea „se formează definitiv numai în strânsă legătură cu practica unei mișcări cu adevărat de masă, cu adevărat revoluționară”³, tovarășul Stalin arată că teoria trebuie să răspundă la problemele ridicate de practică. Acesta este rostul filosofiei marxist-leniniste: de a da răspunsul la întrebările arzătoare pe care le pune viața sutelor de milioane de oameni ai muncii în lupta lor pentru pace, libertate și socialism.

Lenin și Stalin au subliniat întotdeauna marea importanță a teoriei revoluționare pentru mișcarea proletară și au arătat că *„rolul luptătorului de avangardă poate să fie împlinit numai de un partid care este condus de o teorie de avangardă”*⁴.

„...Teoreticianul o ia înainte clasei și observă înainte de ea germenul viitorului”, a arătat tovarășul Stalin în lucrarea sa „Pe scurt despre divergențele din partid”⁵.

Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, care a deschis o eră nouă în istoria omenirii, a pus cu deosebită ascuțime problema aplicării teoriei marxismului în practică, problema legăturii indisolubile dintre teorie și practică, legătura dintre filosofie și noua experiență de luptă revoluționară a proletariatului. În Ianuarie 1918, când revoluția proletară se desfășura în marș triumfal în toată țara, în pragul înfăptuirii orânduirii socialiste, V. I. Lenin scria următoarele în celebrul său articol „Cum trebuie organizată întrecerea:”... a sosit momentul istoric când teoria se transformă în practică, când ea e înviorată de practică, e corectată de practică, e verificată prin practică, momentul când se dovedesc deosebit de juste cuvintele lui Marx: „Orice mișcare de ordin practic e mai importantă decât o duzină de programe”⁶.

¹ I. Stalin, Problemele leninismului, Ed. pentru literatură politică, ed. a III-a, p. 2.

² Ibidem, p. 1.

³ V. I. Lenin, Opere alese, Ed. P.M.R., 1949, v. II, partea a II-a, p. 313.

⁴ V. I. Lenin, Opere alese, Ed. P.C.R., v. I, partea I-a, p. 218.

⁵ I. Stalin, Opere, Ed. P.M.R., 1948, v. I, p. 120.

⁶ V. I. Lenin. Marea inițiativă, Ed. P.M.R., 1948, p. 56 — 57.

Că filosofia marxist-leninistă izvorăște din practică, răspunde problemelor ridicate de practică și este singura teorie verificată prin practică ne-o dovedește cel mai puternic uriașă cotitură pe care a marcat-o în istoria omenirii Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, construirea primului stat socialist din lume și făurirea comunismului în U. R. S. S. în zilele noastre.

Lenin și Stalin au dezvoltat filosofia marxistă în spiritul lui Marx și Engels: al împletirii teoriei cu practica, al ogîndirii realității obiective, al combaterii necruțătoare a idealismului și oportunismului.

Tovarășul Stalin a arătat că, încă din anii primei revoluții ruse, V. I. Lenin, plecând dela noile condiții istorice ale epocii imperialismului și revoluției proletare, a pus bazele teoriei revoluției socialiste, incluzând, ca factor obligatoriu al revoluției socialiste și ca o condiție a victoriei revoluției proletare, alianța proletariatului cu elementele semiproletare dela orașe și sate. Această teorie răsturna teoria putredă a social-democraților din Europa apuseană, care ignorau și negau posibilitățile revoluționare ale maselor semiproletare dela orașe și dela sate.

„Teoriile“ putrede și descompuse ale social-democraților din Europa occidentală, ale social-democraților de dreapta și ale ideologilor imperialiști au fost răsturnate de viață, de practică și nimicite sub focul criticii lui Lenin și Stalin. Aceste „teorii“ profund dușmănoase erau mincinoase fiindcă nu aveau nimic comun cu practica, fiindcă nu izvorau din experiența luptei de clasă a proletariatului, ci din setea murdară a obținerii profitului maximal, de către monopolști, fiindcă nu oglindeau legile obiective ale dezvoltării sociale, ci erau simple născociri subiectiviste.

Lui Lenin și Stalin le-a revenit sarcina istorică de a sdrobi dogmele otrăvitoare ale Internaționalei a II-a, de a restabili unitatea dintre teorie și practică revoluționară, de a crea un partid de tip nou, călăuzit de o ideologie revoluționară, neînduplecat față de oportuniști și burghezie.

În perioada de dominație a Internaționalei a II-a, teoriile burgheze reacționare au fost izvorul turbure al scrierilor filosofice și sociologice ale revizionistilor din tabăra social-democraților. Pentru a sluji cu zel pe capitaliștii din apus, revizionistii au trecut la denaturarea și perversitatea marxismului, golindu-l de orice conținut revoluționar și dându-i drept bază teoretică doctrinele burgheze idealiste, subiectiviste.

Astfel, Bernstein a încercat să răstoarne însăși teza de bază a materialismului istoric, teza care ne învață că existența socială determină conștiința socială.

Clasicii marxism-leninismului au demascat faptul că această teorie idealistă este o motivare teoretică a trădării proletariatului. Căci renunțarea la materialism și la dialectică înseamnă negarea luptei revoluționare împotriva capitalismului, propovăduirea reformismului, a concilierii intereselor proletariatului cu ale burgheziei, a „integrării pașnice“ a capitalismului în socialism. Renunțarea la materialismul filosofic duce la negarea legilor obiective ale dezvoltării sociale, legi care determină în mod inevitabil înlocuirea capitalismului prin comunism.

Lenin și Stalin au prelucrat toate aspectele materialismului dialectic și istoric în lupta dărză și neîncetată împotriva dușmanilor clasei muncitoare ruse și internaționale — împotriva revizionistilor, a narodnicilor, a anarhiștilor, a „marxiștilor legali“, a economiștilor, a menșevicilor, a machiștilor, a troțchiștilor și buhariniștilor — împotriva tuturor curenților și ma-

nifestărilor subiective, idealiste și reacționare. Fără zdrobirea tuturor acestor „reformatori” teoretici și politici n’ar fi fost cu puțință făurirea partidului bolșevic ca partid independent.

În lucrarea „Ce-i de făcut?”, Lenin a elaborat în chip genial bazele ideologice ale partidului marxist, a ridicat la înălțimea cuvenită însemnătatea teoriei, a conștiinței partidului ca forță ce revoluționează și conduce mișcarea muncitorească spontană. Lenin „A dezvoltat în mod strălucit principiul marxist fundamental care glăsuiește că partidul marxist este contopirea mișcării muncitorești cu socialismul”¹.

În „Materialism și empiriocriticism”, Lenin a apărut bazele teoretice ale marxismului împotriva revizionistilor. În această carte, Lenin a generalizat pe bază materialistă tot ce a fost mai important din cuceririle științei, mai ales din științele naturii, pentru întreaga perioadă istorică ce trece de la moartea lui Engels. În „Materialism și empiriocriticism” Lenin a respins hotărât toate curentele antimaterialiste din științele naturii, a înfrânt și a demascat pe reformatori, pe revizionști și a apărut fundamentul teoretic al marxismului — materialismul dialectic și istoric.

În cartea sa, Lenin a desvăluit caracterul de partid, de clasă al filosofiei arătând că, în spatele luptei filosofice „... nu se poate să nu se vadă o luptă de partid în domeniul filosofiei, luptă ce exprimă în ultima instanță tendințele și ideologia claselor vrăjmașe ale societății contemporane”².

Descoperind lupta partidelor în filosofie și legătura ei cu lupta politică dintre partide, Lenin a demascat esența burgheză reacționară a concepțiilor idealiste, — în special a machismului, slugărnicia lor față de fideism, clericalism, legătura dintre revizionismul filosofic și cel politic. Astfel, el a descoperit legătura organică dintre empiriocriticismul rusesc cu menșevismul și cu lichidatorismul. Infrângerea machismului și a „ziditorilor lui Dumnezeu” de către Lenin a fost legată de distrugerea lichidatorismului, a troșchismului și a celorlalte varietăți ale menșevismului. Demascarea de către Lenin a oportunistului politic și teoretic de toate nuanțele a ajutat bolșevicilor să-i alunge din partid pe oportuniști, să o rupă definitiv cu menșevicii și cu ceilalți reformatori și să se formeze ca partid independent. De aceea „Cursul scurt de Istorie a Partidului Comunist bolșevic al Uniunii Sovietice” numește cartea „Materialism și empiriocriticism” a lui Lenin, pregătirea teoretică a partidului marxist.

Datorită împrejurărilor istorice în care au trăit, Marx și Engels au trebuit să lupte în primul rând pentru apărarea și dezvoltarea dialecticii. Aceasta se explică prin faptul că, în timpul vieții lor, nu era încă generalizată lupta aprigă împotriva materialismului, majoritatea oamenilor de știință aderând la materialism. Marx și Engels au trebuit să lupte înainte de toate împotriva vulgarizatorilor, care erau „colportorii materialismului ieftin”, pentru materialismul dialectic.

Lenin și Stalin și-au luat sarcina să respingă atacurile turbate împotriva materialismului, să nimicească școlile idealiste în filosofie și în științele naturii, și să îmbogățească materialismul cu noile descoperiri ale științei.

În aceste împrejurări istorice noi, Lenin a arătat că cele mai noi des-

¹ Cursul scurt de Istorie a Partidului Comunist Bolșevic al Uniunii Sovietice, Ed. P.M.R., p. 55.

² V. I. Lenin, Materialism și empiriocriticism, Ed. P.M.R., p. 404.

coperiri ale științelor naturii, respingând forma mărginită, mecanicistă și metafizică a materialismului, confirmă întru totul materialismul dialectic. Științele naturii, spune Lenin, duc la recunoașterea unității, evoluției și transformării reciproce a tuturor formelor materiei. Jeluirile fizicianilor idealști despre „dispariția materiei” înseamnă doar că a dispărut limita până la care am cunoscut noi până acum materia. Cunoștințele noastre, pe măsură ce se aprofundează, ne arată că dispar unele proprietăți ale materiei, care păreau înainte absolute (impenetrabilitatea, inerția, masa etc.), dar care în realitate, după cum s'a lamurit abia acum, sunt inerente doar anumitor stări ale materiei.

Lenin a dat celebra sa definiție filosofică a materiei : „Materia este categoria filosofică ce desemnează realitatea obiectivă, dată omului prin senzațiile lui, copiată, fotografiată, oglindită de senzațiile noastre și existentă independent de ele”¹. Această definiție leninistă a materiei reprezintă generalizarea filosofică a concepțiilor științelor moderne ale naturii asupra materiei ; ea se bazează pe o pătrundere adâncă a științei în cunoașterea naturii. Înțelegerea filosofică a materiei include noțiunea tuturor formelor concrete ale materiei, studiate de științele particulare. Definiția leninistă a noțiunii filosofice a materiei are o importanță uriașă pentru lupta consecventă împotriva idealismului și a materialismului vulgar.

Problema demascării și nimicirii idealismului în filosofie și științele naturii a făcut ca Lenin să acorde o deosebită atenție elaborării problemelor teoriei marxiste a cunoașterii. În epoca lui Lenin, în lupta împotriva materialismului, filosofia burgheză s'a specializat, după cum remarcă Lenin, în problemele gnoseologiei.

Împotriva agnosticizmului și teoriei hieroglifelor, Lenin a elaborat teoria reflectării, a ogîndirii. El a arătat că pentru materialismul dialectic, senzațiile omenești nu sunt semne convenționale, ci *copii*, imagini ale lucrurilor. Teoria leninistă a reflectării a dat o lovitură de moarte agnosticizmului ; motivând științific posibilitatea cunoașterii nelimitate a legilor obiective ale naturii și societății, ea are o valoare incalculabilă pentru întreaga știință, ca și pentru literatură și artă, care reflectă, și ele, lumea obiectivă.

Lucrarea genială a lui Lenin și-a păstrat neștirbită marea sa valoare și actualitate. Ea este o armă teoretică neîntrecută în lupta împotriva concepțiilor idealiste, obscurantiste, ale filosofilor imperialști care continuă să propage machismul sub noua lui formă — pozitivismul logic — și alte variante ale subiectivismului — pragmatismul, semantica etc. „Materialism și empiriocriticism” este un model de luptă intransigentă împotriva obiectivismului. În lupta ideologică din țara noastră, geniala lucrare a lui Lenin este un îndreptar neprețuit, căci ea ne înarmează în lupta împotriva concepțiilor idealiste în știință și filosofie, ne învață să descoperim viciile de bază ale idealismului sub orice formă s'ar camufla.

Simultan cu materialismul dialectic, Lenin și Stalin au dezvoltat și materialismul istoric. Materialismul istoric, ca orice știință, are o serie de noțiuni fundamentale, de categorii fundamentale. Printre aceste noțiuni esențiale ale materialismului istoric se numără și categoriile bază și suprastructură, introduse de Marx pentru întâia oară în știința socială, în celebra sa prefață la cartea „Contribuții la critica economiei politice”, din 1859.

¹ V. I. Lenin. *Materialism și empiriocriticism*, Ed. P.M.R., 1948, p. 138.

În operele sale, V. I. Lenin a acordat multă atenție problemei bazei și suprastructurii. Astfel, încă în 1894, în lucrarea „Ce sunt „prieteni poporului“ și cum luptă ei împotriva social-democrațiilor“, Lenin a nimicit născocirile subiectiviste, antiștiințifice, ale narodnicului Mihailovschi, cu privire la istoria societății. Analizând conținutul celebrei Prefețe a lui Marx la cartea „Contribuții la critica economiei politice“, Lenin spune că ideea materialismului în sociologie a fost o idee într-adevăr genială.

„Sociologilor le-a fost greu până acum — a scris V. I. Lenin — să facă vreo deosebire între fenomenele importante și cele neimportante în rețeaua complicată a fenomenelor sociale (și aceasta și este rădăcina subiectivismului în sociologie) ; ei n'au știut să găsească un criteriu obiectiv pentru a putea face această deosebire. Materialismul a oferit un criteriu cu desăvârșire obiectiv, desprinzând „raporturile de producție“ ca structură a societății și creind posibilitatea de a se aplica acestor raporturi criteriul științific general al repetării, a cărui aplicabilitate în sociologie era negată de subiectiviști“¹.

V. I. Lenin arată apoi că analiza relațiilor de producție în societate, constatarea elementului de repetare și regularitate în relațiile de producție din diferitele țări, a dat marxismului posibilitatea să stabilească una din cele mai importante noțiuni ale concepției materialiste a istoriei — noțiunea de *formație socială*.

Noțiunea de formație socială a fost făurită de către Lenin în lupta împotriva subiectivismului în sociologie. Căci atât revizionistii Internaționalei a II-a, cât și oportuniștii ruși, iar mai târziu dușmanii marxismului chiar în condițiile orânduirii sovietice, n'au abandonat încercările lor de a revizui marxismul. Sunt cunoscute încercările dușmanilor poporului Troțchi, Buharin și alții — de a îmbina materialismul istoric cu materialismul mecanicist, metafizic, de a transforma materialismul istoric în materialism economic vulgar. Sunt cunoscute încercările școlii idealștilor menșevizați (din care făceau parte deasemenea troțchiștii și zinovieviștii) de a pune la baza teoriei sociale a lui Marx filosofia hegeliană și de a transforma materialismul istoric în idealism istoric, de a-i introduce o mare doză de voluntarism și de subiectivism.

Intemeierii și conducătorii bolșevismului, Lenin și Stalin, s'au ridicat ca apărători consecvenți ai bazelor materialiste ale materialismului istoric, ai principiului reflectării legilor obiective ale dezvoltării sociale.

În articolul „Trei izvoare și trei părți constitutive ale marxismului“ Lenin scria „Adâncind și dezvoltând materialismul filosofic, Marx l-a dus până la capăt, extinzându-l dela cunoașterea naturii la cunoașterea societății omenești“².

Aceste teze ale lui Lenin au fost îndreptate împotriva revizionistilor-idealști care încercau să îmbine teoria socială a lui Marx cu filosofia lui Kant și Mach, împotriva celor care se străduiau să submineze bazele gno-seologice materialiste ale materialismului istoric. În virtutea acestui fapt, Lenin subliniază în citatul de mai sus, tocmai legătura materialismului filosofic cu materialismul istoric.

Una din cele mai profunde și mai mărețe aplicări pe care a făcut-o

¹ V. I. Lenin, Opere, Ed. P.M.R., v. I, p. 130.

² V. I. Lenin, Opere alese, Ed. P.C.R., v. J, partea I-a, p. 71.

Lenin principiului materialist al studierii și folosirii legilor economice obiective este teoria revoluției socialiste și a victoriei socialismului la început într-o singură țară.

Teoria leninistă a imperialismului ne învață că, în epoca imperialismului, toate contradicțiile fundamentale ale capitalismului se ascut până la ultima limită, până la cel mai înalt grad. În epoca imperialismului se intensifică tot mai mult asuprirea capitalistă, se înmulțesc elementele exploziei revoluționare în interiorul țărilor capitaliste. În epoca imperialismului, criza revoluționară se ascute în țările coloniale și dependente, revolta popoarelor asuprite împotriva imperialismului crește tot mai mult, lupta de eliberare națională ia o amploare din ce în ce mai mare. Teoria leninistă a imperialismului ne învață că, în condițiile imperialismului, înegalitatea dezvoltării și contradicțiile capitalismului se agravează în mod deosebit; lupta pentru piețele de desfacere a mărfurilor și pentru exportul de capital, lupta pentru colonii și pentru sursele de materii prime provoacă, în mod inevitabil, războaie imperialiste periodice.

Bazându-se pe legea obiectivă a dezvoltării politice și economice inegale, a țărilor capitaliste în perioada imperialismului, Lenin a formulat o teorie nouă, o teorie completă a revoluției socialiste, a tras concluzia genială despre posibilitatea victoriei socialismului, la început într-o singură țară.

În cei 30 de ani de activitate politică și teoretică, Lenin a ridicat la o treaptă nouă, mai înaltă, întreaga teorie revoluționară a clasei muncitoare, a îmbogățit-o și a completat-o cu valori teoretice noi și grandioase.

Tratând în mod genial toate problemele noii epoci istorice: problemele economiei politice, ale filosofiei, ale științelor naturii și ale politicii clasei muncitoare, Lenin a înarmat Partidul Bolșevic al Uniunii Sovietice, precum și partidele comuniste și muncitorești din toate țările cu o armă de neînvinș în lupta pentru lichidarea completă a jugului capitalist în întreaga lume.

Noua treaptă de dezvoltare istorică, noile condiții ale luptei de clasă a proletariatului și noua experiență uriașă acumulată de Partidul Bolșevic au impus noi sinteze teoretice. Marele merit istoric al lui I. V. Stalin constă în faptul că el a dezvoltat în mod creator teoria leninismului. Bazându-se pe teoria lui Lenin, concretizând-o și ducând-o mai departe, I. V. Stalin a dezvoltat, totodată, sub toate aspectele, metoda dialectică marxistă aplicând-o în mod creator, la cercetarea tuturor problemelor în legătură cu asigurarea victoriei socialismului și a comunismului în U.R.S.S., la studiul dezvoltării crizei generale a capitalismului, la sarcinile privind întărirea prin toate mijloacele, a Partidului Bolșevic, la sarcinile puse de Marele Război pentru Apărarea Patriei și de victoria asupra fascismului, la analiza luptei dintre cele două lagăre din lume, la studiul epocii de prăbușire a societății capitaliste, la victoria democrației populare într-o serie de țări din Europa și Asia, la construirea comunismului în U.R.S.S.

I. V. Stalin a dezvoltat în mod genial teoria leninistă a revoluției socialiste, a ridicat pe treapta cea mai înaltă teoria leninistă a posibilității și necesității victoriei revoluției proletare, a victoriei socialismului la început în câteva țări. I. V. Stalin a arătat că rezultatele revoluției din Octombrie nu puteau și nu pot să nu aibă o influență serioasă asupra mișcării revoluționare din țările coloniale și dependente... A început era revoluțiilor de eliberare în colonii și în țările dependente, era deșteptării *proletariatului*

din aceste țări, era *hegemoniei* lui în revoluție¹. I. V. Stalin a susținut teoria leninistă a revoluției socialiste în luptă neîmpăcată împotriva opoziției contrarevoluționare troțchisto-zinovieviste, împotriva opoziției oportuniste de dreapta. I. V. Stalin a arătat că este posibilă ruperea lanțului frontului imperialist la început în câteva țări, este posibilă victoria socialismului într-o singură țară, iar mai târziu pe baza victoriei socialismului într-o singură țară, este posibilă desprinderea, pe cale revoluționară, a altor țări din sistemul capitalist.

Continuând opera lui Lenin și generalizând experiența efortului de construire a Statului Sovietic, I. V. Stalin a făurit o teorie unitară și completă a statului socialist, a arătat uriașa lui importanță în construirea comunismului, a demonstrat necesitatea menținerii statului și în societatea comunistă în cazul existenței împrejurii capitaliste. Desvoltând teoria posibilității construirii comunismului într-o singură țară, I. V. Stalin a ajuns la concluzia posibilității construirii comunismului în Uniunea Sovietică chiar în condițiile împrejurii capitaliste.

I. V. Stalin a continuat desvoltarea și îmbogățirea filosofiei marxist-leniniste în focul luptei împotriva dușmanilor marxismului, dușmanilor puterii sovietice.

Înca în studiile sale din tinerețe „Anarhism sau socialism“, scrise în 1906, adică înainte de apariția lucrării „Materialism și empiriocriticism“, I. V. Stalin a supus unei critici nimicitoare atât idealismul, cât și materialismul metafizic vulgar. Natura unică și indivizibilă, exprimată în două forme — cea materială și cea spirituală, cea materială precedând pe cea spirituală — iată esența monismului materialist a lui Marx, — arată tovarășul Stalin.

În lucrarea sa „Despre materialismul dialectic și materialismul istoric“, I. V. Stalin dă lovitura de grație diferitelor curente revizioniste și anti-marxiste, în problemele privitoare la materialismul dialectic și materialismul istoric.

În lucrare, I. V. Stalin a dat o sinteză clasică a învățăturii despre metoda dialecticii și despre materialismul filosofic marxist pe baza noilor cerceri ale științelor naturii și a evidențiat pas cu pas aplicarea trăsăturilor metodei dialectice marxiste și ale materialismului filosofic marxist în activitatea practică a proletariatului. Aceasta a însemnat un uriaș ajutor teoretic și politic pentru proletariatul internațional.

Sub conducerea nemijlocită a lui I. V. Stalin au fost nimicite încercările menșevizante — idealiste și mecaniciste de revizuire a marxismului și a fost desăvârșită înfrângerea machismului și a celorlalte curente antimarxiste, antileniniste.

Expunând trăsăturile fundamentale ale metodei dialectice marxiste și ale materialismului filosofic marxist, I. V. Stalin desvăluie din toate punctele de vedere legătura organică dintre materialismul istoric și materialismul dialectic.

„Nu este greu de înțeles — scrie I. V. Stalin — ce însemnătate uriașă are extinderea principiilor metodei dialectice asupra studiului vieții sociale, asupra studiului istoriei societății, ce însemnătate uriașă are aplicarea

¹ I. Stalin, Problemele leninismului, Ed. P.M.R., ed. a III-a, p. 180 — 181.

acestor principii la istoria societății, la activitatea practică a partidului proletariatului”¹.

Definiția stalinistă a materialismului istoric este îndreptată atât împotriva revizioniştilor-idealişti, cât și împotriva revizioniştilor-materialişti — metalizicieni și mecanicişti.

În condițiile în care burghezia și agentura ei reformistă de toate nuanțele încearcă să defaimaze cu orice preț lupta de clasă a proletariatului împotriva burgheziei și să dovedească nelegitimitatea revoluțiilor, în special a revoluțiilor proletare, I. V. Stalin a arătat inevitabilitatea și necesitatea revoluțiilor și a tacticii revoluționare a partidelor proletare, caracterul inevitabil, obiectiv și necesar, al legii ascuțirii contradicțiilor de clasă și al luptei de clasă a proletariatului, caracterul inevitabil al falimentului tacticii oportuniste, reformiste, care urmărește împăcarea intereselor proletariatului cu ale burgheziei.

Problema cea mai importantă, cea mai hotărâtoare a științei sociale este problema corelației dintre existența socială și conștiința socială. I. V. Stalin începe expunerea cuprinsului esențial al teoriei materialismului istoric cu tratarea materialistă a acestei probleme fundamentale a materialismului istoric.

În mod, de a pune și de a rezolva această problemă, I. V. Stalin pornește, ca și Lenin, dela interpretarea filosofică generală marxistă a problemei existenței și conștiinței, privind conștiința în opoziție cu subiectivismul — ca o oglindire a realității obiective.

Apariția și dezvoltarea diverselor concepții și teorii sociale nu este considerată de I. V. Stalin ca ceva întâmplător, ci ca un proces *necesar*. Din punct de vedere istoric, schimbarea inevitabilă a condițiilor vieții materiale a societății provoacă în mod inevitabil și schimbarea corespunzătoare a ideilor sociale și concepțiilor sociale, a teoriilor și instituțiilor politice.

I. V. Stalin leagă în mod indisolubil activitatea partidului proletariatului nu de principii abstracte ale rațiunii umane, ci de cunoașterea condițiilor concrete ale vieții materiale a societății. Formulând lozincile de luptă ale proletariatului, partidul marxist nu trebuie să pornească dela intențiile subiective, dela planuri arbitrare, ci dela necesitățile reale ale vieții materiale a societății, dela cunoașterea legilor obiective ale dezvoltării sociale.

Continuând sintetizarea în mod creator a experienței contemporane, a construirii socialismului și comunismului în U.R.S.S., tovarășul Stalin a elaborat lucrarea sa clasică „Marxismul și problemele lingvisticii”. În această lucrare — a arătat tovarășul Malencov în raportul său la al XIX-lea Congres al P.C.U.S. — „au fost ridicate pe o treaptă nouă, superioară, tezele fundamentale ale teoriei marxismului cu privire la caracterul dezvoltării sociale ca dezvoltare conformă unor legi, în care au fost elaborate sub toate aspectele problemele bazei economice și suprastructurii societății, problemele forțelor de producție și relațiilor de producție. A fost dezvoltată mai departe învățătura materialismului dialectic și istoric ca bază teoretică a comunismului. Tovarășul Stalin a pus în lumină rolul limbii ca instrument al dezvoltării societății, a arătat perspectivele dezvoltării ulterioare a culturilor și limbilor naționale. În această lucrare, tovarășul Stalin, îm-

¹ Cursul scurt de Istorie a Partidului Comunist Bolșevic al Uniunii Sovietice, Ed. P.M.R., cd. a III-a, p. 152.

Logăţind cu teze noi ştiinţa marxist-leninistă, a deschis noi perspective pentru progresul tuturor ramurilor cunoaşterii¹.

În lucrarea „Marxismul şi problemele lingvisticii”, I. V. Stalin dă o profundă definiţie a marxismului: „Marxismul este ştiinţa legilor de dezvoltare a naturii şi societăţii, ştiinţa revoluţiei masei asupra şi exploatarea, ştiinţa victoriei socialismului în toate ţările, ştiinţa construirii societăţii comuniste”¹.

Această definiţie a marxismului, care încheie lucrarea lui I. V. Stalin despre lingvistica, este rezultatul sintetizării experienţei victoriei revoluţiei socialiste, a construirii socialismului şi a luptei pentru construirea comunismului în Uniunea Sovietică, a experienţei revoluţiei şi luptei pentru construirea socialismului în toate ţările de democraţie populară, a experienţei mişcării revoluţionare din ţările capitaliste şi coloniale. Această definiţie subliniază triumful marxismului şi deschide în faţa oamenilor din întreaga lume perspectiva marea a comunismului.

În lucrările cu privire la lingvistică, I. V. Stalin dă următoarea definiţie clasică bazei şi suprastructurii:

„Baza — spune I. V. Stalin — este orânduirea economică a societăţii într-o etapă dată a dezvoltării ei. Suprastructura sunt concepţiile politice, juridice, religioase, artistice, filosofice — ale societăţii şi instituţiile politice, juridice şi celelalte, corespunzătoare lor”².

I. V. Stalin priveşte fiecare orânduire economică a societăţii într-o etapă dată a dezvoltării acesteia. Aceasta înseamnă că nu există o singură bază, după cum nu există o singură suprastructură a întregii istorii a societăţii. Se poate spune că istoria societăţii este istoria diferitelor formaţiuni economice-sociale care se succed unele după altele, istoria diferitelor structuri economice ale societăţii sau a diferitelor baze şi a diferitelor suprastructuri care se modifică după cum se modifică bazele.

Suprastructurile — arată tovarăşul Stalin — sunt generate de baze şi se modifică în legătură cu modificarea bazei. Ar fi însă greşit să se creadă că suprastructura nu are decât un rol pasiv în viaţa socială, reflectând doar modificările bazei. Dimpotrivă, în deplină concordanţă cu concepţia materialistă a istoriei, tovarăşul Stalin subliniază importantul rol activ al suprastructurii. Generată de bază, suprastructura odată apărută, joacă la rândul ei un important rol în istorie, ajutând bazei să capte formă şi să se consolideze. După cum se ştie, aşa numiţii „economişti” au susţinut „teoria spontaneităţii”, au negat rolul ideilor, după cum anarhiştii au negat rolul statului. Marele merit al lui V. I. Lenin şi I. V. Stalin este că, demascând şi sdrobind aceste teorii oportuniste, vrăjmaşe cauzei muncitoare, au arătat marea însemnătate a teoriei revoluţionare, forţa mobilizatoare, organizatoare şi transformatoare a acesteia, precum şi rolul statului socialist de apărare şi întărire a construcţiei socialismului, rolul lui ca principal instrument de construire a comunismului.

I. V. Stalin, în lucrarea sa, teoretizează uriaşa experienţă acumulată de Partidul Bolşevic în lupta pentru desfiinţarea vechii baze capitaliste şi vechii suprastructuri capitaliste în Rusia, pentru crearea unei baze noi şi unei suprastructuri noi în perioada existenţei Statului Sovietic. Tezele teoretice ale lui I. V. Stalin despre bază şi suprastructură sunt de o excepţio-

¹ I. Stalin, *Marxismul şi problemele lingvisticii*, Ed. P.M.R., 1950, p. 56.

² Ibidem, p. 5.

nală importanță nu numai pentru Partidul Comunist al Uniunii Sovietice, ci și pentru activitatea partidelor comuniste și muncitorești din țările de democrație populară, unde se desfășoară un impetuos proces de construire a socialismului, cu alte cuvinte un proces de construire a unei baze și a unei suprastructuri noi, socialiste și, în același timp, un proces de desființare a elementelor vechii baze și vechii suprastructuri.

Învățătura stalinistă despre bază și suprastructură are o deosebită însemnătate pentru țara noastră; ea luminează ca un far lupta oamenilor muncii pentru construirea societății noi, socialiste.

Tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej arată în această privință: „Claritatea deplină adusă de tovarășul Stalin în problemele privitoare la legătura reciprocă dintre bază și suprastructură și la rolul activ al suprastructurii sunt de cea mai mare însemnătate pentru țările de democrație populară”¹.

Cel mai important element al noii suprastructuri este statul de democrație populară.

„Statul de democrație populară — a spus tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej — are misiunea să asigure lichidarea definitivă a claselor exploatare, construirea socialismului, apărarea cuceririlor poporului nostru muncitor împotriva atacurilor dușmanilor externi sau interni”².

Preluând puterea politică, clasa muncitoare din țara noastră a trecut la lichidarea bazei și suprastructurii vechi, burgheze și la crearea bazei și suprastructurii noi, socialiste. Conducând aceste mărețe opere, Partidul Muncitoresc Român se călăuzește după învățătura stalinistă, după experiența stalinistă a P.C.U.S.

În lucrarea „Marxismul și problemele lingvisticii” tovarășul Stalin a aplicat în mod creator dialectica la studiul experienței istorice a țării sovietice, adâncind și rezolvând problema statului, a trecerii dela vechea calitate la o nouă calitate. Pe baza profundei coteluri revoluționare care a fost victoria orânduirii colhoznică în Uniunea Sovietică, precum și pe baza generalizării și a altor salturi calitative săvârșite în condițiile societății socialiste, neantagoniste, tovarășul Stalin a arătat că „legea trecerii dela o veche calitate la una nouă prin explozie... este obligatorie pentru societatea împărțită în clase dușmane. Dar nu este deloc obligatorie pentru societatea în care nu există clase dușmane”³.

Aceste salturi pot fi săvârșite din inițiativa puterii de stat cu sprijinul direct al maselor populare, statul ținând seama în mod strict de legile obiective economice. Statul nu poate exista, el nu poate acționa și nu-și poate desfășura funcțiunile sale caracteristice fără existența unui puternic sector socialist, care constituie începutul bazei economice a societății socialiste. În țara noastră, statul democrat-popular nu s’ar fi putut menține dacă n’ar fi avut temelia economică creată prin naționalizarea principalelor mijloace de producție. Nu suprastructura generează baza, ci corespunzător cu lichidarea bazei vechi și construirea bazei noi se lichidează suprastructura veche, se construiește și se desăvârșește suprastructura nouă, socialistă. Numai insuficiența studiere și însușire a învățăturii staliniste despre bază și suprastructură, despre primatul condițiilor vieții materiale față de conștiința socială, despre caracterul obiectiv al legilor dezvoltării sociale, i-a

¹ Gh. Gheorghiu-Dej, Articole și cuvântări, Ed. P.M.R., ed. a III-a, p. 512.

² Ibidem, p. 472.

³ I. Stalin, Marxismul și problemele lingvisticii, Ed. P.M.R., 1951, p. 60.

putut duce pe unii economiști și filosofi la interpretări subiectiviste voluntariste asupra rolului statului și al suprastructurii în general.

O deosebit de mare însemnătate pentru teoria marxist-leninistă o are ultima lucrare genială a tovarășului Stalin, „Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S.”, care îmbogățește tezaurul științei marxist-leniniste cu noi teze de o covârșitoare importanță teoretică și practică, teze formulate pentru prima dată în istoria marxism-leninismului. În această operă clasică, I. V. Stalin a sdrobit interpretările idealiste asupra legilor naturii și societății, a analizat și rezolvat problemele fundamentale ale economiei politice a socialismului, îmbogățind teoria economică cu marile descoperiri privind caracterul legilor economice în socialism, a elaborat pentru prima oară legea economică fundamentală a socialismului, a dezvoltat sub toate aspectele tezele cu privire la uriașa superioritate a sistemului economic socialist, a elaborat căile de trecere dela socialism la comunism. I. V. Stalin a descoperit totodată legea economică a capitalismului contemporan și a făcut o analiză profundă a adâncirii continue a crizei generale a capitalismului contemporan.

Rezolvarea tuturor acestor probleme luminează marelui popor sovietic calea înaintării victorioase spre comunism, deschide largi perspective oamenilor muncii din țările de democrație populară în lupta pentru construirea socialismului, înarmează milioanele de oameni ai muncii din lumea întreagă în lupta lor pentru pace și libertate.

Uriașa însemnătate a operei tovarășului Stalin constă în faptul că ea dă răspunsuri la cele mai arzătoare probleme ale epocii noastre.

Formulând pentru prima oară legea economică fundamentală a capitalismului contemporan, I. V. Stalin explică contradicțiile adânci ale capitalismului, arată că acțiunea legii fundamentale a capitalismului contemporan duce la creșterea și explozia inevitabilă a tuturor contradicțiilor capitalismului.

În opoziție cu legea economică fundamentală a capitalismului contemporan, legea economică fundamentală a socialismului, descoperită de I. V. Stalin, pune în lumină scopul măreț al producției socialiste — omul cu nevoile sale, adică satisfacerea maximală a nevoilor materiale și culturale mereu crescânde ale oamenilor muncii. Scopul măreț al producției socialiste explică creșterea furtunoasă a forțelor de producție în U.R.S.S., scoate în relief din nou infinita superioritate a orânduirii socialiste asupra celei capitaliste. În lumina acestui adânc contrast între cele două lumi, apare limpede și deosebirea radicală dintre pseudoștiința burgheză și superioritatea sdrobitoare a științei sovietice, cea mai înaintată știință din lume, pusă în slujba păcii și progresului.

În lucrarea sa „Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S.”, tovarășul Stalin a adus o nouă contribuție importantă în adâncirea tezei fundamentale a materialismului filosofic marxist despre materialitatea lumii și despre caracterul obiectiv al legilor dezvoltării ei. Tovarășul Stalin a scos cu putere în evidență importanța practică a acestei teze teoretice pentru economia socialistă arătând că legile economice ale societății socialiste, ca și legile economice ale oricărei alte perioade istorice, oglindesc procesele reale obiective, ce au loc independent de voința oamenilor.

Învățătura stalinistă despre cunoașterea legilor naturii și societății îmbogățește teoria marxistă a cunoașterii. Tovarășul Stalin ne învață că, cu

toată complexitatea lor, legile dezvoltării sociale pot fi cunoscute și folosite de către oameni.

Teza tovarășului Stalin despre caracterul obiectiv al legilor naturii, prezintă o importanță deosebită atât pentru științele sociale cât și pentru științele naturii.

Oamenii pot să descopere aceste legi, să le cunoască, să țină seama de ele în acțiunile lor, să le folosească în interesul societății, dar ei nu pot să le schimbe sau să le suprimă. Cu atât mai mult ei nu pot să formeze sau să creeze noi legi ale științei.

Analizând caracterul obiectiv al legilor economice, tovarășul Stalin ne învață să ținem seama riguros de cerințele acestor legi, să ne sprijinim pe ele în activitatea noastră practică, să le folosim în mod conștient în interesul transformării revoluționare a societății, pentru făurirea unei vieți îmbelșugate și fericite a celor ce muncesc.

Interpretarea subiectivistă, idealistă a fenomenelor în fizică, chimie, biologie, medicină etc., exprimă încercarea ideologilor burghezi de a lipsi legile naturii de conținutul lor obiectiv, de a înlocui metoda științifică obiectivă a cunoașterii prin principii arbitrare, mistice. Astfel de exemple sunt machismul — arma principală a filosofilor obscuranțiști și a pseudosavanților aflați în slujba imperialiștilor, susținătorii morganism-mendelismului în biologie, ai virchowismului, seylismului și freudismului în medicină, ai teoriei rezonanței în chimie etc.

Sdrobirea de către tovarășul Stalin a teoriilor subiectiviste, care pot duce la aventurism în politică, are o extraordinară importanță și pentru țara noastră unde asemenea teorii au fost susținute în scris prin conferințe și lecții, contribuind la orientarea greșită a unora din cadrele de partid, de stat și din economie, la formarea concepției false că planurile noastre sunt legi economice, că statul nostru poate modela aceste legi ale economiei societății, le poate crea, suprima sau schimba după cum vrea.

Geniala lucrare a tovarășului Stalin, străbătută de interesul și dragostea pentru oamenii muncii, îi învață pe oamenii de știință să-și orienteze în mod just, patriotic activitatea lor creatoare, să-și axeze această activitate pe necesitățile cele mai arzătoare ale poporului muncitor, să-și aducă aportul lor valoros în slujba construirii socialismului.

În lucrarea „Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S.”, I. V. Stalin a adâncit problema interacțiunii dintre forțele de producție și relațiile de producție, accentuând importanța deosebită a legii concordanței relațiilor de producție cu caracterul forțelor de producție. Noile relații de producție — arată I. V. Stalin — atunci când sunt corespunzătoare caracterului forțelor de producție, constituie „acea forță *principală* și hotărâtoare care propriu zis determină dezvoltarea continuă — o dezvoltare puternică a forțelor de producție și fără de care forțele de producție sunt condamnate la lăncezire, cum este cazul astăzi în țările capitaliste”¹. „Acest caracter specific al dezvoltării relațiilor de producție delatolul de frână a forțelor de producție la rolul de motor principal a mersului lor înainte și delatolul de motor principal la rolul de frână a forțelor de producție, este unul dintre elementele principale ale dialecticii materiale marxiste”².

¹ I. V. Stalin, Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S., Ed. pentru literatură politică, 1952, p. 68.

² Ibidem, p. 69.

I. V. Stalin ne învață să dăm atenție deosebită legăturii dintre conflictul ce se naște între forțele de producție și relațiile de producție pe de o parte, — legile luptei de clasă, pe de altă parte. Relațiile de producție capitaliste sunt apărute de clasele care și-au trăit traiul și care folosesc întreaga suprastructură pentru a păstra neschimbată baza capitalistă. Dimpotrivă, forțele progresiste din întreaga lume luptă pentru instaurarea relațiilor de producție noi, care să fie corespunzătoare caracterului forțelor de producție.

Aplicarea de către I. V. Stalin a materialismului dialectic și a materialismului istoric la rezolvarea problemelor trecerii dela socialism la comunism constituie un îndreptar de epocală importanță a chipului în care materialismul dialectic slujește drept bază teoretică a comunismului. Analizând cele trei condiții ale trecerii dela socialism la comunism, I. V. Stalin a formulat tezele programatice de bază privitoare la această problemă, luminând calea oamenilor sovietici spre construirea comunismului.

Desvoltarea de către I. V. Stalin a învățăturii lui Marx, Engels și Lenin, reprezintă o nouă etapă a științei marxist-leniniste, o nouă etapă în istoria luptei pentru socialism.

„Descoperirile teoretice ale tovarășului Stalin — a spus tovarășul Malencov la Congresul al XIX-lea al P.C.U.S. — au o importanță istorică mondială, ele înarmează toate popoarele cu cunoașterea căilor reorganizării revoluționare a societății și cu extrem de bogata experiență a luptei partidului nostru pentru comunism”.

Pentru partidul și pentru poporul nostru muncitor, această învățătură constituie o comoară de neprețuit. Învățătura leninist-stalinistă despre partidul de tip nou stă la baza organizării și luptei partidului nostru, la baza victoriilor clasei muncitoare din țara noastră în lupta pentru socialism. Învățătura leninist-stalinistă despre ascuțirea luptei de clasă în perioada de trecere dela capitalism la socialism, despre industrializarea socialistă și despre transformarea socialistă a agriculturii constituie farul călăuzitor al mersului nostru victorios spre socialism.

Chezășia succeselor noastre viitoare — ca și a celor de până acum — a fost faptul că partidul nostru a fost întotdeauna fidel principiilor internaționaliste ale marxism-leninismului, pe care le-a aplicat cu consecvență și pricepere la condițiile specifice ale țării noastre. „Isvorul nesecat al forței partidului nostru este fidelitatea sa nestrămutată față de atotbiruitoarele idei ale lui Marx, Engels, Lenin, Stalin” (Gh. Gheorghiu-Dej).

Învățătura leninist-stalinistă este pentru noi un neprețuit îndreptar, un model de luptă intransigentă împotriva ideologiei burgheze, împotriva obiectivismului și cosmopolitismului, împotriva formalismului în artă, împotriva tuturor rămășițelor funestei propagande obscurantiste a regimului trecut.

Sub regimul burghezo-moșieresc, lacheii ideologici ai clasei exploatatoare au propagat concepțiile putrede, idealiste, obiectiviste și cosmopolite, prelucrate și adaptate dela ideologii imperialiști. Ei s’au străduit să țină poporul nostru în întuneric pentru ca moșierimea și burghezia să-l poată exploata nestingherită; au încercat să otrăvească conștiința maseelor cu ideologia bestială a șovinismului pentru a rupe unitatea clasei muncitoare; au propagat misticismul și fatalismul pentru a abate masele muncitoare dela lupta de clasă, dela lupta împotriva exploatatorilor interni și a

imperialiștilor. Călăuzit însă de teoria marxist-leninistă, urmând cu fidelitate și fermitate învățătura marxist-leninistă, partidul nostru, încă din ilegalitate, a luptat pentru ca aceste învățături să pătrundă în mase, să devină un bun al maselor, să le mobilizeze la lupta revoluționară.

Bazat pe comoara de învățături leninist-staliniste, partidul nostru a reușit să schimbe din temelii viața poporului român, să-i deschidă luminoasele perspective ale vieții libere și fericite în socialism, să-și creeze condițiile făuririi unei culturi naționale în formă și socialistă în conținut.

Prin propria sa experiență, poporul nostru a verificat pe deplin valabilitatea internațională a teoriei leninist-staliniste. În viața nouă care se creează astăzi în țara noastră, descătușarea uriașă a forțelor creatoare ale poporului nostru muncitor, saltul pe care l-am făcut în ce privește ridicarea conștiinței politice a maselor muncitoare confirmă încă odată profunzimea celebrei teze a lui Marx: „Teoria devine o forță materială îndată ce cuprinde masele”.

ÎN ROMÂNIA NOUĂ *

DE

ACAD. B. D. GRECOV

În Octombrie-Noembrie anul trecut, când am fost invitat de Asociația Română pentru strângerea legăturilor cu U.R.S.S. (A.R.L.U.S.), spre a participa la luna prieteniei româno-sovietice, am avut prilejul să vizitez Republica Populară Română în calitate de conducător al delegației sovietice. Ne găseam în România tocmai în acele zile memorabile când s'a ținut la Moscova Congresul al XIX-lea al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice, când în întreaga lume au răsunat cuvintele emoționante rostite de marele conducător al întregii omeniri progresiste, tovarășul Stalin, în cuvântarea istorică ținută la acest Congres.

Numele lui Stalin este pentru poporul român numele cel mai scump și mai drag. Acest nume a fost dat unuia din cele mai mari orașe ale țării (Brașov). Acest nume îl poartă cu mândrie uzinele, fabricile și gospodăriile agricole colective fruntașe. Întâlnindu-ne cu oamenii muncii din România, auzeam de fiecare dată cuvinte rostite din inimă, pline de dragoste și recunoștință înflăcărată față de tovarășul Stalin și Uniunea Sovietică, pentru eliberarea de sub jugul fascist și pentru uriașul ajutor acordat poporului român în construirea unei vieți noi. Noi, membrii delegației sovietice, ne aducem aminte cu drag de aceste întâlniri de neuitat. Ele confirmă prietenia trainică dintre popoarele român și sovietic, prietenie bazată pe urmărirea aceluiasi scop și pe realizarea celor mai scumpe dorinți ale popoarelor.

Au trecut doar ceva mai mult de opt ani dela eliberarea României de către Armata Sovietică. În această scurtă perioadă istorică însă, în țară s'au petrecut transformari grandioase. Poporul român care a suferit timp de veacuri sub jugul cotropitorilor „proprii” și străini, și-a îndreptat pentru prima oară spinarea. Oamenii simpli din România, care au devenit stăpâni propriului lor destin, muncesc fără să-și precupețească forțele pentru fericirea lor și a copiilor lor. România de astăzi este țara unei industrii ce se dezvoltă rapid, țara unei agriculturi noi, în care întovăărișirile de producție ale țăranilor și gospodăriile agricole de stat joacă un rol tot mai mare. În fabricile și uzinele din România lucrează mașini-unelte și mecanisme de prim rang, fabricate de întreprinderile sovietice și românești. Pe ogoarele țării am văzut tractoare sovietice și românești și alte mașini agri-

* „Vestnic Acad. Nauc”, SSSR, 2/1953.

cole. Se desfășoară într'un ritm viu, construirea gigantului combinat poligrafic Casa Scânteii „I. V. Stalin“ din București și a puternicei stațiuni hidroelectrice „V. I. Lenin“ dela Bicaș. În întreaga țară ia extindere întrecerea socialistă pentru îndeplinirea înainte de termen a planului cincinal. La întreprinderile din România se aplică pe scara largă metodele înaintate de muncă ale lui Bîcov, Bortchevici și ale altor inovatori sovietici. Mișcarea stahanovista, bazată pe experiența și exemplul muncitorilor sovietici, ia de asemenea o mare amploare. Lucrurile noi pe care le-am văzut în România sunt o dovadă grăitoare a uriașei forțe motrice pe care o reprezintă colaborarea frățească și ajutorul reciproc între țările lagărului socialist.

Legăturile culturale strânse dintre România și Uniunea Sovietică contribuie într'o mare măsură la întărirea continuă a prieteniei româno-sovietice. Oamenii muncii din România simt o puternică atracție față de literatura și arta sovietică. În țară au luat ființă sute de cursuri și cercuri pentru studierea limbii ruse. Cărțile scriitorilor sovietici sunt foarte căutate. A fost înființată o editură specială „Cartea Rusă“, care editează numeroase cărți sovietice în traducere românească. Un fapt semnificativ: vizitând o rafinărie din Ploești, am aflat că una din cele mai bune brigăzi ale acestei rafinării poartă numele scriitorului sovietic Ilia Ehrenburg, strălucit luptător pentru pace și laureat al premiului internațional Stalin „Pentru întărirea păcii între popoare“. Muncitorii dintr'o fabrică din Timișoara au format o brigadă a păcii, care poartă numele lui Alexandru Fadeev, unul din cei mai mari scriitori sovietici. La conferințele și discuțiile la care a luat cuvântul scriitorul bielorus Petrus Brovca, membru al delegației noastre, au participat de fiecare dată sute de ascultători, ce se interesau în mod viu de realizările literaturii sovietice. Și artiștii sovietici s'au bucurat de un mare succes în Republica Populară Română; a fost foarte apreciată mai ales orchestra de instrumente populare care, cu prilejul lunii prieteniei, a dat concerte la București și în alte orașe ale țării.

În ultimii ani, în România s'au petrecut schimbări uriașe în domeniul învățământului. Au fost create școli cu adevărat ale poporului — școli superioare, medii și elementare, ale căror porți sunt larg deschise pentru copiii oamenilor muncii. Numai anul trecut în școlile elementare au învățat aproape 1.800.000 de copii. Poporul român acordă o atenție deosebită cadrelor didactice. În anul 1951 a fost adoptată o hotărâre specială a Partidului Muncitoresc Român și a Guvernului, cu privire la îmbunătățirea condițiilor de trai și de muncă ale profesorilor din școlile elementare și medii. Profesorilor din școlile românești li se decernează titlul de „profesor emerit“ și „învățător emerit“, ei fiind decorați cu înalte ordine guvernamentale. Pregătirea cadrelor de învățători chemați să facă educația tinerilor constructori ai socialismului ia o amploare tot mai mare. Făuritorii acestor cadre sunt școlile pedagogice superioare din București, Iași, Cluj și alte orașe. Aceste școli au fost înființate după victoria regimului de democrație populară din România.

Numărul instituțiilor de învățământ superior din România crește an de an. Au fost înființate Institute de Medicină și Zootehnie în București, un Institut de Mecanică Navală în orașul Galați, un Institut pentru aparate electrice și mașini electrice în Craiova și multe altele. Înfițișarea vechilor

instituții de învățământ ca, de exemplu, Universitatea „C. I. Parhon” din București, înființată acum 90 de ani, s'a schimbat cu totul. Actualii studenți sunt fii de țărani, muncitori, intelectuali muncitori care în trecut nici nu puteau visa să frecventeze școli superioare. Astăzi, tineretul român poate nutri, după cum a declarat tovarășul Gh. Gheorghiu-Dej, cele mai îndrăznețe visuri, fiind convins că aceste visuri se vor împlini.

Partidul Muncitoresc Român acordă o uriașă atenție dezvoltării științei, îndrumază activitatea oamenilor de știință din România spre rezolvarea sarcinilor urgente ale transformării socialiste a țării. În anii puterii populare în viața științifică a României a avut loc o restructurare fundamentală. Se creează o știință esențialmente nouă, care se bazează pe temelia trainică a teoriei marxist-leniniste și care este strâns legată de popor și de practica construcției socialiste.

Centrul gândirii științifice din România este Academia Republicii Populare Române. Noi am stat de vorbă cu colaboratorii științifici ai Academiei, am asistat la ședința lărgită a Prezidiului Academiei R.P.R. La cererea conducătorilor Academiei R.P.R., Prof. V. A. Covda a făcut în această ședință o comunicare cu subiectul „Lucrările oamenilor de știință sovietici în ajutorul marilor construcții ale comunismului”. Eu am făcut o comunicare despre felul în care Secția de Istorie și Filosofie a Academiei de Științe a U.R.S.S. îndrumază munca de cercetări științifice a institutelor. Delegații sovietici au ținut rapoarte și conferințe cu diferite teme și în multe alte instituții științifice ale țării. Numeroasele întrebări ce ne-au fost puse, au dovedit marele interes pe care-l poartă oamenii de știință români față de cele mai diferite aspecte ale activității științifice din Uniunea Sovietică, precum și dorința de a folosi atât experiența științei sovietice, cât și realizările sale teoretice și organizatorice.

Trebue să subliniem atenția ce se acordă în România științelor sociale. Numai Institutul de Istorie al Academiei Republicii Populare Române numără peste 200 de colaboratori. O vastă activitate se desfășoară în domeniul filosofiei, literaturii, lingvisticii și al altor științe sociale. Mărețele idei ale tovarășului Stalin, strălucitele sale lucrări „Marxismul și problemele lingvisticii” și „Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S.” luminează calea dezvoltării gândirii științifice din România. Academia Republicii Populare Române a consacrat în Martie 1951 o sesiune specială lucrărilor lui I. V. Stalin cu privire la problemele lingvisticii. În prezent, oamenii de știință români studiază cu un uriaș interes lucrarea clasică a lui I. V. Stalin „Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S.”, pentru a pune genialele idei staliniste la baza activității lor științifice.

Ca specialist în domeniul istoriei feudalismului, am putut constata cu satisfacție succesele dobândite de oamenii de știință români, care se străduiesc ca pe baza indicațiilor lui I. V. Stalin să zugrăvească un tablou veridic al istoriei timpurii a poporului român.

Istoriografia oficială din trecut se străduia să pună pe primul plan legăturile României cu Roma antică, străduindu-se să dovedească faptul că Românii sunt descendenți ai coloniștilor romani, care au populat Dacia cucerită de Romani. Pe de altă parte, materialele istorice care arătau rolul Slavilor în formarea poporului român erau trecute sub tăcere. De fapt începând din secolele V—VI, elementul slav a început să joace un rol im-

portant în Balcani. Limba română a păstrat numeroși termeni slavi. Încă la începutul secolului trecut, Românii foloseau alfabetul cirilic și abia pe la mijlocul secolului al XIX-lea s'a introdus în țară alfabetul latin. Un mare interes prezintă o piatră descoperită în Dobrogea care poartă o inscripție slava datând din anul 943. Oamenii de știință români ne-au prezentat un mulaj de pe această piatră care constituie unul din cele mai vechi monumente ale scrierii slave. Ultimele săpături efectuate de arheologii români au scos la iveală materiale noi și prețioase; au fost găsite numeroase vestigii ale vechilor așezări slave și s'au descoperit așezări slavo-valahe.

Toate aceste date dovedesc că masele populare neslave din peninsula balcanică care se aflau sub apăsarea jugului sclavagismului, s'au unit cu Slavii și au adoptat formele de viață socială ale Slavilor și în parte, limba slavă.

Am reușit să vizitez săpăturile de lângă Suceava — vechea capitală a Moldovei. Acolo au fost descoperite ruinele unui palat al unui domn al Moldovei, care datează din secolul al XIII-lea. Este o cetate mare și bine întărită, în care există și o biserică ortodoxă. Intrarea în vechea capitală era apărată de un fort situat pe o stâncă al-rupț.

Oamenii de știință români continuă să strângă materiale în legătura cu istoria relațiilor dintre Români și popoarele slave. Ei subliniază în mod just că existența în vecinătatea poporului român a puternicului stat Kievian cu o civilizație înaintată, care s'a extins în întreaga Europă răsăriteană, lupta statului Kievian împotriva Bizanțului, care pe vremea aceea era bastionul reacțiunii, iar apoi includerea unei părți d'n teritoriul de astăzi al Republicii Populare Române, în statul feudal Kievian — toate acestea au contribuit la dezvoltarea vieții economice și culturale a poporului român.

Și în domeniul studierii numeroaselor răscoale țărănești împotriva feodalilor, istoricii români desfășoară o muncă serioasă; este cercetată istoria modernă și contemporană a României. De curând a apărut o nouă ediție a „Istoriei Republicii Populare Române“ sub redacția Acad. M. Roller, care cuprinde istoria poporului român din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre. Trebuie să relevăm de asemenea publicarea unei mari colecții de documente în legătură cu istoria României.

Dezvoltând istoriografia pe baza metodologiei marxist-leniniste, istoricii români manifestă un viu interes față de cercetările istoricilor sovietici. În special le este bine cunoscută opera de sinteză în legătură cu istoria Moldovei (volumul I) care a apărut recent sub redacția lui A. D. Udalițov, membru corespondent al Academiei de Științe a U.R.S.S., și a Prof. L. V. Cerepnin. În limba română au fost traduse și editate în tiraje mari manuale de istorie a U.R.S.S. sub redacția lui A. M. Pancratova „Istoria Greciei Antice“ de V. S. Sergheev și o serie întreagă de alte lucrări.

De asemenea colaboratorii științifici dela numeroase arhive și muzee desfășoară o vie activitate în domeniul istoriei. De exemplu, un mare interes prezintă Muzeul de Antichități al Republicii Populare Române. În obiectele expuse aici sunt oglindite rezultatele numeroaselor cercetări ale istoricilor și arheologilor români. Materialele valoroase cu privire la legăturile istorice dintre poporul român și popoarele din Uniunea Sovietică au fost

strânse la Muzeul Româno-Rus înființat acum cinci ani. Diferitele obiecte expuse în muzeu dovedesc comunitatea culturii materiale, precum și strânsele relații comerciale, culturale și politice dintre Rusia prekieviană și kie-viană și populația din România antică. În sectorul consacrat secolului al XIX-lea atrag atenția documentele care arată atitudinea cercurilor democratice revoluționare din Rusia față de crearea statului român.

În muzeu se acordă mult loc documentelor din perioada 1877—1878 când armatele ruse victorioase au eliberat definitiv poporul român de sub secularul jug turcesc. Aceste materiale de acum 75 de ani, care dovedesc frăția de arme dintre popoarele român și rus, se îmbina cu documentele unui trecut apropiat, care oglindesc marele rol al Armatei Sovietice în eliberarea României de sub jugul cîmpitorilor hitleriști și lupta dusă în comun de popoarele din Uniunea Sovietică și România pentru pace și democrație în lumea întreagă.

În felul acesta, din negura timpurilor și până în zilele noastre, apar minunatele tradiții de prietenie și frăție între popoarele sovietic și român.

PROBLEMELE ARZĂTOARE ALE ȘTIINȚEI ISTORICE SOVIETICE *

DE

A. PANKRATOVA

Hotărârile istorice ale Congresului al XIX-lea al P.C.U.S. înarmează Partidul Comunist și întregul popor sovietic cu un program de luptă pentru victoria comunismului în U.R.S.S. Acest grandios program al construcției comuniste, elaborat de Partid, îi mobilizează pe toți oamenii muncii din Patria sovietică la muncă neobosită pentru întărirea forței economice și de apărare a Uniunii Sovietice, pentru ridicarea continuă a nivelului material și cultural al oamenilor sovietici.

Știința sovietică, care constituie obiectul preocupărilor permanente ale Partidului, este chemată să joace un rol uriaș în trecerea treptată dela socialism la comunism. Comitetul Central al P.C.U.S. urmărește permanent dezvoltarea științei sovietice, o îndrumă spre rezolvarea arzătoarelor sarcini ridicate de practica construcției comuniste.

Cerința fundamentală a Partidului Comunist în domeniul științei este aceea de a avea o concepție istorică în ceea ce privește fenomenele naturii și vieții sociale, cerința de a analiza profund și sub toate aspectele, dialectica dezvoltării naturii și societății. Subliniind importanța extinderii tezelor metodei dialectice asupra studierii istoriei societății, I. V. Stalin a relevat că „... fiecare orânduire socială și fiecare mișcare socială din istorie trebuie să fie apreciată nu din punctul de vedere al „dreptății veșnice“ sau al vreunei alte idei preconcepționate, cum fac adesea istoricii, ci din punctul de vedere al condițiilor care au dat naștere acestei orânduirii și acestei mișcări sociale, și de care sunt legate“¹.

Fără această concepție istorică asupra fenomenelor sociale, existența și dezvoltarea științei istoriei este imposibilă. Numai această atitudine ferește știința istoriei de a fi transformată într'un haos de întâmplări și într'o îngrămădire de greșeli absurde.

Partidul îi învață pe oamenii de știință sovietici să-și însușească temeinic teoria revoluționară, marxism-leninismul, a cărui cunoaștere este obligatorie pentru toți cei ce activează în orice ramură a științei, numai pe această bază se poate desfășura activitatea rodnică a omului de știință,

* Din „Comunist“, Nr. 6/1953.

¹ I. Stalin, Problemele leninismului, Ed. pentru literatură politică, ed. a II-a, p. 555.

crearea unor lucrări științifice de adevărată valoare necesară poporului sovietic.

Grija permanentă a Partidului Comunist și a Guvernului Sovietic pentru educarea cadrelor științifice, pentru înarmarea lor teoretică, asigură dezvoltarea cu succes a științei sovietice, care slujește cauza construirii comunismului. Această grijă o simțim zi de zi toți oamenii de știință, inclusiv cei din domeniul științei istorice.

Știința istorică sovietică este unul din sectoarele importante ale frontului ideologic al luptei pentru construirea comunismului. Această știință îmbogățește pe oamenii sovietici cu cunoașterea reală a faptelor istoriei, studiate pe baza legilor dezvoltării sociale, și contribuie la formarea conștiinței comuniste a oamenilor muncii. Marxism-leninismul ne învață că istoria dezvoltării societății este în primul rând istoria dezvoltării producției, istoria modurilor de producție, istoria dezvoltării forțelor de producție și a relațiilor de producție; istoria producătorilor de bunuri materiale necesare pentru existența societății.

Partidul și Guvernul Sovietic au demascat caracterul antimarxist, lichidatorist al „școlii” lui M. N. Pokrovski și au netezit terenul pentru studierea concretă a istoriei pe baza metodologiei materialismului dialectic și istoric. Ca rezultat al intervenției Comitetului Central al Partidului, au fost desvăluite în multe sectoare ale științei, inclusiv în domeniul istoriei, moravuri și tradiții străine oamenilor sovietici, au fost demascate și zdrobite diferite manifestări ale ideologiei burgheze și denaturări vulgarizatoare de tot felul. Discuțiile în domeniul filozofiei, biologiei, fiziologiei, lingvisticii și economiei politice, organizate din inițiativa și sub conducerea Comitetului Central al Partidului, au fost de cea mai mare însemnătate pentru dezvoltarea științei. Aceste discuții au scos la iveală în diferite domenii ale științei serioase greșeli ideologice și au constituit un puternic stimul pentru desfășurarea criticii și a luptei de opinii. Au fost demascate teoria materialist vulgară a lui Marr, concepțiile subiectiviste, idealiste, a fost nimicit regimul araceevist, care exista într-o serie de sectoare ale frontului științific.

Partidul ne învață că nicio ramură a științei nu se poate dezvolta cu succes într-o atmosferă stătută, de elogiuri reciproce și de trecere sub tăcere a greșelilor. Lupta împotriva găturii criticii, împotriva încercărilor de a institui monopolul unor grupuri de oameni de știință constituie una din cele mai importante condiții pentru dezvoltarea științei, pentru prevenirea stagnării și putrezirii în știință. În raportul de activitate al Comitetului Central al Partidului la Congresul al XIX-lea, prezentat de tov. Malencov, este trasată sarcina: „... să ridicăm la un nivel și mai înalt știința sovietică, desfășurând critica și lupta de opinii în munca științifică, ținând minte că numai în felul acesta știința sovietică își poate îndeplini misiunea ei — de a ocupa primul loc în știința mondială”.

Clasică lucrare a lui I. V. Stalin „Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S.” a adus o contribuție remarcabilă la tezaurul marxism-leninismului. Ea cuprinde fundamentarea științifică, teoretică a căilor trecerii de la socialism la comunism. Această lucrare este în același timp o mărturie a mării griji a Partidului pentru înflorirea științei sovietice, pentru educarea marxist-leninistă a cadrelor științifice.

Datorită grijii neobosite a Partidului și Guvernului, istoricii sovietici au obținut în ultimii ani anumite succese. Centrul activității de cercetare s'a mutat în domeniul studiului istoriei producției, al istoriei producătorilor de bunuri materiale, al istoriei popoarelor. Au fost întocmite câteva manuale de istorie. Au apărut numeroase monografii care tratează într'un fel nou probleme importante ale istoriei sau care ridică probleme noi. Cele mai bune din aceste monografii au fost distinse cu Premiul Stalin. Unele institute de istorie ale Academiei de Științe din republicile unionale au pregătit și publicat, cu ajutorul Institutului de Istorie al Academiei de Științe a U.R.S.S. lucrări de istorie a diferitelor popoare. Printre realizările științei istoriei trebuie relevate o serie de descoperiri serioase ale arheologilor sovietici. Ar fi însă greșit să ne mulțumim cu aceste succese, să le supraapreciem. Situația pe frontul istoriei, privită în ansamblu, nu poate fi considerată ca satisfăcătoare.

Conducerea Institutului de Istorie al Academiei de Științe a U.R.S.S. își reorganizează prea încet munca. Prezidiul Academiei de Științe a U.R.S.S. a subapreciat multă vreme rolul și însemnătatea Institutului de Istorie, în special al unor sectoare ale acestuia ca, de pildă, sectorul istoriei societății sovietice și sectorul istoriei contemporane. În hotărârea adoptată la 20 Martie 1953, Prezidiul Academiei de Științe a U.R.S.S. a fost nevoit să constate că Institutul de Istorie nu face față sarcinilor care i-au fost trasate în legătură cu elaborarea problemelor fundamentale ale științei istorice. Concentrând principalele forțe asupra elaborării problemelor feudalismului, conducerea institutului nu a asigurat îndeplinirea celor mai importante sarcini în domeniul problemelor actuale ale istoriei societății sovietice, ale istoriei contemporane și ale istoriei țărilor de democrație populară. Din 34 de monografii pregătite de Institut în anii 1950—1952, numai trei sunt consacrate istoriei perioadei sovietice și istoriei contemporane.

Ca rezultat al insuficienței folosiri a criticii și autocriticii în munca științifică, ca rezultat al faptului că mulți colaboratori ai Institutului nu sunt încă pătrunși de un adevărat simț de răspundere în pregătirea și editarea studiilor științifice, planurile Institutului de Istorie nu sunt îndeplinite în mod sistematic. Rămâne neîndeplinită o sarcină atât de importantă cum este aceea a creării de manuale marxiste de istorie a U.R.S.S., în perioada sovietică și de istorie contemporană. Până acum nu au fost prelucrate manualele învechite de istorie a U.R.S.S. să cuprindă perioadele feudalismului și capitalismului. Edițiile, în mai multe volume ale „Istoriei Universale“, „Istoriei U.R.S.S.“, etc. au fost pregătite în mod absolut nesatisfăcător. Nu a fost respectat niciun termen. Până în prezent nu s'a publicat decât un singur volum al istoriei Moscovei. Mulți ani filiala din Leningrad a Institutului de Istorie a lucrat fără a fi controlată și fără a da roade. Planul activității ei nu a fost legat de planul principal al Institutului de Istorie și nu a avut nicio însemnătate actuală: tematica științifică a fost concentrată asupra problemelor istoriei epocii antice și feudale.

La Institutul de Istorie al Academiei de Științe a U.R.S.S. a fost strâns un mare fond de manuscrise, care sunt considerate pregătite, dar de fapt ele nu sunt bune de tipar din cauza nivelului lor ideologic-teoretic scăzut. O serie de lucrări s'au dovedit a fi necorespunzătoare abia în procesul tipăririi, ceea ce a cauzat mari pagube statului. Instituțiile științifice

republicane și regionale publică de asemenea puține lucrări științifice valoroase tratând probleme actuale de istorie. Institutul de Istorie nu coordonează și nu îndrumă activitatea acestor instituții și nu acordă ajutorul necesar istoricilor din republici și regiuni. „Voprosi Istorii“, revista Institutului de Istorie, nu contribuie în deajuns la ridicarea nivelului lucrărilor științifice.

Pregătirea cadrelor științifice în domeniul istoriei societății sovietice, al istoriei epocii moderne și contemporane, este nesatisfăcătoare. Pregătirea planificată a unor istorici de calificare superioară — doctori în științe — nu a fost pusă la punct până în prezent. Este suficient să menționăm că printre colaboratorii sectorului de istorie contemporană al Institutului de Istorie nu există decât un singur doctor în științe. Alegerea de aspiranți și doctoranzi, atât în sistemul Institutului de Istorie al Academiei de Științe a U.R.S.S., cât și la celelalte instituții de cercetări științifice și la facultățile de Istorie ale instituțiilor de învățământ superior, se face adeseori în mod nechibzuit — neplanificat — lăsând lucrurile să meargă dela sine. Tematica multor lucrări de disertație nu corespunde sarcinilor care stau în fața științei istorice. Majoritatea disertațiilor susținute sunt trecute la arhivă, unde se pierde fără niciun folos pentru știință.

O serie de probleme, din cele mai importante ale istoriei, fie că nu au fost deloc elaborate până în prezent, fie că sunt elaborate într'un mod simplist, primitiv, nejust. Studiul istoriei societății sovietice, al istoriei contemporane a țărilor străine este slab organizat. Rolul bazei și suprastructurii în procesul istoric nu este prezentat suficient de concret și profund. Ignorarea tezelor metodologice principiale marxist-leniniste duce la antiistorism și schematism în cercetările diferiților istorici, la înțelegerea vulgară a rolului producției, la greșeli subiectivist-idealiste sau obiectiviste.

De primă însemnătate pentru știință și practică este elaborarea problemelor istoriei societății sovietice. A crea o istorie științifică a perioadei sovietice înseamnă a prezenta procesul formării și dezvoltării societății socialiste, uriașa experiență în lupta pentru crearea și consolidarea Statului Sovietic, pentru construirea socialismului și a comunismului în Uniunea Sovietică.

Totuși, nici până acum nu a fost încă lichidată subaprecierea problemelor istoriei societății și Statului Sovietic. Insuși faptul că în ultimii doi-trei ani nu a apărut nicio lucrare, cât de cât remarcabilă, care să studieze problemele istoriei societății sovietice, este o dovadă grăitoare în acest sens. Asemenea teme importante, de răspundere, ca rolul Partidului Comunist, al Statului Sovietic în dezvoltarea societății socialiste, în construirea socialismului, a comunismului nu au găsit încă o interpretare științifică suficient de aprofundată și multilaterală în lucrările istoricilor. Ceea ce s'a făcut în domeniul dezvoltării problemelor societății sovietice, nu corespunde înaltelor exigențe pe care le ridică în fața noastră — istoricilor sovietici — Partidul și Guvernul, mereu preocupat de înflorirea științei în țara sovietică. Nivelul ideologic și teoretic al activității de cercetare în domeniul istoriei U.R.S.S. din perioada sovietică nu este deajuns de ridicat. Nu există o analiză cu adevărat aprofundată a legilor desvol-

tării societății sovietice. Literatura cu privire la istoria societății sovietice are, prin excelență, un caracter descriptiv; faptele sunt expuse în mod superficial, empiric.

Greșelile subiectiviste, idealiste, făcute de economiști și filozofi, există și în lucrările istoricilor. Astfel, în articolul „Lenin despre legile economice ale dezvoltării societății sovietice în perioada de tranziție”, Prof. M. P. Chim constată că există o mulțime de diferite „legi” ale orânduirii sovietice și ajunge la următoarea concluzie greșită: „În dezvoltarea formațiunilor social-economice domină fie legea spontaneității, fie legea conștiinței — o a treia cale nu există. Toate societățile presocialiste au fost subordonate, în dezvoltarea lor, legii spontaneității. Socialismul desființează legea spontaneității, instituind astfel legea dezvoltării conștiente, legea mișcării spre un anumit scop în domeniul construcției economice și culturale”. În afară de faptul că problemele spontaneității și obiectivității sunt confundate, acest raționament duce la negarea necesității studiului legilor obiective. Stabilind că în socialism domină legea dezvoltării conștiente și „legea mișcării spre un anumit scop bine determinat”, Prof. M. P. Chim neagă cu totul caracterul obiectiv al legilor economice ale socialismului, deoarece elementul obiectiv este independent de conștiința și voința oamenilor.

O serie de alți câțiva istorici prezintă de asemenea greșit în articolele și prelegerile lor rolul Statului Sovietic, rupând activitatea acestuia de condițiile materiale ale dezvoltării producției socialiste și de legile acesteia. Lecțiile asupra diferitelor probleme ale istoriei U.R.S.S., editate de Universitatea de Stat din Moscova sunt supraîncărcate cu material factual și citate, nu se ocupă de acțiunea legilor economice ale socialismului, de particularitățile interacțiunii bazei și suprastructurii în condițiile societății sovietice, nu arată legile obiective ale dezvoltării economiei socialiste și folosirea lor de către Partidul Comunist și Statul Sovietic. Transformările economice despre care este vorba într-o serie de lecții, sunt prezentate doar ca un rezultat al politicii Statului Sovietic, nu este desvăluită condiționarea economică, necesitatea obiectivă a politicii Partidului și Statului în efectuarea acestor transformări.

În multe lucrări de istorie a Statului Sovietic se acordă puțină atenție studiului premiselor economice ale instaurării dictaturii proletariului. Tovarășul Stalin a arătat că Puterea Sovietică a învins în țara noastră pentru că s'a bazat pe legea economică a concordanței obligatorii a relațiilor de producție cu caracterul forțelor de producție. Forțele de producție din țara noastră, în special din industrie, aveau un caracter social, iar forma proprietății era privată, capitalistă. Puterea Sovietică a socializat mijloacele de producție, a făcut din ele proprietatea întregului popor și a lichidat prin aceasta sistemul exploatării, a creat forme socialiste ale economiei.

Noile legi economice, inerente formațiunii socialiste și, în primul rând, legea economică fundamentală a socialismului au apărut odată cu noile condiții economice ale vieții sociale.

¹ Academia de Științe sociale de pe lângă C.C. al P.C. (b) al U.R.S.S. Însemnări științifice, ed. a VI-a. Referate și articole consacrate comemorării a 25 de ani dela moartea lui V. I. Lenin, Moscova, 1949, p. 121.

Unii istorici nu țin pe deplin seama de importanța legii economice fundamentale a socialismului ale cărei trăsături și cerințe esențiale sunt : „asigurarea satisfacerii maxime a nevoilor materiale și culturale mereu crescânde ale întregii societăți prin creșterea și perfecționarea neîntre-ruptă a producției socialiste pe baza tehnicii celei mai înalte“.

Firește ca analizând în studii istorice concrete acțiunea acestei legi fundamentale, ea trebuie pusă în legătură cu lichidarea proprietății private asupra uneltelor și mijloacelor de producție.

Studiind rolul producției de mărfuri în diferitele etape ale dezvoltării societății sovietice, este foarte important să se arate că în U.R.S.S. unde mijloacele de producție nu sunt proprietate privată, ci proprietate socialistă, unde sistemul de exploatare a fost demult lichidat, producția de mărfuri este o producție de mărfuri de un fel deosebit. Iată deci în decursul unei anumite perioade, producția de mărfuri deservește societatea socialistă fără a duce la capitalism. Aceasta problemă nu este aproape deloc oglindită în lucrările istoricilor. Autorii de conferințe, articole și disertații, nu au făcut o analiză aprofundată a producției de mărfuri, limitându-se la o descriere superficială a comerțului, cooperăției, etc.

Serioasele greșeli subiectiviste, comise de unii autori, constau în faptul că ei au prezentat dezvoltarea societății și Statului Sovietic ruptă de legile economice obiective pe care se sprijină politica Partidului. Acești autori nu au ținut seama, de exemplu, de faptul că politica de colectivizare a agriculturii a pornit dela înțelegerea esenței legii concordanței obligatorii a relațiilor de producție cu caracterul forțelor de producție. Relațiile de producție burghezo-individualiste, înapoiate, care se menținuseră la sate, au frânat dezvoltarea forțelor de producție. Elaborând politica colectivizării, Partidul s'a călăuzit după teza marxist-leninistă, potrivit căreia gospodăria țărănească, mică producătoare de mărfuri, nu este aptă pentru reproducția lărgită, iar economia țării nu se poate baza în decursul unei perioade îndelungate pe două temelii diferite — marea industrie socialistă și mica gospodărie țărănească. Numai revoluția înfăptuită de sus, din inițiativa puterii de stat, și sprijinită de jos, de masele largi ale țăranilor, a pus în concordanță forțele de producție cu relațiile de producție la sate. Dar această revoluție a putut fi încununată de succes numai după ce s'au dezvoltat noile forțe de producție ca rezultat al înfăptuirii industrializării socialiste a țării și după ce au fost create posibilitățile de asigurare a satului, cu tractoare, combine și alte mașini agricole.

Partidul a sdorbit subiectivismul, voluntarismul, în interpretarea legilor economice. Aceasta permite istoricilor sovietici să facă o analiză mai profundă a politicii Partidului Comunist, a înțeleptei lui previziuni în trasarea sarcinilor politice, la elaborarea planurilor de dezvoltare a U.R.S.S., bazate pe cunoașterea adâncă a legilor dezvoltării economice a societății socialiste.

Istoricii nu studiază în suficientă măsură o problemă atât de importantă și mare cum este transformarea proletariatului dintr'o clasă exploatată și asuprită într'o clasă socială cu desăvârșire nouă, fără precedent în istoria mondială, în clasa-construcitoare, clasa-organizatoare a Statului Sovietic Socialist. O atenție serioasă din partea istoricilor merită și procesul formării noii forțe sociale rezultate din alianța clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare și transformarea alianței lor în prietenie. Trebuie

arătat felul în care noile condiții economice, social-politice și ideologice au dus la formarea, în Statul Sovietic, a unor noi forțe motrice ale societății sovietice: unitatea moral-politică, patriotismul sovietic și prietenia între popoare. În culegerile filozofice speciale, consacrate studiului forțelor motrice ale societății sovietice, cercetătorii s'au ocupat puțin de studiul interacțiunii bazei și suprastructurii. Sarcina constă în a studia mai concret aceste probleme și sub toate aspectele, lămurind prefacerile social-economice care au dus la apariția și dezvoltarea forțelor motrice ale societății sovietice.

De o uriașă însemnătate științifică și politică este studierea problemei formării națiunilor socialiste și a întăririi prieteniei între popoarele U.R.S.S. Tratarea sub toate aspectele a acestei probleme servește cauzei educării oamenilor sovietici în spiritul patriotismului, în spiritul mândriei pentru Patria lor sovietică, pentru scumpul lor Partid Comunist, a cărui politică înțeleaptă asigură înflorirea națiunilor socialiste. În lucrarea „Problema națională și leninismul”, I. V. Stalin a arătat că națiunile sovietice socialiste s'au dezvoltat și s'au cristalizat după răsturnarea capitalismului și statornicirea orânduirii sovietice în Rusia pe baza vechilor națiuni burgheze prin transformarea lor radicală în spiritul socialismului. Aceste națiuni noi, socialiste, ale Uniunii Sovietice se deosebesc fundamental de națiunile vechi, burgheze, atât prin componența lor de clasă, cât și prin interesele și aspirațiile lor social-politice. Lipsite de contradicțiile de neîmpăcat ale claselor antagoniste, ele sunt mult mai strâns unite și cuprind în mai mare măsură întregul popor decât orice națiune burgheză. În opoziție cu națiunile burgheze, a căror ideologie se caracterizează prin vrajbă și diferențe naționale, națiunile socialiste se dezvoltă pe baza ideologiei internaționalismului proletar și a prieteniei între popoare.

Istoricii sovietici sunt chemați să studieze în monografiile și disertațiile lor, pe baza unui bogat material concret, procesul formării națiunilor socialiste, arătând rezultatele acestui proces și însemnătatea lui istorică mondială. Articolele și broșurile care au apărut în ultimul timp nu depășesc deocamdată cadrul generalizării inițiale a materialelor privind această problemă.

Partidul și poporul așteaptă din partea istoricilor sovietici elaborarea unor profunde studii marxiste asupra istoriei societății sovietice, asupra istoriei luptei duse de poporul sovietic, sub conducerea Partidului Comunist, pentru construirea socialismului și trecerea treptată la comunism. În aceste lucrări științifice trebuie desvăluită, pe baza unui material istoric concret, acțiunea legilor obiective de dezvoltare a societății socialiste, trebuie explicat rolul hotărâtor al Partidului Comunist și Statului Sovietic, în adâncile transformări socialiste, în transformarea Patriei Sovietice într-o putere industrial-colhoznică de prim rang; trebuie arătat rolul conducător al poporului rus în familia frățească a popoarelor U.R.S.S., influența culturii ruse înaintate și a mișcării muncitorești din Rusia asupra dezvoltării culturii și luptei de eliberare a popoarelor U.R.S.S. Un interes deosebit prezintă elaborarea problemelor istoriei clasei muncitoare și a țărănimii din țara sovietică, prezentarea rolului progresist al Rusiei în istoria omenirii, în dezvoltarea mișcării revoluționare și muncitorești mondiale, prezentarea luptei neobosite a Uniunii Sovietice pentru întărirea păcii între popoare, studiul profund al politicii externe sovietice, elaborată de Partidul Comu-

nist, și al deosebirii ei fundamentale de politica externă a oricărui stat burghez.

Înarmați cu importante indicații principiale ale Partidului Comunist cu privire la principalele probleme de istorie, istoricii sovietici au toate condițiile necesare pentru crearea unor lucrări de mare valoare științifică. Nu trebuie uitat cât de mare este însemnătatea lucrărilor istoriei societății sovietice nu numai pentru oamenii sovietici, ci și pentru proletariatul internațional, pentru masele muncitoare, pentru toate forțele progresiste care luptă împotriva imperialismului, pentru pace, democrație și socialism.

La noi s'a făcut prea puțin în domeniul studiului problemelor istoriei contemporane. Nu există încă lucrări științifice capitale, serioase, care să desvăluie legile dezvoltării istoriei universale după Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, care să arate, pe baza unui bogat material faptic, rezultatele întrecerii dintre cele două sisteme — socialist și capitalist — creșterea necontenită a forțelor socialismului și slăbirea capitalismului.

Înțelegerea profundă a teoriei leninist-staliniste a crizei generale a capitalismului va ajuta istoricilor sovietici să studieze dezvoltarea politică și economică a țărilor capitaliste, să arate forța socială care este menită să zdrobească forțele vechi ale societății. La enunțarea periodizării capitalismului contemporan trebuie să țină seama de indicația tovarășului Stalin că prima etapă a crizei generale a sistemului capitalist mondial a început în perioada primului război mondial, mai ales ca rezultat al desprinderii Uniunii Sovietice din sistemul capitalist. Cea de a doua etapă a crizei generale s'a desfășurat în perioada celui de al doilea război mondial, mai ales după ce din sistemul capitalist s'au desprins țările de democrație populară din Europa și Asia. Totodată, trebuie avută în vedere împrejurarea că la baza crizei generale a sistemului mondial al capitalismului stă descompunerea mereu crescândă a sistemului economic mondial al capitalismului, pe de o parte, și puterea economică crescândă a țărilor care s'au desprins din capitalism — U.R.S.S., China și celelalte țări de democrație populară — pe de altă parte.

În lumina acestor teze apare deosebit de clar caracterul greșit al tratării de către unii istorici a istoriei capitalismului contemporan, ruptă de analiza apariției și dezvoltării celor două sisteme și de existența celor două lagăre în lumea contemporană. Dacă în analiza capitalismului contemporan nu se ține seama de acest factor de primă importanță, se poate forma o idee greșită despre dezvoltarea țărilor capitaliste contemporane, despre lupta de clasă și perspectivele ei. Studiind problemele capitalismului, istoricii nu pot face abstracție de problema contradicțiilor imperialiste.

Succesele construirii comunismului în U.R.S.S. și ale construirii socialismului în țările de democrație populară provoacă accese de furie în rândurile burgheziei imperialiste. Procesele împotriva sabotajilor, spionilor și diversioniștilor din țările de democrație populară arată că în lupta împotriva forțelor păcii și socialismului, imperialismul nu se dă înlăturii dela nimic.

În ultimii ani, imperialismul și-a intensificat ofensiva ideologică în scopul descompunerii morale a maselor, în special a tineretului. Țările capitaliste sunt inundate de un torent nesfârșit de cărți, broșuri, reviste, filme, ale căror conținut îl constituie propaganda plină de ură față de om, a

unui război împotriva U.R.S.S. și țărilor de democrație populară. În slujba imperialismului a fost atrasă și istoriografia burgheză care a falsificat întotdeauna evenimentele și faptele istorice în interesul burgheziei. Aceasta falsificare a istoriei a luat astăzi proporții monstruoase. În școlile din țările capitaliste se predă după manuale care propagă rasismul, care otrăvesc conștiința copiilor și adolescenților. Scopul urmarit este clar: el constă în a face din tânăra generație o hoardă sălbatică de cotropitori asemănătoare celei crescute, nu de mult, de fascismul hitlerist.

Modernizarea trecutului, interesul exagerat față de Evul Mediu în căutarea „capitalismului“ pentru a demonstra astfel „eternitatea“ lui, denaturarea istoriei și a însemnătății mișcărilor populare, desmățul rasismului și al obscurantismului idealist — acestea sunt principiile ideologice de bază ale istoriografiei burgheze contemporane în care nu există, desigur, nicio umbră de știință. În cărțile istoricilor burghezi nu există nici macar o aluzie la obiectivitate, la o atitudine atentă față de faptele istorice. Dimpotrivă, falsificarea nerușinată a documentelor și faptelor, raționamentele politice pline de ignoranță și dușmănie, „teoriile“ reacționare în care sunt susținute cu un cinism uimitor interesele capitalului monopolist — iată „stilul“ activității „științifice“ a unor pseudo-istorici, cât și a unor înstitute istorice, care execută cu zel comanda socială a stăpânilor lor imperialiști. Misiunea slugilor „savante“, ale capitalului constă tocmai în a ascunde masselor largi procesul putrezirii și descompunerii capitalismului și a justifica politica de militarizare, de pregătire a unui nou război. În slujba aceluiași scop se află socialiștii de dreapta — apărători zeloși ai orânduirii capitaliste.

Istoricii sovietici au sarcina de a demasca sistematic adevăratele țeluri și „orientări“ ale falsificatorilor burghezi ai istoriei. Trebuie prezentată în acțiune legea economică fundamentală a capitalismului contemporan, ale cărei trăsături și cerințe principale sunt asigurarea profitului capitalist maximal prin exploatarea, ruinarea și pauperizarea majorității populației țării respective, prin aservirea și jefuirea sistematică a popoarelor din alte țări, mai ales din țările înapoiate, în sfârșit, prin războaie și prin militarizarea economiei naționale, utilizate pentru asigurarea profiturilor celor mai ridicate. Este important ca istoricii să-și concentreze atenția asupra luptei de clasă, în condițiile descompunerii sistemului economic mondial al capitalismului, ale destrămării pieței mondiale unice atotcuprinzătoare și ale adâncirii crizei generale a sistemului capitalist mondial.

Totodată, studiind aceste probleme nu trebuie uitate indicațiile lui V. I. Lenin și I. V. Stalin despre posibilitatea coexistenței pașnice a sistemelor capitalist și socialist. Uniunea Sovietică nu a refuzat niciodată schimburile comerciale cu țările capitaliste.

Scotând la lumină contradicțiile dintre lagărul socialist și cel capitalist, istoricii sovietici trebuie să acorde mai multă atenție studiului istoriei celor două războaie mondiale și să arate lupta neobosită a Uniunii Sovietice pentru pace și securitatea popoarelor. Mișcarea contemporană pentru pace este una din cele mai mari mișcări de masă întâlnite în istorie.

Oamenii de știință care se ocupă de elaborarea problemelor istoriei epocii contemporane, sunt obligați să intensifice studiul istoriei mișcării revoluționare și muncitorești mondiale, al formării lagărului socialismului

și democrației, ca rezultat al celui de al doilea război mondial, studiul istoriei luptei de eliberare națională a popoarelor din țările coloniale și dependente, precum și al istoriei țărilor de democrație populară și al transformărilor socialiste din aceste țări.

Studiul problemelor istoriei universale, ale istoriei contemporane, ale istoriei țărilor de democrație populară din Europa, a marii Chine, ale istoriei luptei de eliberare a popoarelor coreean, vietnamez și a altor popoare din Orient, va ajuta pe oamenii sovietici, ca și pe prietenii noștri de peste hotare, să înțeleagă mai bine rolul istoric mondial al Patriei Sovietice, însemnătatea internațională a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie și a victoriei socialismului în U.R.S.S., al cărei inspirator și organizator este gloriosul Partid Comunist al Uniunii Sovietice.

Una din sarcinile imediate ale istoricilor sovietici este studierea problemei formării triburilor, popoarelor și națiunilor, interpretarea justă, marxist-leninistă a diferitelor etape ale originii apariției și formării diferitelor popoare. În studiile asupra acestor probleme se mai comit încă greșeli serioase, așa cum s'a întâmplat cu problema originii Slavicilor, care a fost soluționată în spirit marxișt nu numai într-o serie de studii istorice, ci și în cursuri generale despre istoria U.R.S.S., inclusiv în unele manuale.

Știința istorică burgheză a înlocuit problema formării poporului rus cu problema originii Rusiei vechi. Mai mult de 200 de ani a durat polemica cu normaniștii, care căutau să opună pe Rușii vechi Slavicilor, să prezinte pe Rușii vechi drept străini, cuceritori și creatori ai vieții de stat slave. Numai după o îndelungată luptă împotriva normaniștilor și marxiștilor au reușit istoricii sovietici să sdrobească teoria pseudoștiințifică normaniștă.

Atenția istoricilor este atrasă în deosebi de problema formării popoarelor rus, ucrainean și bielorus, al căror leagăn istoric a fost Rusia Kievană. După cum au arătat ultimele cercetări, încă în secolul al VI-VII-lea, s'a creat nucleul poporului rus vechi care a unit toate triburile slave din Răsărit și care a asimilat o serie de triburi ce vorbeau alte limbi. În secolul al IX-lea teritoriile tuturor triburilor slave din răsărit, reunite în cadrul vechiului stat rus, au început a fi numite Țara rusească. Poporul vechi rus cuprindea pe străbunii Rușilor, Ucrainenilor și Bielorușilor, vorbea o singură limbă și avea o singură cultură. Unitatea internă a poporului vechi rus nu s'a destrămat nici în epoca fărâmițării feudale, fapt dovedit de minunatul monument poetic „Cântec despre oastea lui Igor“. Abia după cucerirea mongolă și separarea politică a unor părți ale Rusiei vechi, s'au desprins din sânul poporului rus, aproximativ în secolul al XIV-lea, popoarele de sine stătătoare — ucrainian, bielorus și velicorus.

În lucrările clasice ale marxism-leninismului sunt date indicațiile fundamentale pentru studierea problemei originii diferitelor popoare. În lumina acestor indicații, se desfășoară în toate republicile naționale activitatea pentru crearea unor lucrări de sinteză asupra istoriei popoarelor U.R.S.S. Istoricii sovietici au pornit cu mare întârziere la studierea concretă a problemei formării acestor popoare. Ei au astfel o mare datorie față de Patrie și față de știința sovietică.

Hotărârile Partidului cu privire la problemele ideologice mobilizează pe istoricii noștri la luptă hotărâtă împotriva ideologiei burghezo-naționa-

liste, împotriva rămășițelor naționalismului. În ultimii ani, au fost scoase la iveală aprecieri anti-marxiste ale unei serii de mișcări naționaliste din trecut. După cum se știe, în cartea lui G. Guseinov „Din istoria gândirii sociale și filosofice în Azerbaidjanul secolului al XIX-lea”, și într-o serie de lucrări ale altor autori a fost denaturat caracterul mișcării miuridiste și rolul lui Samil în această mișcare — chipurile progresistă — de eliberare națională și democrată. Denaturând teoria marxistă în problema națională și studiind în mod superficial și dogmatic faptele și documentele epocii, unii istorici care au scris despre miuridism și Samil nu au înțeles că miuridismul — mișcare reacționară, inspirată de Turcia și Anglia — a rămas până astăzi baza panislamismului și că imperialiștii folosesc pe scară largă aceste curente pentru a organiza provocări și diversiuni împotriva U.R.S.S.

Critica hotărâtă, la care a fost supusă în presa de partid idealizarea mișcării lui Samil, a determinat pe istoricii sovietici să revizuiască și să reconsidere și celelalte mișcări naționaliste feudalo-monarhiste. Au fost demascate concepțiile burghezo-naționaliste din cartea lui E. Bəcmahanov „Cazahstanul între anii 1820—1850” în care mișcarea reacționară a lui Chenesară Casimov a fost prezentată ca o mișcare de eliberare națională. Această mișcare a fost prezentată în aceeași formă idealistă și în „Istoria R.S.S. Cazahe” printre redactorii căreia m'am numărat și eu. Aprecieri greșite, antiistorice asupra mișcărilor feudalo-monarhiste ale lui Samil, Chenesară Casimov, etc. se află și în manualele de istorie pentru școlile superioare și pentru școlile medii, inclusiv în manualul apărut sub redacția mea.

Istoricii sovietici au datoriat de a studia în mod creator istoria mișcărilor naționale, ținând seama de condițiile istorice concrete și de indicațiile clasicilor marxism-leninismului în această problemă. „Caracterul revoluționar neîndoielnic al majorității covârșitoare a mișcărilor naționale este tot atât de relativ și de specific, pe cât de relativ și de specific este caracterul reacționar, pe care ar putea să-l aibă unele dintre mișcărilor naționale”¹. Marxism-leninismul cere ca problema mișcărilor naționale să fie pusă întotdeauna în legătură directă cu dezvoltarea luptei de clasă din perioada în care au avut loc aceste mișcări.

În perioada feudalismului a existat o problemă națională a nobilimii, iar mișcarea națională s'a desfășurat sub steagul naționalismului feudal-monarhist. În perioada dezvoltării capitalismului s'a ridicat pe primul plan problema națională a burgheziei, iar mișcarea națională a căpătat un caracter burghezo-naționalist.

Problema națională este rezolvată în mod marxist de partidul proletariatului revoluționar sub a cărui conducere mișcărilor naționale se transformă într-o rezervă a revoluției proletare. Da, aprecierea diferențială a diferitelor mișcări naționale pe baza caracterului lor de clasă și a scopurilor lor lipsește, din păcate, dintr-o serie de lucrări ale istoricilor, ceea ce i-a și dus la greșeli cu caracter naționalist.

Slaba cunoaștere a teoriei marxist-leniniste, a politicii Partidului Comunist în problema națională, precum și lipsa criticii și autocriticii în munca științifică, atitudinea împăciuitoare față de greșeli a fost cauza

¹ I. Stalin, Opere, ed. rusă, v. 6, p. 143; Ed. P.M.R., p. 155.

faptului că greșelile și concepțiile burghezo-naționaliste au fost destul de larg răspandite în lucrările diferiților istorici, precum și în lucrările criticilor literari și filozofilor. Ținând seama de faptul că la noi s'au mai păstrat rămășițe ale ideologiei burgheze, care se fac simțite și în lucrările de istorie, lupta împotriva greșelilor și concepțiilor burghezo-naționaliste nu trebuie slabită, ci intensificată.

Discuția profund greșită, purtată în jurul așa zisei formule a „răului celui mai mic”, în problema unirii popoarelor neruse cu Rusia, este legată de greșeli serioase în aprecierea mișcărilor naționale. Această discuție a fost lipsită de subiect, abstractă, deoarece nu a pus în mod concret, istoric, problema unirii cu Rusia, a cutărui sau cutărui popor, ci s-a întors pe istorici la problema rezolvată a caracterului progresist al intrării popoarelor în componența Rusiei. Luând cuvântul la Congresul al XIX-lea al Partidului, tovarășul Baghirov, secretar al C.C. al P.C. din Azerbaidjan, a subliniat că discuția nu i-a ajutat pe istorici din republicile naționale, în lupta lor împotriva manifestărilor naționalismului burghez în problemele istoriei, ca să nu spunem contrariul. Aceasta — a spus tovarășul Baghirov la Congres — în loc să se fi pus în întregime să amputeze problema caracterului progresist, binefăcător al unirii popoarelor neruse cu Rusia pe baza a numeroase date istorice, materiale și documente de arhivă. Fără a atenua câtuși de puțin caracterul reacționar al politicii coloniale a țarismului, nu trebuie uitat că pentru multe popoare, în condițiile istorice concrete de atunci când Turcia și Iranul, țări înapoiate, în spatele cărora se aflau colonialiștii anglo-francezi, care le amenințau cu înrobirea și exterminarea totală, unirea cu Rusia a fost pentru ele singura soluție și a avut o însemnătate deosebit de favorabilă pentru soarta lor.

Noțiunea de „răul cel mai mic” a fost aplicată de unii istorici în mod dogmatic, bucherist, fără a ține seama de faptele istorice, fără a analiza urmările obiective, pozitive, la care a dus unirea popoarelor neruse cu Rusia. Datoria cercetătorului sovietic este de a prezenta în mod veridic, fără a schimba în rău sau în bine istoria, urmările social-economice și culturale obiective, ale unirii diferitelor popoare cu Rusia, apropierea lor crescândă și lupta comună împotriva țarismului și capitalismului. Trebuie arătat cum, în opoziție cu alianța dintre vârfurile feudale ale popoarelor neruse și moșierii și burghezia rusă, s'a format și s'a întărit alianța de luptă a popoarelor asuprite cu marele popor rus.

În raportul de activitate al Comitetului Central al Partidului prezentat de tovarășul Malencov la Congresul al XIX-lea s'a subliniat sarcina educării cadrelor noastre în spiritul internaționalismului proletar și al întăririi prieteniei între popoare. „Dușmani ai socialismului” — se spune în raport — nu sunt în stare să înțeleagă că, în urma Marii Revoluții din Octombrie și a transformărilor socialiste, toate popoarele țării noastre sunt legate între ele printr-o prietenie trainică pe baza deplinei egalități în drepturi. Partidul nostru, ducând cu fermitate politica națională leninist-stalinistă, a întărit Statul Sovietic multinațional, a dezvoltat prietenia și colaborarea reciprocă dintre popoarele Uniunii Sovietice, a sprijinit, a asigurat și a încurajat prin toate mijloacele înflorirea culturilor naționale ale popoarelor din țara noastră, a dus o luptă neîmpăcată împotriva tuturor elementelor naționaliste de orice fel”.

Statul Sovietic, multinațional, a devenit în cursul istoriei, în mod firesc, modelul adevăratei egalități în drepturi și colaborări a națiunilor, demonstrând triumful deplin al ideilor leninist-staliniste practicate de Partidul Comunist în problema națională. Marele nostru Partid a îndeplinit și continuă să îndeplinească rolul de onoare de „brigadă de șoc” a mișcării revoluționare și muncitorești internaționale. Milioanele de oameni ai muncii din toate țările lumii, popoarele asuprite din țările coloniale și dependente învață din experiența U.R.S.S., din exemplul luptei și realizărilor poporului sovietic condus de Partidul Comunist.

În ultimul timp, istoricii noștri au început să studieze mai temeinic, sub toate aspectele, problema modului de producție, feudal, a bazei sale economice și a suprastructurii sale, problema rolului producției de mărfuri în feudalism și în condițiile trecerii la capitalism. Trebuie relevat totuși, că în studiul acestor probleme există încă destule confuzii și greșeli.

Lucrarea Acad. S. B. Veselovski „Proprietatea de pământ feudală în vechea Rusie de Nord-Est” a fost criticată în presă. Acad. S. B. Veselovski a susținut în mod deschis, în această lucrare, concepția burghezoidelistă asupra feudalismului, formulată de reprezentanții școlii istorico-juridice. Încă în primele sale lucrări, S. B. Veselovski a dezvoltat teoria așa zisului capitalism moșieresc. În cartea mai sus menționată, apărea din nou într-o formă întru câțva reînnoită, această concepție anti-marxistă. Autorul a găsit germeni ai capitalismului în Rusia kieviană și în Statul Moscovei, a negat caracterul natural al economiei feudale, a exagerat producția de mărfuri de pe moșiile feudale din perioada studiată de el.

Se poate constata o vădită rămânere în urmă în domeniul generalizărilor teoretice ale uriașului material factual acumulat de știința istorică, privind istoria feudalismului. Aceasta s'a vădit deosebit de limpede în cursul celor două discuții asupra problemelor genezei capitalismului și periodizării istoriei U.R.S.S., purtate în ultimii ani în paginile revistei „Voprosi Istorii”. Unii istorici (de exemplu, Prof. C. V. Bazilevici) au propus să se împartă istoria societății feudale în perioade corespunzătoare formelor rentei, fără nici o legătură cu schimbările survenite în modul de producție. Este vorba aici de o vădită neînțelegere a bazelor economice ale feudalismului și a caracterului exploatarei feudale. Într-o serie de lucrări istorice și chiar în manuale, procesul formării feudalismului în Rusia era explicat prin factori de constrângere extraeconomică.

În literatura noastră istorică și juridică consacrată istoriei statului, se întâlnește tendința supraaprecierii independenței relative a fenomenelor suprastructurale. Astfel, Prof. S. V. Iușkov a exagerat, fără îndoială, rolul statului feudal și al constrângerii extraeconomice. El a susținut în mod greșit că statul feudal ar fi precedat înseși relațiile feudale, că apariția și dezvoltarea statului feudal nu au fost determinate de proprietatea feudală, ci dimpotrivă, statul feudal a creat proprietatea feudală. Această afirmație duce la prezentarea în mod idealist a rolului statului și a condițiilor apariției acestuia.

Înțelegerea justă, marxistă, a rolului producției de mărfuri în diferitele formațiuni sociale are o mare însemnătate pentru istoricii sovietici. După cum a arătat I. V. Stalin, producția de mărfuri a existat sub oran-

duirea sclavagistă și a deservit-o și totuși nu a dus la capitalism. Producția de mărfuri a existat sub feudalism și l'a deservit; ea a pregătit în acel timp unele condiții pentru producția capitalistă, dar nu a dus la capitalism. Ea nu poate să ducă la capitalism decât în anumite condiții istorice. Aceste teze metodologice ale marxismului obligă pe istorici să studieze temeinic problemele de economie, ca cea a capitalului comercial și a rolului său istoric, acumularea primitivă în diferitele țări, perioada manufacturieră în dezvoltarea capitalismului, etc.

Or, unii istorici, confundând producția de mărfuri cu cea capitalistă, au înțeles greșit rolul unor „forme antideluviene” ale capitalului, cum sunt capitalul comercial și cel cămătăresc. Clasicii marxism-leninismului au vorbit în repetate rânduri despre capitalul comercial arătând că el apare în cadrul formațiunilor precapitaliste. El nu este legat, în apariția și dezvoltarea sa, de vreun anumit mod de producție, ci își exercită influența asupra dezvoltării modului de producție pe care-l găsește în momentul apariției sale. Unii istorici au ignorat acest lucru și au apreciat în mod nejust rolul istoric al capitalului comercial. Așa zisa școală Pokrovski a tratat capitalul comercial într'un mod antiistoric, în totală contradicție cu marxismul, ca o formație de sine stătătoare. De aici se trag teoriile antimarxiste despre „capitalismul comercial” ca epocă de tranziție dela feudalism la capitalism. În lupta împotriva concepțiilor „școlii” Pokrovski a ieșit la iveală o altă tendință nejustă — negarea rolului pe care l-a avut capitalul comercial în condițiile feudalismului și ale trecerii la capitalism.

O serioasă greșală metodologică este confundarea procesului formării și acumulării capitalului comercial și cămătăresc cu procesul acumulării primitive, fără a ține seama de toate condițiile care determină posibilitatea descompunerii feudalismului și a apariției modului de producție capitalist. Această confundare este tipică pentru toți istoricii, sociologii și economiștii burghezi. Din falsele lor teorii despre acumularea primitivă, dispare în întregime exproprierea micului producător.

Marxism-leninismul ne învață că despărțirea producătorului propriu zis de mijloacele de producție înseamnă trecerea dela producția simplă de mărfuri la cea capitalistă. Producția capitalistă începe acolo unde mijloacele de producție sunt concentrate în mâini private, iar muncitorii, lipsiți de mijloace de producție, sunt nevoiți să-și vândă forța de muncă ca marfă. Fără această condiție de bază nu poate exista producția capitalistă.

După cum a arătat însă discuția asupra periodizării istoriei U.R.S.S., aceste indicații marxist-leniniste nu au fost puse la baza formulărilor privind problema genezei capitalismului. Stârnește uimire faptul că mulți istorici și economiști nu analizează condițiile istorice în care producția simplă de mărfuri se transformă în producție capitalistă. Confundând producția de mărfuri cu cea capitalistă, ei scapă din vedere faptul că pentru trecerea dela feudalism la capitalism, este necesară condiția fundamentală și determinantă, care constă în transformarea forței de muncă în marfă și introducerea sistemului de exploatare a muncitorilor salariați de către capitaliști. Dacă privim orânduirea socială din secolul al XVII-lea din punctul de vedere al bazei ei, caracterul ei feudal este înafară de orice îndoială, întru cât în acea perioadă proprietatea feudală asupra pământului rămâne neclintită. În secolul al XVII-lea, sfera de acțiune a producției de mărfuri nu căpătase însă în Rusia o răspândire atât de nelimitată și atotcuprin-

zătoare ca în țările capitaliste, forța de muncă nu se transformase încă în marfă și din această cauză, nici legea plusvalorii nu era încă regulatorul producției.

Nu putem fi de acord cu concluziile lui V. Pașuto și L. Cerepnin (autorii unui articol publicat în revista „Voprosi Istorii” Nr. 2/1951), care, făcând bilanțul discuției cu privire la periodizarea istoriei Rusiei în epoca feudală, susțineau că încă în secolul al XVII-lea se poate vorbi despre transformarea monarhiei feudale în monarhie burgheză. Tot atât de lipsite de temei s’au dovedit a fi și cele susținute în timpul discuției de către unii istorici (S. V. Iușkov, I. I. Smirnov, etc.), care au încercat să pună la baza periodizării istoriei schimbarea formelor de stat. Discuția asupra problemelor periodizării istoriei U.R.S.S. n’a fost încheiată. Revista „Voprosi Istorii”, care a deschis discuția într-un cânt nu a reușit să o organizeze și să o ducă la capăt, a renunțat să facă bilanțul rezultatelor ei în problemele litigioase. În cursul discuției au fost formulate multe concepții nejuste și afirmații greșite, dar ele nu au fost criticate nici în paginile revistei, nici la Institutul de Istorie.

De problema producției de mărfuri și a transformării acesteia în producție capitalistă este legată problema aprecierii rolului perioadei manufacturii în dezvoltarea capitalismului. În lucrarea lui V. I. Lenin „Dezvoltarea capitalismului în Rusia” și în alte lucrări leniniste, manufacturii îi este rezervat un rol strict determinat în dezvoltarea modului de producție capitalist — între meșteșug și mica producție de mărfuri pe de o parte și industria mecanizată pe de altă parte. „Această formă a industriei — scria V. I. Lenin, stabilind locul manufacturii în dezvoltarea capitalismului — înseamnă deja, după cum se știe, o profundă dominație a capitalismului, fiind o predecesoare directă a formei lui ultime și superioare, adică a marii industriei mecanizate”¹.

În secolele XVII-XVIII au existat unele manufacturi cu caracter capitalist, dar nu ele au fost acelea care au determinat modul de producție existent în acea perioadă. Acest mod a continuat să fie cel feudal iobăgist, care a exercitat cea mai negativă influență asupra manufacturii capitaliste care luase ființă. Abia la sfârșitul secolului al XVIII-lea manufactura capitalistă s’a întărit și a crescut cantitativ într-atâta încât a început să influențeze, la rândul ei, baza feudalo-iobăgistă pe care s’a înălțat ca „decorație arhitecturală” (K. Marx). Astfel, perioada manufacturieră începe în Rusia mai târziu, aproximativ spre sfârșitul secolului al XVIII-lea sau chiar în prima jumătate a secolului al XIX-lea, când manufacturile capitaliste au căpătat o largă răspândire și au accelerat procesul de descompunere al bazei feudale.

Strâns legată de problema transformării producției de mărfuri în producție capitalistă este și problema revoluției industriale din Rusia, care a stârnit un mare interes în rândurile istoricilor sovietici. În revistele „Voprosi Istorii” (Nr. 12/1952) și „Voprosi Ekonomiki” (Nr. 12/1952) au apărut două articole în legătură cu această temă (autorii — Prof. C. V. Iațunski și Acad. S. G. Strumilin). Problema revoluției industriale este tratată în mod diferit în aceste articole, iar timpul începerii și desăvârșirii ei este determinat de asemenea în mod diferit. Poziția lui V. C. Iațunski

¹ V. I. Lenin, Opere, ed. rusă, v. 2, p. 402; Ed. P.M.R., p. 425,

este mai fundamentată din punct de vedere faptic și principial. Dar, din păcate, ambii autori au folosit cu totul insuficient importante indicații leninist-staliniste despre rolul producției de mărfuri și al celei capitaliste și nu le-au pus la baza studiului lor.

Nic unul din cei doi cercetători n-au rezervat locul cuvenit criticii istoriografiei burgheze, deși se știe că o serie de lucrări speciale și generale în domeniul istoriei economice a Europei apusene, scrise de autori burghezi de tipul lui Sombart, au la bază o concepție antimarxistă despre istoria revoluției industriale. În polemica sa cu istoricii sovietici, Acad. S. G. Strumilin se limitează, de fapt, la o metodă de argumentare pur statistică și nu pune problema revoluției industriale din Rusia în legătură cu tezele marxismului despre rolul producției de mărfuri, în perioada transformării ei în producție capitalistă; el ocolește cu desăvârșire problema interdependenței forțelor de producție și relațiilor de producție.

O serie de istorici șterg deosebirea calitativă și chiar limita dintre perioada coacerii relațiilor noi, capitaliste, și perioada statornicirii și victoriei lor. O astfel de limită a fost formată, în istoria Rusiei, de desființarea iobăgiei, transformare revoluționară a cărei urmare a fost înlocuirea formațiunii feudalo-iobăgiste cu o formațiune nouă, cea capitalistă. Dar nici această schimbare nu a pus în concordanță deplină relațiile de producție cu caracterul forțelor de producție. Rămășițe ale feudalismului, ca latifundiile moșierești și absolutismul, au frânat dezvoltarea capitalismului și au făcut inevitabilă revoluția burghezo-democratică în Rusia.

Rupt de dezvoltarea bazei economice, de dezvoltarea producției materiale, studiul istoriei luptei de clasă, al istoriei statului, politicii, ideologiei, culturii, duce la greșeli cu caracter idealist. Unele lucrări ale lui G. Makogonenko sunt un exemplu pentru o astfel de rupere a studiului ideologiei de bază socio-economică. În cartea „A. N. Radișcev. Studiu asupra vieții și operei sale”, el expune în așa fel concepțiile social-politice ale lui Radișcev, încât cititorul are impresia că țărănimea ar reprezenta o forță în afara claselor, capabilă să desființeze singură orânduirea feudală, să creeze noi relații sociale și propria sa ideologie antiburgheză. După părerea lui G. Makogonenko, răscoala lui Pugaciov „a demonstrat atât hotărârea cât și capacitatea poporului, nu numai de a se elibera de tirania săi, ci și de a crea cu propriile sale mâini o nouă viață de stat, o nouă cultură” (p. 53). El susține de asemenea că răscoala lui Pugaciov „a hotărât problema viitoarei culturi, a creatorilor ei” (p. 52). Autorul pune aceste concluzii greșite alături de citate scoase de el însuși din lucrările lui I. V. Stalin, citate în care se vorbește despre incapacitatea țărănimii de a crea o nouă orânduire socială, de a răsturna absolutismul fără ajutorul proletariatului. Analiza concretă a orânduirii economice a societății dela sfârșitul secolului al XVIII-lea nu a servit în lucrările lui G. Makogonenko ca bază metodologică fundamentală pentru analiza fenomenelor vieții sociale.

Aceeași atitudine greșită determină idealizarea rolului pe care l-a avut țărănimea, în perioada feudalismului, în lucrările Prof. B. F. Porșnev, care au fost criticate de opinia publică științifică sovietică. Rețevăm, printre altele, că nici unul dintre criticii lui, nu s-au situat în întregime pe poziții marxiste. Astfel, criticând greșelile profesorului Porșnev într-un articol intitulat „Despre unele probleme ale dezvoltării societății feudale” („Voprosi Istorii”, Nr. 2/1952), V. V. Braincoviici subliniază numai faptul

că năzuințele țărănimii sunt îndreptate spre instaurarea relațiilor capitaliste. Criticul nu se referă deloc la deosebirea dintre aspirațiile social-politice ale țărănimii și cele ale marii burghezii, concentrându-și atenția numai asupra esenței economice a intereselor sociale ale țărănimii.

Amintim că V. I. Lenin, luptând împotriva idealizării narodniciste a țărănimii ca forță anticapitalistă, aflată în afara claselor, a demască în același timp și pe Plehanov, care ignora posibilitățile revoluționare ale țărănimii.

Pornind de la interesele poporului, Partidul Comunist îndrumă pe toți activiștii de pe câmpul științelor sociale precum și pe istorici spre îmbunătățirea hotărâtă a muncii științifice, la baza căreia trebuie pusă studierea aprofundată a teoriei marxist-leniniste. Elaborarea marxistă a problemelor de istorie poate fi făcută numai pe baza metodologiei materialismului dialectic și istoric. Insușirea temeinică a bazelor teoriei revoluționare, a marxism-leninismului, este cea mai de seamă condiție pentru munca rodnică a istoricului ca și pentru cea a oricărui activist al științei sovietice. Greșelile teoretice și rămânerea în urmă a istoricilor sovietici pot fi lichidate numai cu condiția unei lupte hotărâte împotriva bucherismului și dogmatismului, împotriva atitudinii superficiale față de teoria marxist-leninistă, când totul se limitează la o alegere de citate pentru tema studiată, în loc să se pună la baza studiului indicațiile teoretice de cea mai mare importanță ale marxism-leninismului.

De o uriașă însemnătate pentru dezvoltarea științei istorice, pentru ridicarea nivelului pregătirii teoretice a istoricilor sovietici este cerința Partidului cu privire la folosirea criticii și autocriticii, cu privire la organizarea de discuții creatoare, deoarece nicio știință nu se poate dezvolta și prospera fără lupta de opinii, fără libertatea criticii.

Partidul, poporul ne cere nouă, istoricilor, ca și tuturor activiștilor științei sovietice, o muncă creatoare, intensă, studii științifice serioase. Insușindu-și temeinic teoria marxism-leninismului și călăuzindu-se după principiile spiritului de partid în știință, istoricii sovietici vor depune toate eforturile pentru a aduce o contribuție de seamă la cauza dezvoltării științei sovietice, la cauza construcției comuniste.

DIN ACTIVITATEA INSTITUTULUI DE STUDII ROMÂNÔ-SOVIETIC AL ACADEMIEI R. P. R. *

DE

PROF. UNIV. GH. PIC și PROF. UNIV. E. CHIVU

În cursul anului 1952, îndeplinirea sarcinilor ce au stat în fața Institutului de Studii Româno-Sovietic, au impus lărgirea activului acestuia, o sporire a resurselor sale de muncă și dezvoltarea secțiilor și a resurselor existente.

Astfel, au funcționat 3 secții mari de bază:

a) Secția de Studii și Documentare, care răspunde de organizarea conferințelor și referatelor, de elaborarea și difuzarea întregii documentări.

b) Secția de Traduceri.

c) Secția de Publicații, care asigură redactarea tuturor tipăriturilor scoase de I.S.R.S. (Anale, Caiete Universitare, Buletinul de Documentare, cel tipărit etc), precum și munca tehnoredacțională.

În cadrul I.S.R.S., mai funcționează și resursele: Biblioteca, Popularizarea, Serviciul central al filialelor etc.

Sarcina centrală a I.S.R.S. pe 1952 — ca Institut al Academiei R.P.R. — a fost de a spori prin toate mijloacele, în primul rând, ajutorul pe care trebuie să-l dea celorlalte institute și colective ale Academiei R.P.R., spre a-și îndeplini planul lor de muncă.

Secția de Studii și Documentare a organizat în anul 1952 o serie de 229 conferințe și 128 referate, care, spre deosebire de anul 1951, s'au reparatizat mai uniform pe diferitele domenii științifice. Din cifrele arătate mai sus, rezultă o depășire de cca 20% față de anul 1951.

S'a căutat ca printr-o mai temeinică alegere a tematicii conferințelor, cât și a conferențiarilor, să se îmbunătățească calitatea conferințelor și referatelor.

O sarcină de cinstă, care a stat în fața Institutului, a fost ciclul de conferințe menit a face larg cunoscute tezele genialei lucrări clasice a lui I. V. Stalin „Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S.". În acest scop pe baza colaborării cu Societatea pentru Răspândirea Științei și Culturii (S.R.S.C.), au fost programate, imediat după apariția clasicei

* Extras din raportul prezentat la Consiliul Științific al Institutului.

lucrări a lui I. V. Stalin, 14 conferințe ținute în sălile centrale din București.

Documentele de însemnătate istorică mondială ale celui de al XIX-lea Congres al P.C.U.S., au fost dezbătute în 12 conferințe. Aceste conferințe au fost ținute de academicieni, membri corespondenți ai Academiei R.P.R., profesori universitari, și reprezintă un succes al muncii I.S.R.S. mai ales ținând seama de timpul scurt în care au fost realizate.

Ceea ce a adus nou acest ciclu, este faptul că au fost tratate teme prin care s'au arătat contribuțiile ce le vor aduce o serie de discipline pentru realizarea celui de al 5-lea plan cincinal de dezvoltare a U.R.S.S. în lumina documentelor Congresului.

De un deosebit succes s'a bucurat ciclul celor 10 conferințe ținute de către membrii delegației de academicieni medici care au vizitat U.R.S.S., intitulat „Învățătura lui I. P. Pavlov, baza înfloririi științelor medicale”. Parte din aceste conferințe au mai fost ținute și în centrele universitare importante din țară. La Institut, au conferențiat 27 de academicieni sau membri corespondenți ai Academiei. Ceilalți vorbitori au fost recrutați din rândul profesorilor universitari, a conducătorilor de departamente, institute departamentale, institute, conducători de societăți științifice etc.

Prin alegerea tematicii conferințelor, Institutul a urmărit să facă cunoscute, cuceririle științei sovietice, ca: „Problema originii vieții în lumina recentelor descoperiri ale savanților sovietici”, „Cercetări sovietice asupra proceselor nucleare în radiația cosmică”, „Teoria cosmogonică a lui O. I. Schmidt etc., să scoată în evidență ajutorul pe care l-a dat știința sovietică operei de construire a socialismului în țara noastră, ca: „Extinderea metodei sovietice a lucrului după grafic în oțelăriile Martin” sau „Folosirea experienței sovietice în mecanizarea turnătoriilor” etc. De asemenea, s'a urmărit scoaterea în evidență a felului în care știința sovietică a sprijinit dezvoltarea științei din țara noastră.

Pentru o justă orientare materialistă în munele de cercetare științifică au fost organizate numeroase conferințe. De exemplu: cercetările biologice ale O. B. Lapeșinskaia.

Trebue subliniat însă că în stabilirea tematicii științifice I.S.R.S. nu a obținut totdeauna sprijinul tuturor institutelor Academiei R.P.R.

Cu unele dintre acestea, ca de pildă cele din sectorul științelor medicale, s'a încheiat un plan comun pentru realizarea căruia aceste institute și-au dat d'în toate punctele de vedere concursul. Dar Institutul de Istorie Literară și Folclor de pildă, cu toate că a acceptat încheierea unor asemenea planuri comune de colaborare, nu le-a respectat.

Conducerea Institutului a neglijat selecționarea secretarilor de grupă, sau nu a acordat suficientă importanță inițierii lor, îndrumării și controlului activității lor. În aceste condiții ruperea legăturii între institute poate interveni foarte ușor. Astfel se explică numărul insuficient de referate și numărul relativ mare de conferințe ținute.

Institutul a avut însă o serie de lipsuri și în privința cuprinderii inegale a diferitelor domenii științifice. În această direcție pentru sprijinirea științelor geologice a fost organizată doar o singură conferință. De asemenea, I.S.R.S. n'a contribuit în suficientă măsură la lupta împotriva manifestărilor idealiste, ce s'au manifestat în diferite ramuri ale științelor și n'a reușit să lămurească conducerea Asociația Științifică a inginerilor

și tehnicienilor (A.S.I.T.) asupra importanței conferințelor și a referatelor, care trebuiau ținute în cadrul acestei asociații, pentru ingineri și tehnicieni.

În activitatea pe linie de conferințe și referate, o lipsă mare o constituie și nerepetarea în provincie a unora dintre manifestările centrale.

Dăm ca exemplu din ciclul de conferințe ținute, pe cea privitoare la aplicarea învățaturii lui Pavlov în pedagogie și psihologie „Combaterea brucelozei” etc.

Această lipsă va trebui să fie remediată în viitor, pe baza unei mai strânse colaborări cu societatea „I. V. Miciurin” și S.R.S.C., prin intermediul cărora se poate organiza repetarea unor conferințe de interes mai larg în diferite centre din țară.

O deficiență a Institutului, a fost de asemenea, lipsa inițiativei în organizarea de debateri în jurul problemelor care formează obiectul unor analize profunde din partea oamenilor de știință din Uniunea Sovietică, ca de exemplu cea dusă în problema „restructurării manualului de psihologie”, a „politehnizării școlii” sau a „obiectului și metodicii predării geografiei economice” etc.

Pentru elaborarea unei documentări temeinice asupra materialelor științifice sovietice I.S.R.S. — a acționat pe diferite căi.

Au fost fișate, multiplicare și difuzate într'un tiraj variind între 80—300 exemplare, un număr de 174 reviste sovietice. Fișele tematice au fost multiplicare anul acesta sub formă de caiete, iar perioada necesară elaborării, multiplicării și difuzării acestora a fost scurtată la circa 40 de zile. Fișele alcătuite se trimet celor 267 fișiere ale Institutului, care sunt înființate în București și provincie. O serioasă greutate în munca de multiplicare a fișelor o constituie insuficienta capacitate de multiplicare de care dispune I.S.R.S.

I.S.R.S. a scos de asemenea, un număr de 14 repertorii bibliografice periodice pe diferite probleme, care au fost multiplicare într'un număr de 300 — 1000 exemplare și difuzate în întreaga țară, ca : „Sesiuni științifice, conferințe și articole referitoare la lucrările lui I. V. Stalin cu privire la marxism în lingvistică” etc.

În cursul anului 1952 au fost puse la dispoziția celor interesați cca 1500 bibliografii pe diferite probleme științifice (scrise sau verbale). O acțiune care trebuie dezvoltată în viitor pe linie de documentare, este elaborarea bibliografiilor pe problemele ce izvoresc din planurile de cercetare ale institutelor și colectivelor Academiei R.P.R. Anul acesta au fost date de pildă Institutului de Fizică și Institutului de Metalurgie și Mecanică Aplicată, peste 20 de asemenea bibliografii. Trebuie să amintim totuși că numărul și calificarea colaboratorilor, care întocmesc aceste bibliografii, este încă insuficient.

O lipsă însemnată a muncii din acest sector, a fost insuficientul control al organizării și funcționării acestor fișiere. Nu la toate institutele și colectivele sunt cunoscute și consultate fișele noastre tematice.

Tot pe linie de documentare au fost alcătuite fișele speciale de demascare a imperialismului americano-englez. Totodată a fost semnalată Prezidiului Academiei R.P.R., viața științifică a Academiei de Științe a U.R.S.S.

Un mijloc de informare, care s'a dovedit a fi foarte util, este buletinul săptămânal de documentare științifică, care apare dela începutul anului 1952. Buletinul de documentare științifică, după semnalările celor ce-l primesc în mod obișnuit, constituie unul dintre cele mai vii și operative mijloace de informare practicate de I.S.R.S. până în prezent. El semnalează în mod direct conducătorilor de instituții științifice, cercetătorilor, conducătorilor de catedre universitare și departamentelor, discuțiile și problemele ce se pun în știința sovietică.

Buletinul de documentare științifică se difuzează în cca 500 exemplare, fiind trimis prin filiale și în cele patru mari centre universitare din țară : Cluj, Timișoara, Iași, Tg. Mureș.

În anul 1953, Institutul va trebui să se îngrijească de îmbunătățirea redacțională a acestui buletin, în sensul ca, diferitele domenii ale științei să fie cuprinse în conținutul său.

Începând din anul 1952, Secția Studii și Documentare aplică și un mijloc de semnalare directă, prin scrisori, a materialelor de îndrumare ideologică în știință.

Un mijloc nou de informare, este acela de întocmire și difuzare a dosarelor de documentare științifică, care se trimite lunar unui număr de cca 150 de oameni de știință. Aprecierile făcute asupra acestei noi forme de documentare sunt pozitive și ea urmează a fi extinsă în viitorul apropiat.

Acțiunea de elaborare a dosarelor de documentare activă, inițiată în cadrul Lunii Prieteniei Româno-Sovietice din 1952 face ca fiecare dintre cercetătorii și oamenii de știință de seamă din țara noastră să primească pe adresa personală, o serie de materiale ca : traducerea integrală a articolelor de îndrumare ideologică în disciplină în care lucrează, lista tuturor traducerilor cerute din specialitatea respectivă, repertoriile bibliografice și alte bibliografii ce se întocmesc în diferite probleme, lista cărților de specialitate etc.

Acest nou mijloc de documentare, început în cursul anului 1952, informează în mod nemijlocit oamenii de știință asupra tuturor materialelor sovietice noi, din fiecare disciplină. În viitor va trebui analizată elaborarea unor reviste de referate sau buletine analitice, care să pună în mod periodic la dispoziția cercetătorilor, indicații, asupra întregului material sovietic apărut în specialitatea respectivă.

Va trebui de asemenea intensificat efortul pentru o mai bună calitate a fișelor, prin atragerea de noi elemente în această muncă.

Cu toate că Institutul a depus serioase eforturi pentru a îmbunătăți documentarea, totuși nu peste tot se știe ce rezultate au fost obținute. Nu se cunoaște suficient în ce măsură aceste mijloace de documentare sunt întrebuințate. Anul acesta, cunoașterea temeinică a modului în care se folosesc practic materialele de documentare va trebui să fie o preocupare permanentă.

În mod deosebit vom aduce la cunoștință oamenilor de știință conținutul revistelor care apar în U.R.S.S. și care recenzează literatura de specialitate din întreaga lume. Aceste reviste se găsesc azi în posesia Academiei R.P.R. și le vom folosi din plin.

Secția de Traduceri. Volumul muncii depuse în sectorul traducerilor anul acesta, a crescut considerabil în raport cu anul trecut. Astfel, au fost

traduse la I.S.R.S. în total 173.258 pagini. Aceasta, în raport cu cele cca 105.000 pagini traduse în anul 1951, înseamnă un spor de 70%.

Institutele și colectivele Academiei R.P.R. au primit în 1952 cu cca 95 % pagini mai mult decât în anul 1951. În 1952 au fost traduse integral 27 reviste științifice sovietice, fața de 6 reviste câte s'au tradus în 1951. Pentru a putea semnala mai repede conținutul revistelor, au fost traduse în maximum 72 ore dela intrarea lor în Institut, sumarele a 180 reviste. Aceste sumare au fost apoi multiplicare și difuzate la numeroase instituții. Din materialele traduse au fost multiplicare și difuzate în 1952 un număr însemnat de traduceri. Numărul paginilor difuzate s'a ridicat la 2.271.000.

Pentru Editura Academiei R.P.R. au fost traduse 15 cărți științifice ca „Metoda dialectică marxistă”, de M. M. Rosenthal, L. P. Pavlov „Experiența a douăzeci de ani în studiul activității nervoase superioare a animalelor”, etc., însumând în total 7540 pagini.

Tot în cadrul Secției de traduceri a fost înființat recent, în baza H.C.M., serviciul pentru coordonarea traducerilor și eliminarea traducerilor duble, serviciu care a întocmit până în prezent aproximativ 30.000 fișe.

Prin munca acestui serviciu va fi centralizată la I.S.R.S. evidența traducerilor ce se fac în orice specialitate în întreaga țară.

Aceasta este de asemenea o activitate nouă pe care I.S.R.S. va trebui s'o desvolte în viitor. Pentru a se cunoaște ce materiale au fost traduse, se va edita și tipări lunar în 1953 un Buletin de Documentare.

Calitatea traducerilor a fost de asemenea îmbunătățită față de anii anteriori. Acest lucru a fost posibil prin antrenarea unor oameni de știință bine calificați, din diferite colective ale Academiei R.P.R., în diferitele operațiuni de control și definitivare a materialelor traduse.

Trebue spus însă că mai lasă de dorit calitatea traducerilor, cu toate realizările sporite față de anul 1951. Secția de traduceri nu are destule cadre proprii de traducători, stilizatori și dactilografi specializați pe materii, care să se ocupe numai cu traduceri dintr'un anumit domeniu științific. De altfel numărul colaboratorilor este încă destul de restrâns și va trebui ca în anul acesta să fie mărit numărul traducătorilor și al celor ce fac controlul științific și ideologic al materialului, operațiune care va trebui încredințată unor oameni de știință de cea mai înaltă calificare.

Trebue de asemenea arătat că și costul traducerilor este încă destul de ridicat. El ar putea fi redus în urma desființării unor verigi de prisos din procesul muncii, pe de o parte, și prin aplicarea unor mijloace productive, mai moderne, în operațiunile de multiplicare, pe de altă parte.

O deficiență s'a înregistrat în munca de difuzare a traducerilor, unde nu s'a avut în vedere un plan tematic în multiplicarea materialelor, aceasta făcându-se mai mult la cerere, existând prin urmare tendința de a se omite unele ramuri științifice, ca de pildă științele naturii. Materialele traduse au fost difuzate uneori cu întârziere și mai ales acelea care au fost litografiate. La aceasta se adaugă faptul că din cauza unui insuficient control al dactilografierii și al litografierii, calitatea multiplicării a lăsat de dorit, așa încât uneori unele pasaje din texte erau indescifrabile.

Secția de Publicații. Prin această secție Institutul a scos în anul 1952, 14 serii de analae, înglobând 52 de numere. Aceasta înseamnă — în raport cu anul 1951 — o creștere de 3 serii și 8 numere.

În baza convenției cu Ministerul Învățământului Superior (M.I.S.), au fost întocmite 85 caiete pentru uzul catedrelor universitare, față de 45 caiete scoase în anul 1951.

O serioasă lipsă în munca acestui sector de activitate, o constituie faptul că dela înfrarea în țară a materialelor sovietice și până la apariția lor în Analele Romano-Sovietice ale I.S.R.S. trece o perioadă de timp prea mare, perioadă care în 1952 a ajuns până la câteva luni.

Stă în sarcina secției respective din I.S.R.S. să scurteze cu mult timpul consacrat diferitelor operații redacționale necesare tipăririi analelor.

Întârzierile acestea au făcut că — în unele domenii — chiar atunci când revistele erau aproape gata tipărite, să se scoată unele materiale care deveniseră depășite. Astfel s'a întâmplat cu numărul 3 din seria „Filosofie”, care a trebuit refăcut în mare măsură.

Lipsuri însemnate s'au constatat și în difuzarea analelor, dar mai ales în difuzarea caietelor universitare. Popularizarea menită a face cunoscut cuprinsul analelor noastre, nu a fost o preocupare serioasă a secției respective și a resortului însărcinat cu această muncă.

Pentru a remedia această stare de lucruri, va funcționa la I.S.R.S. un serviciu de abonamente și difuzare menit a lărgi numărul cititorilor publicațiilor I.S.R.S., a urmări modul în care acestea ajung la cei interesați, precum și felul în care sunt folosite publicațiile Institutului.

Difuzarea proprie se va ocupa în special de răspândirea materialelor litografiate.

Și în această secție ca și în celelalte, nu s'a vădit destulă preocupare față de felul în care privesc cititorii materialele publicate.

În anul acesta va trebui să se organizeze consfătuiri cu cititorii, spre a da astfel posibilitatea cunoașterii mai în de aproape a modului în care trebuie alcătuite publicațiile noastre.

În privința apariției analelor, unele dificultăți și întârzieri și-au avut rădăcină și în faptul că Editura Academiei R. P. R., cea care răspunde propriu zis de tipărirea publicațiilor noastre, nu a urmărit într-o strânsă colaborare cu I.S.R.S., cum decurge desfășurarea succesivă a operațiunilor tehnice. Urmărirea în comun, de către Editură și I.S.R.S., a defășurării procesului tipografic, ar fi fost menită să scurteze durata operațiunilor, să elimine deci una din cauzele întârzierilor.

Modul în care au fost elaborate planurile de apariție pentru 1953, întocmirea unui grafic al procesului de producție necesar scoaterii analelor — grafic care a și fost pus în practică — credem că va lichida în cea mai mare parte întârzierile în acest an. Acest lucru va contribui la însăși lărgirea numărului de cititori, care vor fi atrași de faptul că materialele apărute în anale sunt mai actuale.

Biblioteca. Institutul posedă în prezent 43.546 volume (27 032 titluri) dintre care 30.369 volume în limba rusă și 13.177 de volume în limba română, cât și în alte limbi. Biblioteca mai posedă 241 titluri de periodice sovietice, însumând 17.246 exemplare și 309 titluri de periodice românești și din țările de democrație populară, care totalizează 2.771 exemplare. Biblioteca posedă operele complete ale clasicii marxism-leninismului, în limba rusă.

Biblioteca a primit în 1952, 14.759 volume, ceea ce înseamnă o scădere față de 1951, când au intrat în bibliotecă 19.789 volume. Fondul de tradu-

ceri al Bibliotecii s'a îmbogățit cu 7.315 lucrări noi, dintre care 3551 au fost repartizate serviciului de împrumut care funcționează în cadrul I.S.R.S.

O problemă care cere a fi rezolvată la bibliotecă în cursul anului 1953, este completarea colecțiilor de reviste anterioare anului 1950.

Popularizarea. În acest sector au continuat să existe serioase lipsuri, cu toate că față de 1951, au fost întreprinse mai multe acțiuni.

Asfel, au fost date peste 90 de articole și prezentări despre munca I.S.R.S. în diverse domenii. Dintre acestea, presa nu a publicat decât 14.

Alt mijloc de popularizare folosit în 1952, a fost difuzarea unor prezentări — litografiate — ale analelor, care se trimit diferitelor societăți științifice, dar mai ales în provincie.

S'a alcătuit pentru București și provincie 50 de vitrine, care prezintă — în diferite forme — mijloacele de informare ale științei sovietice, de care dispune I.S.R.S.

Prin serviciul de difuzare al Capitalei, Centrul de difuzare a cărții, cât și prin filialele noastre, au fost difuzate cca 40.000 afișe mari, 80.000 afișe mici și cca 5.000 coperte, toate privind publicațiile scoase de I.S.R.S. Ele au fost răspândite în institutele științifice și de învățământ, biblioteci, etc. Cuprinsul acestora a fost publicat și în numeroase reviste periodice de specialitate, sau introduse ca foi volante în diferite publicații.

Deficiențele activității din acest sector se datoresc însă și faptului că munca de popularizare nu constituie încă o preocupare a conducerii Institutului.

În provincie au funcționat 5 filiale și subfiliale și anume: la Cluj, Iași, Tg. Mureș, Timișoara și Orașul Stalin, dintre care ultima este în curs de organizare. Fiecare din aceste unități au desfășurat, în mic, o activitate asemănătoare cu cea a Institutului central.

Muzeul Româno-Rus. Anul acesta a fost îmbogățită colecția de materiale și documente. Prin achiziții, au fost procurate 80 de documente privitoare la secolele XVII, XVIII, XIX, monete ruse și un număr important de ziare privitoare la lupta P.C.R.

Au fost intensificate legăturile Muzeului Româno-Rus cu muzeele din U.R.S.S., cărora li s'au trimis, prin Consiliul Central A.R.L.U.S. și prin V.O.K.S., fotocopii după o serie de documente din Muzeu. Muzeele din U.R.S.S. au trimis și ele de asemenea, numeroase și importante materiale ca: fotografii privitoare la relațiile româno-ruse, de pe timpul lui Petru I, despre răscoalele decembriștilor etc. De asemenea, materialele venite din U.R.S.S. ne pun la dispoziție date importante cu privire la armate rusești cantonate la noi între 1835—1840.

Materialele mai ilustrează influența mișcării revoluționare din Rusia asupra mișcării revoluționare din România. S'au primit de asemenea, unele albume literare. Au fost transcrise o serie de documente, care se aflau la Academia R.P.R., au fost alcătuite noi grafice și alte materiale documentare.

Numărul vizitatorilor în cursul anului 1952 se ridică la peste 30.000 persoane.

Pentru popularizarea documentelor aflate în Muzeu, a fost începută o peliculă pentru jurnalele cinematografice. La Radio a fost transmis un reportaj înregistrat pe bandă de magnetofon care a înfățișat importanța

Muzeului. Tot în acest scop, au apărut numeroase articole despre Muzeu și documentele sale.

În activitatea Muzeului sunt lipsuri mai ales, în privința dezvoltării unei munci științifice în jurul documentelor și materialelor existente aci.

Trebuie inițiată, pe baza colaborării cu alte instituții științifice de specialitate, o acțiune organizată de prezentare a valoroaselor materiale pe care le deține Muzeul Româno-Rus cu privire la relațiile multiple dintre poporul nostru și popoarele U.R.S.S.

Apreciind rezultatele muncii desfășurate de către I.S.R.S. pe anul 1952, se constată că acestea sunt superioare anului 1951, atât din punctul de vedere al volumului sporit de muncă depus, cât și al calității acesteia. Au fost create forme noi de activitate, sau conținutul altor forme a fost îmbogățit, cum a fost de exemplu buletinul de informare științifică și altele.

Creșterea în volum a activității Institutului ridică pe prim plan sarcina îmbunătățirii calității muncii depuse. Se poate constata totodată că datorită unei centralizări excesive a muncii de conducere, în multe împrejurări, responsabilii secțiilor au pierdut capacitatea de a-și rezolva singuri problemele ce le stăteau în față. Pe de altă parte, îngrămădirea de sarcini pe seama conducerii I.S.R.S., a făcut imposibilă cuprinderea temeinică de către aceasta a tuturor problemelor ce se ridicau în muncă. Paralel cu aceasta a fost slăbit și contactul cu terenul. Astfel se explică de ce nu se pot da destule date concrete asupra modului în care sunt utilizate materialele furnizate de către I.S.R.S.

Datorită unei supraaglomerări ivite din cauzele arătate mai sus, controlul activității colaboratorilor Institutului a fost insuficient și unilateral. În viitor, datorită măririi capacității de rezolvare a problemelor secțiilor de către șefii acestora, se va crea posibilitatea unei mai bune cuprinderi a muncii. Totodată, conducerea Institutului va avea astfel, ea însăși, mai mult posibilitatea de a coordona și îndruma activitatea secțiilor și de a da sprijinul cuvenit acestora. Astfel se va putea ajunge la lichidarea lipsurilor schițate mai sus.

Conducerea va trebui să asigure o mai mare operativitate în muncă, respectarea fidelă a planului întocmit, eliminarea întârzierilor, care s'au manifestat mai ales, după cum s'a văzut mai sus, la Secția de Publicații, vor trebui organizate în mod periodic analize și controlul permanent al muncii. O planificare justă și respectată cu strictețe, fixarea precisă a răspunderilor și sancționarea celor neglijenți, intervenția energică și la timp a conducerii ar fi îmbunătățit esențial situația.

Printr-o mai bună organizare a muncii și pe baza sprijinului Prezidiului Academiei R.P.R. trebuie să se ajungă la cunoașterea temeinică a eficienței acțiunilor întreprinse de Institut (prin publicații, prin studii și documentare, sau traduceri etc.), pentru ca, în felul acesta, activitatea I.S.R.S. să fie îndreptată mai temeinic în direcții cât mai potrivite scopului de răspândire largă a cuceririlor științei sovietice. În privința eficienței activității Institutului, astăzi se pot face aprecieri bazate în cea mai mare parte numai pe informări sporadice, fără ca să se fi întreprins însă un studiu aprofundat în această direcție. Va trebui — în acest scop — ca I.S.R.S. să ia contact în mod planificat, organizat, cu conducătorii diferitelor instituții, pentru ca

apoi pe baza constatărilor făcute, să poată fi legată mai bine activitatea Institutului de nevoile reale de pe teren.

În felul acesta, conducerea I.S.R.S. va fi sprijinită atât în direcția unei mai bune îndrumări a muncii secțiilor, cât și în găsirea altor forme noi de activitate. Pe baza unui contact direct cu conducerea celorlalte institute și colective ale Academiei R.P.R., I.S.R.S. va putea să-și îndeplinească și rolul de propagandist activ al științei sovietice.

Pentru realizarea unei munci de nivel superior, va fi necesar să se facă o cotitură și în politica de recrutare, creștere și repartizare a cadrelor în diferitele verigi de activitate ale Institutului. Trebuie recunoscut că nu s'a studiat în deajuns problema cadrelor, nu a existat o suficientă preocupare în ce privește îmbunătățirea compoziției colaboratorilor Institutului. De asemenea nu s'au depus toate eforturile necesare pentru îmbunătățirea competenței științifice și politico-ideologice a cadrelor din I.S.R.S. Acțiunile întreprinse mai ales în ultima vreme, în această direcție, sunt cu totul insuficiente. Pe de altă parte, nesolicitarea în măsură suficientă a sprijinului organizației de bază a I.S.R.S., a făcut ca eforturile conducerii să nu găsească întotdeauna ecoul dorit în mobilizarea maselor, la îndeplinirea planului, lucru care poate fi relativ ușor realizat pe baza unei juste orientări în problema organizării eforturilor necesare pentru aducerea la îndeplinire a sarcinilor.

În cadrul străduinței ce o depune I.S.R.S. pentru ridicarea nivelului muncii sale, un rol important are sprijinul pe care Institutul trebuie să-l primească din partea Academiei R.P.R. Trebuie arătat că îndrumarea activității științifice a Institutului de către secretariatul Academiei, a fost sporadică și insuficientă. Munca I.S.R.S. și specificul acesteia nu sunt în deajuns cunoscute de către secretariatul Academiei R.P.R. și, din această cauză, nu poate veni de aici o îndrumare efectivă în problemele de muncă propriu zise.

Se așteaptă de asemenea, ca prin noul Consiliu Științific, să se primească cât mai multe indicații, atât în ceea ce privește liniile generale de dezvoltare a activității, formele noi ce trebuie descoperite și aplicate, precum și în toate problemele mari ale muncii I.S.R.S. Membrii Consiliului prin însăși legăturile de muncă cu diferite centre de activitate științifică, pot să dea un ajutor însemnat, sesizând nevoile cercetătorilor și, totodată, dând sugestii asupra modului în care aceste nevoi ar putea fi satisfăcute în timp util și cât mai pe deplin. În viitor, analizând adânc lipsurile muncii Institutului, căutând ca aceste lipsuri să fie eliminate cu maximum de energie, sprijinindu-se în realizarea sarcinilor pe ajutorul neprecupețit al Partidului, trebuie ca activitatea Institutului să fie ridicată la o treaptă mai înaltă, în așa fel ca să ofere tuturor oamenilor de știință din țara noastră, cât mai multe posibilități de a-și însuși temeinic știința sovietică, știința cea mai înaintată din lume.

Activitatea pe care o desfășoară Institutul de Studii Româno-Sovietic în anul 1953 urmărește ca realizările științei sovietice să fie cât mai larg cunoscute și însușite în toate domeniile de activitate științifică, de învățământ și activitate culturală din R.P.R., cu scopul ca știința sovietică să contribuie cât mai mult la dezvoltarea activității creatoare în toate aceste domenii.

Această sarcină de propagare a realizărilor științei sovietice este îndeplinită prin documentarea științifică sovietică a Institutelor Academiei R.P.R., a Institutelor Departamentale și de Învățământ Superior, a Societăților Științifice, a editurilor și a tuturor instituțiilor care au nevoie de cadre cu pregătire științifică.

În cadrul acesta, planul de muncă al I.S.R.S. ține seamă de problematica cercetărilor din Institutele Academiei R.P.R. și departamentale, și în general, de obiectivele planului de stat.

Data fiind sfera aceasta de activitate înseamnă că activitatea I.S.R.S. trebuie să capete o extindere mai mare și în provincie — asigurând prin filiațele sale o documentare mai multilaterală și mai operativă tuturor instituțiilor și colectivelor Academiei R.P.R. de acolo, institutelor de Învățământ Superior și întreprinderilor cu sarcini de bază în planul de stat.

În cadrul secțiilor, sarcinile au început să fie realizate pe următoarele căi:

Grupele științifice în cadrul cărora sunt încadrați oameni cu o înaltă calificare științifică, în vederea organizării conferințelor, referatelor și simpozioanelor etc.

Se pune un accent deosebit pe mărirea numărului de referate care au o deosebită valoare datorită faptului că sunt urmate de discuții vii, discuții menite să pătrundă în analiza problemelor și chiar în analiza în spirit critic și autocritic a muncii oamenilor de aceeași specialitate.

În anul 1953 sunt prevăzute un număr de cca 175 conferințe și cca 185 referate dintre care, pentru științe sociale: 42 conferințe și 54 referate.

De asemenea, se inițiază o serie de consfătuiri pentru a se sprijini formarea unei juste orientări în munca de cercetare științifică.

Pe linia documentării Buletinul de Documentare Științifică a devenit un Buletin de Informare Științifică cu un conținut care să cuprindă toate ramurile principale ale științelor. De asemenea, în cursul anului 1953 se va continua fișarea tuturor revistelor sovietice ce vor sosi în Institut, urmărindu-se în deosebi ca aceste fișe să sosească în mâna cercetătorilor, în cel mult 30 de zile de la sosirea revistelor în Institut. Numărul acestor reviste va fi urmărit prin intervențiile ce se vor face de către Institut pentru primirea unor reviste care încă nu sosesc în țară.

În anul 1953, se va mări numărul fișierelor tematice care există la toate institutele Academiei, la diversele biblioteci și centre regionale A.R.L.U.S., până la cca 300.

De asemenea în vederea unei documentări mai practice, fișele rezumative vor apare nu izolat ci în cadrul unor reviste de referate pe specialități. În cursul anului 1953 vor apare astfel de reviste în chimie, matematică, fizică, zooveterinară, agricultură.

Pentru sprijinirea muncii diverselor edituri și cotidiene, Institutul va organiza temeinic munca științifică de alcătuire a fișelor rezumative din materialul privind demascarea ideologiei și a acțiunilor imperialiste.

Fiecare din conducătorii vieții științifice din țara noastră va trebui ca în anul 1953 să fie mai bine informat în specialitatea respectivă prin sesiunile materialelor sovietice.

Urmărind o cât mai activă documentare a oamenilor de știință și a cercetărilor din țara noastră, în cursul anului 1953 vor fi trimise lunar, fiecăruia dintre aceștia, un dosar de documentare științifică care să cuprindă articole traduse în specialitatea respectivă, fișele rezumative și sumarele

revistelor respective, lista lucrărilor traduse în Institut, lista cărților intrate în biblioteca Institutului, informări asupra consfătuirilor sesiunilor dela Academia de Științe U.R.S.S. și a altor Academii Unionale.

Intensificând și lărgind munca de alcătuire a bibliografiilor tematice, înafară de bibliografiile alcătuite la cerere se vor alcătui repertorii bibliografice pe diverse teme ca de pildă :

1. Sesiuni științifice, conferințe și articole referitoare la lucrările tovarășului Stalin cu privire la marxism în lingvistică (semestrial) I.VI. — I.XII.
2. Mișcarea stahanovistă (semestrial) 20.VI — 20.XII.
3. Problemele gospodăririi chibzuite (semestrial) 20.V — 20.XI.
4. Probleme de organizare a învățământului politehnic (semestrial) 20.V — 20.XI.
5. Sesiuni științifice, conferințe și articole referitoare la lucrarea tovarășului Stalin — „Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S.” (trimestrial) 25.III — 24.VI, 25.IX — 25.XII.
6. Problemele organizării și generalizării întrecerii socialiste (semestrial).
7. Problemele realismului socialist în artă și literatură (semestrial).
8. Relațiile româno-ruse de-a-lungul veacurilor (semestrial).
9. Impotriva cosmopolitismului și obiectivismului burghez în știință etc.

Traduceri. Planul de traduceri al Institutului de Studii Româno-Sovietic va satisface în primul rând, cercetările institutelor și colectivelor de cercetări ale Academiei R.P.R. Anul 1953 va aduce în această privință un spor de 60% în comparație cu anul 1952.

Lucrările traduse vor fi difuzate în general ca articole multiplicat în tiraje care să satisfacă nevoile actuale ale institutelor Academiei R.P.R. și institutelor de Învățământ Superior.

În anul 1953 vor fi difuzate cca 4.600.000 pagini.

În colaborare cu M.I.S. se va redacta și litografia un număr de 90 de caiete de traduceri pe diverse discipline, pentru nevoile catedrelor universitare.

De asemenea, se va traduce integral un număr de reviste. „Voprosi Filozofii”, „Voprosi Iazâkognaniia”, „Voprosi Ekonomiki”, „Sov. Gosudarstvo i Pravo” etc. iar în medicină un număr de 24 de reviste ca de pildă : „Jurnal vâșsei nervnoi deiatelnosti”, „Pediatria” etc.

Pe lângă aceste traduceri se va executa pe baza unor convenții încheiate cu diverse departamente și edituri un număr de cca 40.000 pagini.

Pentru Editura Academiei R.P.R. se vor traduce lucrări ale marilor savanți sovietici ca de pildă : I. P. Pavlov „Opere complete”. N. E. Vvedenschi „Opere alese”, S. I. Vavilov „Microstructura luminii” etc. toate aceste traduceri însumând cca 10.000 pagini.

În vederea economisirii forțelor de traducători și de fonduri în cursul anului 1953, va funcționa la I.S.R.S. un fișier de evidență a tuturor traducerilor ce se efectuează în țară.

Publicații. Se vor redacta Analele Româno-Sovietice cu 66 de titluri. Biblioteca Analelor Româno-Sovietice.

Seria Tehnică cu 12 titluri.

Seria Medicină cu 24 titluri.

Seria Pavlov cu 6 titluri.

Se vor redacta și edita Caiete în sprijinul Cadrelor Didactice din învățământul mediu.

Se vor redacta și difuza materiile de presă care să apară în buletine și reviste științifice din țară

De asemenea, se va redacta un album cu realizările Institutului, care să constituie totodată un îndreptar pentru folosirea mijloacelor de documentare ale Institutului.

Filiale. În vederea întocmirii muncii de documentare desfășurată de filiale, I.S.R.S. va trimite, în copie, toate materialele lucrate la București, necesare în munca de cercetare a cadrelor științifice din institutele și colectivele Academiei.

În repartizarea acestor materiale se va ține seama de specificul regiunii respective iar numărul exemplarelor în copie va avea în vedere problematica și capacitatea de absorbție a regiunilor respective.

Filialele vor fi ajutate de centru prin trimiteră planurilor de manifestări organizate la centru, ca acestea să constituie sugestii pentru întocmirea planurilor locale.

Se va urmări ca filialele să ducă o activitate exactă pe aceleași forme de muncă existente la București.

În realizarea acestor sarcini Institutul de Studii Româno-Sovietic trebuie să intensifice colaborarea cu celelalte institute al Academiei, cu Societățile Științifice S.R.S.C., în ceea ce privește întocmirea unor programe comune de conferințe și referate, în ce privește răspândirea traducerilor și a fișelor tematice, așa cum am arătat în cuprinsul acestui articol.

De asemenea, Institutul va trebui să extindă formele de colaborare cu A.R.L.U.S. trecând la o mai temeinică și operativă aprovizionare cu material documentar a centrelor regionale de documentare A.R.L.U.S.

Se va trece de asemenea, la o colaborare mai strânsă cu M.I.S. în așa fel încât ajutorul dat de folosirea materialului sovietic la întocmirea cursurilor universitare să fie mai operativ și mai legat de fiecare din disciplinele științifice.

ASPECTUL AMORAL AL PSIHOLOGIEI ÎN FAZA PUTREFACȚIEI CAPITALISTE

DE

ACAD. M. RALEA

Dacă behaviorismul reprezintă un curent de reducere a conștiinței, de anihilare a reflectării juste a realității, în favoarea unui automatism de mișcări extrem de simplificate, freudismul american este expresia aceleiași tendințe în favoarea forțelor inconștiente, obscure din psihicul uman. După cum se știe, S. Freud și discipolii săi au încercat să arate că, alături și dedesubtul conștiinței, o acțiune de înnăbușire a tendințelor, instinctelor și impulsurilor, mai ales a celor sexuale, pregătește acumularea acestor tendințe refuzate, într'un depozit considerabil. Departe de a se pierde, acest depozit constituie o realitate veșnic prezentă, care, cu toată cenzura dela ușa conștiinței, ar pătrunde în procesele noastre psihice. Pe cale indirectă și sub formă de acte greșite, visuri, nevroze, etc. le-ar influența și stăpâni.

Pe altă cale, avem de a face cu aceeași pornire de suprimare, de înlăturare a procesului supărător al conștiinței pentru clasa dominantă americană, care dacă s'ar desvolta la milioane de oameni, ar constitui o serioasă amenințare pentru clasa exploatatorilor din S.U.A. Apropierea între behaviorism și psihanaliză se bazează pe aceeași reacțiune comună contra realității conștiinței.

După cum închiziția feudală a împiedecat prin obscurantismul mistic, religios, afirmarea liberei cugetări până la sfârșitul secolului al XVIII-lea tot așa ideologiile și doctrinele contemporane ale psihologilor din S.U.A. și-au luat drept obiectiv de a ruina conștiința și a pune în locul ei o serie de alte forțe psihice care ar trebui s'o eclipseze și s'o înlocuiască.

„La prima vedere poate să apară că „psihologiei abisale“ îi sunt proprii o serie de trăsături principial opuse studiului comportării; totuși, în realitate, ceea ce apropie aceste curente are o semnificație ideologică cu mult mai mare decât ceea ce le deosebește... Atât pentru behavioriști, cât și pentru freudiști (și cei de o teapă cu ei) conștiința este o jalnică iluzie, o altă înșelare care trebuie împrăștiată cât se poate mai repede (chipurile pentru b'nele științei). De aceea și behaviorismul și adepții „psihologiei abisale“ protestează în egală măsură împotriva înțelegerii psihologiei ca știință a conștiinței. Ei diferă numai în aceea că, se debarasează de conștiință

prin procedee diferite"¹. La unii, se utilizează excitanți externi care provoacă reflexe simple, la alții se face apel la porniri interne, instinctive, la tendințe ieșite din adâncuri nebănuite și față de care conștiința nu e decât o simplă fațadă. Omul e coborât la rangul unor porniri lăuntrice care fac din el un sclav neputincios. Scopul final e lupta contra unui sens rațional al vieții și prăbușirea în întunecul unor forțe iraționale. Aceste curente în psihologie sunt de aceeași natură, și concomitente de altfel, cu preamărirea antiintellectualistă a „intuiției” sau instinctului la filosofii idealști ca Bergson, la pragmatistii sau la adepții lui „Lebensphilosophie”.

Psihologii burghezi au combătut introspecția individualistă, care le convenea odinioară — pe timpul afirmării unei filosofii individualiste, solepiste, dar în locul ei au așezat o serie de concepții tot atât de retrograde. „Întreaga viață a oamenilor, atât socială cât și individuală, a fost redusă la lupta între conștiința neputincioasă și instinctul sexual invincibil, proclamat ca atotstăpânitor al tuturor acțiunilor umane, aproape din clipa nașterii. În conformitate cu formularea principală a psihologiei burgheze contemporane, în sensul explicării istoriei relațiilor sociale prin particularitățile psihicului individual (reduc la rândul său la potențialul biologic al organismului), freudismul încearcă să încadreze în schema sa pansexualistă toate manifestările culturii umane — dela totemismul primitiv până la istoria tipurilor arhitecturale. Oglindind pierderea înfățișării umane de către burghezul contemporan, freudismul a ridicat amoralismul lui patologic la rangul de lege universală a istoriei”².

Pornită ca un efect al descompunerii societății capitaliste în Europa „psihologia abisală” a sfârșit prin a fi adoptată, dezvoltându-se într-o nouă și amplă înfățișare în S.U.A. unde apare ca o consecință a putrefacției imperialiste.

Marele Lenin scrie în cartea sa clasică asupra imperialismului: „Imperialismul înseamnă acumularea uriașă de capital bănesc în câteva țări... De aici și o creștere extraordinară a clasei sau, mai exact, a păturii rentierilor, adică a persoanelor care trăiesc din „tăierea cupoanelor”, persoane care nu au de fel legături directe cu nicio întreprindere, persoane a căror profesiune este trândăvia. Exportul de capital, una din cele mai importante baze economice ale imperialismului, mărește și mai mult această lipsă de legătură a păturii rentierilor cu producția și imprimă întregii țări, care trăiește din exploatarea muncii câtorva colonii și țări transoceanice, pecetea parazitismului”³.

La început, puritanismul american, expresia puterii de oprimare a celorlalte naționalități de către elementele anglo-saxone, a arătat o anumită rezervă față de elucubrațiile psihanalitice. Recunoscând, însă după aceea avantajele ideologice din importarea și utilizarea unei asemenea doctrine cercurile oficiale „științifice” și universitare americane au renunțat la orice obiecție, au adoptat freudismul și au dat pe terenul lor o nouă și largă

¹ M. G. Iarosevski. Introducere la traducerea în limba rusă a Manualului de Psihologie al lui Woodworth, p. 24—25.

² M. G. Iarosevski, op. cit. p. 29.

³ V. I. Lenin, Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului. Ed. P.M.R., ed. a II-a, p. 110.

desvoltare. Ironia, rezerva, conspirația tăcerii încep să cedeze și panssexualismul abisal se bucură de un entuziasm din ce în ce mai mare. În timp ce în țările capitaliste din Europa, entuziasmul pentru psihanaliză se mai potolește, în S.U.A. doctrina se răspândește peste tot, sub toate formele, devine alături de behaviorism un fel de ramură oficială a psihologiei americane. Mai mult decât atât, psihanaliza capătă, în spiritul american cantitativ și statistic, un fel de aspect experimental, în care se încearcă a se aplica freudismului teste și verificări de laborator.

Dintre discipolii lui Freud, A. Adler se stabilește la Chicago, unde formează o școală cu ramificații medicale, sociale etc. Nenumărați psihatrii introduc psihanaliza în Universitate; o serie întreagă de reviste consacrate psihanalizei încep să apară. Un fel de freneză gregară pentru astfel de studii se manifestă în literatură. Pe măsură ce putrefacția sistemului întretine o categorie din ce în ce mai numeroasă de rentieri leneși și incapabili de muncă, viața morală se descompune într-o amoralitate crescândă. Paraziții, acționari ai trusturilor lor, fără nicio contribuție la munca națională de producție, fără nicio ocupație, perzând orice sens serios și adânc al vieții, devin din ce în ce mai decăzuți sufletește, pradă unei desorientări penibile. Un asemenea teren psihic se îndreaptă fie spre crize din ce în ce mai frecvente de neurastenii — statistica sanatoriilor de boli mintale o arată — fie spre o desfrânare din ce în ce mai accentuată, în care preocuparea libidinală își are rolul principal. În același timp, structurile patologice, nevrozele endemice împing către misticism, către nihilismul moral, către tendințele de sinucidere. Rentierul solitar, neîncadrat, neadaptabil, ros de singurătate concepe ușor neantul, înclinarea către filosofia pesimistă, apocaliptică, către autodistrugere, tragism și către meditația și căutarea morții. În locul pulsației de viață tânără și sănătoasă, apare ca și în Europa occidentală existențialismul, gustul pentru anihilare și anxietate. Freudienii, combătând principiul bucuriei de viață (*Lustprinzip*), prind teren în această atmosferă de putrefacție și disoluție. Unii combat însuși principiul vital și statistica sinuciderilor crește; alții recurg la propagarea ascetismului și a renunțării, ceea ce nu e de natură să displace — mai ales când e vorba de bugetul mizer al muncitorului — patronilor din Wall-Street. Tot dezechilibrul, toate neadaptările unei societăți anarhice, găsesc astfel un refugiu în „psihologia abisală”.

Dar „psihologia abisală” a fost importată în America cu toate gravele ei insuficiențe științifice.

Greșeala fundamentală care viciază de la bază tot sistemul freudist, este *negarea principiului determinismului*. Una din preocupările esențiale ale învățăturii pavloviste, este aceea de a da un fundament *explicativ* psihologiei, și a nu o considera ca o știință pur *descriptivă*. Fără o temelie biologică și fiziologică a proceselor psihice, prezentate doar în aspectele lor formale, psihologia nu este decât o culegere, înregistrare de fapte amorfе, fără explicații cauzale.

S. Freud și discipolii săi, deși în câteva puncte presupun un substrat fiziologic sub fenomenele psihice, nu conștientesc psihologicul și fiziologicul în cadrul concepției despre unitatea organismului, mai întâi și apoi a organismului cu mediul, în al doilea rând. Plecând de la concepția weismannistă, a fixității elementelor ereditare, psihicul devine pentru „psihologia abisală”

un dat fix, încremenit. Influența mediului prin legături temporare formale ontogenetice e ignorată. Structura „inconștientului”, pus la baza vieții psihice, n'are legătură cu mediul. Ea se mișcă prin ea însăși, ca o substanță izolată, de sine stătătoare. Ea e determinată ereditar și nu se modifică în cursul vieții. Caracterul ei e spontan și autonom ca în orice sistem idealist. Pe de altă parte, la S. Freud și la discipolii săi, psihicul e determinat de psihic. Nu se face nicio legătură cu unitatea fiziologică a organismului etc. Se explică dece, freudismul utilizând peste tot tendințele sexuale, nu vorbește deloc de activitatea endocrină, de mecanismul glandelor sexuale în cadrul principiului neuristic, și cortico-visceral. „Libido” se bucură de o prezentare exclusiv psihologică, în care fiziologia nu are parcă ce căuta. „Libido” plutește într-o atmosferă psihică, ca și cum glandele cu secreție internă controlată de activitatea nervoasă superioară, n'ar contribui cu nimic la funcțiunile sexuale.

La fel se întâmplă cu explicația viselor și a somnului. I. P. Pavlov a dat o explicație fiziologică clară și precisă a fenomenelor de somn și vis. Somnul este o inhibiție iradiată, iar visul este o inhibiție iradiată incomplet, care mai lasă în funcțiune anumite puncte izolate de pe scoarță, care activează slab, și fără legătură între ele. S. Freud crede, pe baza ignorării determinismului, că visele sunt efectul „înăbușirii” dorințelor nesatisfăcute din cursul zilei. Prezentare idealistă, fără nicio bază materială. La fel, nu se arată cauza nevrozelor. Se știe că I. P. Pavlov, creând conceptul de nevroză experimentală, a arătat că epuizarea prin oboseală a activității nervoase superioare, lipsită de reflexe de apărare, produce oboseala centrilor nervoși și de aici apariția turburărilor psihopatie. La S. Freud, nevrozele sunt produse de nesatisfacerea, de înăbușirea unor tendințe psihice, în special a celor egocentrice și sexuale.

Plecând doar dela observația greșită și superficială a unor simptome, S. Freud situează diagnosticul în afara complexului maladiei.

Astfel „psihologia abisală” a însemnat pentru practica medicală lichidarea sistemului nosologic din medicină, a introdus haosul în diagnostic și a împiedecat elaborarea unor metode eficace de tratament. Adepții psihanalizei neagă principiile terapiei patogenice pe cunoașterea proceselor care se desfășoară în organismul uman. În felul acesta a putut genera în S.U.A. disciplina psiho-somatică cu toate erorile ei¹.

Psihologul sovietic A. Smirnov, în raportul său la „Consfătuirea psihologilor sovietici” din Iunie 1952 scrie cu drept cuvânt: „Trebuie să se pue capăt, fără rezerve, încercărilor de a vedea cauzele ultime ale faptelor psihologice în însăși fenomenele psihice... A vedea în ele izvorul ultim al conduitei omului, al activității lui, al stărilor lui sufletești, este complet greșit. Aceasta ar însemna despărțirea de tezele fundamentale ale teoriei reflectorii a lui Secenov și Pavlov. Aceasta ar însemna a intra în contradicție cu învățătura marxist-leninistă despre psihic.

Recunoașterea legăturii indisolubile a organismului cu mediul, alcătuiește teza fundamentală și extrem de importantă a învățaturii pavloviste, înrudită extrem de aproape cu biologia micriurină înaintată. A ocoli într'un fel sau altul, a încerca să cauți cauzele ultime ale fenomenelor psi-

¹ V. Branșicov și A. Portnov, Freudismul în slujba reacțiunii burgheze, în „Meditsinski Rabotnik”, Nr. 86.

hice în înseși faptele psihologice în loc de a le căuta în influențele externe care se exercită asupra creierului omului; a îngredi fenomenele psihice ca pe un lanț închis de cauze, de influențele externe care le provoacă, înseamnă a intra în contradicție radicală cu învățătura pavlovistă, înseamnă a te situa pe poziții idealiste¹.

Or, tocmai acesta este cazul psihanalizei. Totul e determinat de o structură psihică închisă în ea însăși, fără legătură cu organismul și cu funcțiunea lui cortico-viscerală, fără legături temporare cu mediul extern în care se desfășoară viața omului. „Libido” este o entitate abstractă care se explică prin ea însăși.

La fel se petrec lucrurile și cu „înnăbușirea” tendințelor care dau naștere inconștientului. Plecând dela filosofia idealistă a lui Hartmann, Freud pleacă dela o ipoteză filosofică pe care încearcă să o justifice prin exemple ilustrative luate dintr-o metodă de observație preconcepută, în care silește faptele să intre în ea. Fără să se sprijine un moment măcar pe legea inhibiției din activitatea nervoasă superioară, psihanaliza, disprețuind activitatea fiziologică, pleacă de la o teorie *a priori*, fundată pe o metodă deductivă, exemplificată doar de „fapte” care-i convin, și construiește concepția „refulării” și a genezei inconștientului. Generalizarea „pansexualistă” devine apoi o obsesie metafizică.

Fără bază științifică, psihanaliza devine o poartă deschisă, comodă, pentru toate aplicațiile reacționare.

Câteva aspecte ideologice ale freudismului demască mai ales semnificația de instrument al luptei de clasă, utilizată conștient de unii, inconștient de alții. Printre acestea vom menționa în primul rând răspândirea erotismului, pornirea către anihilare, ascetism și moarte, și în fine justificarea agresiunii.

a) A existat întotdeauna o strânsă legătură între spiritul reacționar și represiv al tiraniei oligarhiilor burgheze și încurajarea desfrâului sexual. După reprimarea revoluției din 1905 din Rusia, a apărut și a fost ajutată să fie răspândită o abundentă literatură pornografică. După cum în secolul al XVIII-lea în Franța, absolutismul regal stimula literatura obscenă, ca aceea a lui Laclos și alții, țarismul a creat o atmosferă în care a putut să apară literatura libidinoasă a lui Arțibașev, de pildă. E de ajuns ca să citească cineva azi în S.U.A. romanele „erotice” ale lui Henry Miller, care se tipăresc în milioane de exemplare și în care, pe sute de pagini se descriu în mod abject situații pornografice, ca să înțeleagă că se întâmplă în America ceea ce se întâmpla altă dată în condiții politice similare, în alte părți.

Freudismul nu se mulțumește să se limiteze la câmpul psihologiei. El are ambiția ca, depășind aceste hotare, să ofere și o viziune sociologică. Încă S. Freud, la sfârșitul carierei sale, și-a aplicat principiile la studiul societăților omenesti, dând la iveală monografiile asupra psihologiei multimiilor, asupra societăților totemiste, asupra raporturilor dintre individ și colectiv. Relațiile sociale dintre oameni, conform concepției psihanalitice, n'au la bază fenomenele economice, de muncă, de exploatare. Legăturile interindividuale, după această învățătură, sunt de ordin erotic. În familie,

¹ A. Smirnov, Situația psihologiei și reorganizarea ei pe baza învățaturii pavloviste, în „Sovietskaia Pedagogika”, 1952, nr. 1.

— „complexe“ ca acela al lui Oedip în care se justifică incestul, în fenomenele religioase — rituri de orgie sau de crize sexuale, în etică — refuzarea sexuală și așa mai departe. Este limpede că o asemenea „sociologie“ în care raporturile reale dintre oameni sunt ignorate sau camuflăte, iar cele parțiale sunt pur și simplu fictive, fruct al unei imaginații perverse, sunt puse pe primul plan, să placă clasei exploatoare, deoarece înfățișează o societate care n'are nimic de a face cu lupta de clasă și cu relațiile de producție.

În același timp ce *diversiune* mai oportună se poate găsi la toate nemulțumirile provocate de dominația de clasă, decât a abate atenția dela toate acestea și de a o îndrepta spre obiective sexuale care, ar constitui chipurile, fundamentul oricărei preocupări omenești. Dacă tendințele noastre sunt exclusiv erotice, dacă toată viața psihică este o înăbușire și o răbufnire a instinctului sexual, ce importanță minimă ar trebui să aibă știința economică a omului, nevoile sale materiale. Chiar foamea ca nevoie organică, pălește după psihanaliști, în fața impulsului năvalnic al dragostei. Ce rost ar mai avea atunci — exclamă satisfăcuți freudiștii — lupta popoarelor pentru obiective ca democrație, libertate, pace. Făcând din om un maniac erotic, cu idei fixe libidinoase, câmpul conștiinței se îngustează și în el nu mai au loc năzuințele superioare ale masselor către o viață mai bună și mai dreaptă.

b) Efect al aceleiași disoluții morale este și înclinarea către anihilarea vieții, către căutarea lirică a morții, către o stare permanentă de frică și neliniște, al cărei remediu este aspirația către neant. E starea premergătoare sinuciderii. O găsim, în alte variante, în filosofii existențialiste, germană și franceză. M. Heidegger și alți existențialiști și-au formulat o filosofie morbidă în care frica și tremurul patologic au fost înălțate la rangul de metafizică. Deoarece — pretinde el — fenomenul vital este atins de trecerea timpului, fenomenul morții, adică al sfârșitului este un fenomen normal. Viața nu e decât o așteptare înfrigurată a morții. După cum se vede, o stare afectivă caracteristică celor despărțiți de viață, a paraziților fără rost, străini de orice fel de muncă creatoare, care dă preț vieții, cadavre ambulante plângând pe propria lor inutilitate, pe neputința lor sterilă, filosofie reprezentând direct faza de putrefacție socială în care se găsesc țările capitaliste în ultima lor etapă.

Argumentarea lui S. Freud duce la aceleași concluzii dezolante ca și existențialismul, bazându-se pe o serie de teze tot atât de absurde, tot atât de reacționare. „Psihologia abisală“ pleacă dela concepția retrogradă a lui Weismann și trage concluzia că orice formă de viață, nefiind altceva decât o tendință de conservare, orice impuls nu e decât repetarea unei situații vechi, adică o tendință către forme anterioare, către regres. Cele mai vitale, mai biologice porniri ar fi cele sexuale. Deci „libido“ tinde către păstrarea trecutului și revenirea la forme depășite. Premisa e complet falsă. Dar concluzia e și mai absurdă. Dacă viața tinde către conservarea a ceea ce este anterior fixat, „neînsuflețirea“ e anterioară vieții, deci — culmea acrobației sofistice — „scopul oricărei vieți este... moartea“¹. E greu de reunit într-o singură demonstrație atâtea aberații. Totuși „psihologia abisală“ a reușit această performanță.

¹ S. Freud, *Beyond the pleasure principle*, p. 32—40.

În această stare s'au găsit și hoardele germane ale lui Hitler care cântau moartea și inconștient se ofereau, fără reacție posibilă, drept carne de tun veleităților de cucerire a lumii a imperialiștilor germani. În intenția magnaților americani, la această stare de spirit trebuie aduse și masele din S.U.A., pentru a le face docile în a-și oferi viața pentru revend.ările lacome ale așățătorilor la război.

O asemenea filosofie nihilistă e foarte folositoare trusturilor imperialiste ca instrument politic. Iată dece astfel de ineptii bolnăvicioase sunt încurajate și răspândite oficial în S.U.A. Cu drept cuvânt scrie psihologul sovietic M. G. Iaroșevski: „considerând la început că fondul inconștientului constă din pornirile sexuale mai târziu sub influența cunoscutului neodarwinist Weissman, S. Freud ajunge la ideea că cea mai importantă forță motrică a conduitei este „tendința spre moarte, spre întoarcere la starea neînsuflețită a materiei organice. Această tendință, afirmă el, este proprie plasmelor germinative (adică tocmai impulsului sexual care creează viața! *Nota noastră*) și dacă viața se dezvoltă în pofida ei, atunci cauza trebuie căutată în influența excitanților externi care rețin voința organismului spre moarte. O astfel de tendință irațională spre dispariție, în neînțelegere este, după părerea lui S. Freud, cauza războaielor și a sguuirilor sociale. Freudismul maschează pe de o parte cauzele adevărate ale conflictelor urmate de vărsări de sânge, generate în prezent de oligarhia imperialistă care tinde spre piețele de desfacere, iar pe de altă parte denaturează adevăratul scop al războaielor de eliberare ale popoarelor înrobite, care luptă pentru libertatea și afirmarea vieții și înflorirea ei.

Fînd cel mai viu simptom al putrezirii culturii burgheze contemporane, teoria profund pesimistă a lui S. Freud oglindește marasmul personalității burghezului care încearcă să prezinte propria sa condamnare drept lege a naturii și totodată împlinește și o misiune ideologică. Exercițând o influență desagregantă asupra minții oamenilor care trăiesc în societatea capitalistă, freudismul face să apară drept lipsită de sens lupta popoarelor pentru democrație și socialism, deoarece afirmă drept unic scop al vieții negarea acesteia, negarea activității intense care este, conform acestei pseudoteorii, ceva nefiresc“¹.

Iată cum „psihologia abisală“ se identifică cu delirul existențialist atât de la modă în țările apusului, de câteva decenii încoace. Se pregătesc sistematic mințile oamenilor spre indiferență față de viață, adică spre ofranda absurdă a vieții, în folosul masacrului organizat. Toți nevropații acestor societăți decadente umplu atmosfera de delirul lor antivital. Burghezia neurasenică, bătuită de dăruitoare gânduri, de dezolate isterii ipocondriace, își extinde plaga răului ei interior asupra legilor universului, suflete sbârcite de zădărnicele chinuri ale neputinței, aruncă asupra vieții și lumii sumbre și apocaliptice imprecățiuni. Existențialiștii occidentali, ca și freudiștii se complac în a desgrona un teolog danez nevropat, Søren Kierkegaard, ale cărui cărți sunt un program semnificativ prin însăși titlul lor: „Conceptul anxietății“, „Tratatul despre disperare“, „Frică și tremurare“. Lectura acestor volume e nenălă ca spovedania unui năcienț de sanatoriu. Ea a devenit, într-o lume bolnavă, cartea de căpătâi a multor filosofi capitaliști, care găseau într'însa oglinda propriei lor destrămări

¹ M. G. Iaroșevski, op. cit., p. 30-31.

sufletești. Iată câteva mostre din S. Kirkegaard : „Disperarea e o categorie a spiritului suspendată pe eternitate și prin urmare eternitatea intră în dialectica sa” ; „sănătatea e o categorie imediată pe când boala sufletului sau a corpului e o categorie dialectică” ; „floarea tinereții, pacea, bucuria și armonia sunt totuși disperare” ; „anxietatea care acaparează sufletul este o disperare, disperarea neavând alt loc de predilecție mai scump decât în sânul fericirii” etc., etc. și mai multe alte texte de același fel. Aceleași idei se găsesc și în ultimile lucrări ale lui S. Freud, răspândite în America. ¹

„Psihologia abisală” se așează deci pe același fond ideologic cu existențialistii germani și francezi.

Pornind dela același interes palpabil și pozitiv pentru clasele ațăătoare la război, care constă în predicarea indiferenței pentru viață, moartea și problemele ei au devenit o temă de discuție filosofică foarte răspândită. Este amestecată mereu în preocupările și discuțiile „filosofilor” din țările apusului. S’au scris în ultimele decenii multe cărți despre vocația morții la indivizi și popoare, despre estetica acestora, despre necesitatea și voluptatea ei. Se urmărește desigur fără niciun succes, un fel de cufundare în „nirvana” a maselor. Am trăit și am asistat aici la noi, în timpurile de tristă memorie ale desmățului legionar la înmormântări și desgropări, la o întreagă literatură care cânta și preamărea moartea, care se chinuia să demonstreze „voluptatea” morții etc. Bineînțeles, și aici ca și în alte părți, popoarele au opus vitalitatea și sănătatea lor, au reacționat violent la această cursă a morții la care erau invitați.

Așa dar, freudismul pe lângă diversiunea sexuală, a încercat să propage și o altă formă de soluție a însuși instinctului de conservare, preconizând o filosofie pesimistă, de renunțare a bunurilor vieții.

În timp ce marasmul descompus al teoriei lor de acest fel încerca să se insinueze în spiritul popoarelor, în U.R.S.S. un năvalnic avânt către viață și creație, o palpitare frenetică de bucurie și sănătate, indica nivelul moral al unei societăți fericite și echilibrate în continuu progres. Acolo se preamărește viața bogată, amplă, tânără, plină de speranțe și de posibilități.

c) În alte lucrări, „psihiologia abisală” devine mai puțin radicală și, insistând mai slab la „tendința către moarte” care tinde să obțină ușor carne de tun pentru războaiele imperialiste, se mulțumește să preconizeze pentru timpuri de pace o acceptare a vieții mizerabile de exploatare, preconizând ascetismul. Grijuliu, ca nu cumva pansexualismul să fie cumva interpretat ca o filosofie care recomandă căutarea plăcerii, elevii americani ai lui S. Freud se sprijină pe teoria „refulării”, a înnăbușirii poftelor și combat orice fel de epicureism. Dacă funcția principală a mecanismului psihic este înnăbușirea tendințelor, renunțarea, resemnarea trebuie să fie etica firească ce urmează. „Principiul plăcerii” e depășit într-o filosofie de ascetism. Astfel de filosofii au fost întotdeauna plăcute și întreținute de clasele exploatare, căci ce poate fi mai comod, mai util pentru acei „beati posidentes”, decât să convingă biata plebe că viața bună e o nenorocire și că singura plăcere e sărăcia, sobrietatea, refuzul oricărei bucurii materiale. În felul acesta, oligarhiile de totdeauna puteau să-și facă dige-

¹ S. Freud, *Mourning and Melancholy*, Collected Papers, London, v. 4, p. 98—125 ; *Jenseits vom Lustprinzip*, passim.

stia ușor, să nu fie turburate în plăcerea lor de a folosi bucuriile vieții, deoarece robii pot renunța de bună voie la orice trai mai omenesc. Așa a procedat creștinismul, derivând fericirea către lumea eternă de dincolo de mormânt, fericire care nu poate fi câștigată decât prin înăbușirea vieții de aici de pe pământ. Așa procedează acum și psihanalistii americani, cântând imnuri de slavă „genialei” descoperiri a mecanismului psihic de refluxare.

Unii au mers până acolo încât au încercat să apropie acțiunea de înăbușire a tendințelor cu inhibiția pavlovistă. O asemenea apropiere nu poate fi susținută nici măcar pe aparențe înșelătoare. Inhibiția pavlovistă este o lege științifică riguroasă, nu e rezultatul unei imaginații necontrolate, care clădește pe nisip. Inhibiția nervoasă este însăși legea echilibrului nervos, între excitația-stimul și oprirea acesteia. Inhibiția apare concomitent cu orice excitație și numai sensul biologic hotărăște dacă excitația sau oprirea ei, domină. Acest fenomen a fost studiat în decenii de muncă în laborator de repetate experiențe și pe el se fundează însăși activitatea nervoasă superioară. Ce legătură poate fi între o lege fiziologică verificată prin mii de experiențe, legea dialectică a însăși funcțiunii sistemului nervos, și o „teorie” filosofică și diletantă aplicată conștiinței pentru a o suprima. Dedusă din observații fragmentare, neconfirmate, contestate de chiar o parte a adeptilor, freudismul este respins de marea majoritate a psihiatrilor și neurologilor.

d) Concomitent cu predicile de aspirație către neant, către neființă și cu renunțarea prin ascetism la bunurile vieții (care trebuie lăsate toate în folosința celor bogați), freudismul încearcă să ajute pe cale ideologică și la justificarea agresiunii în cadrul imperialismului. Teoria înăbușirii instincțelor capătă un corelat: orice tendință comprimată caută să se răzbune, să se lichezeze printr-o deviație, printr-o „sublimare” cum o numesc abisalii. Ce devin pornirile dinamice înăbușite? Ele dau naștere la o frustrație care nu poate rămâne fără consecință. Unii dintre elevii și urmașii lui S. Freud n'au mai pus tendința sexuală pe primul plan, ci au introdus pe primul plan, ca de pildă Jung, cum se și cuvine într'un regim individualist-burghez, pornirea către afirmarea „eului”, cu alte cuvinte orgoliul, vanitatea și celelalte impulsuri ale unei personalități hipertrofiată. Impulsurile „eului” (Inchtriebe), adică egoismul agresiv, fără limită, tinde să înlocuiască sau să-și împartă domeniul psihic împreună cu „libido”. Când sexualitatea este oprită asistăm la o largă descriere de devieri și „sublimări”. Ce se întâmplă însă când instinctele egoiste sunt frânate? Evident că, după freudiști, ele se întăresc, devin obsedante și dau naștere la acte de agresiune, de atac, de provocare. Iată așa dar și originea luptelor interindividuale, a ciocnirilor de tot felul, în sfârșit a războaielor. Acestea n'ar fi datorite luptelor de clasă, relațiilor economice, ci ar fi oarecum înscrise în însăși funcționarea psihicului nostru, adică un rezultat normal, firesc al mecanismului de „refluxare” a unor tendințe dinamice de afirmare de sine. Am văzut mai sus cum, freudiștii americani servind pe stăpânii lor, prezintă războiul drept un fenomen firesc, rezultat al suprimării conștiinței.

O altă variantă a freudismului, cea mai apreciată și difuzată în S.U.A., este aceea după care motivul esențial determinant al acțiunii sunt așa numitele „complexe de inferioritate”. Este vorba de aspecte de orgoliu des-

voltat care dă naștere, pînă pretențiile sale nemărturisite, la un fel de timiditate, la stări depresive, releșite din decalajul între ceea ce pretinde a fi un individ și felul cum este recunoscută de către societate această pretenție. Urmează că ori de câte ori cineva nu e recunoscut așa cum o indică veleitățile sale, el va deveni un neadaptat acrit, plin de resentimente, de invidie, de dorințe anarhice de distrugere și răzbunare.

Un grup foarte răspândit de epigoni ai lui A. Adler (autorul „complexului de inferioritate”) caută să explice conflictele dintre muncitor și patron, lupta de clasă, revendicările democratice, în mod absolut fals și idealist prin acest „complex de inferioritate”. Astfel, alături de „l bido” și de „tendențele eului” a mai apărut o nouă formă de inconștient ca forță motrice a activității omenеști. „Așa este de exemplu „psihologia individuală” a lui A. Adler, psihologul de încredere al austro-marxismului, care afirmă că forța motrică psihică, ascunsă dincolo de conștiință, este simțul inferiorității și voința către putere... Astfel, — așa cum remarcă un psiholog american — „psihologia abisală” a învățat multe, nu fără temeii, dela Friedrich Nietzsche și ar fi putut învăța și mai mult”¹.

Intr'adevăr, dacă considerăm difuzarea, reclama și prestigiul de care se bucură în S.U.A. (unde A. Adler a ajuns profesor la Chicago) așa numita „psihologie a frustrației”, forma agresivă a instinctului vital, ne dăm seama că toți filosofilor violenței invocați de psihologia imperialistă germană — dela A. Schopenhauer la Nietzsche — cu teoriile lor relative la tendința către putere, au fost adoptate cu interes de psihologii americani.

A afirma că agresivitatea este o consecință a comprimării egoismului individual sau social înseamnă mai întâi a găsi o explicație „spirituală” la un fenomen social economic, ceea ce servește propagarea idealismului, dar mai ales se oferă prin această teorie un fundament de normalitate provocării și atacului deslănțuit de cel puternic. Nu e de mirare deci, cum cu ajutorul psihanalizei s'a putut justifica exploatarea de clasă, persecuția rasială și, în sfârșit, războiul de cucerire. „Freudismul maschează pe de o parte cauzele adevărate ale conflictelor urmate de vărsări de sânge, generate în prezent de oligarhia imperialistă care tinde spre piețe mondiale de desfacere, iar pe de altă parte denaturează adevăratul scop al războaielor de eliberare ale popoarelor înrobite, care luptă contra domnilor freudiști pentru afirmarea vieții și înflorirea ei”².

Odată precizate scopurile ideologice care stau în dosul acestor divagațiuni, să urmărim mai de aproape constituirea în S.U.A a unei noi științe care se numește „Frustrarea și Agresiunea” și care tinde să explice „abisal” fenomene ca: crimă, ciocniri de clasă, persecuția rasială și războiul. Un psihanalist, Dollard, a încercat să explice conflictul între negrii și albi din Sud, pe această bază. În 1936 el și un grup de psihanaliști, sociologi și antropologi s'au adunat într'un „Institut al relațiilor umane” la Yale, pentru a dezvolta o știință sistematică „Frustrarea și Agresiunea” și al cărei obiect trebuia să fie acela de a găsi „o punte între individ și societate”. O serie de publicații, memorii, studii au inundat piața. Teste și anchete spe-

¹ M. G. Iarogevski, op. cit., p. 31.

² Ibidem, p. 30.

ciale au fost inventate ca să dea o bază științifică pornirilor bestiale de agresiune¹.

S'au cercetat formele și tipurile de „frustrare” a agresiunii și s'a ajuns la concluzia că agresiunea este o ușurare, o purgare, o „cătarsis” a acestor comprimări. Aceste fenomene încep dela cea mai fragedă vârstă a copilului și pe urmă merg crescând către vârsta adultă. „Frustrările” ar fi rezultatul limitării oamenilor de către alți oameni în cadrul interacțiunii datorite relațiilor sociale. Autorii recunosc că unele persoane nu sunt pentru alții decât simple „instrumente” ale egoismului lor. Consecința e ca fiecare agresiune permite o contraagresiune.

Tabloul social descris duce la un fel de „bellum omnium contra omnes” înfățișată altădată de Hobbes, adică se afirmă că societatea, chiar cea cu pretenții de civilizație nu e altceva decât o junglă². Oricine recunoaște în descrierea acestui peisaj social copia fidelă a societății americane contemporane. Inspirația e directă și reproducerea fidelă. Nu se poate nega acestor autori un anumit simț al realismului...

Pentru a da mai mult prestigiu acestei ideologii, psihanaliztii americani au voit să-i dea pe cât posibil un caracter de cercetare științifică precisă. Ceea ce unii dintre psihologii americani reproșau freudismului era metoda sa bazată doar pe observația clinică și careia îi lipsea cu desăvârșire aspectul experimental. Deoarece psihologii americani cred că ori de câte ori supun problema cercetării prin teste și statistică procedează în mod științific, „psihologia abisală” a fost supusă și ea unui control de laborator, creând astfel o disciplină anexă, care a luat titlul de „psihanaliza experimentală”. S'au luat rând pe rând diferitele afirmații freudiene și s'au controlat prin metoda cercetărilor de laborator. Deși psihologii americani, care au întreprins această preținsă analiză migăloasă, au declarat că vor să elimine verbiajul sonor, faptele nestudiate, ipotezele considerate în mod pripit valabile, autenticitatea și veracitatea mărturisirilor personale³, liniile principale ale sistemului au fost salvate. Și era firesc să fie așa: freudismul, servind o anumită ideologie; au fost găsite bune și juste toate faptele și interpretările de care ideologia de clasă avea nevoie pentru a-și demonstra tendințele. Deși s'au măsurat, controlat prin teste și indice numerice cele mai însemnate afirmații ale psihanalizei, rezervele făcute sunt relativ doar la detalii, la puncte de mică importanță. S'au redus unele exagerări aberante asupra tălmăcirii viselor, asupra unor aspecte ale nevrozelor, asupra universalității tendințelor sexuale, în special la copii etc. Rezervele făcute privesc doar gradul și nicidecum însăși natura concluziilor trase. S'a admis de pildă, că pe lângă „libido”, hrana, căutarea succesului, onoarea pot și ele influența inconștientul uman. Anumite tendințe perverse, invertiri, homosexualitate, incestul (complexul lui Oedip), exhibiționismul, narcisismul etc. n'au fost găsite (de către Hamilton, de pildă) la o sută de adulți decât în proporție de 35—65%. Dând o satisfacție puritanismului protestant care era indignat de concluziile freudiene s'a coborât într-o câțva generalitatea

¹ Dollard, W. Doob, N. Miller etc., *Frustration and Agression*, 1939, p. 209.

² Symposium on Frustration and Agression, *Psychol. Rev.*, 1941, p. 337—366; Rob. R. Sears, *Frustration and Agression in Harrimann's Encyclopaedia*, p. 215—218.

³ I. Mc Hunt, *Experimental Psychoanalysis in Harriman's Encyclopaedia*, p. 140, 165; E. G. Boring: *A History of experimental Psychology* N. 1., 1925.

fenomenului la o simplă majoritate¹. În schimb, tendințele agresive, reprimarea instinctelor, substituirile, sublimările, au fost găsite juste, cu mici corectări, adăugări sau reduceri de detalii. Astfel, liniile mari ale sistemului au scăpat de acest control. Toată verificarea pretinsă experimentală n'a avut alt scop decât de a întări sistemul, compromis până la ridicol de exagerările inepte, prin certificate pe care oamenii de laborator s'au grăbit să-l acorde acestui curent așa de necesar atmosferei actuale a ideologiei imperialiste.

¹ R. R. Sears, *Experimental Analysis for Psychoanalytic Phenomene* in J. Mc. Hunt, *Personality ant the behavior disorders*, 1944.

TĂNASE CONSTANTIN, UN INVĂȚĂTOR ÎNAINȚAT, LA MIJLOCUL VEACULUI AL XIX-lea

DE

I. IONAȘCU

Prin pacea dela Adrianopol (1829) Rușii învingători în războiul împotriva Imperiului Otoman au impus Porții o serie de clauze ce îngrădeau asuprașirea exercitată de statul feudal parazităru turc asupra Țărilor Române, printre care sunt de reținut: suprimarea monopolului turcesc asupra comerțului nostru exterior, retrocedarea importantelor teritorii-raiale din stânga Dunării (Brăila, Giurgiu și Turnu-Măgurele), lărgirea autonomiei administrative și recunoașterea Regu'amentelor de organizare internă a Moldovei și Țării-Românești, ce vor fi întocmite în timpul administrației ruse.

Libertatea comerțului românesc va marca o creștere treptată a volu-mului și prețului mărfurilor — cereale, vite, lemne, etc., pentru export și o creștere a schimbului de mărfuri.

Apare prima legiuire fundamentală, cu conținut aproape identic pentru Moldova și Țara Românească, Regulamentul Organic, „*Codicele muncii de clacă*”, proclamat în 1831 de generalul rus Kisselef... dictat de înșiși boerii“, care „era o expresie pozitivă a goanei după supramuncă“ după cum arată Marx¹, atunci când analizează cum s'a adâncit prin acest Regulament exploatarea țăranilor clăcași de către atotputernicii boieri.

N. Bălcescu, în studiul său „Mersul revoluției la Români“, după ce arată că: „Regulamentul, cu toate relele sale, aduse însă oarecari principii folositoare și se făcu un instrument de progres. El recunoscă în drept principiul libertății comerciale, despărțirea puterilor judecătorești, administrative și legiuitoare și introduse regimul parlamentar“², subliniază că „Regulamentul e contractul care robește țara ciocoilor“, care „robește pe om pământului și monopolizează proprietatea în mâna ciocoilor“, sau cu alte cuvinte: „Regulamentul Organic a contribuit la progresul Moldovei și Țării Românești, separând puterea executivă de cea legislativă și judecătorească, desființând vămile interioare, organizând armata națională și învățământul în limba națională, reorganizând administrația etc.“³.

¹ Karl Marx, *Capitalul*, Ed. P.C.R., București, 1947, v. I, p. 233.

² N. Bălcescu, *Opere*, E.S.P.L.A., București, 1952, p. 180.

³ *Istoria R.P.R., Manual pentru învățământul public*, sub redacția Acad. M. Roller, Ed. de Stat didactică și pedagogică, București, 1952, p. 311.

Regulamentul Organic constituie instrumentul făurit în vederea sprijinirii și întăririi bazei economice a clasei dominante, fapt ce apare clar în redactarea și aplicarea chiar și a acelor măsuri cu conținut progresist, ca de pildă organizarea și dezvoltarea învățământului de stat. În Regulament se reflectă preocuparea aristocrației și a burgheziei în formare, de a pune bazele școlilor umanitare, complementare (medii) și speciale (superioare), grade prin care aveau să treacă vlăstarele celor puternici și avuți, după câștigarea primelor noțiuni de carte în școlile începătoare câte una în fiecare oraș reședință de județ.

În schimb, pentru smulgerea țărănimii din starea de ignoranță și analfabetism, voluminoasa legiuire boierească nu cuprinde măcar un articol. Importantă problemă a instruirii masselor țărănești este superficial atinsă doar la sfârșitul articolului 8 din „Proiectul pentru seminarii...”, prin cuvintele: „...iar cântărețului și câte doi lei pe an, de fiecare enoriaș sătean, plătindu-se leu unul la sf. Gheorghe și leu unul la sf. Dimitrie. Însă *va avea îndatorire a învăța copiii satului carte și cântări*”¹.

Dar și acest învățământ rural prin țărcovnici, legiferat în 1833, nu este pus în mișcare decât peste cinci ani și cu mare greutate. Clasa stăpânitoare de la noi n’avea niciun interes să lumineze pe clăcași; înapoierea lor culturală îi asigura mai mult exploatarea.

La 24 Ianuarie 1838, vornicia dinăuntru încunoștiințează eforia școalelor că a dat dispoziții ocârmuirilor județelor „ca potrivit cu glăsuirea pomenitului articol, prin înțelegere cu proprietarii moșiilor, să și pue în lucrare textul Regulamentului, înființându-se prin toate satele școli pentru copiii sătenilor, urmându-se a lor învățătură numai pe vreme de iarnă, adecă de la 1 Noembrie până la sfârșitul lui Martie”². Iar în hârtia către județe, departamentul recomandă ocârmuitorilor „să se înțeleagă cu toți proprietarii județului..., și cât pentru ceea ce privește la începerea școlii, proprietarii vor chibzui cele mai înlesnitoare îndemânatic mijloace, ca să se poată ține școala într’o încăpere potrivită cu numărul școlarilor, încât și învățătura lor să se poată face cu toată ceruta orânduială, și sănătatea lor să nu se vatăme...”. În final, eu prefăcută grijă, vornicul socotește că „toți proprietarii vor îmbrățișa cu bucurie această lucrare, care privește la luminarea neamului, singura fericire a unui norod”³. Relativ la cadrele didactice ale școlilor sătești, eforia dă instrucțiuni profesorilor școlilor începătoare din capitalele de județ, ca în acord cu ocârmuitorii să găsească „tineri țărani dintre cântăreți sau grămălici, și aceștia primind a urma câțeva vreme pe vară în școala din orașul județului spre a se deprinde la învățăturile începătoare, să se îndatoreze a ține școală în vreun sat, cu folosurile ce s’au legiuit pentru asemenea învățători...”⁴.

Primind și sarcina instruirii candidaților de învățători, profesorii școlilor începătoare (normale) ar fi fost îndreptățiți la o creștere a salariului și la o atenție deosebită din partea stăpânirii. Rândurile de mai jos, scrise de profesorul Stanciovici de la Slatina, la 8 Septembrie 1841, ilus-

¹ Regulamentul Organic, București, 1847, p. 332 (cap. VIII, secția III, art. 362, în care se găsesc contopite art. 4—9 din legea pentru seminarii).

² V. A. Ureche, Școalele sătești în România, București 1868, p. 48.

³ V. A. Ureche, Istoria Școalelor, București, 1892, v. II, p. 2.

⁴ V. A. Ureche, Școalele sătești în România, București, 1868, p. 49.

trează nepăsarea condamnabilă a stăpânirii față de slujitorii învățământului :

„Dupa ce leafa ne este atât de mică încât numai o răbdare de fier și o economie cumplită ne sprijină viața, după ce locul unde trăim înzecește prețul fiecărui lucru trebuincios și înmiește neînlesnirea de a-l dobândi : după ce nici vremea și nici caracterul nu ne îngăduie vreo altă speculație spre înlesnirea traiului sau îmbunătățirea stării noastre, ci toată nădejdea întâmpinării trebuințelor rămâne numai în biată-ne lefșoară, apoi tocmai într-o vreme când și cei mai mici slujbași obștești își primesc leafa la sfârșitul fiecărei luni chiar la locul unde slujesc, noi să fim siliți a aștepta după câte trei luni 5—600 de lei, ca să scăpăm cu dânsii de cămătarnicii ce vor fi avut omenie să ne împrumute la sila trebuințelor noastre, cu dobândă arbitrară ca pe niște oameni fără nicio siguranță, să fim siliți a împărți cu dânsii și puțintica această momeală de simbrie, destul de mică pentru trebuințele cele mai neapărate ale unui profesor, mai ales într'un oraș ca acesta, și așa să rămânem într'o poziție destul de costisă, încât peste câțeva vreme, bătrânețea să ne găsească îngropați în datorii, a căroră covârșire să crească în raport cu slăbiciunile, cu desgustul, cu desnădejdea și ticăloșia noastră“¹.

Apelurile formale trimise de marea vornicie și de eforia școlilor la județe, pentru antrenarea boierilor în soluționarea problemei învățământului sătesc, au rămas fără ecou. În darea de seamă făcută în vara anului 1838 de către directorul școlilor, P. Poenaru, fostul elev al lui Lazăr și grămatic de cancelarie al lui Tudor Vladimirescu în 1821, arată că s'au dobândit „bune rezultaturi... unde ocârmuirile s'au pătruns de importanța acestei lucrări și n'au avut a se lupta cu împiedecări din partea proprietarilor de moșii“². Sunt citate cinci județe cu rezultate mulțumitoare, în fruntea cărora se află Gorjul, cu 172 candidați. Nu e întâmplător faptul că acest lucru se petrece într'un județ în care numărul satelor de moșneni întrece pe cel al moșiilor boierești³ și că județul Ilfov, în care se găsea capitala Țării Românești, dar nu mai exista nicio așezare de țărani liberi, nu era cuprins între județele menționate.

Poenaru nu încearcă a da numele boierilor și arendașilor protivnici începuturilor învățământului sătesc, dar arhiva școlii elementare Nr. 1 din Slatina, cea mai veche școală locală, de la sfârșitul secolului al XVII-lea, conține date și nume destule privind această chestiune.

Boierii n'au contribuit nici în cea mai slabă măsură la rezolvarea problemei localurilor de școală. În tot întinsul Olteului, plin de moșii boierești, s'a găsit doar unul singur, Iamandi Gigîrtu, care în 1843 „cere să se înființeze în Săltănești deosebită școală, pentru a căreia începere dă dumnealui sătenilor o casă“⁴. Dar nu s'a ținut de făgăduială — regula generală la boieri în raporturile cu clăcașii lor — astfel că nici în anul 1844 școala nu funcționa din lipsă de local.

¹ Arhiva școlii elementare Nr. 1 din Slatina, de unde am procurat materialul documentar inedit.

² V. A. Ureche, Școlile sătești în România, București, 1868, p. 53.

³ Cf. Acte și Documente privitoare la renașterea României, București, 1890, p. 682, statistică în care nu apare nicio moșie de moșneni în județul Ilfov.

⁴ Arhiva din Slatina.

În aceeași vreme, profesorul școlii normale din Slatina făcea cunoscut că „în școală din Coteana se află cu șederea d. Mihalache Iorgulescu, omul dumnealui prințul Brâncoveanu, proprietarul acelei moșii, și văz că toate lucrurile școlii, s'au sfărîmat într'însa”¹.

Marele latifundiar Brâncoveanu, ale cărui moșii se țineau lanț în fostele județe Telcorman, Olt și Romanați, sub pretextul că vechilul său n'are locuință, îl instalează în școală, încuviințându-i totodată să distrugă și umbra de mobilier didactic existent.

Raportul subinspectorului plășii Șerbănești din 1862 relatează că în satul Crăciunei s'au găsit „băngile, tabla, masa, scaunul și alte obiecte ale școlii date afară și lepădate în cea mai mare mizerie prin curtea școlii, iar în școală, în loc de școlari, a găsit niște sârbi tâmplari băgați de d. M. Plopeanu, ca proprietar, ca să facă un han. Iată dar faptă patriotică de proprietar — conchide revoltat inspectorul — care în loc să încurajeze țărănimea la învățătură, ruinează școala de unde se așteaptă viitorul națiunii noastre române”².

Alungarea copiilor din școală și transformarea localului în cârciumă ilustrează disprețul și ura clasei dominante față de învățământul ce se adresa țărânimii împilate.

Ca urmare a împotrivirii înrăite a stăpânilor de pământ, singură sărăcia lucie a clăcașilor rămânea să contribuie la ridicarea localurilor de școală, care vor fi în general niște sinistre cocioabe. În județul Olt, din 107 localuri, numai 2 erau de cărămidă, 12 erau de bârne, iar 93 de nule lipite cu pământ.

Iată cum își descrie școala, în August 1844, învățătorul satului Dărăștii de Cepturi:

„...este în foarte rea stare, adică... cea dintâi, este desvelită încât nu se mai cunoaște dacă e școală ori casă de porci; al doilea este așa de întunecoasă încât e mai rău decât într'un beci; al treilea sobele sînt atît de rele încât nu o cunoști ce este; al patrulea băngile de nisip și celelalte băngi, asemenea sînt rele, și nici masa învățătorului nici scaun n'are nici decum; al cincilea este atît de deslipită încât sărmanii copii tremură pînă ce nu mai pot, deabia vedem lemne cîte două-trei aduse la 2 luni odată, dar însă cîte sînt de lipsă și rele. Apoi, cum o să vie bieții copii ca să învețe, apoi învățătură ori foc!”³.

Atitudinea dușmănoasă față de nevoia de cultură a țărânimii se manifestă și mai necruțătoare din partea boierilor, când este vorba de raporturile cu învățătorii școalelor comunale.

În proiectul al doilea din Regulamentul Organic se prevedea că orice cântăreț de biserică, primind anual două chile de bucate dela obștea satească și cîte doi lei dela fiecare locuitor, va învăța „copiii satului carte numai în șase luni de iarnă”⁴. Cum cântăreții refuzau în unele cazuri să intre în rândul candidaților de învățători, efortul școlilor interveni la departamentul dinăuntru, la 4 August 1838, ca „acei tineri ce se vor așeza învățători pe la sate, să fie apărați de plata capitației și de orice alie îndatoriri

¹ Arhiva din Slatina.

² Ibidem.

³ Cf. Arhiva din Slatina.

⁴ V. A. Ureche, Școalele satești în România, București, 1868, p. 49.

ce atârnă de administrație ; despre altă parte să se poștească de c. departament domnii proprietari de moșii, ca să scutească învățătorii de prin sate măcar numai de clacă, dacă nu și de dijmă”¹.

A urmat, în Noembrie 1838, adresa departamentului către ocârmuitorii județelor, invitându-i să insufle boierilor și arendașilor „euviința ce este a se apăra acești candidați de drepturile proprietărești”².

Actele din arhiva școlii elementare Nr. 1 din Slatina atestă refuzul sistematic al unor boieri (Plopeanu, Milcoveanu, C. Lenj, Caracostea, polcovnicul Pirțov, Văleanu etc.) de a ușura condițiile de trai ale candidaților de învățători. Astfel, în toamna anului 1843, candidați din satele Ciomăgești, Dudu-Plăviceni, Schitul-Greci, Mereni, Mihăiești, Milcov, Prooroci, Sârbii-Măgura, Tâmpeni, Titulești, Valea Mare, Văleni, Vlângărești etc., scriu profesorului din Slatina, rugându-l „să faci arătare stăpânirii, ...ca să se milostivească a îndupleca pe domnii proprietari, ca să ne hărăzească iertându-ne de clacă”³.

Intervențiile profesorului de județ către eforie rămân zadarnice, iar dacă unii se încumetă a nesocoti „drepturile proprietărești”, boierii nu ezită a porunci argaților și țăganilor să ridice pe acești învățători cu forța și să-i ducă la muncă pe domeniul boieresc, cum ne informează raportul subrevizorului plășii Serbănești, din Ianuarie 1846, către profesorul din Slatina : „La satul Stoicănești, candidatul Stancu, fiul lui Ion Croitoru mi-au arătat că viind țăganii proprietarului l-au luat cu zor din școală, hătându-l și l-au dus la un eleșteu să lucreze”⁴. Același boier Fântăneanu, în același an „poruncește aleșilor să ia în sifă dela numitul candidat pe jumătate din porumbul legiuit și să-l dea în primire unui fecior de vizitiu. asupra căruia drept nu știu”⁵.

Aceste rânduri grăiesc din plin despre liberul plac și atotputernicia boierească în Țara Românească înainte de 1848. Dar ele rămân apanajul boierimii și ciocoimii și după formarea statului național România, așa cum ne indică și un fragment din raportul învățătorului Marin Pirciu dela Turia-Zorleasca, în Ianuarie 1862 : „Coconu Nae Racoviceanu, împreună cu isprăvnicelul, cu un Tânase popa Joc și cu Marin țăganul, fiul lui Tudor țăganul, ce este servitor la coconu Nae, au intrat în școală, au bătut copiii, au spart urcioarele din care beau apă, și coconu Nae, sărind asupra mea, ca o fiară striga la slugi să dea...”⁶.

Împotriva modeștilor luminători ai satelor se ridică și forța brutală a aparatului de stat, pus în slujba clasei exploatare. Candidații de învățători sunt la cheremul ocârmuitorilor, zapciilor și pomojnicilor și nu sunt rare cazurile când li se aplică bătaia. Un atare caz îl desvăluie plângerea din Aprilie 1844 adresată profesorului din Slatina de candidatul satului Vitănești, Tânase Hristea, că sătenii nu i-au dat cele 800 oca porumb, iar din simbrie „pre tot anul îmi oprește câte câțiva lei aleșii... un Dinu parcă-

¹ V. A. Ureche, Școlile satești în România, București 1868, p. 55.

² Ibidem, p. 61.

³ Cf. Arhiva din Slatina.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem.

⁶ Cf. Arhiva din Slatina. Acest Nae Racoviceanu este boierul care în August 1848 slobozea pe robii săi țăgani, dar abuziv îi despoia «de haine și de toate averile» (a se vedea Anul 1848 în Principatele Române, București, 1902, v. III, p. 306).

labu, și un Marin cutieru"¹. Cerându-și stăruitor drepturile, într'una din zile Tănase a dat peste pomojnic și acesta împreună cu cei pe care îi atacase, îi aplică o bătaie sdravănă, după cum rezultă din finalul adresei :

„...și eu, în loc să mai dobândesc, am rămas și în pagubă de o fermenea nouă, de o cușmă lungă, de bumbac nouă, ce mi le-a rupt dumnealui Petre sin Stan pomojnicu, cu aleșii dimpreună“².

Profesorul Stanciovici îndrumază la ocârmuire plângerea „prin care arată că l-au bătut pomojnicu subcârmuirii locale, și îndestulându-se de cele cuprinse într'ansa, este rugată a tâmpi oarba semeție a unui slujbaș înrăutățit, poruncind ca în viitor să nu-și mai însușească drepturi de a pedepsi învățătorii județului, care să țin nu cu bătaie, ci cu încurajare“³.

Un alt caz, consemnat de subrevizorul Tănase Constantin la 4 Ianuarie 1846, se referă la Gheorghe Nicolae, candidatul satului Drăgănești, pe care „pomojnicu subcârmuirii l-a osândit la bătaie, pentru ce nu știu“⁴. Profesorul din Slatina, informat, reclamă ocârmuirii județului în modul următor : „Învățătorul fiind chemat la tactul suptcârmuirii respective, ca să-și primească simbria, d-lui pomojnicu Petrică, vrând a-l trimite la un han, ca să-i cumpere nu știu ce, și dânsul, după o stăruire de mai multe zile, cătând prilejul d'ași isprăvi treaba, nu s'au dus ; în urma căreia, chemându-l în casă sub cuvânt ca să-i dea niște acte a le duce la sat, s'au pus și l-au necinstit cu bătaie destul de batjocoritoare. Pentru aceia, rog pe cinstita ocârmuire ca să binevoiască nu numai a nu suferi de a se întrebuința atât de rău puterea însușită în persoana dumnealui pomojnicului, dar și a-l mărgini pe viitorime de a mai descuraja pe învățătorii satelor cu o astfel de manieră urită ; pentrucă dacă îmbrățișerea ce o așteaptă niște asemenea oameni dela tot slujbașii, se va preface într'o astfel de asprime, apoi noi atunci cu școalele putem ajunge prea anevoie la scoposul cel părintesc al stăpânirii“⁵.

Slujbașul bătauș din 1844, Petrică pomojnicul, este identic cu bătaușul din 1846 ; împotriva acestui sbir s'au făcut, cum am văzut, întemeiate reclamațiuni, dar au rămas fără rezultat, fiindcă clasa asupritoare era satisfăcută de metodele unor atari specimen, care innăbușeau glasul celor exploatați.

Dar boierii merg mai departe în lupta lor împotriva învățământului rural. Când învățătorul îndrăznește să se ridice mai hotărît asupra silnicii moșierului, acesta folosește toate mijloacele perfide ce-i stau la îndemână și îl doboară. Așa procedează odiosul latifundiar C. Lenj în 1843, când alungă din post pe învățătorul Marin Manea, care aprinsese primul opaiț în bezna neștiinței clăcașilor de pe moșia Schitu-Greci, în 1838⁶.

Unii proprietari, ca de pildă boierul Costache Izvoranu, determină pe câțiva clăcași de pe moșia Izvoarele, să reclame ei destituirea învățătorului local, cum rezultă clar din adresa profesorului școlii normale din Slatina, către eforie : „...locuitorii în acord cu proprietarii, cer destituirea“⁷.

¹ Cf. Arhiva din Slatina.

² Ibidem.

³ Ibidem.

⁴ Cf. Arhiva citată.

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem.

⁷ Cf. Arhiva din Slatina.

Acord între țărani și moșieri ? Da, cel mai perfect acord, care a atins culmea în răscoala din primăvara anului 1907, când nu mai puțin de 11.000 clăcași „îndrăznind“ să ridice brațul pentru pământ, au îngrășat cu trupurile lor brazda boierească, la porunca sclerată a guvernului burghezo-moșieresc.

Din plângerea învățătorului năpăstuit, la departament, aflăm poziția locuitorilor reclamanți : „...unii dintrânșii, fiind atașați pe lângă curți, numai după punerea la cale și ambiția domnilor proprietari, vor să mă destituie fără nici un motiv, căci sunt simpli și dd. proprietari, care nu contribuiesc cu nimic în folosul școalei și n'au copii la învățătură, nu le pasă de s'ar închide și cu desăvârșire“¹.

În sufletul țăranilor o ură nestăvilită a prins a crește împotriva rapacității și cruzimii boierilor olteni, ale căror moșii, Giulești și Chiajna, se întindeau până în marginea Bucureștilor. Și în Mai 1870, când s'a auzit că boierul Alecu Izvoranu a fost ucis în București pe treptele tribunalului de un fost arendaș, vestea „departe de a inspira mâhnire, produse o bucurie generală : țăranii se crezură scăpați ca de o aspră tiranie... și deci se strânseseră la han ca și cum ar fi fost zi de mare sărbătoare, iar lăutarii... improvizară cântecul următor :

.....
 Vestea mare ajungea
 Tocmai dela București
 La Chiajna și la Giulești,
 Țărănimea se scula,
 Șapte buți de vin scotea,
 Mare chef că chefuia,
 Și trei zile că-mi tot bea,
 Că scăpase de dușmanul,
 Scăpase de Izvoranul“².

Iar la câțiva ani, în 1874 Ioan Izvoranu, fiul lui Alecu „a fost ucis de săteni la moșia sa Izvoarele din Olt“³.

Când refuzul contribuției la înjghebarea localurilor de școli și asuprirea crescândă a învățătorilor prin clăci, dijme, persecuții, bătăi și destituirii încă nu erau socotite suficiente pentru a ține pe loc învățământul sătesc, clasa stăpânitoare adopta și alte măsuri : a închiderii tuturor școlilor pe un șir de ani (de exemplu în perioada care se deschide odată cu înăbușirea revoluției dela 1848 și încheiată în 1857) sau a suprimării unor școli în 1857 și, mai ales, în Octombrie 1866. La această din urmă dată, regimul politic al domniei Hohenzolernilor considera că trebuia să-și înceapă activitatea prin economii bugetare la capitolul învățământ, suprimând într'un singur județ, 31 școli primare⁴.

Din cele expuse, rămâne bine dovedit faptul că clasele exploatare din deceniile 4—6 ale secolului al XIX-lea, frânau din toate puterile organizarea și dezvoltarea învățământului la sate.

¹ Cf. Arhiva din Slatina

² G. Poboran, Istoria orașului Slatina, Slatina, 1908, ed. a II-a, p. 451 — 452.

³ Ibidem, p. 451.

⁴ Cf. Arhiva din Slatina.

Dar, înafara de metodele pe care am arătat că le practica, nu trebuie scapat din vedere un alt fapt esențial, că această clasă stăpânitoare a dat învățământului un conținut idealist, obscurantist, antiștiințific. Dacă analizăm „programa de învățături și de orânduielele ce are a se urma în școalele sătești“, constatăm ca materiile de învățământ sunt : „*cetirea după tabele care vor cuprinde numai maxime morale și religioase ; scrierea...; catihismul lezei creștinești...; aritmetica elementară...; lucrarea câmpului...*”¹.

Neîndoelnic, este vorba de un vadit și precumpănitor caracter religios în structura acestui învățământ : pe deasupra, el este încredințat cântăreților bisericești, care vor cultiva în sufletul copiilor sentimentul totalei resemnari și pasivități față de suferințele ce au a îndura pe pământ dela cei bogați, caci vor afla în schimb fericirea veșnică din ceruri.

E de observat că de multe ori, slujitorii bisericii nu primesc să fie candidați de învățători, din cauza obligației ce aveau a merge câteva luni, vara, la cursurile de la școala națională din capitala județului, și atunci, în aceste posturi libere, apar fii de clăcași cu oarecare noțiuni de carte câștigate pe lângă țârcovnici sau în preajma logofeților (scriitorilor oficiali) sătești. Candidații din această categorie nu se vor arăta dispuși să învețe cântările bisericești — cum rezultă din materialul arhivistic folosit — și dintre ei, mai ales, vor fi acei care vor ridica protestatar glasul împotriva samavolniciei și răutății exploatarelor clasei țărănești.

În fruntea acestor învățători curajoși, din Olt, hotărâți să ducă o luptă pentru revendicările țărănești, găsim în această epocă pe Tănase Constantin, fiu de clăcaș din satul Izvoarele, moșia boierilor Izvorani, asupritori feroci ai țâranilor.

Tanase Constantin, fiu de țârani clăcași de pe moșia Izvoarele din fostul județ Olt, s'a născut în anul 1824. Numele său iese la iveală pentru întâia oara la 1 Mai 1842², când ia ființă sub conducerea lui școala din sat. Boierii Izvorani nu vor să sprijine această inițiativă ; dimpotrivă, documente ulterioare îi arată vrăjmași, ca pe toți boierii, de aceea localul nu poate fi înfiripat de săteni în condițiile nemiloasei exploatare feudale, decât din nuiiele.

Și-a trăit copilăria și adolescența robind, desigur, alături de părinții săi și de obștea clăcașilor pe moșia boierească, lipsit de bucurii, învăluit de suferințe.

Tânărul învățător de 18 ani și-a dezvoltat modestele cunoștințe de carte, în lunile de vară, la cursurile școalei normale din Slatina, condusă în anii 1841—1848 de profesorul C. Stanciovi, o interesantă figură înaintată a epocii³, care a dus o adevărată luptă de demascare a abuzurilor

¹ V. A. Ureche, Școalele sătești în România, București, 1868, p. 6.

² Cf. Arhiva din Slatina.

³ Stanciovi a participat la proclamarea revoluției la Islaz, în ziua de 9 Iunie, « unde găsind pe Eliad, Ștefan Goleșcu, Tell și căpitan Pleșoianu, pornirăm cu soldații Pleșoianului și popa Șapcă la Caracal, unde cârmuitorul Gheorghe Magheru, pornindu-ne cu toți dorobanții adunați în județ și cu mai mulți săteni cu coase și topo-re, pornirăm la Craiova. . . ». În drum, spre București apoi, revoluționarii trec prin orașul Slatina, unde refuză banchetul oferit de prefect și iau masa « la mine, unde toată adunarea » acu jurământul pe constituție și a doua zi pleacă spre București » [cf. autobiografia lui Stanciovi, publicată după manuscrisul lăsat de el, de Al. Ștefulescu: Încercare asupra Istoriei Târgu-Jiului, București, 1899, p. 237 — 238].

boierimii și a uneltelor ei față de dezvoltarea învățământului sătesc și chiar orășenesc ¹.

Apreciindu-l atât pentru zelul depus la învățătură, cât mai ales pentru firea îndrăzneță de clăcaș, hotărât a înfrunța setea boiereasca de jaf, Stanciovici îl numește, în toamna anului 1845 ², subvizor școlar al plășii Șerbănești, în care situație Tânase Constantin umblă din sat în sat, stă de vorbă cu sătenii istoviți de boieresc, ascultă revoltat plângerile învățătorilor bătuți de vătăfii și ȝiganii boierești, trece scrâșnind pe lângă conacele moșiiilor și gândește încruntat la ziua răsturnării nedreptaților sociale.

Isbucnind revoluția burghezo-democratică în Țara Românească la 1848, au fost numiți comisari de propagandă la Olt ³ profesorii slătineni Matache Iarcu, autorul primei lucrări bibliografice mai dezvoltate la noi, și Iancu Ionașcu, acesta din urmă fiind nepotul unui cunoscut neguțător slătinean din veacul al XVIII-lea numit Ionașcu cupețu, care a lasat toată averea lui, compusă și din cinci moșii, orașului pentru a se întemeia o școală și un spital ⁴. Cu nepotul cupețului mai ales, Tanase Constantin a avut strânse relații politice, ajutându-l în importanta misiune de a lămuri constituția revoluționară în masele populare din județ ⁵.

Iar după înăbușirea revoluției, când hulițele școli sătești se închid spre satisfacția boierimii, care susținea că feciorii birnicilor nu sunt făcuți pentru carte, ci pentru corvezi la conac, Tânase Constantin apare, în Octombrie 1851, ca învățător la școala de fete din oraș, unde, în anul precedent, funcționase prietenul său, Iancu Ionașcu, transferat acum la școala de băieți din localitate. I se spunea acum, Tânase Constantin ⁶, ceea ce dovedește că numele familiei lui era Constantin, nu Tânase. El avea și un frate, Marin Constantin, tot învățător în satul de naștere Izvoarele, pe care boierii Izvorani îl alungă din învățământ în Februarie 1862 ⁷.

Școala de fete unde funcționa Tânase Constantin avea ca directoare pe o maestră de lucru, König, cu totul refractară ideilor noi, propagate de el. Mai întâi, Tânase Constantin era protivnic predării învățăturilor în limbi străine, limba națională fiind pusă pe al doilea plan; apoi nu-i plăcea să vadă în bănci numai odrasle de boeri și târgoveți bogați. De aici, numeroase reclamații din partea direcției la organele superioare, învinuindu-l că adresează fetelor „nesuferite ocări” ⁸. Știindu-l și „compromis” în revoluția din 1848, nu i-a fost greu directoarei König să strângă „probe” împotriva lui Constantin, printre care citează și niște „fapte, ce se spune că ar fi făcut la

¹ În Iunie 1846, Stanciovici stăruie pentru înființarea celei dintâi școli de fete în Slatina, iar în vara lui 1847 ține o substanțială cuvântare, arătând imperioasa necesitate a școlarizării fetelor, căci « Necultivarea sexului femeesc a păstrat felurimi de obiceiuri, felurimi de sisteme, felurimi de superstiții și felurimi de vătămătoare începuturi ale barbariei, sub povara cărora ele, mai mult, și-au plecat capul. . . Nu mai zic nimic despre proorociile babelor, și despre ideea că nu trebuie să faci cutare lucru, că e rău de cutare » (cf. G. Poboran, op. cit., p. 414, 417 — 418).

² Cf. Arhiva din Slatina.

³ Anul 1848 în Principatele Române, București, 1902, III, p. 115.

⁴ G. Poboran, op. cit., p. 403 — 404.

⁵ Cf. Anul 1848 în Principatele Române, II, p. 748. Mergând în plasa Șerbănești, tocmai unde Tânase Constantin purtase câțiva ani sarcina de subvizor școlar, Ionașcu deșteaptă în masele țărănești « acele sentimenturi nobile, adormite până acum de jugul tiraniei ».

⁶ G. Poboran, op. cit., p. 415.

⁷ Cf. Arhiva din Slatina.

⁸ Ibidem.

comuna Brebeni“ astfel că în 1853 eforia școalelor îl îndepărtează, numind în locul său pe Ilie Petrescu „cu atestat dela o școală din Constantinopol“¹.

Comportarea acestei directoare este violent atacată, în Iunie 1860, de profesorul Iancu Ionașcu, într-o adresă către cârmuitor², deoarece ea în postul ce ocupa sprijinea principii reacționare și dușmănoase poporului nostru.

Alungat de la catedră, Tănase Constantin s'a reîntors probabil la căminul părintesc. A păstrat legături strânse cu foștii învățători (căci în domnia reacționarului Știrbei școlile sătești nu se mai redeschid, iar învățătorii sunt prizoniți) și în special cu profesorul Iancu Ionașcu din Slatina, ce purta corespondență secretă cu membrii partidei naționale³.

În vremea discuțiilor dintre marile puteri pentru încheierea tratatului de la Paris (1856) „apare o bogată literatură care pledează pentru unire“⁴. Ea nu era necunoscută învățătorilor de ieri.

Cu tot sprijinul acordat de Rusia cauzei noastre naționale, planul unirii Moldovei și Țării Românești a fost respins datorită opoziției îndârjitnice a Turciei, Angliei și Austriei.

În tratat, evitându-se întrebuintarea cuvântului „unire“, s'a stipulat prin articolul 23 că „o comisie specială, asupra căreia puterile contractante se vor înțelege, se va întâlni fără întârziere la București, cu un comisar al Porții; această comisiune va avea însărcinarea de a cerceta starea de față a Principatelor și de a propune bazele viitoarei lor organizări...“, iar prin art. 24 se arăta că sultanul va convoca „de îndată, în fiecare din acele provincii, un divan adhoc, compus astfel ca să constituie reprezentarea cea mai exactă a intereselor tuturor claselor societății; aceste divanuri vor fi chemate a exprima dorința populațiilor asupra organizării definitive a Principatelor“⁵.

Pentru prima oară în trecutul patriei noastre, clasa țărănească avea să fie chemată a-și rosti părerea — prin aleșii săi — asupra viitoarei organizări a țării, dar și asupra traiului neomenos la care era supusă de către clasa dominantă.

La 26 Februarie 1857, caimacamul Țării Românești, Alex. D. Ghica, trimite mitropolitului și consiliului administrativ firmanul prin care se stabilea modalitatea alegerilor pentru divanul ad-hoc, invitându-i a lua măsuri pentru aplicarea lui și exprimându-și „nestrămutata noastră hotărîre a păzi o completă nepărtinire în alegeri“, căci ele „trebuie să fie expresia liberei voințe a tuturor claselor societății“⁶.

¹ G. Poboran, op. cit., p. 415; cf. și Arhiva din Slatina.

² Cf. Arhiva din Slatina.

³ Cf. G. Poboran, op. cit., p. 222 — 224.

⁴ Istoria R.P.R., Manual pentru învățământul mediu, sub redacția Acad. M. Roller, Ed. de Stat didactică și pedagogică, București, 1952, p. 557.

⁵ Cf. textul articolelor relative la țara noastră în: Fr. Dam', Histoire de la Roumanie contemporaine, p. 408 — 409.

⁶ Cf. foaia volantă contemporană. Se prevedea în firman că boierii mari, cu o avere funciară de cel puțin 100 fălci pământ arabil, alegeau la reședința județului câte doi deputați de județ; micii proprietari agricoli (de la 10 — 99 fălci) alegeau pe plăși câte cinci de egați, care, întruniți apoi la reședința județului, alegeau un deputat iar obștile plugărești de pe moșiile boierești trimetea fiecare la reședința plășii câte doi delegați; aici se alegeau doi dintre ei, care adunați la reședința județului aveau să aleagă pe deputatul clăreșilor. În orașe votau proprietarii de imobile în valoare de 8000 lei, profesioniștii liberi, toți neguțătorii patentari, apoi stăroștii fiecarei bresle împreună cu câte trei delegați ai meșteșugarilor. Ei alegeau în București patru deputați, în Craiova și Ploiești, 2, în celelalte orașe reședință câte unul.

La Olt, latifundiarii au ales pe ultrareacționarul colonel Ioan Solomon, cunoscut pentru dușmănia arătată față de mișcarea revoluționară din 1848. El cumpărase în județ două întinse moșii, Drăgoești și Geamăna, iar în 1856 fiul său Alexandru, căpitan, fu numit ocârmuitor al județului, unde tatăl avea să candideze în 1857¹. Celălalt ales al marii boierimi era Const. Văleanu, pe care un contemporan îl caracteriza „fără capacitate, devotat Ghiculeștilor, conservator”².

Micii proprietari și-au ales deputatul în persoana unui instrument al marilor moșieri, Ion Slăvitescu; iar oamenii târgului Slatina au desemnat ca reprezentant al lor pe cunoscutul profesor Iancu Ionașcu, un înfocat unionist.

Clăcașii fiecărui sat au ales câte doi delegați care să meargă la plasa pentru ca laolaltă aceștia să aleagă doi delegați împuterniciți să aleagă la reședința județului pe reprezentantul țăranilor în divanul ad-hoc. Cei din satul Izvoarele au ales pe fostul lor învățător, Tănase Constantin, și încă un delegat. Delegații din plasa Șerbănești au ales între cei doi delegați pentru alegerea pe județ pe același Tănase Constantin, al cărui nume umbla demult pe buzele țăranilor olteni, devenind nădejdea lor. El răscolea satele ținutului, arătase clăcașilor calea de urmat, dacă vor să scape de tirania boierescă, fapt ce îndârjește mai mult pe boieri împotriva răsvrătului de pe valea Iminogului, încât „în anul 1856 au fost trimis — cum arată o coadă de topor boierescă — către onor minister interior *pentru ura ce propaga țăranilor în contra proprietarilor*, singurul mijloc prin care au reușit a fi ales, cu atâta sgomot, de dipotat din partea plugarilor la divanul ad-hoc”³.

Când cei opt delegați ai țăranilor din cele patru plăși oltene se întrunesc la Slatina și în unanimitate aleg, la 16 Septembrie 1857⁴, pe Tănase Constantin ca deputat al clăcașilor olteni, boierimea spumegă de ură și determină pe prefectul Solomon să intervină la președintele biroului electoral pentru anularea alegerii lui Constantin, acuzându-l că ar fi plastrografiat iscălitura aleșilor (reprezentanților oficiali) satului Izvoarele pe un raport, și să procedeze la o nouă alegere, cu care prilej este ales un I. Niculescu, cu cinci voturi. Numele acestuia a și figurat în prima listă a deputaților pentru divanul ad-hoc.

Brutalitatea și cinismul fiului celui care a tras în revoluționari la 1848 au aprins mânia partidel naționale, și în ziua de 30 Septembrie, când s'a convocat divanul ad-hoc, s'au ales comisiile de validări, iar la 2 Octombrie, comisia secției a doua, cercetând actele „deputatului clasei sătenilor din districtul Olt”, își exprimă opinia „ca în locul deputatului recomandat de administrațiune, și anume I. Niculescu, să treacă deputat Tănase Constantin, care s'a văzut liber de impedimentele aduse alegerii sale și care era alesul prin unanimitate de sătenii acelu district”. Urmează un jurnal al aceleiași secții în care sunt consemnate declarațiile celor ce au uneltit și ingerințele lui Solomon. Tabăra reacționarilor a căutat să explice mârșăvia, la care Sc. Turnavitu a dat o replică tăioasă, ironizând atitudinea lui

¹ Pentru rapida lui ascensiune militară, cf. Acad. R.P.R., ms. 872, f. 116 — 117, 186

² Cf. Acte și Documente relative la renașterea României, București, 1890, v. V, p. 678.

³ Cf. Arhiva din Slatina.

⁴ Ibidem.

Solomon și remarcă „stăruința generală a locuitorilor d'a fi primit el (T. Constantin) de deputat, fără să se sfiască, ca țărani, de orice consecința ar trage asupra-le prin opunerea la dispozițiile unui șef al districtului”¹.

După validarea alegerii lui Tănase Constantin, divanul a trecut la discutarea dorințelor țării. La 9 Octombrie, deputații au votat în unanimitate propunerile relative la „principiile parlamentare ale reorganizării Principatelor”, care erau la fel cu ale deputaților moldoveni, votate la 4 Octombrie².

Dar pe când în Moldova, cu prilejul discuțiilor în jurul redactării memoriului ce avea să lămurească marilor puteri dorințele formulate în cele cinci puncte, s'au discutat și probleme de reorganizare interioară a țării și în special problema unor relații noi între clăcași și proprietari, țărani cerând desființarea boierescuii și dreptul la doua treimi din marile moșii, în Țara Românească, deputații claselor privilegiate s'au împotrivit la discutarea unor atari probleme. În fruntea acestor deputați se găsea I. C. Brătianu, care pretindea că discutarea problemelor ridicate, în special aceea a revendicărilor țărănești, ar prejudicia autonomia țării, când de fapt ar fi afirmat existența ei.

În ședința adunării, din 7 Decembrie 1857, deputații țăranilor, văzând ca un amendament al lor la memorandum, prin care cereau ca viitoarea adunare legislativă să fie compusă „din reprezentanți aleși din toate straturile sociale ale țării”³, fusese respins și problema țărănească a fost omisă, au hotărât ca Tănase Constantin, aprig dușman al reacțiunii, să citească dela tribuna divanului un viguros memoriu, în care înfățișează condițiile mizere de trai ale țăranimii și menținerea lor, spunând: „Noi vedem cu adâncă durere că cu cât țara se îndreaptă prin munca și sudoarea noastră, cu atât soarta noastră, a țăranilor, ajunge de plâns și de nesuferit”⁴. El afirmă dreptul incontestabil al celei mai mari părți din populația țării de a participa la viitoarele adunări, care vor redacta constituția și legile interioare, când țărănimia își va spune păsurile și va propune măsuri de îndreptare; iar dacă le-ar fi răpit dreptul de reprezentare în viitoarea adunare legislativă, țăranii declară de pe acum că legile ce ar face „nu vor fi recunoscute decât ca un produs al forței”⁵.

La sfârșitul lui Decembrie, adunarea ad-hoc a Țării Românești este dizolvată de Poartă⁶ iar deputații își reiau ocupațiile obișnuite. Tănase Constantin, purtătorul de cuvânt al clăcașilor, numit revizor școlar al districtului Olt de către eforia școlilor, își reîncepe activitatea printre învățători și țărani, ceea ce face ca boierimea să-i pregătească noi persecuții.

Rolul de unealtă netrebnică a moșierimii împotriva celui ce îndrăznise să atace pe îmbuibății clasei dominante, a fost încredințat institutorului Alecu Borănescu, fiu de boiernaș, căsătorit cu o nepoată a boierilor Izvo-rani, veșnic în conflict și cu Iancu Ionașcu.

¹ Acte și documente relative la renașterea României, București, 1906, v. VI, p. 3—7.

² Ibidem, p. 43—44; cf. și A. D. Xenopol, Istoria Românilor, ed. a III-a, v. XII, p. 268.

³ Acte și documente relative la renașterea României, București, 1906, v. VI, partea a 2-a, p. 249—252.

⁴ Ibidem, p. 382—384.

⁵ Ibidem, p. 384.

⁶ Ibidem, p. 853.

În Ianuarie 1858, Borănescu interzice revizorului T. Constantin să mai facă inspecții la școlile din județ și-l reclamă eforiei utilizând aceleași cunoscute „învinuiri”: „pentru ura ce propagă țăranilor în contra proprietarilor” și că „a pus pecetea satului Izvoarele pe niște raporturi tăgăduite de aleși”¹. Eforia, „având în vedere oarecare probe din conduita acestui institutore (Borănescu)... n'a găsit cu cale deocamdată a dispune vreo urmare, numai după o simplă acuzare... dar primindu-se după aceea și adresa celui comitet (de inspecție a școlilor), prin care afirmă acuzațiile de mai sus ale numărului institutore... și că se adeverează chiar de on. administrația locală... îi încuviințează cererea ce face... și destitue pe d. Tănase Constantin din funcția de revizor...”², la 1 Februarie 1858.

Îndepărtat din funcția care îi dădea posibilitatea să țină legătură strânsă cu țăranii, Tănase Constantin adresează petiții de protest eforiei și căimacamului Alex. D. Ghica, în urma cărora, în Septembrie 1858, eforia încheie un jurnal, în care arată că „cercetând toate actele de desvinovățire și atestatele cele vechi” printre care și încredințarea președintelui tribunalului Olț, din 18 Octombrie 1857, prin care „se face autentică dovadă că acest Tănase Constantin nu s'a aflat până la zisa epocă declarat prin nici un act legal, că ar fi vinovat sau bănuit în procesul criminal”, apoi că „la intrarea sa în divanul adhoc ca deputat al obștimei țăranilor de la Olț... s'a declarat pâra adusă asupra-i ca netemeinică...”, îi recunoaște nevinovăția și îi redă postul de revizor³.

La 28 Noiembrie, Tănase Constantin relatează profesorului normal ca ajungând în plasa Vezii, administrația județului „prin ordin nr... cu jandarmi, și alți nenumărați jandarmi de la subadministrația plășii Mijlocului și Vedeia, m'a luat la 5 Nov. din revizie de la satul Mircești și... m'a oprit din revizie”.

Interzicându-i-se și de către comitetul de inspecție îndeplinirea funcției ce avea, Tănase Constantin se adresează școlii normale locale, plângându-se de purtarea lui I. Slăvitescu — fostul deputat în divan din partea boiernașilor — „în unire cu Dimitrie Vișoreanu, adversarul meu, care împreună cu ai săi inventează asupra mea procesul”. Apoi, boierul Mih. Deleanu și scriitorul său, M. Popescu, se agită „tot cu asemenea intenții de răzbunare, căci este văr al fostului institutor Al. Borănescu, se preumblă prin sate, bătând și spăimântând deputații (satelor) cu felurite propuneri, ca să dea rapoarte și dovezi false contra mea. Care nelegiuiri, nemai putându-le suferi învățătorii, deputații și sătenii, vin și-mi arată prin grai că nu pot să reclame nici la on. administrațiune, căci dd. subadministatori — mașinile domnului Slăvitescu — deosebit de nenumăratele pedepse ce săvârșesc asupra deputaților și sătenilor, fără niciun rezon sau motiv din legile în ființă, apoi găsesc câte și mai câte, și-i bate ca să nu reclame la nicio autoritate, spre a putea dumnealor tot ceea ce reaua voință le dictează și să reușească în chipul de mai sus; mai cu seamă prin niște deputați *moșneni* și săteni datornici ai d-lui Slăvitescu, și oarecari proprietari, cu care se slujește totdeauna la asemenea intrigi și turburări, ca și întru aceasta,

¹ Cf. Arhiva din Slatina.

² Ibidem.

³ Ibidem, *passim*.

numai și numai să-mi faca rău și a împiedeca cursul învățăturilor sătești și, în fine, să închiză școalele.

Și fiindcă on. administrație, prin ord. său mai sus țifrat, nu mi-a comunicat cauza de care am fost transportat cu jandarmi, oprit și forțat de on. subadministrația de Vedea prin mai mulți jandarmi, cu ordine și fără ordine, și nici on. comitet nu știu pentru ce mă oprește a face revizia la care sunt obligat; de aceea, după datorie, cu acest plecat, supui și la cunoștința dv. și vă rog să chibzuiți, ...căci — după cum învățătorii încunoștințează — școalele sătești sunt în mare neglijență de către subadministrații”¹.

Tot în legătură cu ura boierilor și ciocoilor împotriva lui Tănase Constantin stă și hârtia învățătorului Marin Pirciu, adresată la 11 Noembrie 1858 școlii normale, care informează că „ducându-mă la satul Turia, am întâlnit pe d. I. Slăvitescu, care m’a întrebat că cine sunt; și spuindu-i că sunt învățător la Turia, m’am pomenit că scoate o hârtie și mi-o dă să iscălesc, fără să știu ce cuprindere are, și eu, nevrând, mi-a spus că este pentru d. Tănase Constantin, revizorul școalelor comunale, să-l scoată din slujbă, pentru că a vorbit vorbe necuviincioase, dar ce vorbe, nu mi-a spus. Și fiindcă din asemenea hârtii și vorbe se face mare turburare liniștei obștești și împiedecarea învățăturilor, de aceea nu lipsii a supune la cunoștința dv.”².

Presat de numeroase intervenții dela sate, comitetul de inspecție îngăduie revizorului Tănase Constantin să-și reia activitatea, dar îl opresc zapcii, cerându-i aprobarea originală a eforiei. Neavând decât o copie, este arestat și dus la Slatina, de unde revenind cu o copie certificată de administrația județului, este totuși iarăși arestat, fiindcă „nu este slobod a umbla prin satele despărțirii, înainte de a se prezenta la subadministrație”, la care obiecție Tănase raportează comitetului de inspecție, la 31 Decembrie 1858, „că despărțirea de Vedea îmi pretinde să nu calc prin nici un sat, înainte de a trece pe la tactul despărțirii, dar atunci ar fi trebuit să fiu în sbor, sau să fi avut un balon, cu care să umblu în aer, ca să nu ating de pământ în vreun sat din acea despărțire”³.

Dușmanii nu-l slăbesc o clipă. Cu toate că fusese recomandat eforiei ca un slujitor devotat al școlii și se aștepta la o consacrare oficială, în Iunie 1859, conducerea școalelor îl destitue „pe motivul bății, ce au suferit deputații satului Bălteni”.

Dar această nouă destituire a dat la iveală simpatia de care se bucura Tănase Constantin în rândurile masselor. Învățători și țărani, în număr mare, fac întâmpinare la comitetul de inspecție, exprimându-și „măhnirea și întristarea ce simțim în inimile noastre, pentru revizorul nostru, Tănase Constantin, căci dânsul întotdeauna ne-au luminat și ne-au îndreptat prin învățăturile și povețele sale, atât pe noi cât și pe frații săteni, care tot asemenea sunt pentru această cauză. Căci acesta este înaintarea învățăturilor sătești, iar nu cum au fost d. Nae Tomescu, care nu numai că nu ne-au insuflat nici un fel de învățătură sau povețe, dar ne-au și bătut și ne-au oprit lefile,... care cauză — în comparație cu cea de mai sus — este mult vătămătoare și d. Nae se bucură de drept profesoral”. Exprimându-și mâh-

¹ Cf. Arhiva din Slatina, *passim*.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*.

nirea pentru brutala măsură luată, petiționarii se întreabă „nu știm cum d. prefect ca român și prezident al comitetului de inspecție n'a poprit niște asemenea reclamări mai mult false, în contra acestui bărbat, cu care putem ajunge la scopul on. eforii și al nației...”¹.

Dar boierimea nu se lasă înduplecată și menține îndepărtarea lui Tănase Constantin din învățământul sătesc. În 1860, și bunul său prieten politic, Iancu Ionașcu, este transferat disciplinar la București la intervenția aceleiași odioase reacțiuni. Abia în Aprilie 1866, în urma numirii de către C. A. Rosetti a lui I. Ionașcu ca revizor peste Olt, Teleorman și Romanați, se produce și numirea lui Tănase Constantin ca subrevizor peste patru județe. Dar se retrage din învățământ, în Martie 1869, după o dăscălie de aproape 30 de ani, după ce înfruntase apriga dușmănie a regimului boierilor, cu convingerea fermă că lupta celor mulți nu cunoaște obstacole și va fi victorioasă.

¹ Cf. Arhiva din Slatina.

DESPRE MUNCA ASOCIAȚIEI ȘTIINȚIFICE
STUDENTEȘTI LA FACULTATEA DE ISTORIE
A UNIVERSITĂȚII LOMONOSOV DIN MOSCOVA

DE

ION VLĂDUȚIU

STUDENT LA FACULTATEA DE ISTORIE A UNIVERSITĂȚII LOMONOSOV-MOSCOVA

Nu este întâmplător faptul că știința sovietică este cea mai înaintată din lume, că ea ocupă primul loc. Pentru o dezvoltare serioasă a științei pusă în slujba poporului, Partidul Comunist al Uniunii Sovietice și Guvernul Sovietic au creat condițiile cele mai bune, condiții ce se îmbunătățesc pe zi ce trece.

Încă în cuvântarea sa din 9 Februarie 1946, I. V. Stalin arăta că „acordând savanților noștri ajutor cuvenit, aceștia vor fi în stare nu numai să ajungă, dar să și depășească în scurt timp realizările științei din afara hotarelor țării noastre”¹.

De atunci, în numai câțiva ani, realizările științei sovietice au trecut cu mult peste hotarele Uniunii Sovietice.

Tovarășul G. M. Malencov în raportul prezentat la Congresul al XIX-lea al P. C. U. S. a pus în fața partidului, a oamenilor de știință sovietici sarcina de a ridica „la un nivel și mai înalt știința sovietică, desfășurând critica și lupta de opinii în munca științifică, ținând minte că numai în felul acesta știința sovietică își poate îndeplini misiunea ei — de a ocupa primul loc în știința mondială”².

La această sarcină de onoare pusă de partid, oamenii de știință sovietici au răspuns cu noi succese în muncă.

În zilele grele pentru întreaga omenire muncitoare, când a plecat pentru totdeauna dintre noi marele corifeu al științei, părintele și învățătorul nostru, cel mai iubit prieten al tineretului, tovarășul Stalin, studenții, aspiranții, cadrele didactice ale Facultății de Istorie dela Universitatea

¹ I. Stalin, Discurs pronunțat la întrunirea alegătorilor circumscripției electorale Stalin din Moscova, 9 Februarie 1946, Ed. în limbi străine, Moscova, 1946, p. 20.

² G. M. Malencov, Raportul de activitate al Comitetului Central al P. C. (b) al U.R.S.S. la Congresul al XIX-lea al Partidului, Ed. pentru Literatură politică, 1952, p. 112 — 113.

Lomonosov din Moscova, adunați la meetingul de doliu, prin savantul sovietic Arțăhovski au jurat să-și încordeze toate forțele pentru îndeplinirea mărețelor sarcini ce stau în fața oamenilor de știință sovietici, de a face ca știința sovietică să ocupe primul loc în știința mondială, contribuind astfel la marea opera de construire a comunismului în U.R.S.S.

Tineretul sovietic, cu forțe înzecite, luptă pentru transpunerea în viață a mărețelor sarcini trasate de partid. Minunate sunt condițiile de trai și învățarea ale studenților sovietici.

Noua cetate a științei construită pe colinele lui Lenin la Moscova este încă o dovadă a grijii părintești pe care o are Partidul și Guvernul Sovietic pentru educarea și creșterea tineretului sovietic. În noua Universitate se vor forma mii și zeci de mii de cadre științifice noi, tinere, care vor depune toată puterea lor de muncă pentru mărețul țel de construire a comunismului în U. R. S. S.

Universitatea Lomonosov din Moscova pregătește cadre științifice de înaltă valoare, buni specialiști în ramura respectivă, cadre cu larg orizont științific.

Pentru aceasta, munca de învățatură se planifică în așa fel încât ea este o îmbinare armonioasă de studiu individual, lecții, seminarii și activitate în cadrul Asociației Științifice Studentești.

La baza întregii munci a studentului stă studiul individual, lecțiile dându-i doar o privire generală asupra problemelor materiei respective. Lecțiile se completează la seminarii prin ținerea de referate și lucrări de curs încă din anul I, după care se desbat problemele ce frământă pe studenți. Pregătirea acestor referate dă oarecare obișnuință de lucru cu izvoarele și literatura de specialitate.

Pentru a desvolta dragostea și interesul studenților în vederea cercărilor științifice, pentru a lărgi orizontul lor de cunoștințe, este folosită pe scară largă Asociația Științifică Studentească, a cărei activitate este armonios îmbinată cu întregul plan de învățatură al Universității.

Scopul acestui articol este de a arăta ce reprezintă Asociația Științifică Studentească, cum este ea organizată la Facultatea de Istorie a Universității Lomonosov din Moscova, care sunt metodele *concrete* de muncă întrebuințate, ajutorul ce i se dă din partea catedrelor, precum și marea atenție pe care o acordă organizația de Partid și Comsomolul pentru dezvoltarea muncii în cadrul Asociației.

Asociația Științifică Studentească a Universității Lomonosov din Moscova este o organizație a studenților acestei Universități, persoană juridică conform legiurilor U.R.S.S. și lucrează sub conducerea Sfatului Științific al Rectoratului.

Asociația Științifică Studentească are în fața ei următoarele sarcini principale:

— de a contribui la ridicarea nivelului de pregătire științifică a specialiștilor sovietici pe care îi pregătește Universitatea Lomonosov din Moscova, pregătire bazată pe o temeinică însușire a științei marxist-leninist-staliniste;

— de a studia știința și tehnica sovietică, de a educa studenții în spiritul patriotismului sovietic și al internaționalismului proletar, al dragostei față de Patria Socialistă, în spiritul luptei necruțătoare împotriva

influenței ideologiei burgheze, contra celor ce se ploconesc în fața științei burgheze ;

— de a ridica nivelul cultural general al studenților, de a populariza realizările înaintate ale științei sovietice în masa studenților universitari ;

— de a desvolta în studenți dragostea pentru munca științifică, *obișnuința* pentru cercetările științifice, de a-i ajuta în adâncirea cursurilor teoretice generale, în studierea problemelor științifice care îi interesează, de a desvolta *inițiativa* de creație științifică atrăgându-i către dezvoltarea științei sovietice prin studierea și cercetarea diferitelor probleme fie teoretice, fie practice, legate de construirea comunismului în U.R.S.S. În acest fel studenții contribuie la îndeplinirea planului științific al catedrei respective, iar catedra folosește inițiativa creatoare a studenților.

Asociația Științifică Studențească a Universității Lomonosov din Moscova este împărțită în trei mari grupe, pe facultăți ; în cadrul grupei facultăților umanistice intră și Asociația Științifică Studențească a Facultății de Istorie asupra căreia ne vom opri apoi mai pe larg.

Asociația Științifică Studențească a Facultății de Istorie se împarte pe secții, fiecare catedră având câte o secție.

Astfel de secții sunt la catedrele de Arheologie, Etnografie, Istoria U.R.S.S., Istoria Veche, Istoria Evului Mediu, Istoria Nouă, Istoria popoarelor orientale, Istoria P.C.U.S. etc.

Secțiile sunt legate între ele și sunt conduse de către Sfatul A.S.S. al facultății compus din președinte, vicepreședinte și membrii Sfatului. Organul suprem al A.S.S. este adunarea generală a membrilor, care ascultă și discută dările de seamă asupra activității Sfatului și alege conducerea Sfatului A.S.S. La fel adunarea generală alege la propunerea Sfatului Științific al Facultății pe conducătorul științific al A.S.S. care în același timp îndeplinește funcția de președinte al A.S.S. pe facultate.

Bineînțeles există Sfatul A.S.S. al Universității, care este ales de delegații fiecărei facultăți și care este organul superior al Sfaturilor A.S.S. al facultăților.

În acest an școlar, s'a ajuns la o nouă formă de organizare a secțiilor și anume la crearea de cercuri (krujki) la anumite catedre în cadrul secțiilor. Aceasta, în primul rând, pentru a adânci mai bine problema studiată de student, problemă dintr'o anumită perioadă dată, primind în acest fel consultații de la specialiștii care conduc aceste cercuri ; în al doilea rând s'a ajuns la această formă de organizare din cauza participării în masă a studenților în munca A.S.S.

Iată, de exemplu, Asociația Științifică Studențească dela catedra de arheologie are următoarele cercuri :

1. Istoria societăților primitive
2. Arheologia slavă
3. Arheologia Siberiei
4. Arheologia Asiei centrale
5. Arheologia antică.

La secția A.S.S. de la catedra de Istorie a popoarelor orientale, cercurile lucrează la următoarele teme :

1. Problema apariției R. P. Chineze
2. Istoria Japoniei contemporane
3. Mișcarea muncitorească din India, în perioada modernă și contemporană.

iar la catedra de Istorie a U.R.Ș.S., cercurile lucrează la problemele :

1. Recenzarea literaturii perioadei sovietice
2. Recenzarea literaturii din secolul al XIX-lea.

Alt cerc se ocupă de perioada feudală (pentru studenții din anul II despre care vom vorbi mai jos).

Astfel de cercuri mai sunt la catedra de Etnografie, Istorie nouă etc.

Fiecare cerc și secție își alege un șef care se ocupă de problemele organizatorice ale cercului sau secției respective, iar din partea catedrelor atât pentru cercuri cât și pentru secții, se numește câte un conducător științific dintre profesorii catedrei.

Înainte de a trece la analiza metodelor de muncă propriu-zise, ne vom opri la o formă de lucru nouă a A.S.S. care, anul trecut și în acest an, a dat rezultate bune. Este vorba de crearea de cercuri pentru anii I-II, în care nu se duce muncă științifică propriu-zisă ci mai mult o muncă de lămurire a problemelor ce interesează pe studenții acestor doi ani de studii, în urma citirii literaturii recomandate.

Astfel, la catedra de Istoria Slavilor, Prof. Rukol conduce cercul de Istoria țărilor de democrație populară, la care participă studenții anilor I și II.

De obicei, profesorul face o scurtă expunere a anumitor probleme după care se discută, cu participarea activă a studenților, care, în prealabil, au studiat literatura recomandată.

În același fel este organizat cercul studenților din anul II pentru perioada feudală, la catedra de Istoria U.R.Ș.S., în care studenții sunt obișnuiți să lucreze cu izvoare științifice, documente etc.

Această formă de lucru dă un ajutor prețios studenților nu numai în pregătirea generală, ci și în alegerea specialității respective.

Vom arăta cum lucrează, care sunt metodele, formele concrete de lucru ale A.S.S., pentru a evita pericolul de a dubla seminariile, pentru ca într-adevăr, A.S.S. să-și îndeplinească rolul său, în lărgirea pregătirii științifice pe care o primește studentul în Universitate. De aceea socotim necesar să ne oprim mai pe larg asupra muncii în cercuri și secții.

Atât secția cât și cercurile lucrează după un anumit plan. Planul de muncă, cât și tematică, se confirmă de către catedra respectivă, iar obiectivele principale ale Sfatului A.S.S. din facultate, sunt confirmate de către Sfatul Științific al Facultății.

Aceste planuri se aduc la cunoștința tuturor membrilor care își aleg temele de studiat; aceștia aduc completări sau propuneri de schimbări în plan.

Studentul își alege tema pe care dorește s'o studieze, sau, ceea ce se întâmplă destul de des, propune el însuși tema pe care o va adânci. Temele își iau nu numai membrii A.S.S. ci și cei care doresc să intre în A.S.S. Pe

scurt, poate fi membru fiecare student care învața bine, care duce munca obștească. În fruntea membrilor A.S.S. sunt comuniștii și comsomoliștii cei mai buni. Pentru a fi membru al A.S.S., studenții trebuie să participe *activ* în munca acestei asociații.

Primirea de membri în A.S.S. se face de către Sfatul A.S.S. al Facultății, pe baza cererii scrise a studentului, a recomandății conducătorului științific și a organizațiilor obștești în care lucrează.

Imediat după alegerea temei, studentul își alcătuește graficul de lucru asupra referatului; acest grafic prevede: 1. timpul culegerii materialului; 2. timpul prelucrării acestui material și scrierii referatului; 3. timpul corectării și completării referatului. Apoi, studentul alcătuește planul referatului, care prevede ideile și problemele generale pe care vrea să le adâncească și să le lămurească. Desigur că în timpul culegerii materialului, planul inițial suferă anumite schimbări. Acest plan este discutat cu conducătorul științific, care face observațiile respective.

După terminarea acestor operațiuni, urmează munca de cercetare a studentului, pentru culegerea, prelucrarea, adâncirea, redactarea materialului pe problemele respective din plan.

Aceasta este partea cea mai importantă a muncii depuse de student, muncă în care se obișnuiește să studieze izvoarele, să consulte literatura, să-și expună ideile și rezultatul cercetărilor într-o ordine anumită, pentru ca, pe baza materialului cercetat, concluziile lui să iasă clar în evidență. Unii tovarăși înțeleg prin munca științifică, munca în colectiv, excluzând munca individuală de cercetare ca principalul moment în studierea diferitelor probleme. Această părere este profund greșită și iată de ce: referatul odată scris, se citește în cercul respectiv, sau în secție, unde se discută pe larg atât problemele ridicate de student (și acesta este centrul discuțiilor), cât și metoda lui de lucru și de alcătuire a referatului.

Aceste ședințe de cerc sau secții, decurg într-un spirit înalt de critică și autocritică, prin participarea activă la discuții a studenților. Prin aceste discuții se vede forța colectivului în înțelegerea diferitelor probleme în mod marxist. După discuții, conducătorul științific trage concluziile asupra problemelor discutate.

În urma discuțiilor și concluziilor, studentul reface referatul, ținând seama de observațiile respective, mai ales dacă lucrarea (referatul) se recomandă pentru concurs.

Astfel de ședințe de cercuri sau secții se țin odată pe săptămână, la o zi și oră fixă, care convine tuturor membrilor.

La aceste ședințe participă și studenții cei mai buni care nu sunt încă membri, dar care doresc să devină.

Și acum, ne vom opri pe scurt asupra formelor de referat ce se întrebuintează în munca A.S.S.

Dările de seamă asupra expedițiilor științifice constituie o formă de referat în care sunt arătate concluziile la care s'a ajuns în urma acestora.

Această formă de muncă se întrebuintează în cercurile secției de Arheologie, Etnografie, Istorie a popoarelor orientale. Astfel, studentul Feodorov-Davâdov din anul IV, a făcut darea de seamă despre „Săpăturile dela Kunia-Urghenci în 1952”; studentul Baeb din anul III, despre „Ornamentul în lemn al locuințelor din Novgorod” etc.

O altă formă o constituie referatele pe teme înguste, de specialitate, care se referă la lamurirea unei anumite probleme. Astfel de referate cuprind nu numai rezultatele cercetărilor științifice sub formă de expediții, ci se cercetează și literatura respectivă cu ajutorul căreia se lămuresc problemele date în legătură cu o anumită perioadă. De exemplu, studentul Narășchin din anul II a ținut anul trecut referatul „Locuințele la buriați”; studentul Ianici, despre „Stampilele găsite la Novgorod” etc.

Cele mai bune lucrări ce se țin în cercuri, se discută la recomandarea conducătorului științific, în adunarea secției respective.

În cadrul secțiilor se țin referate care tratează probleme teoretice generale. Un exemplu de acest fel este problema care se pregătește acum la secțiile de Arheologie și Etnografie „Despre periodizarea istoriei societății primitive”.

Atât în cercuri, cât și în cadrul secțiilor, se mai întrebuițează o altă metodă de lucru, și anume, *recenziile*. Astfel s'a discutat recenzia asupra cărții lui Smirnov despre „Bulgarii de pe Volga”, făcută de studentul Bodolanin, din anul III, dând rezultate foarte bune. Această formă se întrebuițează pe scară largă la catedra de Istorie U.R.S.S., unde sunt formate două cercuri care se ocupă cu recenzarea lucrărilor apărute în diferite perioade.

Una din formele de muncă cele mai frecvente și care atrag, atât în pregătirea cât și în desfășurarea ei, un mare număr de studenți sunt *conferințele* asupra anumitor probleme generale, teoretice, pregătite de secția A.S.S. împreună cu catedra respectivă. La aceste conferințe se ține un ciclu de referate pe aceeași problemă generală, dar pe teme anumite. Acest ciclu de referate în ansamblul lor lămuresc problema respectivă în totalitatea ei.

Iată, de exemplu, la catedra de arheologie, secția A.S.S. împreună cu catedra au pregătit și au ținut cu mult succes conferința pe tema: „Ocupația în vechile orașe rusești”. O serie de studenți au scris referate despre ocupația orașului Novgorod, despre ocupația orașelor sudice, orașelor nordice, referate care împreună au dat o vedere generală asupra ocupației în vechile orașe rusești. La conferință au participat nu numai membrii A.S.S., dar și cei care doresc să cunoască aceste probleme, precum și cei care doresc să intre în A.S.S.

Se organizează însă și conferințe cu *caracter teoretic-general*, care, la inițiativa organizației de partid, se transformă în conferință pe întreaga facultate, la care sunt atrași în discuție studenții dela toate secțiile și catedrele, în legătură cu problemele teoretice generale.

Un astfel de exemplu este conferința organizată de catedra de Istorie Modernă, secția A.S.S. și lărgită pe Facultate, pe tema: „Lupta partidelor comuniste împotriva intervenției antisovietice, pentru prietenia cu Rusia Sovietică — ca luptă pentru interesele vitale ale popoarelor — ca expresia cea mai înaltă a internaționalismului proletar”. Pe această temă, studenții au pregătit referate, în care s'a luat ca bază ultima lucrare a lui I. V. Stalin: „Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S.”, precum și documentele Congresului al XIX-lea al P.C.U.S.

În lumina genialei lucrări a lui I. V. Stalin: „Problemele economice ale socialismului în U.R.S.S.”, la catedra de Istoria U.R.S.S. se pregătește conferința cu tema „Problema periodizării istoriei U.R.S.S.” și altele. Catedra și Secția A.S.S. a Istoriei popoarelor orientale a pregătit o conferință specială închinată marelui prietenii chino-sovietice.

Lucrările sau conferințele valoroase ce se țin în secții nu sunt date uitării. Din contră, catedra respectivă recomandă aceste referate spre publicare, sau după cum se obișnuiește la unele catedre, se strâng referatele cele mai bune ale studenților și se publică „culegeri” ale acestor articole.

Aceasta este un stimulent puternic pentru dezvoltarea interesului la student spre munca de cercetare.

Un puternic stimulent pentru o serioasă adâncire a problemelor studiate îl dă organizarea de *concursuri ale referatelor* membrilor A.S.S. pe Universitate și pe orașul Moscova.

Cele mai bune referate se înaintează la *Concursul Universitar* unde se decernează premiul Lomonosov pentru cel mai bun referat pe A.S.S. al facultății, iar lucrărilor foarte bune li se acordă diplome. Lucrările excepționale sunt înaintate la concursul lucrărilor studenților, membri ai A.S.S., pe orașul Moscova.

Nu putem trece la analiza ajutorului pe care catedra îl dă muncii în aceste cercuri, fără a pomeni mai înainte, de încă o metodă de lucru, care are o mare răspândire și care atrage masa studenților spre cunoașterea diferitelor probleme. Este vorba de *organizarea de expoziții* din materialele strânse de studenți cu prilejul expedițiilor științifice. Este adevărat că această metodă se practică doar la secțiile de arheologie, etnografie și artă. La aceste expoziții se expun materialele adunate de membrii A.S.S. în expedițiile la care au participat. Astfel, expoziția secției de arheologie s'a deschis în sala mare a Facultății de Istorie și a avut un deosebit succes.

La deschidere au participat un mare număr de studenți ai facultății noastre, care au ascultat referate asupra muncii din expediții și asupra materialului expus. Expoziția s'a bucurat de un deosebit succes în rândurile studenților.

O deosebită importanță în munca A.S.S. o are metoda întrebuintată cu rezultate foarte bune în ultimii doi ani, anume conducerea de cercuri cu caracter științific în școli medii de către studenți, membri ai A.S.S. Astfel, studenta Lihaciova din anul V conduce cercul: „Războiul țărănesc și lupta împotriva intervenției polono-suedeze la începutul secolului al XVII-lea”, sau cercul științific pentru studierea Istoriei Partidului, cercuri înființate la două școli medii din Moscova.

Această metodă a dat rezultate foarte bune pe de o parte pentru studenți, iar pe de altă parte este un mijloc de a pregăti elevii care doresc ca după terminarea școlii medii să urmeze cursurile Facultății de Istorie. Aceste cercuri sunt conduse de studenții din ultimii ani, care la începutul muncii țin o lecție introductivă, pentru ca elevii să aibă cadrul istoric respectiv al problemei, după care, prin sistemul de referate, ajută pe elevi să-și însușească metodele de lucru cu izvoarele, literatura, bibliografia etc.

După cum am arătat mai sus, între munca secțiilor A.S.S. și catedrele respective există o strânsă colaborare, în ceea ce privește alcătuirea planului de muncă, numirea de conducători științifici pentru fiecare cerc, cât și prin faptul că secția A.S.S. face dări de seamă periodice asupra activității sale în fața Sfatului Științific al catedrei, iar Sfatul A.S.S. al Facultății, în fața Sfatului Științific al Facultății.

Un prețios ajutor din partea catedrei îl primesc studenții prin referate ținute de către un profesor al catedrei asupra literaturii straine sau periodice de specialitate.

La fel de prețios este ajutorul ce se da prin organizarea de cercuri pe discipline ajutoare, care da studenților o pregătire amplă în vederea expedițiilor științifice. Astfel, la secția A.S.S. de etnografie Prof. Vitov conduce cercul de antropometrie, unde, în afară de obișnuința de a măsura, se dau studenților și cunoștințe practice de antropologie.

De asemenea, un foarte prețios ajutor este atragerea în masă a studenților la discuțiile asupra manualelor ce se pregătesc de către catedrele respective, așa cum se practică de exemplu cu mult succes la catedra de Istoria Slavilor.

Întreaga muncă a Asociației Științifice Studentești este condusă și îndrumată de către organizația de partid și Comsomol, care acordă cea mai mare atenție pregătirii științifice a studenților. În munca de conducere a sfatului A.S.S. sunt membri de partid, care îndrumă munca de zi cu zi a Asociației. Planul de muncă al A.S.S. concordă cu planul decanatului și al organizației de partid.

Un bun exemplu în acest sens este pregătirea conferinței dela catedra de Istorie Modernă, despre care am vorbit mai sus, conferință care se va ține pe întreaga facultate.

Organizația de partid ascultă dări de seamă asupra activității Asociației Științifice Studentești și ajută la îndreptarea greșelilor și lichidarea lipsurilor.

Ziarul Universității, precum și gazetele de perete ale facultăților, duc de asemenea o muncă intensă de dezvoltare a activității științifice a studenților.

Organizația de partid și Comsomolul acordă un neprețuit ajutor în munca de zi cu zi de atragere și îndrumare a studenților spre munca de cercetare, prin dezvoltarea interesului și inițiativei studenților spre munca științifică, prin exemplul personal al comuniștilor.

Munca studenților în A.S.S. ; este legată de problemele actuale ale construirii comunismului în U.R.S.S. ; ei depun întreaga lor putere de muncă spre a aduce cu cinste la îndeplinire sarcina pusă de către tovarășul Malencov la Congresul al XIX-lea al P.C.U.S. în fața științei sovietice — ca știința sovietică să ocupe primul loc în știința mondială, îndeplinindu-și astfel misiunea ei de știință cea mai înaintată din lume.

RĂSCOALA ȚĂRANILOR ÎN MOLDOVA ÎN ANII 1563—1564

DE

AL. GRECU

Răscoalele țărănești în secolul al XVI-lea

Tradiția revoluționară a poporului român este veche, însă nu e suficient studiată în toate secolele, mai ales că istoricii burghezi au căutat în nenumărate rânduri să falsifice realitatea. Răscoala țăranilor moldoveni din vremea lui Despot vodă face parte din răscoalele țărănești din secolul al XVI-lea din Europa centrală și răsăriteană, când flacăra luptei sociale se aprinde mereu, când într-o țară, când într'alta, mai violent sau mai redus, cu caracter mai general sau local, forme ale împotrivirii populare împotriva exploatarei feudale.

„Țăranii nu puteau să se unească, țăranii erau atunci cu totul apăsați de întunec, țăranii nu aveau sprijinitori și frați între muncitorii dela orașe, dar țăranii totuși se luptau, cum știau și cum puteau“¹. În 1514 are loc marea răscoală generală condusă de Gheorghe Doja, despre care Engels a scris câteva pagini în clasicul studiu istoric despre „Războiul țărănesc german“². Războiul țărănesc german din 1525 este cea mai mare mișcare țărănească din Europa, în secolul al XVI-lea³. În Rusia, după câteva mișcări premergătoare are loc în 1602—1603 răscoala condusă de Hlopca, până sub zidurile Moscovei, urmată peste câțiva ani de răscoala de proporții mai mari condusă de Ivan Bolotnicov (1607)⁴.

Cauzele acestor răscoale în cadrul general al luptei împotriva exploatarei feudale, trebuie căutate în creșterea economiei în bani în Europa centrală și răsăriteană, care aduc o creștere a apăsării exercitate asupra țăranilor de către stăpânii moșilor, nobilii și biserica, pentru a produce bani, produse ce se pot vinde, sau direct o rentă în bani. În Germania, unde relațiile sociale îmbracă forme mai complexe decât în răsărit din cauza existenței unei puternice clase orășenești, în răscoala premergătoare din 1513, impozitul pe capital de un pfenig anual pentru fiecare gulden, declan-

¹ V. I. Lenin, Opere, ed. rusă, v. V. p. 311, citat în Istoria SSSR. manualul pentru școlile superioare, v. I, sub redacția lui B. D. Grecov, Moscova, 1948, p. 355.

² Fr. Engels, Războiul țărănesc german. Ed. P.M.R., București, 1950, ed. a II-a, p. 77-80.

³ A se vedea pe larg, ibidem.

⁴ Istoria SSSR, ed. citată, v. I. p. 367, 377-380.

șează mișcarea ¹. În genere, un complex de împrejurări, în care predomină încercarea feudalilor de a lega pe toți țaranii de glie, de a mari producția de grâne pentru vânzare și creșterea tot mai mare a obligațiilor țăranilor și față de stat, adică de principii, formează cauzele mișcărilor din Germania ².

„Războiul țărănesc în Rusia“ este legat de relațiile de marfă și bănești în orânduirea feudală, care au fost cauza legării țăranilor de glie și a creșterii exploatației feudale ³. B. D. Grecov, în cunoscuta sa istorie a țăranilor în Rusia, a analizat în chip profund și amănunțit schimbarea în viața economică și socială a Rusiei la sfârșitul veacului al XV-lea și în prima jumătate a secolului al XVI-lea, când creșterea economiei în bani și creșterea pieții interne au adus o înrăutățire a stării țăranilor, legarea treptată de glie, creșterea obligațiilor față de stăpân.

Istoriografia burgheză despre răscoala din 1563—1564

Mișcarea țăranilor moldoveni din 1563 — 1564, pe o scară mai mică desigur, face parte din mișcările de răscoală ale țăranilor împotriva feudalismului, care se produc în această epocă în diferite părți ale Europei centrale și răsăritene. Deși izvoarele privitoare la această răscoală sunt publicate de mult, totuși istoriografia burgheză nu a avut interes să cerceteze această mișcare și nu a apreciat importanța ei. A. D. Xenopol îi acordă cinci rânduri în volumul al V-lea al *Istoriei Românilor* ⁴. Iorga o trece cu totul sub tăcere și menționează faptul că țăranii sub arme au refuzat să apere pe domnul ales de boieri, Ștefan Tomșa, și anume pentru că „primăvara chema la ogoare pe plugari“ și că „se repeta plecarea dela oaste a țăranilor din 1476“ ⁵. Niciun motiv de nemulțumire, nicidecum de ură, împotriva boierilor nu este bănuat sau recunoscut în rândurile țăranilor. O oarecare atenție a acordat acestei răscoale țărănești din vremea lui Despot vodă, N. N. Burhele, autorul unei monografii despre Despot vodă, care povestește răscoala, rezumând povestirea memorialistului I. Sommer, fără niciun comentariu ⁶. Este necesar ca această mișcare socială, împreună cu celelalte mișcări țărănești să fie studiate și să-și capete locul în prezentarea trecutului de luptă al poporului nostru, împotriva asupritorilor dinăuntru și dinafară.

Cauzele răscoalei din 1563—1564

Cauzele răscoalelor țărănești din perioada feudală trebuie căutate în situația țărănimii inerente acestei orânduirii, care se întemeia în primul rând pe munca neplătită a țărănimii. Sunt desigur pentru fiecare răscoală împrejurări speciale, ale momentului, cele care declanșează nemulțumirile demult acumulate și face ca ele să îmbrace forma răscoalei armate. În ce privește situația generală a țărănimii românești în secolul al XVI-lea, nu putem cu acest prilej, s'o înfățișăm pe larg, cu atât mai mult cu cât un studiu știin-

¹ Fr. Engels, op. cit., p. 74.

² Ibidem, p. 25—41.

³ Istoria SSSR, ed. citată, I, p. 367.

⁴ A. D. Xenopol, *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, v. V, p. 74—75.

⁵ N. Iorga, *Istoria Românilor*, v. V, p. 84.

⁶ N. N. Burhele, Despot vodă Eraclitul, în „Convorbiri Literare“ v. II, 1897, XXXI, p. 727—728.

țific, bazat pe izvoare asupra vieții țărănești și a relațiilor cu stăpânirea feudală în acest secol nu avem. Este destul să spunem ca, în secolul al XVI-lea, starea țăranimii s'a înrăutățit, suferințele țăranilor au crescut în proporții foarte mari. Astfel, în "Istoria R. P. R.", manual unic pentru cursul mediu (responsabil M. Roller) cităm: „Țărănimea liberă, câtă mai era, decade tot mai mult, răbindu-și rândurile prin căderea tot mai accentuată... în stare de șerbie. Neputând să mai facă față noianului de dări ce li se cereau, mulți țărani liberi erau nevoiți să vândă pe nimica sau forțați, să dăruiască ocinile lor boierilor... odată cu vânzarea sau dăruirea pământurilor, țăranii deveneau șerbi, dimpreună cu femeile și copiii lor. Indatoririle rumânilor și vecinilor, adică ale țăranilor șerbi față de stăpâni, erau fără număr, căci nefiind statornicite prin legi scrise, ele puteau fi înmulțite la infinit de către aceștia, folosind constrângerea prin bătaie pentru îndeplinirea lor. În același timp, condițiile de viață ale șerbilor erau dintre cele mai amare. Numai rareori unii dintre ei au izbutit să se răscumpere cu preț greu și să devină iar oameni liberi”¹.

Dintre istoricii burghezi, A. D. Xenopol vorbind despre starea țăranilor în Moldova și Țara Românească în secolele XVI — XVII-lea, spune „...răzeșii își vând proprietățile lor către boieri și mânăstiri, cu alte cuvinte cei slabi și mici se despoiau de moșiile lor în favoarea celor tari și bogați. În asemenea documente se vede manifestându-se din ce în ce mai pe față cangrena economică care îngusta fără încetare mica proprietate... Țăranii legați de pământ cad într-o supunere tot mai mare către boieri, prefăcută cu timpul într-o adevărată robje”².

Împrejurările generale care aduseră înrăutățirea stării țăranimii române în secolul al XVI-lea sunt, pe de o parte, creșterea economiei în bani, cu care țăranii nu pot ține pasul. Moșnenii și răzeșii, obștiile de țărani liberi de stăpânirea feudalilor, sunt nevoiți să se vândă ca șerbi, iar obligațiile țăranilor dependenți cresc, atât față de domn cât și față de stăpânul direct. Legarea de glie a țăranului în principatele române se desvoltă și se desăvârșește în secolul al XVI-lea. Domeniul feudal nu mai este acum întemeiat pe sistemul dijmelor pentru întreținerea stăpânului și a familiei lui, ci devine o adevărată întreprindere producătoare de rente care se vând ca mărfuri. Un alt factor care a contribuit la aceasta este opresiunea politică și economică otomană. Exploatarea economică a Țărilor Române de către Turci a fost resimțită în primul rând de către țărani, pe umerii cărora au căzut toate greutățile pretențiilor nesfârșite ale stăpânilor otomani. Țările Române devin grănarul Imperiului Otoman, ele hrănesc în special cu grâu capita'a și armata imperiului turcesc și pentru acest mare export de grâne, export silit cu preț redus, țăranii sunt siliți să muncească mai mult, în condiții mai grele pe moșiile boierilor și mânăstirilor.

Dar pe lângă aceste împrejurări de ordin general, care sunt la baza răscaloalelor țărănești din Principate în tot secolul al XVI-lea, anumite împrejurări speciale, momentane au provocat izbucnirea nemulțumirilor țărănești în anii 1563 — 1564, în Moldova.

¹ Istoria R.P.R., București, 1952, p. 144.

² A. D. Xenopol, op. cit., v. V, p. 119 și 144.

Împrejurările speciale din vremea lui Despot vodă

Boierii chemasera în scaun pe Despot vodă și părăsiseră pe câmpul dela Verbia pe domnul țării, Alexandru Lăpușneanu¹. Vechea dinastie a țării fusese înlăturată, ca o urmare a luptei pentru autoritate între boieri și domnie, luptă care începuse în vremea lui Ștefan cel Mare și urmase cu înverșunare sub toți urmașii lui. Dar acum, sub Alexandru Lăpușneanu, ea luase forme speciale. Domnul înțelegea să atragă spre visteria domnească o parte cât mai mare din veniturile boierești, să refacă visteria goală a domniei. Existența unei dari a boilor boierești adusă de Alexandru vodă este incontestabilă; pe câmpul de luptă când să dea ochii cu oastea lui Despot, boierii i-au spus lui Lăpușneanu, după relatarea unui cronicar sas: „Ai omorît pe cei mai buni dintre boieri, ca să le iai moșiile, ne-ai luat vitele, de ți-ai făcut tezaur, acum adă boii rapți și trimite-i să lupte pentru tine cu dușmanul”². Dar nu numai atât, Domnul decretase un monopol domnesc al vânzării boilor peste granițe, în special în Ardeal. O spune precis ceașul sultanului care a adus steagul de domnie al lui Despot vodă. Întorcându-se la Stambul, laudă pe noul domn, care „a hotărît ca oricine să fie stăpân să facă negoț după plăcerea sa, ceiace era oprit sub predecesorul său, care nu voia ca alții în afară de el singur să facă negoț, în special cu piei, din care el avea un mare câștig”³. De asemenea, în proclamația sa către țară, la urcarea sa în scaun, Despot face aluzie la aceasta împrejurare, învinuind pe Alexandru față de boieri, că „vârșă sângele vostru și nu se sătura să-și însușească drepturile voastre (le vostre facultade)”⁴.

Răsturnarea lui Alexandru însemna așa dar încercarea boierilor de a înlătura autoritatea domnească, de a deveni stăpâni nelimitați pe resursele economice ale țării, fără control domnesc. O asemenea victorie boierească trebuia însă să aibă repercusiune asupra stării țăranilor; devenind stăpâni, boierii înțelegeau desigur să intensifice la maximum exploatarea țăranimii, în vederea scoaterii avantajelor bănești din roadele muncii lor. Era deci un moment de care boierii puteau și înțelegeau să se folosească pentru o mare creștere a exploatarei muncii pe moșiile lor, moment în care li se deschideau noi perspective de câștig prin liberarea comerțului de concurență domnească.

Este sigur că Despot nu a stat împotriva acestor aspirații ale boierimii, ca dovadă este liberarea comerțului, de care am vorbit. Dar conflictul cu boierii s'a deschis din cauza armatei de mercenari, pe care voia s'o ție lângă dânsul, devenind astfel independent de boieri.

Armata de mercenari a adus în chip indirect noi suferințe clasei țăranimii, fie șerbilor, fie țăranilor liberi. Într'adevăr, mercenarii costau foarte scump și trebuiau plătiți în bani. La venirea sa în țară Despot avea cu dânsul 300 de husari unguri, 100 de călăreți în zale, 260 de haiduci unguri pedestri, 60 de Olandezi călări cu topoare de luptă⁵. Comandantul Ungurilor călări, Anton Secuiul avea o leafă de 600 de florini de aur pe an și i s'au dat opt sate în Moldova⁶. Din această dovadă pentru căpitanul mercenarilor

¹ M. Miles, *Siebenbürgens Würgengel*, Sibiu, 1679, p. 79; I. Bogdan, *Letopisețul lui Azarie*, Sec. Ist., Acad. Rom., Mem., 1909, p. 148—149.

² M. Miles, op. cit. p. 80.

³ A. Veress. Documentele privitoare la istoria Transilvaniei, Moldovei și Țării Românești, v. I p. 211.

⁴ E. Hurmuzachi, Documente, v. II, partea I-a, p. 415—416.

⁵ Ibidem, v. XI, p. 58.

⁶ Ibidem, v. II, partea a 5-a, p. 505.

se poate vedea cât de mult costa țara această oaste menită să promoveze politica împăratului Ferdinand în Orient¹. Pentru plata mercenarilor, Despot a bătut o monedă specială cu chipul său, din argint. Izvoarele contemporane sunt unanime în a arăta că monetăria lui Despot era destinată plății mercenarilor². „Pe slujitori (soldați) îi umplea de bani“, scrie cronicarul Ureche³. Sultanul Soliman trimisese vorbă lui Despot „să nu sărăcească țara prin ținerea unui număr așa de mare de pedestri și călari“⁴. La aceasta se adăugau alte cheltuieli speciale, care întocmai ca și acelea pentru mercenari, nu fuseseră obișnuite până acum. Albert Laski nobilul polon care ajutase pe Despot, primea dela domn 1000 de galbeni și venitul cetății și vămii Hotinului⁵; generalul imperial Zay din Ungaria de Sus care procurase arme și ostași uzurpatorului, urma să primească 16.500 de florini, pentru care Despot, insolubil în bani, i-a trimis, 1425 de boi moldovenești⁶.

Pentru a face față cheltuielilor, fioul domn se văzu nevoit să puna asupra țării un impozit excepțional de un galben, un florin pe cap de locuitor, „ceiace a atras asupra lui Despot, recunoaște omul său de încredere, I. Sommer, ura tuturor“⁷. „Asuprea pe oameni cu dări grele, nu avea mila de săraci“, scrie cronică lui Azarie⁸. Avem dovezi că acest tribut excepțional nu a atârnat asupra boierilor, care erau scutiți. Gratiani, alt biograf al lui Despot, un contemporan, spune: „pentru a plăti solda mercenarilor, Despot a pus asupra plugarilor și a plebei (*aratoribus plebique*) darea de un galben, după sfatul boierilor care voiau să depărteze poporul (*populares*) de Despot, deoarece până acum ținuseră cu dânsul din pricina dreptății lui“⁹.

În ce privește categoriile de țărani care plăteau darea de un galben, socotim că ea lovea deopotrivă pe răzeși și curteni, cât și pe vecini, adică pe țăranii dependenți. Suntem în epoca în care domnia începe să ceară direct dela țăranii dependenți dări în natură și bani. S'ar putea obiecta că suma cerută de Despot era enormă pentru puterile vecinilor fără pământ propriu, dar textul contemporanului Sommer care trăia la curtea lui Despot, este categoric; prin *aratores* trebuie să înțelegem pe țăranii mici stăpâni de moșii în obștii, iar prin plebe, partea cea mai săracă a societății, adică șerbii. El spune precis că amândouă categoriile țărănești plăteau darea de un galben. Este vădit din spusele tuturor izvoarelor că această dare, nu era darea în bani anuală datorită domniei (în Moldova în actele slave: *dan*), corespunzătoare *birului* din Țara Românească, ci o impunere excepțională, odată pentru totdeauna. Este posibil ca în rândul îndatoririlor boierilor față de supușii lor să fi fost și aceia de a împlini suma datorită fiscului domnesc de vecini, desigur în schimbul unor alte obligații în muncă.

Este evidentă lipsa de bani a domnului în această vreme, care-l sili să jefuiască pe anumiți negustori străini bogați din Suceava¹⁰ și să

¹ Cf. ibidem, p. 473, 476, 480, 495, 595.

² M. Miles, op. cit., p. 91; E. Hurmuzachi, Documente, v. I, partea a 2-a, p. 411—412. Erau monete de un florin, care făceau 12 aspri moldovenești și monete de 3 și 4 florini.

³ Gr. Ureche, Letopisețul, p. 177.

⁴ I. Sommer, în E. Legrand, Deux vies de Jacques Basilicos, p. 25.

⁵ Ibidem, p. 27.

⁶ E. Hurmuzachi, Documente, II-5, p. 538—539.

⁷ I. Sommer în E. Legrand, op. cit., p. 31.

⁸ I. Bogdan, Letopisețul lui Azarie, p. 150.

⁹ A. M. Gratiani, în E. Legrand, op. cit., p. 181.

¹⁰ I. Sommer, în E. Legrand, op. cit., p. 38.

împrumute bani cu acte în regulă dela bogații concesionari ai salinelor din Polonia, Mihail Corniaet din Cipru și Anton Pandolfi ¹.

Alături de aceste împrejurări speciale, creșterea exploataării boierești și impozitele excepționale aduse de domnie, care făcură de nesuferit situația claselor muncitoare, trebuie să amintim că în 1562 s'a produs o mare răscoală a secuilor, mici agricultori liberi și privilegiați, răscoală care putea fi un îndemn și pentru Moldoveni. Secuii se răsculasera „împotriva perceptorilor“, cum ziceau agenții lor veniți în Moldova ². Secuii se plâneau că marea nobilime voia să-i șerbească ³. E caracteristic faptul că numeroase informații contemporane învinuesc pe Despot vodă de a fi atârnat și susținut răscoala Secuilor împotriva principelui Ardealului, din cauza legăturilor politice pe care le avea domnul Moldovei cu împăratul german, dușmanul, pentru Transilvania, a principelui Ioan Sigismund Zapolya ⁴.

Răscoala țăranilor în vremea lui Despot (1563)

Am arătat că Despot vodă pusese un impozit extraordinar de un galben pe familie pe întreaga țară. Acest fapt, o nouă greutate adusă pe umerii muncitorilor agricoli, adausă peste celelalte greutăți pe care le sufereau până acum, a provocat în Moldova o mare mișcare de răscoală țărănească, în al doilea an al domniei lui Despot, la 1563. Principala izvor istoric care relatează împrejurările acestei răscoale este viața lui Despot vodă de către I. Sommer, un german care se afla în slujba lui, la curtea domnească din Suceava ⁵: „Pe când Despot se afla în apropiere de cetatea Hotinului, trecând în revistă oastea și se îndrepta în câmp deschis spre ostași, a fost pe neașteptate înconjurat de mulțimea țăranilor (rusticana multitudine), încât a fost răpit din mijlocul a lor săi și cu stupoare s'a văzut deodată rămas singur cu unul sau doi s'ujitori, în mijlocul a multe mii de agricultori. Aceștia, cu strigăte puternice îi cereau să renunțe la darea, neobișnuită până atunci, de un galben. Domnul cu îndrăzneală a socotit că este mai bine să se poarte cu blândețe și rugăminți față de mulțimea aprinsă, decât cu amenințări și le-a ținut o cuvântare cu vorbe împăciuitoare: Și lui i-a fost nu mai puțin greu decât lor să puie această dare, dar mai mari ar fi nenorocirile dacă ar renunța la ea. Nu poate privi cu inimă ușoară prădarea tuturor bunurilor lor, robirea copiilor și soțiilor lor, dacă ar da drumul soldaților mercenari. Să-și aducă aminte că războiul stă să isbucnească, dacă nu vor plăti această mică sumă, cu care vor putea să rescumpere pacea pe mulți ani. În schimb le făgăduiește că va găsi mijloc să ușureze greutățile lor, trimițând în cercetare slugile sale, ca să micșoreze o parte din dările publice, din care mulți iau prin prădăciuni nedrepte o mare parte, în numele domnului.

Țăranii au ascultat cu multă atenție cuvintele lui, căci într'adevăr prinseseră o mare ură împotriva celor pe care îi socoteau pricina tuturor nenorocirilor lor. Ei au răspuns că îi vor face pe voie cu plăcere domnului,

¹ Zubrzycki, *Kronika miasta Lwowa*, Liov, 1844, p. 184, textul zapisului dat de Despot celor doi concesionari.

² E. Hurmuzachi, *Documente*, v. II, partea I-a, p. 431.

³ M. Miles, op. cit., p. 80.

⁴ A. M. Gratiani, în E. Legrand, op. cit., p. 197, A. Veress, op. cit., I. p. 233. N. Iorga, *Nouveaux matériaux pour servir à l'histoire de Jacques Basilikos dit le Despote* București, 1900, p. 13.

⁵ E. Legrand, *Deux vies de Jacques Basilikos*, Paris, 1889, p. 39—41.

că vor lua parte cu jertfa lor la înfrângerea dușmanului, pentru nevoia obștească, vor plăti galbenul care li se cere, în măsura în care vor putea s'o facă. I-au cerut însă domnului să le predea pentru a-i omorî pe Barnovschi căpetenia călăreților (hatmanul și pârcălabul Sucevii), precum și pe un episcop moldovean, pe care în limba lor îl numesc vlădica. Pe aceștia i-au învinuit că, încă din vremea lui Alexandru, au fost cei ce l-au îndemnat la toate cruzimile și acum își măresc puterea; răutățile lor nu vor avea capăt, decât prin moarte. Cu greu a izbutit domnul cu multe vorbe să liniștească mulțimea înnebunită, spunându-le că, dacă va observa că aceia sunt pe dreptate urâți de popor, îi va omorâ cu chinuri, căci ar fi nedrept să piara cu moarte repede în mâinile mulțimii mâniațe. Să lase pe seama judecății sale, căci în curând le va da satisfacție deplină. Astfel liniștindu-i, i-a făcut să-i dea drumul din prinsoarea mulțimii. Intorcându-se în cetate, domnul și-a arătat indignarea că a fost părăsit de ai săi și nu înțelegea cum trebuie să socotească acest lucru. Cu vremea s'a arătat că țăranii (*agricoles*) avusesera dreptate în privința lui Barnovschi, care a fost părtaș la răscoala împotriva domnului“.

Povestirea lui Sommer, care se afla pe lângă domn, este prețioasă din mai multe privințe. Mai întâi se vede din cuvintele sale proporția mișcării țărănești: erau mai multe mii de oameni, care nu șovăie să atace personal pe domnul țării și anume în clipa când el se afla sub o cetate și porcedea la revizua armatei sale. Țăranii s'au simțit în putere să se măsoare cu oastea de mercenari, și a boierilor și aceștia nu au cutezat să-i atace ca să libereze pe domn din mâinile țăranilor. Pe de altă parte, se vede bine din acest text care au fost cauzele mișcării țărănești. A fost o primă cauză, pe care am numi-o momentană, aceia care i-a făcut să se scoale, picătura care a făcut să se reverse vasul suferințelor, anume darea de un galben pentru plata mercenarilor pe care-i ținea domnul. Dar, cum am văzut, această dare nu era singura nemulțumire, mai mari și mai vechi erau suferințele de pe urma apăsării boierilor mari moșieri. Dacă țăranii se învoiesc să facă o jertfă „pe măsura în care vor putea“ pentru apărarea țării împotriva Turcilor și acest patriotism al țăranilor răsculați în secolul al XVI-lea în Moldova merită să fie subliniat, ei nu iartă pe boierii care de mult încă îi exploatează. Exploatarea aceasta se face cu scopul de a-și mări puterea, prin care trebuie să înțelegem desigur averile. Astfel ajungem la cauzele mai adânci ale răscoalei țărănești, exploatarea exercitată de boieri și de biserică. Suntem în vremea când se întărește procesul de deposedere al micilor proprietari în devălmășie de către marii feudali. Atunci numeroși răzeși și curteni se vând ca vecini și vând pământul lor, ca urmare a greu tălilor îndatoririlor față de domnie. Socotim că între răsculați se vor fi aflând numeroși răzeși și curteni, care se temeau să nu aibă și ei aceeași soartă ca alții care-și vânduseră silit moșiile, dar desigur în același timp și cei ce fuseseră loviți, adică actualii șerbi, deposezați de moșioarele lor, precum și cei exploatați până la sânge de mai înainte vreme. De observat că scriitorul martor ocular vorbește de învinuirile de cruzime și răutăți aduse de țărani boierilor și episcopului. E vorbă de o masă țărănească ce se afla în afara oastei, venită să smulgă pe domn din rândurile oștenilor, deci nu masa curtenilor ostași sau măcar nu în majoritate din rândurile lor. De observat că între exploatare care stârniseră ura mulțimii răsculate apare pe primul plan un episcop, ceea ce ne deschide lumini asupra felului cum se orânduia munca pe marile domenii ale bisericilor în acea vreme.

Dacă nemulțumirea s'ar fi mărginit numai la darea de un galben, am fi putut crede că numai răzeșii s'au răscolat, dar de vreme ce principala nemulțumire era îndreptată împotriva boierilor mari moșieri și a căpeteniilor bisericii latifundiare, suntem în drept să credem că și vecinii au luat parte la rascoală. În acest chip putem lămurii problema esențială a caracterului social al mișcării țărănești din 1563, adică al straturilor sociale care au luat parte la dânsa. Fenomenul nu este izolat; în numeroase răscoale țărănești, de pildă în marea răscoală din Transilvania, din 1437 dela Bobâlna, micii stăpâni de pământ stau alături cu iobagii, reunindu-și lupta pentru drepturile lor.

Povestirea lui I. Sommer nu este însă singurul izvor isloric care pomește și povestește răscoala țăranilor moldoveni din vremea lui Despot vodă. Deși I. Sommer, ca unul ce era un apropiat al domnului, era cel mai precis informat, putem culege și din alte știri contemporane unele completări la povestirea lui. Astfel, o viață a lui Despot vodă, complet deosebită și independentă de a lui Sommer este așa numita „Vita Despothi principis Moldaviae”, scrisă de un contemporan și atribuită de ultimul editor italianului Alexandru Guagnini, istoric care trăia pe atunci în Polonia. În această scriere se află un scurt pasaj despre răscoala țăranilor¹. Pe când Despot-se încleptă spre Hotin, „la capătul călătoriei sale, ca la 20.000 de oameni călări înconjură carul în care se afla dânsul, rugându-l să taie capetele a trei boieri, pe cari îi învinuiau de trădare, altfel își întoarce armele împotriva lui. Domnul le-a vorbit cu vorbe blânde, căutând să-i convingă că n'au dreptate și că nu a observat la acei boieri niciodată ceva care i-ar face deinni de a li se tăia capetele.. Auzind răspunsul domnului, care refuza învinuirea împotriva celor pe cari îi socoteau că merită moartea, țăranii (populari), nu cutează să stăruie mai mult la domn“.

Povestirea lui Guagnini este mai puțin precisă decât a lui Sommer și nu numai mai săracă în amănunte, ci și mai puțin lămurită în privința amănuntelor. Nu spune nimic despre darea de un galben, și învinuirea adusă boierilor este că sunt trădători, deci ai domnului, fapt care nu ar fi putut desigur provoca o răscoală țărănească. Aceste lipsuri din narațiunea lui Guagnini se explică prin aceea că el scrie mai târziu și nu era ca Sommer martor al evenimentelor din Moldova. Dar, pe de altă parte, vedem din relația lui asupra răscoalei câteva date în plus. Țăranii răsculați, erau după dânsul 20.000, număr poate exagerat; în tot cazul un ecou al mărimii răscoalei. După acest scriitor, ei vin călări, deci din părți depărtate ale țării, nu este vorba de o mișcare locală, în regiunea unde se află domnul. Este o întrebare dacă vecinii și curtenii care deopotrivă în oaste luptau pe jos, obișnuiau să călătorească pe cai. Acest amănunt, e drept, dela un scriitor care nu era în Moldova și necomplet informat, ar indica în rândurile răsculaților pe lângă pedestrași curteni (că aceștia luptau în oaste pe jos, și nu călări, a se vedea mai jos) și vecini, un număr însemnat de slugi boierești, oșteni privilegiați ai boierilor, care luptau călări pe lângă aceștia.

Istoricul ungur Istvanfii are și el în a sa istorie a Ungariei, scrisă la începutul secolului al XVI-lea un scurt capitol despre răscoala țărănească din Moldova în vremea lui Despot vodă². Istvanfii a cunoscut fără îndoială

¹ Vita Despothi principis Moldaviae, în „Mélanges d'histoire generale”, Cluj, 1938, v. II, p. 404.

² N. Istvanfii, Historia regni Hungarici, ed. Colonia, 1724, p. 264.

cărticica lui Sommer despre viața lui Despot vodă, din care împrumută liniile esențiale ale povestirii despre răscoala țărănească din Moldova. El are totuși unele amănunte în plus față de izvorul pe care-l folosește, amănunte pe care le putea afla dela contemporani, căci evenimentele dela 1563 se petrec în timpul vieții acestui scriitor. Istvanfii spune că țărani au cerut capetele nu al unui episcop, ci a doi, și dintre boieri, nu numai pe Barnovschii, ci și pe cunoscutul boier al lui Lăpușneanu, trecut de partea lui Despot vodă, Moțoc. Istoricul ungur adaugă că Despot se afla în câmp și rămăsese numai cu câțiva călăreți, tăiat de restul oastei, și că fusese speriat deodată de strigăte cu totul neobișnuite pentru urechile sale.

Continuarea răscoalei țărănești

Din povestirea lui Sommer, Guagnini și Istvanfii s'ar părea că domnul, prin cuvântarea sa dibace a isbutit să liniștească pe țărani, punând astfel în scurt timp capăt răscoalei lor. Totuși avem dovezi că mișcările țărănești au continuat în deosebite părți ale Moldovei. Puțin timp după evenimentele amintite mai sus, începe cunoscuta răscoală a boierilor împotriva lui Despot vodă, care este asediat în cetatea Sucevei de către boieri în frunte cu domnul ales de dâșzii, Ștefan Tomșa. În timpul asediului Sucevei din toamna anului 1563, trebuie să admitem că cetate de țărani răsculați se folosiră de această împrejurare și atacară curțile boierești, și mai ales pe slujitorii străini ai lui Despot, cauza creșterii dărilor. Astfel Sommer povestește, după începerea asediului cetății de scaun: „Atunci peste toată țara s'au produs ucideri și prădăciuni. Cruzimile s'au exercitat asupra tuturor, de orice vârstă și sex, mai ales împotriva celor pe cari îi recunoșteau ca străini”. Insuși autorul, Sommer, de frică a stat trei luni ascuns în păduri¹. O altă informație din această perioadă a asediului o avem din *Cronica Moldovei* a lui Grigore Ureche. Vorbind de coborîrea oștilor lui Laski, fostul sprijinitor al lui Despot, care venea acum a doua oară din Polonia, „carii dacă s'au întors, pre multe locuri le făcea năvală țărani cu îmblăcie și cu corsă, ce nimica nu le au stricat”².

Pentru precizare adăugăm că „îmblăcitul” este o unealtă agricolă primitivă, cu care se bat grânele ca să se scuture boabele. Este format dintr-o sînghie lungă de care se leagă o bătătoare mobilă, scurtă și groasă. Țărani aceștia se luptau deci cu unelele lor agricole, nu erau curteni militari, care dispuneau în orice moment, mai ales în aceste împrejurări războinice, de arme. Avem aici o indicație precisă a participării țăranilor vecini la răscoală. Care era atitudinea țărănimii față de lupta care se dădea în aceste împrejurări între domnul asediat în Suceava și boierii răsculați? În povestirea atribuită lui Guagnini, despre care am mai vorbit, există o indicație în acest sens. Solul lui Dimitrie Wișnioviecki, eroul ucrainean care pătrunsese atunci în Moldova (și fu prins de boierii lui Tomșa), isbuti să străbată în cetatea Sucevei, până la Despot. Despot vodă i-a spus că dacă va reuși să iasă din cetate, se va uni cu Wișnioviecki; „deși boierii s'au abătut dela datoria de credință față de el, dar deoarece sufletele celor din popor sunt de partea lui (populares animos in eum esse propensos), este sigur că va dobândi victoria”³.

¹ E. Legrand, op. cit., p. 46.

² Gr. Ureche, *Letopisețul*, București, 1916, p. 204—205.

³ *Mélanges d'histoire générale*, Cluj, v. II, p. 408.

Acestea sunt cuvintele lui Despot vodă, din care reiese că el se bizuia pe o mare mișcare a poporului împotriva boierilor, care l-ar scăpa de strânsoarea în care se afla prins. Dacă ținem seamă de faptele pomenite înainte, că țărani se arătasera favorabili domnului, se încrezuseră în făgăduielile lui și denunțaseră pe boieri ca trădători, aceste speranțe ale lui Despot păreau îndreptățite. Bine înțeles, răscoala țăranilor nu putea avea decât un caracter social, în conflictul de autoritate între domn și boier, ei nădăjduiau în cel dintâi; toată mișcarea lor era îndreptată împotriva moșierilor boieri.

Se știe însă că speranțele lui Despot nu fură împlinite; din cauza trădării mercenarilor sai el fu silit să se predea și fu omorât de boieri.

Răscoala țăranilor în vremea lui Ștefan Tomșa (1563—1564)

Căderea lui Despot, victoria boierilor, nu a pus capăt răscoalei țăranilor moldoveni. Dimpotrivă, isbânda marilor stăpâni de vecini, trebuie să fi atârnat și mai mult nemulțumirea celor ce se sculasera tocmai împotriva fruntașilor acestei clase. Noul Domn, Ștefan Tomșa, ales de boieri era un instrument în mâinile lor; făcea parte din boierimea mică. Boierii mari, Barnovschi, Moțoc, Stroici, „știind cât de primejdioasă ar fi domnia pentru ei” o refuză și aleg domn pe Tomșa, „om care nu avusese nici o demnitate, și ai cărui strămoși erau de jos”¹. Cronicarul sas M. Miles îl numește „un om de stare de jos, care fusese de curând chemat în slujba curții”².

Noul domn se văzu îndată înconjurat de primejdii: Turcii nu recunoșteau pe cel ales în țară și pregăteau readucerea lui Alexandru Lăpușneanu în scaunul Moldovei. Încă înainte de venirea Turcilor, domnul Țării Românești, Petre cel Tânăr (de fapt, doamna Chiajna care conducea treburile țării) atacă Moldova. Probabil, acest atac s'a făcut din porunca Turcilor pentru a curăți drumul lui Alexandru vodă și nu cum crede Iorga pentru ca Petre vodă din Țara Românească să ia domnia și în Moldova, ca descendent după mamă al lui Petru Rareș³.

Asupra acestei lupte între Munteni și Moldoveni, cronicarul Ureche face o observație foarte interesantă, nebăgată în seamă de istorici și care se leagă de mișcarea țăranilor în acea vreme: „Mircea (recte Petre, fiul lui Mircea), domnul muntenesc, înțelegând de atâtea amestecături ce se făcea între domnia Moldovei, se gândi ca să se ispitească să apuce țara, să fie sub ascultarea lui, socotind că pre lesne o va dobândi pentru împerecherea ce era între călărași și între pedestrași”⁴ (împerechere în limba veche românească înseamnă vrajbă). Așa dar în acest important pasaj din cronică Moldovei aflăm că în scurta domnie a alesului boierilor a urmat

¹ I. Sommer, în E. Legrand, *Deux vies de Jacques Basilicos*, p. 47.

² M. Miles, *Siebenbürgischer Würgengel*, Sibiu, 1670, p. 94. El nu era hatman, cum spune Gr. Ureche (*Letopiseșul*), p. 198, ci „questor frumentarius”, cel ce adună fânul pentru curte (I. Sommer, ed. cit., p. 47). În divanul lui Despot, hatman este Barnovschi, iar Tomșa nu figurează între boierii mari. Cf. Acad. R.P.R., Documente privitoare la istoria României. Moldova, sec. XVI, v. II, p. 164.

³ Că Muntenii veneau în ajutorul lui Alexandru Lăpușneanu, a se vedea E. Hurmuzachi, Documente, v. II, partea I-a, p. 493—494, Cf. N. Iorga, *Istoria Românilor*, v. V., p. 84—85.

⁴ Gr. Ureche, *Letopiseșul Moldovei*, p. 205.

mai departe vrajba între clasele sociale din Moldova, ce astădată în sânul armatei. Împărțirea armatei în călăreți și pedestrași a fost în toate oștirile medievale semnul distinctiv între clase: nobilimea luptă călare, poporul, pe jos. Deci împerecherea — adică vrajba — între călăreți și pedestrași în Moldova la 1563 nu poate fi înțeleasă altfel decât vrajba între boieri și poporul sub arme. Cine erau călăreții este ușor de înțeles, erau boierii Moldovei cu slujitorii lor. În privința curtenilor, acești mici feudatari militari ai domnului, chestiunea nu este lămurită. Toți istoricii militari burghezi, mai ales pe baza unui pasaj al scriitorului sas Reichesdorfer privitor la oastea lui Petru Rareș¹, socotesc că și curtenii erau călări². Totuși G. Reichesdorfer nu vorbește de curteni, ci de lefegii în număr de 3000 (poate exagerat) pe care domnul Moldovei îi avea pe lângă dânsul cu leafă. Dintr'un capitol dela sfârșitul cronicii lui Ureche, privitor la domnia lui Aron vodă (1591—1595) rezultă că scriitorul moldovean face deosebire între *călărași* pe de o parte și *curteni*, pe care îi identifică cu *gloatele*, pe de alta: „Ce pre taină au învățat *călărașii* să nu scoată un cuvânt afară... iară pre boierii i-au învățat de au chemat *gloatele*... și le-au zis să meargă cineși pre la casele lor. A doua zi părăndu-i-se că se vor fi dus *curtenii*, au încălcat (domnul) și au purces spre Iași... iată *gloatele* mergea pre de toate părțile. Atunceau au chemat boierii și de le-au zis: Crez eu am slobozit *oastea* să se ducă cineși pre la casele sale, dară cine-i oprește?”³. Nu mai rămâne îndoială că oastea de *curteni*, identificată cu *gloatele*, era pedestriimea, de vreme ce cronicarul o deosebește de *călărași*, oastea nobilimii, a boierilor.

Curtenii care se răsculasera alături de vecini continuau răskoala, căci timpul scurt arată că între răskoala din vremea lui Despot și „împerecherea” din vremea lui Tomșa, alesul boierilor, este o legătură de continuitate. Nu numai timpul scurt între cele două evenimente, dar și faptul că domnia lui Tomșa reprezenta pe boierii împotriva cărora se sculasera țăranii sub Despot, acei boieri ale căror capete le ceruseră, este o indicație în acest sens.

„Împerecherea” pomenită de cronicar trebuie să fi fost un conflict grav cu vărsări de sânge, pentru ca domnul Țării Românești să poată considera oastea moldoveană desorganizată și să socotească că va supune ușor Moldova. Totuși atacul muntean fu respins la Milcov, așa că boierii moldoveni se pregăteau acum să dea față cu oștirile turcești și tătărești care aduceau înapoi în scaun pe Alexandru Lăpușneanu (primăvara anului 1564). Acum însă curtenii refuzară să se bată pentru boieri și-i părăsiră. Raportul agentului genovez la Constantinopol din 6 Aprilie 1564 spune despre înfrângerea lui Tomșa: „Oamenii din popor nestatornici se răsculară și se despărțiră în desordine de masa oștirii, plecând fiecare la casele lor, murmurând că mai bine ar asculta de sultan și de orice domn le ar trimite, decât să suferă atâtea suferințe și pagube, care nu se făceau în folosul lor, ci în al boierilor, capii țării”⁴. Un alt raport din Constantinopol din aceeași vreme spune că Turcii se așteptau să nu întâmpine împotrivire în Moldova, „pentru că

¹ G. Reichesdorfer, la A. Papiu Ilarian, Tezaur de monumente, v. III p. 138—139.

² De pildă I. Bogdan, Documentul Răzenilor și organizarea armatei moldovene, 1908, p. 406—407.

³ Gr. Ureche, Letopisețul, p. 264—265.

⁴ E. Hurmuzachi, Documente v. 70—71.

poporul sărac (li poveri popoli) nu voiau atâtea oboseli de război pentru a pastra drepturi pe care le cereau boierii, nici nu voiau pe un domn mai mult decât pe altul"¹.

Aceste informații date de agenții străini au nevoie de unele rectificări. Am văzut că în vremea lui Despot țărani nu refuzaseră să se lupte împotriva Turcilor și să facă grele jertfe bănești pentru apărarea țării. Ceea ce este de reținut din aceste știri din Constantinopol este faptul că oștenii din popor, prin care trebuie să înțelegem în primul rând pe curteni, au refuzat să lupte pentru boieri, pentru domnul țării pus de dâșii, preferând nu pe sultan, ci pe vechiul domn, Alexandru Lăpușneanu, cel care știuse să ție în frâu pe boieri. Dacă privim acest refuz de a lupta, nu ca un fapt izolat, ci legat de evenimentele pe care le-am descris mai înainte, mai ales de „împerecherea” între călăreți și pedestrași, amintită de cronicar, atunci el apare într’altă lumină. Este vorba de continuarea mișcării populare de răscoală începută în vremea lui Despot, care acum se transformase mai ales într’o mișcare a curtenilor, ca unii ce aveau arme în mână.

Despre răscoala țărănească din Moldova aflase și sultanul Soliman și era îngrijorat, desigur pentru veniturile sale. Iată ce spune Letopisețul contemporan al lui Azarie: „Marele singur stăpânitor al Persiei (Turcilor), auzind despre turburările, răscoalele și neorânduile din Moldova”, cheamă pe Alexandru vodă și-i dă domnia iarăși spunându-i: „fii milostiv cu cei săraci”². Aceste cuvinte, socotim că nu sunt o simplă formulă retorică, roștite tocmai în aceste momente de răscoale ale celor ce sufereau apăsarea stăpânilor, ele sunt o aluzie la răscoalele țărănești, care, după părerea sultanului, trebuiau împăcate cu blândețe, ca să nu se strice grânarul împărăției.

Intoarcerea lui Lăpușneanu cu Turcii și cu Tătarii care prădară țara, puse capăt răscoalelor din Moldova, atât a celor boierești împotriva domnului adus de Turci, cât și a țăranilor și curtenilor. Socotim că, deși sultanul recomandase milă, mijloacele folosite de Turci și de Tătari pentru „împăciuirea” țării sub autoritatea noului domn, nu fură din cele mai blânde. Dela această dată izvoarele nu ne mai spun nimic despre o continuare a răscoalei.

Mișcarea curtenilor care refuzaseră să lupte pentru boieri avusese măcar un rezultat: retragerea lui Tomșa cu Moțoc și alți boieri și cu oastea lor de 2000 de călăreți și 1000 de mercenari în Polonia³, unde domnul ales de boieri și principalii săi susținători urmau să-și piardă capul.

Concluzii. Izvoarele vremii care dau toată atenția luptei pentru tronul Moldovei, lasă în umbră fazele răscoalei populare din Moldova, care a fost concomitentă cu această luptă. De abia dacă putem strânge împreună câteva frânturi formate din episoade diferite ale răscoalei. Primul episod este atacul împotriva domnului, în timpul revistei oștirii sale, și cererea în privința reducerii impozitului în aur și apoi împotriva boierilor mari și a episcopilor; al doilea episod: cetele țărănești ce străbăteau țara în

¹ E. Hurmuzachi, Documente, v. XI, p. 69. N. Iorga, Istoria Românilor, v. V., p. 84—85, relevă acest pasaj spunând că țărani nu au vrut să lupte pentru că se apropia vremea lucrării câmpului (?).

² I. Bogdan, Letopisețul lui Azarie, 1909, p. 174 (118). (Trad. noastră).

³ N. Iorga, Nouveaux matériaux pour servir à l'histoire de Jacques Basilikos dit le Despot, București, 1900, p. 87.

timpul luptei care a adus căderea lui Despot, atacul mercenarilor străini cu furci și îmblăcii și în sfârșit al treilea episod răscoala pedestrimii din oastea lui Tomșa, când era să dea ochi cu Lăpușneanu, adus de Turci.

Totuși din aceste amănunte incomplete se desprind unele concluzii destul de limpezi. Toate aceste mișcări populare se îndreaptă împotriva boierimii, a marii boierimi; ele formează o unitate în succesiunea lor. Cauza răscoalei este ca de obicei în marile răscoale țărănești, destul de complexă: întâi imposibilitatea în bani, un galben de familie, care pentru țăranime și pentru curtenii era de nesuportat. Sub această nevoie nouă se ascundeau altele vechi, dar tocmai de aceia mai adânci și mai dureroase: exploatarea vecinilor, mai ales în privința cererii de produse pentru vânzare. În ce privește pe micii cultivatori liberi ei vedeau micile lor ogoare înghițite de boerii mari, libertatea lor amenințată. Interesele lor erau alături de ale țăranilor neliberi. Ca de obicei iarăși, ca la Bobâlna, ca la mișcarea condusă de Doja, ca în Germania, micii stăpâni de ogoare pe care le lucrau cu brațele, sunt alături de țăranii neliberi împotriva clasei stăpânitoare.

Din analiza izvoarelor pe care le-am prezentat mai sus se poate vedea că principalul element al răscoalei, cel mai activ, au fost curtenii, dar aceasta numai la sfârșitul răscoalei, după căderea lui Despot, când Tomșa și lupta cu Muntenii și se pregatea să se împotrivescă întoarcerii lui Lăpușneanu. Într'adevăr, putem distinge în mișcarea din Moldova din anii 1563—1564 două faze: prima fază în care țăranii șerbi sunt împreună cu curtenii și răzeșii. Aceasta se vede din marea mulțime, zeci de mii de oameni care atacă pe Despot, mulțime ce era *în afară* de oștire; când Despot era la oștire este înconjurat de mii de oameni, care veneau de nu se știe unde. Revendicările acestor oameni sunt în primul rând împotriva boierilor mari, a celor ce au mii de vecini, numeroase sate, pe care le exploatează. De asemenea pomenirea cetelor care luptă cu coase și îmblăcii, ne îndreaptă spre clasa țăranilor neliberi. Dacă ca întotdeauna mișcările țărănești din Evul Mediu au un caracter neeficient, nu pot ține prea mult, nu se pot măsura până în sfârșit cu nobilimea înarmată și nu au o unitate de acțiune. În cea de a doua fază, după căderea lui Despot, au rămas în picioare curtenii și anume, pentru că fuseseră chemați la oaste de boieri. Ei se găseau astfel reuniți și înarmați.

În acest chip, prin existența celor două faze putem explica știrile izvoarelor despre răscoalele din Moldova în anii 1563—1564 în privința componenței sociale a mișcării.

În ce privește rezultatele, cum era de așteptat, afară de căderea conjurației marilor boieri împotriva domniei cu tendințe autoritare, mișcarea nu a adus nicio schimbare în starea claselor supuse. Ea rămâne însemnată în istoria noastră ca o dovadă a luptei poporului împotriva exploatarei și apăsării celor ce le răpeau libertatea, un capitol din lupta de clasă atât de puțin studiată până acum în istoria noastră.

ACTE INEDITE SAU GREȘIT EDITATE PRIVIND ISTORIA MOLDOVEI DIN 1432-1434

1432 (6940) Ianuarie 2, Gura Cracăului

Noi Ilie, voevod și domn al țării Moldovii, am dat lui Dragoș Uriat satul lui pe Tutova, unde este casa lui, ca să-i fie judecia uric¹ neclintit, niciodată, în veci; deasemeni și copiii lui și fraților lui și nepoților lui și strănepoților, neclintit niciodată în veci.

Și sub uric să nu se dea altuia nimănui niciodată. Și să ție de steagul dela Tutova², cine îl va ține³ și alt sudeț să nu aibă.

Iar hotarul acelu sat să ție pe unde i-a hotărnicit pan Vlad cel Bătrân: dela stâlpul dela capătul dumbravei, unde se varsă și Igrîșcea, apoi peste câmp la râul pe care îl are dela Teodor Rusul și din toate părțile pe unde i-a hotărnicit Vlad cel Bătrân.

Și la aceasta este credința domniei mele și credința fiului domniei mele Roman și credința fratelui domniei mele Bogdan și credința tuturor boierilor moldoveni.

A scris Ghedeon diac, la Gura Cracăului, în anul 6940 (1432) Ianuarie 2.

Acad. R.P.R., DCXXXVII/1.

Copie slavă după orig. slav, perg., pecete atârnată, căzută, la M-reă Xeropotam dela Athos.

(1434) Februarie 16 Bălăceana

Lui Vladislav, din mila lui Dumnezeu rege al Poloniei, al Litvâniei, al Rusiei și al altor multe țări, domnului nostru iubit. Slujbă credincioasă dela Ștefan voevod domn al țării Moldovei. Dăm de știre măriei tale mult cinstite, că și înainte de aceasta am scris milei voastre și am trimis acea scrisoare la panul Vlastovski staroste de Camenița, dar nu știm dacă va fi fost adusă la mila voastră, că fratele nostru, Iliș a fost la mila voastră. Apoi pe ascuns a bătruns în țara noastră, fără veste.

Și noi l-am întâmpinat la o milă de Suceava și acolo am avut război cu dânsul și Dumnezeu ne-a ajutat și l-am bătut și am prins în acea luptă pe boierii lui și pe toți oamenii care au fost cu el. Numai el, singur al treilea, a scăpat iarăși în țara milei voastre, la Colomeia. Acolo, pan Cola staroste de Sniatyn și de Colomeia iar l-a luat în mâinile sale și ne-a scris că merge cu el la mila voastră.

Deci noi rugăm pe mila voastră, ca pe domnul nostru, ca mila voastră să-l închidă, unde știe mila voastră, ca după aceea să nu mai facă așa, pentru că am aflat și credem aceasta, că aceasta a fost fără știrea milei voastre. Deci rugăm pe mila voastră ca mila voastră să-l ție în așa fel ca să nu mai facă aceasta fără știrea milei voastre și să nu fie în jurul lui oameni răi, ca să putem și noi sluji la vreme pe mila voastră, ori unde va fi nevoia milei voastre, ca să nu ne mai păzim de dânsul, cât timp este la mila voastră veți fi așezat în jurul lui pe câțiva credincioși ai voștri, ca să nu fugă la vreunii din dușmanii milei voastre și ai noștri.

Și s'a scris la Balaceva, Februarie 16.

¹ în orig.: „Тоє що бы емь ждѣча оурик“.

² „ „ : „Да держитъ къ старѣ поутовскому“.

³ „ „ : „Кто ездѣтъ держитъ“.

(pe verso :) Iubitului domn, marelui rege al Poloniei și Litvaniei și domn al altor multe țări.

Acad. R.P.R., Fotografii XL/I.

Fotocopie după un orig. slavo-rus dela Archiv Glowny, Varșovia, Acte izolate, nr. 9. Datat după lupta dela Dărmănești (1 Februarie 1434).

Ed. de T. Holban, Revista Istorică XX (1934), p. 269–270, cu multe și grave greșeli.

1424 August 26, Camenița

Stăpânului meu, milostivului domn, marelui rege al Poloniei, al Litvaniei, stăpân al altor multe țări, închinare și slujbă credincioasă în tot ceasul. Doamne, dă-mă de știre măriei tale că am venit dela măriă ta în Podolia și astfel am pe sluga nepotului tău de soră la voievodul Moldovei pentru dietă¹ și pentru nedreptățile ce se fac în țara ta.

Atunci voievodul Moldovei a răspuns că „nu vreau să încep nimic în privința judecăților celor mari”. Însă a jurat pe cinste și pe credință pentru omagiu, iar despre holopii neliberi², această treabă să se rezolve la Sfântul Petre la Hotin. Și aceasta am și jurat de amândouă părțile. Iată, aceasta este pentru noi un lucru foarte folositor : atât în privința pagubelor, cât și pentru omagiu și cu celeadii³ neliberi, căci au mai rămas foarte puțini celeadi neliberi în țara Podoliei. Și să știi aceasta, doamne, că voievodul Moldovei nu vrea să înceapă nici o vorbă mai mare despre judecățile mari, dar vrea să vie în persoană la măriă ta ; când măriă ta se va apropia spre Rusia și va ieși doamne, în chip foarte bogat în întâmpinarea măriei tale, atât el însuși, cât și Moldovenii lui.

Si deasemenea, iubite stăpâne, mă jăluiesc măriei tale pen'ru marea mea nenorocire, că mi-e soția greu bolnavă și în fiecare zi trage să moară, până se va milui dumnezeu de sufletul ei. De aceia, rog pe maria ta, stăpâne, ca măriă ta să nu se mire de n'am venit în acest timp la măriă ta : iată nu pot să mă depărtez cu un pas, numai dacă i-ar fi milă lui dumnezeu de mine, ca să mi se întărească, cât de puțin, soția.

Și s'a dat scrisoarea la Camenița. Ma-ti. a doua zi după sfântul Iacob.

Petre Bakowski starostele Podoliei, sluga ta credincioasă.

(Pe verso) Lui Vladislav, din mila lui dumnezeu, veneratului rege al Poloniei și Litvaniei, al Rusiei și al altor multe țări.

(MCD) XXXIV.

Acad. R.P.R., Fotografii, XL/2.

Fotocopie după orig. slavo rus, perg. la Archiv Glowny, Varșovia, Acte izolate, nr. 7. Ed. de T. Holban, Revista Istorică XX (1934), p. 261–262, cu greșeli foarte mari.

¹ „șolm” în orig.

² „nevolnâi” în orig.

³ celeadi.

DOCUMENTE CU PRIVIRE LA RĂSCOALA DECEMBRIȘTILOR

În 1950 s'au împlinit 125 de ani dela răscoala decembriștilor. Această aniversare a constituit un prilej pentru ca istoricii să scoa'a la lumină noi materiale pentru completarea studiului problemei.

În numărul 12/1952 al revistei *Voprosi Istorii* a apărut un articol al lui Paul Augrand intitulat: „Ecurile răscoalei decembriștilor în Franța”. Istoricul francez s'udiază un nou aspect al problemei și anume: poziția diferitelor clase sociale și a diferitelor partide politice franceze față de răscoala decembriștilor. El a folosit documente inedite aflate în arhivele din Paris precum și extrase din ziarele vremii.

Un material, aflat la Muzeul Româno-Rus din București se referă la răscoala decembriștilor. E vorba de scrisorile pe care Grigore Ghica, domnul Țării Românești, le-a trimis cavalerului Frederic de Gentz în anii 1825—1826. Cele 39 de scrisori ce alcătuiesc copierul¹, sunt redactate în limbile germană și franceză, neglijent, cu ștersături și adăugiri. O parte din conținutul corespondenței se referă la probleme de politică internă a Țării Românești. Cele mai multe însă din ele privesc problemele politice externe rusești din perioada negocierilor ruso-turce în legătură cu problema grecească, terminate prin convenția dela Akerman. Scrisorile trimise de Frederic de Gentz lui Grigore Ghica au fost publicate în 1877. Despre scrisorile lui Grigore Ghica către Frederic de Gentz nu se știa însă nimic.

În cele 39 de scrisori din copier, trei dintre ele privesc răscoala decembriștilor: două sunt adresate lui Frederic de Gentz iar una lui Johann Lipa, consulul austriac la Iași. Conținutul lor arată, în primul rând, că știrea despre răscoala decembriștilor a fost cunoscută și la București, chiar la foarte scurt timp după ce ea a izbucnit. În al doilea rând, această știre a constituit o deosebită

grijă pentru domnul Grigore Ghica, dând naștere la diferite interpretări.

Aceste noi documente pot constitui un punct de plecare pen'ru cunoașterea ecoului răscoalei și în țara noastră.

Anexăm traducerea acestor documente:

Nr. 1 — Grigore Ghica către Gentz: 21 Decembrie 1825/2 Ianuarie 1826.

Nr. 2 — Grigore Ghica către Johann Lipa: 7/19 Ianuarie 1826.

Nr. 3 — Grigore Ghica către Gentz: 8/2 Februarie 1826,

[Grigore Ghica către Fr. Gentz]

București, 21 Decembrie 1825/2 Ianuarie 1826.

Moartea împăratului Alexandru și suirea pe tron a marelui duce Constantin a fost cunoscută aici în mod nesigur la 16/29 Decembrie (potrivit unei știri adusă de) o ștafetă particulară venită de prin părțile Prutului. A doua zi sosind poșta rusească obișnuita, aceasta a desmînțit tot ceea ce era încă nesigur în această știre. În aceeași zi ea a fost de asemenea cunoscută la Constantinopol (potrivit știrii aduse) de o barcă, care a găsit (totuși) mijlocul să scape din embargoul la care fuseseră supuse vasele ce se găseau, la acea dată, în rada portului Taganrog. Cât despre amănuntele acestui eveniment, alaltăieri 18 30 Decembrie, prin mind numărul 144 — 145 din *Journal de St. Pétersbourg* am aflat că Împăratul, în urma unei răceli, a fost cuprins de o febră cu fiere multă inflamatorie care a durat 14 zile înainte (ca moartea) să-l răpească. Aceste amănunte au contribuit mult în desmînțirea svonurilor false care s'au răspândit pretutindeni cât se poate de mult, în legătură cu acest eveniment și în legătură cu numirea marelui duce Constantin care ar fi renunțat la dreptul de succesiune (la tron) în schimbul contractării unui al doilea mariaj, care ar fi și avut loc.

Eu nu am dat niciodată crezare acestor svonuri, totuși mă preocupau puțin pro-

¹ Muzeul Româno-Rus, ms. 13. www.dacoromanica.ro

Astfel îmi imaginam această supărare, în ciuda sentimentelor pașnice pe care marele duce le-a manifestat în convorbirea avută cu D. de Hatzfeld¹ și de care îmi amintesc cu plăcere, de asemenea²... de emoția mea pe care nu puteam să o ascund (mai ales) că acest eveniment se întâmplase odată cu o oarecare răscoală — fapt care este atât de obișnuit în Rusia. Aceeași răscoală putea firește să-l împingă împotriva voinței lui pe noul împărat (să ia) hotărâri potrivnice propriilor sale dispoziții și modului de guvernare al fratelui său, căci, adus la tron printr-o succesiune normală, el va urma fără îndoială propriile sale sentimente care fiind, pe cât se pare, pașnice, nu-l vor face de temut pentru liniștea publică. Eu pun temei pe această părere, singura posibilă, potrivit unei ciudate presimțiri.

Dv. mi-ați scris despre acest principe în scrisoarea din 2 Decembrie și aștept cu mare curiozitate știri ulterioare în această privință.

[Grigore Ghica către Johann Lippa]

București 7/19 Ianuarie 1826

...o șiafetă rusească, care a trecut pe aici, la 1 ale acestei luni ne-a făcut cunoscut că la refuzul fratelui său, marele duce Nicolaie a acceptat să domnească la 14 (Decembrie). Am avut onoarea să aflu din scrisorile dv. din 2—4 crt. amănunțele acestei ciudate dispute dintre cei doi frați. În sfârșit, poșta obișnuită rusească, care a sosit a doua zi, a completat aceste vești încunoscându-ne *in extenso* de renunțarea pe care Constantin a oferit-o fratelui său, felul în care acesta a acceptat-o și a sancționat-o. Această renunțare a dat prilejul unei noi declarații de renunțare a lui Constantin. Ea se păstrează în cele două scrisori pe care le-a scris mamei și fratelui său cu privire la ves'ea morții lui Alexandru. În sfârșit, urcarea pe tron a acestuia din urmă (Nicolaie) și răscoala care a avut

loc cu acest prilej și în care Miloradovici a murit, mă fac să cred că marele Nicolaie n'a putut să ia această hotărâre decât după sosirea curierului care a adus la St. Petersburg a doua renunțare a lui Constantin de care-mi scrieți dv. în a doua parte a scrisorii...

[Grigore Ghica către Fr. Gentz]

București 8/20 Februarie 1826

Evenimentele din Rusia, cărora li se dau interpretări dintre cele mai neobișnute, preocupă mult opinia publică. De altfel, soarta noastră, în situația actuală, pare să depindă atât de mult de ceea ce se petrece în acest imperiu, încât nu-mi veți putea satisface niciodată întemeiata mea curiozitate prin informațiile dv.

De asemenea am citit cu o deosebită atenție tot ceea ce mi-ați scris de curând cu privire la complotul fatal care tocmai a fost descoperit, și mai mult, eu văd întinsele ramificații care le avea chiar printre clasele cele mai distinse, ba încă văd chiar și imposibilitatea guvernului rus (să le descopere) și dau dreptate autorului scrisorii particulare din 13 Ianuarie (1826), care afirma că numai providența a salvat Rusia cu acest prilej dela o sguduire care ar fi putut să devină mortală întregii Europe.

Într'adevăr nu pot deloc să înțeleg de ce împăratul Alexandru a putut rămâne nepăsător la relatările care i-au fost date despre primejdiile ce amenințau imperiul său din partea acestui complot pe care el nu-l crezuse copt; trebuia așa dar să-l tolereze până ce acesta, odată format, ar fi izbucnit dela sine?

În asemenea cazuri este mai bine să previi (evenimentul) decât să fii surprins (de el) și poți să fii mulțumit, și mai mult dacă providența a împiedecat reușita acestor acțiuni printr-o întâmplare neprevăzută...

C. Șerban

¹ Prințul de Hatzfeld, ministrul Prusiei la Viena în 1825.

² Urmează trei cuvinte neclar scrise.

SITUAȚIA ȘI ORGANIZAREA ȘTIINȚELOR ISTORICE ÎN POLONIA DUPĂ CEL DE AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

DE

PROF. I. BIEZUNSKA

Imediat după cel de al doilea război mondial, științele istorice, ca și toate celelalte științe în Polonia, se aflau într-o situație extrem de precară

Ocupația hitleristă decimase atât vechile cât și noile cadre de istorici. Timp de șase ani, teroarea hitleristă a făcut imposibile cercetările științifice normale și, cu toată importanța învățământului universitar clandestin, participarea tineretului era foarte slabă.

Bibliotecile și arhivele, cu excepția celor din Cracovia, au fost prădate sau distruse. Deci, imediat după război, sarcina cea mai arzătoare pentru istoricii polonezi a fost de a repune în stare de funcțiune instituțiile științifice și de a forma noi colective de tineri cercetători și de profesori de școală medie. Ținând seama de extrema urgență a acestor două sarcini, istoricii noștri s-au văzut obligați să amâne continuarea propriilor lor lucrări științifice.

Numai datorită griiei autorităților Poloniei populare, noi am putut duce la bun sfârșit reconstrucția bibliotecilor și a universităților. Ajutorul dat de autoritățile sovietice ne-a permis să revendicăm cu succes restituirea colecțiilor răpite de către hitleriști. Pierderile incalculabile de pe urma cărora suferă încă arhivele noastre de Stat, au fost în parte compensate prin achiziționarea unor foarte importante arhive private, altădată inaccesibile cercetătorilor noștri.

În aceeași epocă se situează începutul reformei învățământului universitar.

Este evident că în fața sarcinilor imensuri și grabnice despre care am vorbit, mersul lucrărilor științifice a trebuit să su-

fere o încetinire considerabilă în primii ani de după război. Întreaga activitate științifică s'a rezumat la publicarea lucrărilor pregătite înainte de război, lucrări care prezentau în mod inevitabil trăsăturile caracteristice ale vechilor criterii metodologice.

La Wroclaw s'a ținut în 1948 Congresul istoricilor polonezi, primul după încetarea ostilităților. Lucrările acestui Congres au arătat că perioada inițială a reconstrucției științelor noastre istorice era încheiată, dar, în același timp, ele au scos în evidență insuficiența cercetărilor științifice, defectele vechilor metode și, afară de rare excepții, lipsa de noi subiecte.

Totuși, primele indicii ale unor schimbări de ordin ideologic s'au făcut simțite, precum dovedește constituirea societății istoricilor marxiști cu ocazia Congresului. Este cazul de a releva de asemenea participarea la Congresul din 1948, în calitate de simplu auditor, bine înțeles, a tineretului universitar format în instituțiile școlare superioare ale Poloniei populare.

În cea de a doua perioadă de reconstrucție a științelor istorice în Polonia, eforturile noastre s'au îndreptat în deosebi asupra faptului de a schimba, din punctul de vedere al metodei științifice, atitudinea savanților noștri gata formați și de a supraveghea orientarea studiilor tinerilor. Succesul acestor eforturi s'a manifestat în creșterea interesului pentru cercetările științifice din U.R.S.S., fapt dovedit prin foarte numeroase dări de seamă asupra lucrărilor sovietice publicate în periodicele noastre istorice, prin traducerea în limba polonă a unora din aceste lucrări și mai ales prin

asimilarea lucrărilor clasice lor marxism-leninismului.

Lucrările pregătitoare pentru Primul Congres al Științelor în Polonia din Iunie 1950, au înviorat simțitor ritmul modificărilor de ordin metodologic și au contribuit la intensificarea creșterii studiilor de apreciere critică a vechilor lucrări de istoriografie poloneză. În cursul acestor lucrări s'a stabilit un plan de ansamblu al cercetărilor metodologice și colective cu privire la problemele capitale ale istoriei Poloniei și anume: istoria economică și cea a luptelor de clasă în mediul rural polonez în epoca feudală, dezvoltarea orașelor și a industriei etc. O deosebită atenție a fost acordată problemelor de istorie contemporană și celor de istorie a mișcărilor muncitorești.

Prima conferință metodologică a istoricilor polonezi organizată la Otwock în perioada Decembrie 1951 și Ianuarie 1952 de către Societatea Istoricilor Polonezi și Ministerul Învățământului Superior, înfățișează evoluția în cadrul științelor istorice.

Academicienii B. D. Grecov și E. A. Kosminski și profesorii Tretiakov și Sidorov, eminenți reprezentanți ai științelor istorice sovietice, au luat parte la lucrările conferinței. N'a fost pentru prima dată că savanții sovietici ne-au ajutat să apreciem în mod judicios desfășurarea evenimentelor istorice. Desele vizite în Polonia, după Congresul dela Wrocław ale Acad. B. D. Grecov și ale profesorilor Tretiakov, Ribakov, Sidirov și alții, au contribuit, într-o largă măsură la progresul științelor noastre istorice. Importanța participării savanților sovietici la lucrările conferinței dela Otwock a fost foarte mare. Aceste lucrări au permis nu numai să se aprecieze la justa sa valoare situația actuală a științelor noastre, dar au mai dovedit că istoricii polonezi au știut să se plaseze pe pozițiile marxism-leninismului și că ei au învățat să se servescă în mod constructiv de noua metodă științifică.

Conferința ne-a permis, înafară de aceasta, să ne dăm seama de lacunele lăsate în domeniul științelor noastre de vechea istoriografie burgheză. Aceste lacune cer să fie completate iar cunoștințele noastre, dobândite mai înainte să fie supuse unei revizuirii critice marxiste.

În geniala sa lucrare asupra problemelor de lingvistică, I. V. Stalin, spune că știința nu se poate dezvolta decât în focul unei discuții libere, al criticii și autocriticii. Această lozincă a orientat lucrările Conferinței, ceea ce a asigurat istoriografiei poloneze condiții favorabile pentru dezvoltarea sa ulterioară.

Din cele nouă rapoarte care au fost audiate în cursul conferinței, trei au fost ținute de către invitații sovietici, iar celelalte șase au reprezentat o lucrare colectivă a istoricilor polonezi. Înainte de Conferință, cele șase colective ce pregătiseră aceste rapoarte, s'au reunit de mai multe ori pentru a delibera. Subiectele tratate au fost următoarele: „Câteva probleme ale cunoașterii istorice în lumina materialismului dialectic și istoric”; „Câteva probleme cu privire la periodizarea istoriei Poloniei” (această expunere reprezenta continuarea discuției, care, de doi ani însuflețea cercurile științifice poloneze); „Câteva probleme ale regimului feudal polonez din secolul al XIV-lea până în al XVII-lea”; „Formarea națiunii burgheze și începuturile capitalismului în Polonia”; „Caracterele obișnuite și caracterele specifice ale imperialismului polonez”; și în sfârșit. „Rolul și locul ocupat de istoria mișcării muncitorești în Polonia”. Rapoartele savanților sovietici au fost următoarele: Prof. Tretiakov — „Importanța pentru știința istorică a lucrărilor lui I. V. Stalin asupra lingvisticii”; Acad. B. D. Grecov — „Geneza regimului feudal în Rusia în lumina lucrărilor lui I. V. Stalin asupra lingvisticii” și Acad. E. A. Kosminski — „Principalele sarcini ale medievistilor marxști”.

Conferința a durat 15 zile. Cu ocazia discuțiilor, 110 vorbitori au luat cuvântul pentru a-și expune părerile. Discuțiile au avut ca subiect diferite probleme de ordin general și particular, ca de exemplu, problema limitelor cunoașterii istorice, criteriul progresivității fenomenelor istorice aprecierea critică a istoriografiei poloneze din secolele XIX și XX și în cele din urmă, noțiunea caracterului partinic al științei istorice în tratarea ansamblului procesului istoric, din antichitate până în epoca contemporană.

Apoi s'a trecut dela discutarea problemelor metodologice la cea a problemelor de aplicare practică a istoriei. S'au discutat în special, problemele periodizării, importanța studiului comparat al istoriei Poloniei și acei al Rusiei. Interpretarea istorică a noilor descoperiri ale arheologiei poloneze și aspectele ce se desprind din domeniul istoriei artelor. Cazurile cronologice au fost analizate în mod minuțios din punctul de vedere al diverselor ramuri ale științei istorice. Rezultatele acestei analize vor permite stabilirea unei noi și mai juste periodizări a istoriei Poloniei. S'a criticat cosmopolitismul, europocentrismul și teza burgheză asupra popoarelor „istorice” și „neistorice”, susținută în țările Europei occidentale.

Au provocat discuții vii problemele economice și sociale, unificarea Poloniei în secolul XIV-lea și formarea statului polonez compus din mai multe popoare (în special Uniunea Poloniei și a Lituaniei).

S'a scos în evidență rolul maselor populare și al rezistenței lor antiteudale în istoria acestei epoci; s'a subliniat în domeniul ideilor importanța mișcărilor religioase (doctrina lui Hus, Reforma, Contra-reforma), caracterul de clasă al politicii externe, al statului și al dreptului; s'a ridicat problema: dacă în secolele XV și XVI, existența domeniilor cultivate de către țărani iobagi, a constituit un factor de progres sau de regres.

S'a discutat mult despre dezvoltarea producției meșteșugărești în orașele și în mediul rural polonez, precum și despre avântul orașelor până la sfârșitul primei jumătăți a secolului al XVII-lea.

Zilele următoare au fost consacrate analizei noțiunii de națiune. Cu privire la problemele de ordin general, s'a pus în discuție noțiunea de patriotism, de internaționalism proletar, precum și caracterul revoluționar al luptelor pentru eliberarea națională a Poloniei. S'a făcut analiza evoluției economice și sociale a orașelor și a mediului rural polonez, ținând seama de caracterul particular al diferitelor părți ale teritoriului polonez. O atenție specială a fost acordată istoriei Sileziei și caracterelor esențiale ale legăturilor care au dus la unificarea provinciilor poloneze după împărțirile suferite de Polonia. S'a expus de asemenea rolul armatei în procesul de formare a națiunii.

Discuția, care a urmat după rapoartele privitoare la perioada imperialismului, a avut drept subiect rolul statului polonez în politica internațională a acestei epoci și rolul jucat de capitalul monopolist occidental și polonez ce reducea Polonia la situația unui stat vasal. S'a accentuat caracterul antinațional al partidelor burgheze, inclusiv Partidul Socialist Polonez. S'a scos în evidență preponderența clasei muncitoare în mișcarea de eliberare națională din această epocă. S'au discutat amănunțit problemele eliberării Sileziei și a Mazuriei, punându-se accentul pe cooperarea mișcării muncitorești germane cu luptele poporului polonez pentru eliberarea sa. În același timp s'a scos în evidență necesitatea de a se da un mai mare avânt cercetărilor privitoare la problemele esențiale din istoria contemporană a Poloniei.

Conferința dela Otwock a scos în evidență importanța sarcinilor ce-i revin științei istorice poloneze, dar ea ne-a permis de asemenea să ne dăm seama de rezultatele ob-

ținute în ultimii ani. Unul din aceste rezultate și chiar din cele mai importante, este formarea unei echipe de tineri istorici care au participat cu succes la lucrările Conferinței.

Cercetările urmărite de către „Comitetul de Cercetări cu privire la originea statului polonez” ocupau până în prezent un loc de frunte în ansamblul studiilor noastre. Aceste lucrări urmărite sistematic de mai mulți ani de către numeroși istorici și arheologi polonezi au și valorificat mai multe puncte neclare ale genzei societății poloneze. Ele au permis, de pildă, înțelegerea fenomenelor particulare în perioada inițială a regimului feudal în Polonia și ne-au lăsat să întrevădem posibilitatea de a cunoaște mai bine istoria teritoriilor noastre. În epoca romană. În sfârșit, ele au dat lovitură de grație legendei pline de rea voință a asazisei barbarii a Slavilor polonezi înainte de constituirea statului și au făcut posibil să se descopere bogăția de forme a vieții lor economice și culturale. Aceste cercetări au devenit, în afară de aceas'a, un model de muncă sistematică și colectivă, așa cum este practică încă de mult timp, cu rezultate excelente, de către savanții Uniunii Sovietice.

Cu prilejul Conferinței dela Otwock, istoricii polonezi au luat cunoștință de diversele lucrări colective în pregătire. Este cazul să se citeze aci cercetarea izvoarelor privind istoria țărânimii în Polonia, lucrare sub înrurmarea Direcției Generale a Arhivelor și care, mai târziu, va ușura studiul istoriei mediului rural polonez în feudalism și capitalism. Această problemă care a fost mult timp neglijată de către istoricii burghezi, are o importanță primordială pentru înțelegerea istoriei Poloniei, a cauzelor schimbării instituțiilor sale politice și a caracterului înăpoiat al fostului regim feudal. Toate acestea ne vor ușura în sfârșit să înțelegem cauzele decadenței Poloniei, precum și evoluția luptelor pentru eliberarea națională, duse în secolele XIX și XX. Rezultatele acestor cercetări sunt de pe acum destul de apreciable.

Noi am întreprins de asemenea, studiul științific al problemei orașelor și al producției industriale și meșteșugărești. Metodele de muncă colectivă și susținută, conform unui plan dinainte stabilit, sunt aplicate de către centrele dela Varșovia și dela Lodz.

Centrele dela Wroclaw și dela Poznan și-au luat sarcina de a studia istoria teritoriilor noastre de Vest, adică a Sileziei și a Pomeraniei. Studiile anumitor istorici ai Universității dela Torun urmează aceiași

direcție. Grupul istoricilor din Cracovia se dedică studiului istoriei țăranilor din secolul al XVIII-lea, epocă în care apar la noi primele elemente ale capitalismului.

Necesitatea unei aprecieri critice a contribuției istoriografiei noastre burgheze a trezit un interes viu pentru studiul istoriei literaturii noastre istorice. Centrul din Lodz se ocupă în special de această problemă.

Acest rezumat, în mod necesar foarte succint, este departe de a epuiza totalitatea rezultatelor obținute de către istoriografia Poloniei populare. Cercetătorii noștri au jucat un rol activ în realizarea lucrărilor privind centenarul mișcării revoluționare dela 1848, și a celor privind istoria Renașterii și a secolului al XVIII-lea, denumit „Secolul Iluminismului”; în afară de aceasta, au publicat numeroase cărți cu privire la luptele țăranilor împotriva opresiunii feudale din secolul al XVII-lea.

Un nou și puternic avânt se manifestă în domeniul istoriei mișcării muncitorești și în acel al istoriei Poloniei, în perioada dintre ultimele două războaie. Aceste studii sunt urmărite din deosebi de către Institutul de Istorie a Mișcării Muncitorești și de către Institutul pentru Formarea Cadrelor Științifice, creat de către Comitetul Central al Partidului.

Cred că am arătat deja că științele noastre suferă mai ales de pe urma insuficienței numerice a specialiștilor noștri în domeniul istoriei universale, lipsă care a fost constatată din antichitate și până în epoca contemporană. Noi am luat măsurile ce s'au impus și sperăm că formarea sistematică a cadrelor științifice, precum și Conferința metodologică consacrată problemelor istoriei universale, ce va avea loc anul viitor, nu vor întârzia să remedieze această stare de lucruri supărătoare.

Lucrările Conferinței dela Otwock au arătat insuficiența cunoștințelor noastre metodologice, lipsa de spirit autocritic la mai mulți din istoricii noștri și necesitatea de a organiza într'un mod mai rațional studierea și publicarea izvoarelor și a periodicelor.

Istoricii polonezi speră că vor dispărea aceste lipsuri pe măsură ce vor înainta lucrările Institutului de Istorie al Academiei poloneze, constituit la sfârșitul anului trecut. Comitetul de Organizare al acestui Institut a început deja să îndrume lucrările colective ale istoricilor noștri în vederea pregătirii unui manual istoric, spre a fi folosit în învățământul superior, lipsa unui astfel de manual fiind mult resimțită în deosebi în cercurile tineretului universitar.

Imediat după ce Institutul de Istorie a

început să funcționeze în mod regulat, la începutul acestui an, s'a stabilit un plan general de cercetări științifice, având drept obiectiv problemele deosebit de importante ale dezvoltării culturii naționale.

Chiar în momentul de față, se impune supravegherea de către un organ central a planului general al cercetărilor întreprinse de către centrele universitare, fiecare în parte. Pentru aceasta vom cita numai lucrările pregătitoare ale conferințelor consacrate istoriei Sileziei și industriei poloneze.

Institutul de Istorie va cuprinde mai multe sectoare: cinci sectoare de Istorie a Poloniei, un sector al istoriei universale, câteva comisii, ca aceea a Istoriei Pomeraniei, Comisia Istoriei Sileziei, a Atlasului Istoric, a Documentării, a editării izvoarelor.

Activitatea Societății Istoricilor Polonezi, singura asociație până în prezent care cuprinde ansamblul istoricilor noștri, va avea de aici înainte drept scop popularizarea științelor istorice.

În ultimii ani am asistat la un avânt considerabil al publicațiilor istorice.

Periodicele de dinainte de război apar mai des, chiar dacă nu apar întotdeauna în mod regulat, și au apărut și mai multe periodice noi.

Dintre vechile periodice cităm: „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych” (Anale de Istorie Socială și Economică) și „Roczniki historyczne” (Anale de Istorie), la Poznań; la Varșovia: „Przegląd Historyczny” (Revista Istorică) și „Kwartalnik Historyczny” (Revista Istorică trimestrială). Aceasta din urmă apărând în mod foarte neregulat, redactarea ei a fost încredințată Institutului de Istorie al Academiei Poloneze de Științe, pentru a o face organul central al publicațiilor istorice. Dintre periodicele noi, este cazul să menționăm „Sobótka”, editat la Wrocław și consacrat problemelor de istorie a Sileziei și „Przegląd Zachodni”, editat la Poznań, ultimul periodic apărând în modul cel mai regulat față de toate revistele istorice.

În afară de acestea există mai multe periodice din domeniile apropiate, ca de exemplu „Czasopismo prawnohistoryczne” (Analele Istoriei Dreptului), „Archeologia” (Arheologia) etc. Institutul de Istorie a culturii materiale, care este pe cale de organizare, va edita și o revistă trimestrială a istoriei culturii materiale. Periodicele noastre au apărut neregulat, articolele pe care le-au publicat par adunate la întâmplare iar problemele de istorie contemporană și metodologie ocupau foarte puțin loc. Aceste lipsuri au fost în parte rezolvate prin Caie-

tele Istorice ale lui „Nowe Drogi” (Drumuri Noi), și de către noul Comitet de Redacție al Revistei Istorice trimestriale, al cărei prim număr pe anul 1953 a apărut recent, și-a trasat sarcina de a remedia această situație.

Noul avânt al științelor istorice, atât de crunt încercate în lunga perioadă de ocupație, se datorește în special sprijinului autorităților populare ale Poloniei, sprijin ce permite muncitorilor noștri intelectuali să se consacre exclusiv cercetărilor științifice.

Reorganizarea învățământului universitar a fost urmărită paralel cu lucrările despre care am vorbit.

Conform vechiului regulament, studentul era obligat să frecventeze în fiecare an școlar zece ore de curs săptămânal, să ia parte în decurs de un an, la lucrările practice pregătitoare timp de două ore pe săptămână, să facă lucrări practice propriu zise timp de doi ani, să ia cu succes cinci examene și să susțină o teză. Acest regulament, în fond destul de puțin riguros, prezenta neajunsul că permitea anumitor studenți să-și prelungească studiile pentru o perioadă nedefinită și chiar acei care le terminau în intervalul de patru ani, admiși în general nu aveau decât o pregătire destul de incompletă și limitată la o specialitate mărginită, ceea ce mai târziu, avea repercusiuni supărătoare în munca lor de profesori.

Toate aceste motive au determinat Ministerul Învățământului Superior să întreprindă o reformă a regulamentului studiilor universitare și să precizeze, în mod strict, sarcinile studenților în timpul prevăzut pentru studiile lor.

Pierderile foarte mari suferite de către corpul profesoral în timpul războiului, au făcut necesară introducerea a două grade de studii superioare și anume: primul grad are trei ani de studii, absolvite printr-o diplomă, pregătind cadre pentru profesiunea de profesor de școală medie; gradul doi o perioadă de specializare de un an și jumătate, pentru studenții deosebit de dotați și având perspective de a deveni cadre științifice. Studiile de gradul doi cuprindeau susținerea unei teze și erau înțelate printr-o diplomă specială „Magisterium”. Cei mai buni dintre cei ce terminaseră cu succes studiile de gradul doi își puteau continua, timp de încă doi ani, formațiunea lor științifică devenind „aspiranți”.

Noul sistem a intrat în vigoare în 1949. Studiile de gradul întâi având un caracter enciclopedic, au cuprins cursuri și lucrări practice asupra istoriei antice, istoriei Evului Mediu, istoriei timpurilor moderne și

istoriei contemporane universale inclusiv istoria Poloniei. Studenții trebuiau, în afară de aceasta, să dea examene, având ca obiect materia acestor cursuri și lucrări practice. Ei urmau de asemenea cursuri și lucrări practice de marxism-leninism, economie politică și limbi străine. Cel de al treilea și ultimul an de studii, era consacrat pentru specializarea profesională aleasă, adică pentru pregătirea exercitării profesiei fie de profesor, fie de arhivist, fie, în sfârșit, de bibliotecar.

Abia în anii patru și cinci de studii, studenții cei mai dotați primeau o formațiune științifică în ramura de istorie aleasă și erau obligați să pregătească o teză.

Acest program de studii, just în principii sale și a cărui punere în practică se dovedise necesară din cauza lipsei profesorilor de liceu, se dovedi totuși a fi foarte greu realizabil și aceasta pentru motivul disproporției între cuprinsul materiei lor ce trebuia înșușit și timpul prevăzut pentru acest scop.

Pentru acest motiv, imediat ce au fost satisfăcute necesitățile cele mai arzătoare studiile universitare au fost readuse la durată unică de patru ani. Noul regulament a intrat în vigoare în acest an școlar.

Primul an de studii cuprinde cursuri și lucrări practice de marxism-leninism, istorie antică, arheologia teritoriilor slave, precum și cursuri de limba latină, limba rusă și una din limbile Europei occidentale. În cursul anilor următori, studenții vor urma sistematic cursurile și lucrările practice de istorie a Poloniei, istorie universală și istorie a U.R.S.S. În timpul anului doi, ei vor continua să învețe marxism-leninismul; în cursul anului trei, ei vor învăța economie politică și în același timp ei vor începe să se specializeze în domeniul de istorie, pe care și l-au ales. Ei vor face în acest scop, lucrări practice și vor frecventa cursurile. Anul patru va fi consacrat pregătirii tezei. Odată ce vor absolvi cu succes acești patru ani de studii, studenții prezentând aptitudini spre a deveni cadre științifice, vor putea deveni aspiranți și își vor putea continua studiile fie în Polonia, fie în străinătate. Aceste studii vor avea o durată de doi ani și vor trebui, în mod normal, să fie terminate prin obținerea gradului de „candidat în științele istorice”.

În acest an am pășit pentru prima dată la recrutarea concepută pe o scară largă a candidaților la studiile de aspirantură. Rezultatele acestei recrutări au arătat că situația în domeniul formării cadrelor științifice este vădit aceeași ca în acel al cercetărilor istorice. Într-adevăr, cererile de admitere

la studiile de istorie universală a tuturor epocilor au fost extrem de rare. În privința istoriei U.R.S.S. avem speranța că reîntoarcerea în Polonia a bursierilor noștri, ce studiază în momentul de față în U.R.S.S., va aduce într'un viitor apropiat o îmbunătățire simțitoare în situația cadrelor noastre. În ceea ce privește istoria univer-

sală în general, și aceea a țărilor de democrație populară în special, noi vom acorda o atenție și o grijă specială formării cadrelor științifice în aceste probleme. Noi avem ferma convingere că relațiile culturale susținute cu republicile populare — surori, ne vor ajuta în mod considerabil la îndeplinirea acestei sarcini.

M. V. LEVCENCO: *Un izvor prețios privitor la relațiile ruso-bizantine din secolul al X-lea („Nota Toparhului Grec“)*

Vizantiiski vremeni Nr. IV/1951, p. 42-72

Editând în 1828 opera cronicarului bizantin Leon Diaconul, bizantinistul Charles Benoit Hase a publicat în comentarul cu care a însoțit opera acestui cronicar, trei fragmente dintr'un manuscris grecesc aflat în Biblioteca Națională din Paris (*Leonis Diaconi Calensis Historiae libri decem...* recensione Caroli Benedicti Hassii, Bonn 1828, p. 496-505). Aceste fragmente pe care cercetătorii le-au numit *Nota Toparhului Grec*, sau și *Nota Toparhului Gothic* au fost găsite scrise într'un codex care ulterior a fost pierdut.

Cuprinsul acestor fragmente, care au dat naștere unei bogate literaturi, a fost studiat recent de către bizantinistul sovietic M. V. Levenco care aduce o interpretare nouă extrem de prețioasă și pentru istoria țării noastre.

Pentru a înlesni înțelegerea noii interpretări pe care o propune M. V. Levenco rezumăm mai întâi pe scurt cuprinsul fragmentelor, folosind textul publicat de Hase și traducerea făcută la Secția de Istorie Medie a Institutului de Istorie al Academiei R. P. R.

Fragmentul I cuprinde descrierea călătoriei toparhului și a însoțitorilor săi pe Nipru. Dela Vorion, unde făcură un popas, călătorii porniră spre Mavrocastron. Opriri de o năpraznică furtună, ei s'au adăpostit sub un acoperiș unde au rămas câteva zile. În această împrejurare, observă anonimul autor, s'a văzut Saturn la apus, trecând prin Vărsător. Continuând apoi drumul spre casă, drumeții au fost petrecuți cu însoțire de localnici, dar au făcut o cale anevoioasă prin vânt și zăpadă, din care cauză au fost siliți să părăsească multe din vitele de povară. Dormeau noaptea pe scuturi, căci treceau „printr'o țară dușmănoasă” și se găseau astfel în primejdie.

Fragmentul II înfățișează pe toparh hotărât să se războiască cu „barbarii”. Se deosebește purtarea crudă a barbarilor. Sunt „ca niște fiare gata să sară împotriva tuturor”. Sunt necruțători și față de ai lor, cautând „să facă țara lor pradă”. Acești dușmani ai toparhului au nimicit cetățile supuse lor „în loc de a le îngriji și cărmui cu legi bune în folosul lor”. Mai mult de zece orașe și peste cinci sute sate au fost pustiite. Prăpadul acesta lovind vecinii cetății toparhului, amenința însăși ținutul lui. Războiul a și început în apropierea iernii. Cu călărimă și pedestrimă, barbarii au năvălit „în țara noastră” spune toparhul. Cetatea toparhului Klimata, pustiită mai înainte de aceiași dușmani, trebuia reconstruită și repopulată. Toparhul a clădit mai întâi o cetățuie „pentru a putea coloniza ușor după aceea și tot restul orașului”.

Fragmentul III înfățișează evenimentele petrecute după construirea cetățuiei. Barbarii au atacat cetățuia dar s'au retras după pierderi grele. Având sub comanda sa 100 călăreți și peste 300 prăștiași și arcași, toparhul n'a mai găsit pe dușmani în fața cetății. El s'a gândit atunci să convoace pe fruntașii aristocrației din ținutul său pentru a chibzui împreună dacă trebuie să rămână sub ascultarea împăratului sau să se înțeleagă și să se predea „stăpânitorului dela Nordul Dunării”. Fruntașii convocați au hotărât și au dat însărcinare toparhului să ceară protecție stăpânitorului din Nordul Dunării, motivând între altele că ei nu s'au bucurat niciodată de bunăvoința împărătească. Toparhul a plecat apoi spre a cere ocrotire stăpânitorului dela Nordul Dunării iar acesta, după însăși mărturisirea toparhului, „mi-a dat din nou toată stăpânirea asupra Klematei și a adăugat încă o satura-

pie întreagă și m'a dăruit cu venituri destule în fiecare an din țara lui".

Fragmentele sunt scrise de aceeași mână și au o legătură între ele. Editorul le-a publicat în ordinea în care au figurat în manuscris, dar cercetătorii socotesc că din punct de vedere cronologic, fragmentul al doilea trebuie să fie primul, fragmentul al treilea trebuie să fie al doilea iar primul să fie al treilea. În această ordine firească a fragmentelor, aflăm pe toparh mai întâi în provincia sa, apoi aflăm împrejurările care l-au îndemnat să meargă la stăpânitorul din Nordul Dunării și, în sfârșit, ni se arată reîntoarcerea toparhului pe Nipru și de acolo spre Mavrocastron în drum spre provincia sa.

M. V. Levenco socotește „enigmatic“ cu prinsul acestor fragmente atât pentru motivul că prin ele însele nu sunt concludente cât și pentru faptul că au fost asociate, fără temeiuri îndestulătoare, cu istoria Goților din Crimeia. Este cunoscută încercarea istoricilor normanști de a atribui toate evenimentele istoriei vechii Rusii din veacurile IX—X activității rasei germane.

M. V. Levenco socotește importante cercetările paleografice ale editorului fragmentelor. „Nota Toparhului“ este datată dela începutul veacului al XI-lea, după criteriile paleografice, de către Hase. care singur, a putut aprecia scrierea fragmentelor. Până ce se va găsi manuscrisul, dacă se va găsi, cronologia stabilită de Hase rămâne valabilă.

Autorul fragmentelor, un mic demnitar local, își avea reședința în „Klimata“.

M. V. Levenco expune mai întâi interpretările date „Notei Toparhului“ de către istoricii burghiezi și apoi le respinge pe rând, stabilind adevărata identitate a persoanelor și locurilor și cronologia evenimentelor relatate în „Nota Toparhului“.

Autorul fragmentelor din care se compune no'a nu poate fi un șef got, neputându-se găsi nicio aluzie în text că ar fi fost got. El este un bizantin care posedă cultură literară și cunoștințe astronomice. Este un militar care comandă un detașament. Scopurile însemnărilor sale au putut fi diferite. După M. V. Levenco, „Nota Toparhului“ a putut fi „un proiect de raport către autoritățile superioare, sau poate o schiță a unei opere literare sau însemnări ale lucrurilor ce nu trebuiau uitate“ (p. 47).

Din primul fragment aflăm că toparhul bizantin și însoțitorii săi călătoreau pe Nipru dintr'un ținut străin în țara sa, adică spre una din provinciile bizantine. Drumeții se opresc la Vorion (Borion), unde poartă

lația le acordă ospitalitate și provizii. M. V. Levenco socotește că această populație făcea parte din așezările bizantine de pe cursul inferior al Niprului, din veacul al X-lea. Aceste așezări făcând comerț cu Rusia și supraveghind mișcările nomazilor. Examinând identificările ce s'au propus pentru localitatea Vorion, M. V. Levenco admite că această localitate „trebuie cău'ată pe cursul inferior al Niprului.“

Dela Vorion, drumeții continuă calea „în direcția cetății Mavrocastron“. M. V. Levenco examinează temeinic diferitele identificări propuse pentru determinarea topografică a cetății Mavrocastron. El admite de terminarea făcută de V. G. Vasilievski care identifică cetatea Mavrocastron cu Akkerman. El dovedește că această cetate există în veacul al X-lea, căci a putut fi, cu puțin în urmă, prin anii 1059—1071, indicată ca sediu al unei mitropolii supuse jurisdicției patriarhului din Constantinopol și purtând numele de Mitropolia „Mavrocastronului sau Rusiei Noi“.

Existau așadar la Mavrocastron așezări rusești care formau un tot cu orașul înființat de Bizantini. Intemeierea orașului Mavrocastron la gura Nistrului este o urmare a politicii bizantine de consolidare pe litoralul nordic al Mării Negre în a doua jumătate a veacului al X-lea și începutul veacului al XI-lea.

Toparhul și însoțitorii săi n'au mers deci dela Nipru spre Crimeia ci spre Vest, spre Nistru. Stabilind acest fapt, M. V. Levenco stăruie apoi în cercetarea cronologiei evenimentului. Examinând indicațiile astronomice ale toparhului care menționează mișcarea planetei Saturn în constelația Vărsătorului și analizând diferitele ipoteze care s'au propus pentru stabilirea anului călătoriei toparhului, autorul sovietic situează călătoria toparhului spre sfârșitul veacului al X-lea și începutul veacului al XI-lea. Această cronologie corespunde cronologiei stabilite de editorul fragmentelor după criterii paleografice.

În drum spre Mavrocastron, drumeții au călătorit stăpâniți de teama dușmanilor. Acești dușmani nu puteau fi decât Pecenegii. Dintre cele opt triburi pecenege cunoscute de Constantin Porfirogenetul în capitolul 37 din „De administrando imperio“, patru rățăceau pe malul drept, iar patru pe malul stâng al Niprului. Deși Bizanțul căuta să mențină prin tot felul de mijloace raporturi bune cu Pecenegii, totuși unii dintre ei putea fi ostili Bizantinilor.

Evenimentele descrise în fragmentul al doilea se desășoară „pe malurile nordice ale Dunării“.

Textul arată că toparhul din reședința sa Klimata avea ciocniri cu barbarii care „nu cruțau nici pe oamenii cei mai apropiați. Ținutul devastat de barbari și locuit de oameni de același neam cu ei aparținuse Bizantinilor. Peste zece orașe și cinci sute sate au fost devastate. Însăși Klimata fusese distrusă. Toparhul se hotărî s'o refacă și s'o repopuleze.

În fragmentul al treilea, se povestește reconstruirea și repopularea cetății. Pregătindu-se de război, toparhul convocă în același timp pe reprezentanții aristocrației locale. Sfatul fruntașilor avea să chibzuiască asupra situației ținutului. S'a pus în acest sfat problema subordonării politice. O asemenea situație putea surveni la margine de țară unde subordonarea politică era supusă fluctuațiilor. Așa se explică și faptul că toparhul a căutat să-și asocieze aristocrația locală pentru hotărîri care întreceau competența sa de comandant al unei mici unități militare.

Toparhul a apelat la fruntașii aristocrației locale să rămână fideli autorității bizantine. Și iată, după înșeși cuvintele toparhului, cum au chibzuit ei, fie pentru motivul că nu s'ar fi bucurat niciodată de bunăvoința împărătească, fie pentru că nu erau preocupati de o viață mai civilizată, ei erau înclinați îndeosebi spre independență, fie pentru că erau vecini cu stăpânitorul din Nordul Dunării, cel puternic și oastea sa, și mându de puterea sa, fie înșfârșit pentru că nu se deosebeau prin obiceiurile lor proprii de populația de acolo, ei au hotărît să încheie cu el un tratat și să i se predea”.

Neavând altă ieșire, toparhul s'a dus la „cel care domnește în Nordul Dunării” dela care a primit încredințarea de ocrotire, odată cu confirmarea în funcțiunea de cărmăuitor al Klimatelor, adăugându-i-se încă o satripie și dându-i-se pe deasupra destule venituri anuale.

Înlăturând interpretarea lui Vasilevski, potrivit căreia atacatorii Klimatei ar fi fost Rușii lui Sviatoslav, M. V. Levenco, sprijinit pe terminologia textului precizează că vecinii atacatori ai toparhului erau o populație stabilă, fiindcă „Nota Toparhului” vorbește de numeroase orașe și sate ale acestei populații.

Care a fost ținutul toparhului? Klimata nu putea fi în Crimeia, nici toparhul un șef got. În veacul al X-lea, puținii Goți care mai erau în Crimeia erau elenizați. Afându-se vreme îndelungată sub protecția bizantină și însușindu-și pe deplin obiceiurile bizantine, Goții nu puteau fi acei partizani ai toparhului pe care textul îi arată ca neprieteni, rându-se de bunăvoință împărătească și as-

pirând la independență. De asemenea nu se poate concepe ca un mic comandant din Crimeia să treacă peste strategul său din Cherson pentru a merge să-și predea orașul celui care domnește la Nord de Dunăre.

Din citirea atentă a fragmentelor, se desprinde constatarea că ținutul toparhului nu era o veche provincie bizantină. Existau acolo o cetate și o garnizoană bizantine, dar ținutul nu era bizantin. Toparhul însuși are ezitări terminologice scriind când „ținutul nostru”, când „ținutul lor”.

Fruntașii aristocrației locale chemați de toparh și-au îndreptat gândul în momentul deciziei lor politice la „cel care domnește la Nord de Dunăre”. O asemenea precizare nu o puteau face decât oamenii așezați dincolo de Dunăre. Aceasta concordă și cu faptul că la întoarcerea sa acasă, toparhul înainta spre Vest de Nipru.

Evenimentele descrise în „Nota Toparhului” s'au petrecut deci într-o regiune dela Dunăre.

M. V. Levenco înălțură părerea lui V. G. Vasilevski care a identificat Klimata cu parhulul cu fortificația din timpul lui Justinian Klemades din apropiere de Orșova, pentru motivul că această fortificație n'a dăinuit până în veacul al X-lea, nici n'are identitate fonetică cu Klimada și nici nu putea fi în apropiere de Orșova, atât de departe de Moncastron, unde îl aflăm pe toparh. Klimata trebuie căutată pe cursul inferior al Dunării. Identificarea neputându-se face, M. V. Levenco folosește ca determinare generală expresia „regiunea dela Dunăre”.

Cine au fost dușmanii toparhului? Nu poate fi vorba de Chazari. Nu poate fi vorba nici de vreo hoardă nomadă ca Pecenegii, pentru că dușmanii toparhului stăpâneau un teritoriu întins având orașele și satele lor proprii pe care totuși acum le distrugeau. Potrivit precizării toparhului, acești dușmani se caracterizau altădată prin bunătața și dreptatea lor și de aceea li s'au alăturat orașe și popoare. Nu puteau fi aceștia nici Pecenegii sălbateci, nici tribul războinic al Bulgarilor Negri.

Dacă dușmanii toparhului ar fi fost Kușii lui Sviatoslav, cum presupune V. G. Vasilevski, și dacă Rușii duceau război contra toparhului, cum se explică atunci primirea atât de măgulitoare pentru toparh pe care i-a făcut-o marele cneaz rus, și condițiile avantajoase ale tratatului. Este de asemenea de neînțeles cum ar fi putut Sviatoslav să împartă în Tracia bizantină posesiuni care nu i-au aparținut niciodată.

Tot atât de neîntemeiată este și părerea lui P. N. Milucov care a susținut că duș-

manii toparhului au fost Bulgarii țarului Si meon, dela sfârșitul veacului al IX-lea. Bi- ințul n'a putut avea garnizoane la Dunăre în acea vreme, iar fragmentele „Notei To- parhului” n'au fost scrise la sfârșitul veacu- lui al IX-lea, ci cu un veac înai târziu. Cu- prinsul fragmentelor poate fi explicat numai raportându-l la războiul bizantino-bulgar din vremea lui Vasile al II-lea.

Voința de independență a poporului bul- gar n'a fost sfârșită prin cucerirea Bul- gariei de către Tzimiskes. Cuceririle acestui împărat au fost curând amenințate de răz- boiul civil început de Bardas Skleros și de mișcarea bulgară din Vest, în fruntea căroră au stat trații Comitopoli: David, Moise, Aron și Samuil.

Sub conducerea lui Samuil în deosebi, miș- carea bulgară de eliberare a dat lovituri pu- ternice Bizanțului. Bizanțul a pierdut apoi Bulgaria dela Dunăre. Garnizoanele bizan- tine dela Dunăre, izolate de autoritatea cen- trală, ajunseseră să-și decidă singure pro- priul lor destin, astfel cum s'a întâmplat cu garnizoana Klimati, condusă de toparhul anonim. Vasile al II-lea încercă în zadar în August 986, înăbușirea răscoalei bulgare. Autoritatea bizantină mai fu apoi lovită de o nouă răscoală a lui Bardas Phocas (987-989).

Răsculații bulgari au fost necruțători, des- trugând satele și orașele. Se înțelege că dușmanii Bizantinilor și ai toparhului, răs- vrățiții Comitopoli și partizanii lor pedep- seru crunt nu numai garnizoanele bizantine, ci și pe partizanii Bizantinilor. Se adeva- re te astfel mărturia toparhului că dușmanii săi devastau propria lor țară și nu crușau pe cei de un neam cu ei.

Răscoala Comitopullor împotriva Bizanțu- lui s'a transformat într'un adevărat război civil. Bulgarii răsvrățiți pentru redobândi- rea independenței țării lor loveau în chip necruțător pe toți Bulgarii trădători, parti- zani ai Bizantinilor. Samuil a trebuit să ucidă pe propriul său frate Aron învinuit de trădare față de Bizanț. Într-o asemenea si- tuație, toparhul bizantin împreună cu aris- tocracia locală a găsit scăparea în părăsi- rea autorităților bizantine, cerând protecția stăpânitorului din Nordul Dunării.

Faptele acestea s'au putut petrece numai în scurtul interval scurs dela moartea lui Tzimiskes, când Comitopulii s'au răscolat împotriva stăpânirii bizantine și înainte de anul 1001, înainte adică de consolidarea stă- pânirii bizantine la Dunăre de către Vasile al II-lea. Constelația observată de toparh, dacă ținem seamă de rectificările făcute de

calculule astronomice științifice, a avut loc în anul 993 sau mai probabil în anul 1000.

Cine a fost stăpânitorul din Nordul Du- nării, pe care toparhul l-a solicitat ca pro- tector? După părerea lui M. V. Levcenco, regele Ștefan al Ungariei n'a putut fi solici- tat de toparh să-l ocrotească pentruca Un- gurilor din acea vreme aveau moravuri deosebite de ale partizanilor toparhului, ma- joritatea dintre Unguri fiind încă nomazi. În schimb însă populația din cuprinsul statului marelui cneaz Vladimir era de același neam cu populația slavă din Bulgaria dela Dunăre.

Triburile slave ale Ulicilor și Tivercilor, plecând de pe cursul inferior al Niprului, se întinseseră până departe în interiorul Mol- dovei. Între regiunile Niprului și regiunile Dunării, existau strânse legături. Caravane rusești de comerț veneau regulat la gurile Dunării. Așezări slave se păstrau în Moldova și chiar în Transilvania, în veacurile XI-XIII. Attaliatis relatează existența unor orașe cu populații amestecate la Dunăre. În 1116 au fost așezați în orașele dela Dunăre, fără operațiuni militare, dregători (locșitori) ai cneazului Kievului.

Cneazul Vladimir termină unirea triburi- lor slave dela răsărit. El se bucura de o mare autoritate în răsăritul Europei. El a stabilit legături cu Bizanțul. Înrușit cu îm- părătul bizantin Vasile al II-lea, Vladimir a găsit firesc să ocrotească pe un toparh bi- zantin silit de împrejurări să caute un ocrotitor mai puternic pentru cetatea și gar- nizoana sa primejdite.

Istoria cunoaște și alte cazuri când dem- nitarii bizantini căutau subordonări politice în afară de autoritatea imperială pentru a se salva ei și orașele lor în împrejurări ex- cepționale.

Înceind studiul său, M. V. Levcenco con- sta că „Nota Toparhului” oglindește efor- turile Bizanțului de a-și menține autoritatea în regiunile dela Dunăre în perioada mișcă- rilor bulgare pentru independență din vre- mea lui Samuil. „Nota Toparhului” mai do- vedește apoi strânsă legătură existente, în- tre vechea Rusie și teritoriile dela Dunăre la sfârșitul veacului al X-lea, precum și poziția influență pe care o avea atunci marele cneaz al Kievului în Europa răsări- teană. În sfârșit, „Nota Toparhului” este o mărturie documentară pentru existența popu- lației ruse stabile în regiunile dunărene ale Nistrului.

Studiul lui M. V. Levcenco deschide noi perspective cercetărilor istorice privitoare la relațiile slavo-bizantine din veacurile X-XI și pentru cercetările privind dezvoltarea so- cială și culturală a gurilor Dunării. Punând în le-

gătură informațiile „Notei Toparhului” cu descoperirile arheologice făcute în ultimii ani pe teritoriul dobrogean (îndeosebi cu inscripția privind raporturile din're „junul Dimitrie” și Grecii în anul 943), istoricii din țara noastră vor putea adânci studiul unor probleme extrem de însemnate. În deosebi cercetarea nivelului de dezvoltare feu-

dala a populației băstinașe (care are o aristocrație a ei, opusă autorităților politice bizantine) și legăturile acestei clase stăpânitoare locale cu Bulgarii și cu Rușii, iată numai câteva dintre temele a căror cercetare poate începe acum pe baze noi, datorită identificărilor istoricului sovietic M. V. Levenco.

Gh. Cronț

„DOCUMENTE PRIVIND ISTORIA ROMÂNIEI” Veacul XVI

B. ȚARA ROMÂNEASCĂ, VOL. V (1581 — 1590)

Prefața

Volumul de față cuprinde 497 documente din Țara Românească (anii 1581—1590), păstrate mai ales în Biblioteca Academiei R.P.R. și la Arhivele Statului din București. Din numărul de 497 documente, 373 sunt traduceri după originalele în limbă slavă; 39 după copii slave; 2 sunt transcrieri după originale românești, iar 83 sunt transcrieri de vechi traduceri și rezumate românești după originalele ce nu s'au păstrat. În anexă se reproduc fotocopiiile a 149 documente originale.

În documentele din acest volum, se constată creșterea cazurilor de rupere a vecinilor de pământul cu care au căzut în preună în starea de vecinătate (Doc. Nr. 137).

Aservirea țărănimii libere — care este însoțită de deposdarea violentă a țărănimii de pământ — capătă un caracter mai general și devine o amenințare permanentă exercitată de marea boierime asupra țăranilor care mai dețin pământ și chiar asupra pământului deținut de micii boieri. În fața acestei primejdii, moșnenii, și uneori micii boieri, ca să fie mai puternici își unesc loturile de pământ, „se înfrățesc”.

În documentele acestui deceniu „înfrățirile” sunt din ce în ce mai numeroase (Doc. Nr. 30, 79, 84, 91, 113, 131, 169, 221, 246, 298, 377, 378, etc.). Împrejurările generale ale înfrățirilor sunt astfel înfrățite în unul din aceste documente (Doc. Nr. 84): „Decl. din vremea în care a văzut Neacșa că slăbește și sărăcește de mare foamete și de prea [marea] înmulțire a dărilor și de multele ei greutăți, și-a așezat ginere în casă la fața ei Vlădaș, pe popa Călin, ca să fie popa Calin frate cu fiul său Danciul peste toată această ocină mai sus spusă, unul ca și altul”.

Înfrățirile erau un mijloc prin care țăranii se opuneau pierderii pământului. Se

întâmplă și cazuri când unele sate se declară de pildă, cu dela sine putere pe baza unei acțiuni colective, sate de țărani liberi, ca răspuns împotriva vecinilor lor silnice (Doc. Nr. 235: „Pentru că acești vecini dela aceste sate, ei s'au făcut cnezii (adică liberi, N. R.) fără știrea călugărilor”). Acțiunile de protest ale țăranilor vecini, la divanul domnesc, se înmulțesc (Doc. Nr. 146, 147, etc.) Sunt sate care refuză să-și îndeplinească obligațiunile feudale (Doc. Nr. 358: „Astfel, nu vor să dea găleata și dăjdiile sfintei mănăstiri, cum este lege și cum dau și alți vecini găleți și dăjdii boierilor”). Acțiunea masselor țărănești este destul de largă, ceea ce determină stăpânirea să ia măsuri de pază și ordine interne (Doc. Nr. 200).

Mișcarea țărănimii ia uneori forma unor răscoale făcuse violente împotriva asupririi boierești. Astfel este răscoala țărănească din 1583, cu ocazia înlocuirii lui Mihnea Turcitul cu Petru Cercel, pe tronul Țării Românești. Hrisovul domnesc din 16 Noembrie 1587 arată cum țăranii din 24 de sate au atacat convoiul unui dregător vestit pentru silnicia sa și l-au împiedicat să treacă munții. (Doc. Nr. 352: „Pentru că cinstitul dregător al domniei mele, jupan Dobromir fost mare ban, a vrut să treacă peste munți în Țara Ungurească, iar aici mai sus ziși oameni din acele mai sus scrise sate, ei au jefuit pe jupan Dobromir... iar la aceasta, jupan Dobromir fost mare ban, din vremea în care a văzut ca nu poate trece munții din cauza acelor oameni răufăcători...”). Neputând să plătească amenda la care sunt impuse, aceste sate sunt vecinite drept despăgubire.

Înfrățirile sunt uneori însă folosite și de marii boieri pentru extinderea suprafețelor de pământ stăpânite de ei. O astfel de înfrățire este cea pe care o indică documentul Nr. 383, în care se vorbește de „înfră-

țirea" pe o ocină dintre trei țărani și un mare boier. Este clar că aceasta era o înfrățire temporară care cu vremea trebuia să-l lase pe țărani fără pământ și pe marele boier să-l facă stăpân exclusiv al pământului.

Documentele interne ale acestui deceniu arată cum orașele continuă să se desvolte. Numărul locurilor de comerț din orașe crește. Tot mai multe documente vorbesc de prăvălii și de locuri de prăvălii căutate pentru valoarea lor și al căror preț crește. Numai într'un singur document (Doc. Nr. 334) domnia întărește proprietatea a 13 prăvălii.

În Doc. Nr. 334 se vede de pildă cum valoarea prăvăliilor crește într'un răstimp destul de scurt. Astfel, pentru aceste prăvălii Dragomir vornicul a cheltuit 44.800 aspri. Fiul său Petru mare spătar le-a vândut unui negustor pentru 67.000 aspri.

Dela acesta, Mitropolia le-a cumpărat pentru 100.000 aspri.

Multe documente (Nr. 230, 425, 448, etc.) vorbesc de existența a numeroase categorii de meseriași (de ex.: lăcățari, cojocari, potcovari, cismari, pivniceri, croitori, săbieri, etc.). Deosebit de importantă este prezența în aceste acte a meșteșugarilor lăcățari și a unei trepte în practicarea meseriilor (maistor: Doc. Nr. 425).

Dar aceleași documente ne arată cum se întăresc pozițiile negustorilor turci și levantini, în urma unor operații cămătărești. Îmbogățirea lor pe scară mare reiese și din achiziționarea unor proprietăți la orașe și sate (Doc. Nr. 119, 139, 218, 299, 303, 326, etc.).

Studierea problemelor social-economice ale Țării Românești, pe care le ridică documentele din volum, ne dă puțința să cunoaștem situația din anii imediat anteriori domniei lui Mihai Viteazul.

B. ȚARA ROMÂNEASCĂ, VOL. VI (1591 — 1600)

Prefață

Volumul de față cuprinde un număr de 407 documente din Țara Românească (anii 1591 — 1600), păstrate în deosebi în Biblioteca Academiei R.P.R. și la Arhivele Statului din București. Din numărul de mai sus, 265 sunt traduceri după originale în limba slavă; 27 după copii slave; 17 sunt transcrieri după originale românești, iar 107 sunt transcrieri de vechi traduceri și copii românești după originale ce nu s-au păstrat. Se redau de asemenea 5 documente de autenticitate îndoeinică.

Ultima parte a volumului cuprinde fotografiile a 157 documente originale.

Documentele din volumul de față scot la iveală, între altele, măsura în care Țara Românească, poporul, era apăsător de jugul otoman. Acest lucru e oglindit și în povara tot mai istovitoare a birului (cu care se acoperea haraciul datorat Porții Otomane) din ajunul anului 1595.

Crește cuantumul birului și se mărește numărul birurilor sub diverse nume. Astfel, doc. Nr. 136 din 1594 Mai 28, ne arată cum un singur sat, Orlești, este obligat să plătească pe timp de un an și jumătate, 90.660 aspri, reprezentând birul, sub felurile lui nume („bir de poclon", „corama", „găleți", „chile", etc.). Suma aceasta întrecea cu mult prețul mediu al unui sat în această vreme (după calcule aproximative, circa 50.000

aspri). (Suma de 90.660 aspri rezultă din ceea ce au avut de plătit țărani pentru „bir", pentru „alt bir", pentru „birul de poclon", pentru „coramă", pentru „găleți", și pentru „chile"). Fiind 30 de gospodării în sat, revenea de fiecare gospodărie 3.022 aspri. Suma aceasta fiind echivalentă cu valoarea fie a 2 vecini, fie a 3 țigani robi, fie a 3 cai sau a 10 boi, după prețul mediu al epocii de care ne ocupăm. Rezultă că, dacă țăranul și-ar fi desfăcut întreaga gospodărie și ar fi vândut-o, tot n-ar fi putut să se plătească. Aceasta fiind situația, se înțelege de ce țărani au spart satul și au fugit cu toții.

Doc. Nr. 69 (Ianuarie — August 1593) ne face cunoscut felurile dării și cuantumul dărilor pe care le aveau de plătit țărani liberi atât stăpânului teritorial cât și domniei. Între altele: „birul", „oala de vară", „oala de toamnă", „untul", „boul de iarnă".

Din cauza neputinței de a-și plăti birul, mulți țărani încep prin a-și vinde ocinele sau devin ei înșiși vecini (Doc. Nr. 210, 215, 271, 340, etc.). Doc. Nr. 39 din (1592) Ianuarie 25 ne arată că povara birurilor din a căror cauză deveniseră serbi, apăsa tot mai mult țărani aserviți, ceea ce îi duce și pe aceștia la fugă din sate. „...căci au fugit acel vecin din satele lor, pentru birurile lor...".

Creșterea birurilor în această epocă este o

urmare a sporirii obligațiilor țării către Poarta Otomană. Dela aproximativ 95.000 galbeni cât era în 1582, haraciul atinsese în 1592 — 93, după calcule aproximative, suma de 155.000 galbeni.

Din doc. Nr. 348, anul 1598 Sept. 6, reiese că Mihai își întărește mai multe sate. Numai în Jud. Romanai, ca boier dregător, deci într-o perioadă scurtă de 4—5 ani, a cumpărat 23 de sate. Ni se dă prețul la 19 din cele 23 de sate. Ei se ridică la suma de 1.232.000 aspri, sumă mare pentru acea vreme. Alte documente (Nr. 31, 221, 272, 281, 362, etc.) oglindesc alcătuirea marii averi a lui Mihai.

Marii dregători, grupați în jurul lui Mihai Viteazul, și în special Buzești, laolaltă cu domnul cotropesc tot mai mult satele moșnenești. Doc. Nr. 201 din 1595 Iulie 5 arată cum satele Curățeștii lui Bratul și Curățeștii lui Voicilă s'au vândut lui Radu mare clucer Buzescul „de bună voie”, pentru că „toți sătenii au săracit și au căzut în mare greutate și mare nevoie pentru dăjdi și pentru biruri și pentru greutăți”. Doc. Nr. 320 din (1598) Februarie 24 întărește Buzeștilor nu mai puțin de 19 sate toate foste libere și căzute în rumânie din cauza neputinței de a-și plăti birul și dăjdiile. De asemenea doc. Nr. 238 și 311 cuprind întăriri de alte sate tot Buzeștilor. Alți boieri dregători, Teodosie logofăt, Nica vistier, Mihalcea ban, etc., își întăresc moșiile prin însușiri de sate libere (Doc. Nr. 215, 250, 253, 257, 260, 271, 289, 381, 383 și altele).

Deși în toate aceste documente se spune că s'au vândut rumâni cnezii satrului „fără nicio silă”, hrisoavele care se referă la procesele purtate de multe sate în domniile următoare, dela începutul secolului XVII, afirmă tocmai contrariu, că au fost cotropite „cu silă”, fără voia țăranilor, desvâluind în acest fel silnicia aservirii (Vezi prefața la volumele „Documente privind istoria României. B. Țara Românească, secolul XVII”, vol. I (1601—1610); vol. II (1611—1615); vol. III (1616—1620).

Documentele publicate în prezentul volum sunt importante pentru studiu și pentru faptul că ele pot lămurii ce urmări a avut răsturnarea temporară a jugului otoman, realizată de Mihai Viteazul. Trebuie studiat în ce măsură a adus cu sine o înviorare a vieții economice a Țării Românești și ce urmări a avut. Haraciul scade la 8.000 galbeni. A avut aceasta o influență asupra faptului că la începutul anului 1596 (Doc. Nr. 221) de pildă satul Sulariul se vinde în

rumânie cu 40.000 aspri, iar numai peste trei ani și jumătate, sătenii îl caută pe domn la Alba Iulia și se răscumpără dela el cu preț dublu, cu 80.000 aspri? În această vreme cursul asprului n'a suferit o scădere. Ar trebui studiat de unde au găsit ei resurse, ca într'un timp atât de scurt, să se poată răscumpăra? Ar trebui de asemenea studiat dacă nu trebuie făcută o deosebire între situația țăranimii în timpul domniei lui Mihai Viteazul de până la 1595—1596 și de după aceea, demarcație pe care istoriografia burgheză a neglijat-o.

Trebuie reținut că spre sfârșitul domniei lui Mihai se produce o întinsă mișcare de judecări, de răscumpărare din rumânie a satelor. Satul Radivanul de pildă merge și la Iași și la Alba Iulia după Mihai Viteazul, în pără. ca să poată deveni iar cnezi (Doc. Nr. 390 și 400). Satele Morăști și Dobriceanu, la fel (Doc. Nr. 381, 382). Toate părăsc că au fost cotropite și vor să „arunce” banii înapoi, să se răscumpere. Documentele din volumul Țara Românească 1601—1610 vorbesc de drumurile pe care le-au bătut sătenii din Făurești, Novaci, Sușani, Loloști, la Alba Iulia și la Iași, după Mihai, ca să se răscumpere. Unele reușesc, dar întotdeauna cu un preț aproape dublu decât cel al vânzării lor în rumânie. Ce explicație are acest fenomen? De unde izvorul sumelor? Ce urmări a avut?

Legat de răscoala lui Mihai împotriva jugului otoman, Turcii trimit pe Țătarî, care jefuiesc crâncen în 1596 întreaga țară, robind și prădând peste tot unde au ajuns. Doc. Nr. 239 din (1596) Iunie 19 spune: „astfel păgânii Țătarî, ei au intrat în Țara Românească și au făcut mare rău și jaf la toți Vlasii”. La fel doc. Nr. 244 din 1596 Iulie 19: „Astfel, când este acum în viața domniei mele, păgânii Țătarî, ei au intrat în Țara Românească și au făcut mari răutăți și robie și pradă și foc la toți Vlasii și la mulți boieri”. De robiri și prădăciun' făcute de Turci vorbesc și doc. Nr. 256 și 291.

Silnicii și asupririi practicate de clasa stăpânitoare și de turci, țărăntuica le-a răspuns în mai multe chipuri. Printre celelalte forme de opunere țăranii lăbri și-au spart satele și au fugit. E cazul satului: Orlești, citat mai sus (Doc. Nr. 136) în care se spune, vorbind despre sătenii din Orlești: „...în zilele lui Alexandru Voevod — e vorba de Alexandru cel Rău (1592—1593) — ei au fugit toți peste Dunăre... pentru birul care este de haraci al cinstului împărat”. Sub numele de „tălhari”, cum îi numesc documentele căci atacă mănăstirile sau pe oamenii lor (Doc. Nr. 107, 243 etc.) se ascund deseori țăranii refugiați în codri, etc.

Țăranii aserviți duc o susținută luptă de clasă. Satele Poenari și Căpățâneni, ale Mării Vieraș, nu se supun egumenului și nu vor să lucreze pentru mănăstire. La plângerea egumenului, domnul le poruncește: „...încă și a doua oară de se va mai plânge (egumenul) de voi înaintea domniei mele, iar voi bine să știți că voi trimite domnia mea din acel ceas, de vă va spânzura pe toți înaintea porților voastre” (Doc. Nr. 189).

Vecinii din satul Corzi al Mării Tismana refuză să dea niște cărți de ocină și domnul poruncește să-i fie legați până ce le vor preda (Doc. Nr. 54). În legătură cu starea de nemulțumire conștientă a asupritorilor, ar trebui studiată acțiunea de masă a obștilor pentru tragerea în „pără” a boierilor asupritori, pentru răscumpărare.

Un le din documentele publicate în volumul de față pot fi studiate în legătură cu problema încercării de centralizare a statului, întreprinsă de Mihai Viteazul. Astfel, doc. Nr. 381 din 21 Martie 1600 este emis de Mihai în calitate de domn al Țării Românești și al Transilvaniei. Documentele Nr. 397, 400 și 402 au o însemnătate deosebită deoarece în ele Mihai se înfățișează ca domnitor al celor trei Țări Române unite într-o singură formațiune statală, intitulându-se: „Io Mihai Voevod... domn al Țării Românești și Transilvaniei și a toată țara Moldovei”.

În acest volum se publică de asemenea primul original românesc păstrat, emis de cancelaria Țării Românești (Doc. Nr. 383).

Studierea documentelor din volum ușurează cunoașterea stărilor interne ale Țării Românești la sfârșitul sec. XVI.

„DOCUMENTE PRIVIND ISTORIA ROMÂNIEI”

Veacul XVII

A. MOLDOVA, VOL. I (1601 — 1605)

Prefață

Prezentul volum conține documente din Moldova (anii 1601—1605), ce se găsesc în Biblioteca Academiei R.P.R. și la Arhivele Statului din București și Iași. Din cele 353 documente, 255 sunt traduceri după originale slave: 17 după orig. rom.; 21 după copii slave; 58 sunt transcrieri de traduceri vechi românești sau de rezumate după originale ce nu se mai păstrează. După seria documentelor autentice, se publică într-o grupare separată 2 documente de autenticitate îndoielnică.

La sfârșitul volumului se reproduc în fotografie unele documente originale.

Documentele publicate în acest volum scot în evidență faptul că, după nereușita încercare a lui Mihai Viteazul de a constitui un stat centralizat și de a scutura jugul otoman, crește asuprirea turcească și în strânsă legătură cu aceasta, crește rapacitatea marilor boieri. Imperiul Otoman nu putea accepta formarea unui stat puternic al Țărilor Române, în stare să cucerească independența. La rândul lor, marii boieri nu erau mulțumiți să se formeze un stat centralizat, cu un domn puternic. Acesta ar fi lovit în fărâmișarea feudală care menținea puterea politică a marilor boieri. De aceea, și marii boieri moldoveni au ajutat pe Turci

în zădarnicirea planurilor lui Mihai Viteazul. După înfrângerea lui Mihai Viteazul, marii boieri se simt întăriți în pozițiile lor politice. Ei folosesc această situație pentru a mări bogățiile lor, pe seama mai ales a masselor țărănești. Tot mai violent se desfășoară însușirea masivă a pământurilor țărănești de către marii feudali. Boierii moldoveni speculează și urmările jafurilor oștirilor străine și pustiirile calamităților naturii (seceta, foametea, etc.) pentru a răpi țăranilor pământul și a-și mări proprietatea feudală.

Astfel, sătenii din Negoiești încearcă să se împotrivească, în Iunie 1601 (Doc. Nr. 20) încălcării hotarului lor de către urmașii logofătului Ion Tăutul; când litigiul a venit spre judecată, țăranii — îngroziiți de maltrătarile și torturile ce li se pregăteau — „au fugit și s’au dosât și n’au statut de față la judecată”.

Unii boieri cotolesc satele răzeșești prin practicarea cametei, așa cum procedează ureadnicul Pătrașco, acaparator al delnițelor țărănești (Doc. Nr. 176, 201, 209), luând „aceea casă zălog pentru acei 8 taleri” (Doc. Nr. 159).

Documentele din acest volum scot în evidență în mod deosebit faptul — care va trebui aprofundat — că dregătorii își întăresc pozițiile lor economice, printr-o sălbatecă prădare a țăranimii.

În decurs de doi ani (1602—1604) uricarul Eremia Băseanu din cancelaria domnească devine stăpân pe pământuri în satele: Miclăușeni, Glodeni, Boțești, Hiliimonești și Bodești (Doc. Nr. 68, 78, 96, 185, 199 și 219).

Calin, mare medelnicer, rășluiește într-o singură lună, Martie 1605, satele: Dobromirești, Furcani, Horcinești, Horzânești, Dragomirești și Ghindărești (Doc. Nr. 294, 303).

Toader Boul, vistier, împrumută țăranilor și boiernașilor strămtorați numai pe termene scurte și în schimbul zălogirii părților de sate, ale locurilor de case, etc. În documente găsim pasagi de felul acesta: „... și l-a pus zalog la sluga noastră Boul-vistier”, stipulându-se că nepoții celui obligat să vândă, „care sunt al treilea rând de oameni”, nu le vor putea răscumpăra în viitor (Doc. Nr. 49). Pe această cale vistierul aduce stăpân în hotarul satelor: Rătești, Săcurinții, Frățești, Răspopenți, Poilogeni, Vereșeni (Doc. Nr. 36, 49, 166, 192, 285, 294 și 348).

Marele stolnic Grigore Mlinovschi, folosind consecințele foametei, pentru câțiva saci de grâu, mei și secară, răpește pământul țăranilor din Vestiporoh (Doc. Nr. 94—95, 105), cerând apoi domniei să i se aleagă moșia și cu locul de moară (Doc. Nr. 163—164).

Marele vornic al țării de sus, Cârstea, își alipește satele: Scândureni, Hărăiești și Tomești, în 1602, și rămâne doar un singur răzeș, Toader Mutilă, a cărui parte, precizează actul, „nu este vândută” (Doc. Nr. 52, 61, 82—83).

Marele logofăt Lupu Stroici, în goană după ocinile țărănești, își lărgeste domeniul feudal cu satele: Ungheni, Stănilăvești, Ter-nauca, Glodeni (Doc. Nr. 31, 34, 113).

Isac Balica, profitând de strămtorarea bănească în care se găseau stăpânii satului Bărlădești, care cheltuiseră 150 ughi „când a scos satul din mâinile unor boieri”, îi silește să se despartă de acest pământ pentru 300 ughi (Doc. Nr. 171). El devine stăpân și în satul Popeni-Dorohoi (Doc. Nr. 280), iar doi țărani din Boțești, care „fuseseră păstorii lui și-au pierdut ei... 12 porci grași de câte șapte taleri și 40 de oi”, el le răpește ocina (Doc. Nr. 205 și 244).

Dar documentele dau la iveală boieri și mai cumpliti în depozitarea țăranilor, cum este de pildă logofătul al doilea de divan Nicoară Prăjescu, care devenind mare vistier, își însușește prin silnicie în câțiva ani hotarul satelor: Boldești, Cărligi, Mirecești, Cozmești, Negriilești, Stețcani (Doc. Nr. 3, 6, 51, 87—88, 101—102, 106, 146, 149, 155, 217, 254, 264—266, 282—283, 294—296, 316, 339).

Nistor Ureche, care în timpul lui Petru Schiopul e vornic de gloate, apoi logofăt și stăpân peste trei sate, o seliște, un cut și patru fălci de vie, cumpărate, la care se adaugă un sat, o seliște, moștenite dela bunicul său, Danciul, ajunge să posede în anul 1605. 31 sate sau părți de sate, cinci cuturi, zece seliști, patru bălți bogate în pește șase falci de vie. Aceasta înseamnă că în timp de câțiva ani, el își mărește avutul cu 27 sate (sau 775% față de anul 1591), patru cuturi (o creștere de 500%), opt seliști (cu 500%), patru bălți (în 1591 nu avea nici-una) și două fălci de vie (cf. Doc. Nr. 213, 233, 235, 257, 299, 311, 314, 340, etc.).

Documentele publicate în prezentul volum scot la iveală atitudinea trădătoare de țara a feudalilor laici și eclesiastici din Moldova, care au contribuit la zădărnicierea încercării lui Mihai Viteazul de a unifica Țările Române într-un singur stat eliberat de rușinătorul jug otoman.

Asfel, documentul din 20 Aprilie 1603 reflectă legăturile clasei stăpânitoare cu Poarta care subjugă Moldova. În documentul Nr. 132, se arată cum Căraman, mare ceașnic, „...ne-a slujit la cinstita Poartă și ne-a scos dela cinstiul împărat patruzeci mii galbeni ungurești și ne-a trimis cinstiul împărat să fie de ajutor, când s'a ridicat acel lotru Mihai Voevod, cu Unguri și cu multe limbi... asupra domniei mele și asupra țării noastre... Și acei mai sus ziși bani l-a adus peste Câmpia Dașovului și ne-a aflat cu acei bani în Țara Leșească...”

Faptul că Turcii — obișnuiți numai cu stăpânirea economică a țărilor noastre — se văd nevoiți să trimită ajutor boierilor fugiți din Moldova, pe calea ocolită tătarască, pen'ru organizarea unei oștiri mercenare de împotrivire lui Mihai, ilustrează situația critică din punct de vedere militar și politic a imperiului feudal otoman, și te lăsa în care marea boierime a ajutat pe Turci în timpul acțiunilor întreprinse de Mihai Viteazul.

Documentele Nr. 13, 40, 306, etc. mărturisesc că Moldova a trecut în stăpânirea învingătorului dela Călugăreni în urma unor grele și înverșunate lupte cu feudații moldoveni, potrivnici lui Mihai Viteazul și în resăți în menținerea vasalității țării.

În rândurile de mai sus am atras atenția numai asupra unora din documentele publicate în volum. Cercetătorilor istoriei patriei noastre le revine sarcina de a stăruia asupra întregului material, pentru a putea lămurii multiplele probleme ce rămân a fi deslegate.

„DOCUMENTE PRIVIND ISTORIA ROMÂNIEI“ Veacul XVII

A. MOLDOVA, VOL. II (1606—1610)

Prefața

În volumul de față prezentăm un număr de 457 documente din Moldova (anii 1606 - 1610), care se găsesc în Biblioteca Academiei R.P.R. și la Arhivele Statului din București și Iași. Din aceste documente, 323 sunt traduceri după originale slave, 17 după copii slave; 39 sunt transcrieri de originale românești iar 73 sunt transcrieri de traduceri vechi românești sau de rezumate după originale ce nu mai există. Se publică aparte un număr de 5 documente, de autenticitate îndoieală.

La sfârșitul volumului se reproduc fotocoopiile unor documente originale.

În documentele publicate în acest volum apare zăpădă postelnicului Alexă Arapul din orașul Iași, scris în românește la 25 Dec. 1610, prin care acesta face danie m-rii Sf. Sava „un loc de casă. ce e pre ulița Armească”, fiind „la această bună tocmală și dare... oameni buni și bătrâni anume Isac Arapul, starostea de neguțători,... Toader vătah de cărăuși și Câr(s)tea croitorul” (Doc. Nr. 452). Istoriografia burgheză susține inexistența vreunei bresle în Moldova înainte de 1632. Documentul acesta arată că funcționa în târgul Iași, la începutul sec. XVII, o „breaslă de neguțători, de cărăuși, de croitori.

Documentele din volum mai arată existența unui grup de prăvălii cu caracter staționar în partea centrală a orașului Iași. Astfel, documentul din 31 Oct. 1606 arată că Simion Movilă a miluit „pe Nicula dascăl, cu un loc de casă în dughene, în târgul Iași, lângă dughenile călugărilor dela Sinai” (Doc. Nr. 79), iar un altul din 24 Dec. confirmă m-rii Sf. Sava „un loc de casă în dughiane în târgul Iași lângă dughenele călugărilor dela Sinai, care acest loc de casă l-a dat Nicula dascăl la moartea lui... să-și facă călugării case acolo” (Doc. Nr. 88).

Iașul se lărgeste în ciuda greutăților pe care le întâmpină. Se dezvoltă târgul nou (Doc. Nr. 450).

În partea centrală a târgului Iași, se ridică prăvăliile neguțătorilor și meșteșugărilor, desemnate „în dughene” ceea ce

corespunde „bazarului” din orașul București, semnalat documentar la 13 Mai 1563 în colecția pe care o publicăm (cf. Documente privind Istoria României, B. Țara Românească, vol. III (1551—1570), Nr. 212, p. 177).

Documentele din volum ne arată efortul făcut de domnitori pentru a-și asigura sprijinul bisericii, în vederea cuceririi, păstrării și prelungirii domniei.

De pildă, Simion Movilă poruncește, la 30 Oct. 1606, urednicului, șoltuzului și pârgarilor din Iași, cum și tuturor dăbilarilor „a lăsa foarte în pace de toate dăbilele și angherile chervăsăria” m-rii Sf. Sava din târgul Iași, „nimeni să nu aibă a intra în acea chervăsărie, nimic să nu tragă... să nu le ia cai în olacărit, nici de podvoadă... pentru că m'am milostivit... cu acea chervăsărie și am iertat-o de toate dăbilele” (Doc. Nr. 78). Privilegiul este reconfirmat de Const. Movilă la 29 Iunie 1608 (Doc. Nr. 208), adăugându-se încă unul din aceeași zi, prin care toți dregătorii domnești sau municipali sunt obligați „a lăsa foarte în pace de toate dăbilele și de camene mare și mică, dela pivnița lor dela chervăsărie... Voi, cămănar, să nu învâluți de camene pivnițele dela acea chervăsărie, nici pecetluituri să nu cereți dela ei” (Doc. Nr. 209).

Grijă manifestă Constantin Movilă față de episcopia Romanului, când poruncește, la 25 Apr. 1610, „marilor cămănar și slugilor lor, care vor merge la cămână în târgul Roman... să aveți a lăsa în pace de cămână 2 crășme mari și 2 cojoca, și 2 meserii și 2 goștinar... și de cămână olac să nu-i învâluți” (Doc. Nr. 385).

Documentul din 21 Dec. 1610 arată că domnia, după ce confirmă închinarea m-rii sf. Paraschiva din Iași la muntele Sinai, smulge dela văduva și fiicele unui târgoveț decedat, locul din centrul orașului Iași, în care construiește o biserică de piatră (cuvioasa Paraschiva), câte locuri apoi a lărgit locul sf. biserici „dinspre toate părțile, mai înălță în fruntea târgului, cu locuri de dugheni și le-a îngrădit cu îngrădituri tari... și au dat-o în întregime m-rea, cu toate câte tre-

buesc în ea, și cu dughenile și cu toate câte se văd, și cu vîile și satele și vitele" (Doc. Nr. 450).

Domnia îi mai confirmă mănăstirii Secul la 30 Iulie 1606 (Doc. Nr. 58) locul de casă din Târgul Frumos, cu prisacă, eleșteu și mori, întărește case cu dughene (Doc. Nr. 115—116), iar la 7 Iulie 1608 hotărăște ca niște poslușnici ai ei, din acel oraș, „să albă slobozenie de toate podvoadele și de angherii, pe care le vor da alți oameni mișei ai noștri de acolo și de prin alte târguri din țara domniei mele" (Doc. Nr. 200).

Același domn rupe o parte din braniștea târgului Platra în folosul m-rii Bistrița (Doc. Nr. 202, 241) și la 27 Iulie 1609 se adresează rabotnicilor și ilișarilor din ținutul Neamț „să aveți a lăsa în pace de lucru și de iliș 4 poslușnici" ai m-rii Pângărați „și să aveți a-i scrie deosebit cu alte slugi, boieresci și vi se va ține în samă" (Doc. Nr. 308).

Măsurile luate în acești ani de domnitori, trebuie să fie atent studiate pentru a putea vedea în ce direcție ele au influențat dezvoltarea generală a Moldovei.

În documentele din acest volum întâlnim ecoul luptei duse de Mihai Viteazul în Mai-Iunie 1600. La acțiunea oștilor lui Mihai Viteazul s'au asociat și Moldovenii, așa cum reiese din documentul Nr. 169, care relatează că o fostă slugă a cămărașului Sechil anume „Dumitru Popoștea s'a sculat cu alți haiduci și l-a îndreptat până la sf. mănăstire..., unde a știut el că sunt acolo bejenile cu toată agonisita credinciosului nostru Sechil cămăraș.. și l-au luat cu totul până la 1000 ughi".

„În acele răsmerițe", cum glăsuiește documentul din 28 Martie 1609 (Nr. 262), urmate de altele (Doc. Nr. 304, 425 și 445), iobagii au folosit prilejul răzbumării pe boieri, „când au venit Mihai Vvod, asupra pământului nostru" și „le-au prăpădit acele dresă de mult prețu" (Doc. Nr. 293 din Iunie 1609), fiind aici vorba de hrisoavele domnești prin care li se răpiseră ocinile de către boieri și li se fixase situația de șerbi pe vecie.

După alungarea conducerii puse de Mihai Viteazul în Moldova, marii feudali care apăsau fărâmișarea feudală au pornit o acțiune și mai violentă pentru întărirea pozițiilor lor, mai ales în perioada luptelor pen-

tru domnie, purtate de urmașii nevărstnici ai lui Ieremia și Simion Movilă.

În anii care au urmat decesului lui Simion Movilă (24 Sept. 1607), se desfășoară lupte feudale în Moldova între tabăra boierilor sprijinind pe Mihailaș vodă susținut de Otomani și cealaltă tabără care sprijinea ocuparea domniei de către Constantin Movilă, fiul lui Ieremia, susținut de feudații poloni. Aceste lupte feudale apar și în unele documente din acest volum. În documentul din 27 Nov. 1607, emis de Const. Movilă din cetatea Hotin, acesta își arată recunoștința, după înfrângerea suferită în bătălia de la Mălăiești din partea aderenților lui Mihailaș vodă, ce domnea la Iași, față de marele său vistier Isac Balica, dăruindu-i satul domnesc Iubănești „pentru credincioasa lui slujbă... când a mers domnia mea la scaunul domniei mele la Iași din cetatea Hotinului" (Doc. Nr. 168). Un alt document, din 20 Aug. 1608, când domnia Moldovei era în seama lui Const. Movilă, informează de pierderea unui uric „de Tătari, când am venit domnia mea în țara domniei mele din cetatea Hotin cu oști leșești, atunci când au prădat Tătarii țara noastră" (Doc. Nr. 222 și 932). Este vorba aici de altă luptă dată de cele două țabere, una susținută de Poloni, alta de Turco-Tătari, la Ștefănești (Dec. 1607).

Tot pentru merite obținute în luptele feudale, Dumitrache Chiriță Paleologul este ridicat la marea postelnicie de Ieremia Movilă în anul 1606, pentru „slujba credincioasă" și primește în dar satele domnești: Horicani, Vânătorii de Piatra (pe Bistrița) și Șencăuți, la care adaugă, în anii 1607—1610, într'un ritm vertiginos, încă 13 sate și 4 seliști (Doc. Nr. 101, 106—107, 127, 158, 211, 239, 245, 313, 326—327, 339, 348, 386—387, 392—394, 445 și 450).

Marii boieri, care au decis prin lupta lor alături de feudații poloni soarta domniei țării, năruindu-l pe Constantin Movilă, își satisfac pofta înghițirii ocinelor țăranilor istoviți, ale micilor boiernași sau chiar ale marilor boieri din cealaltă tabără. Astfel se explică faptul că în câțiva ani, de pildă, boierul Prăjescul își dezvoltă domeniul feudal cu încă 25 sate, 5 seliști și o vie la Cotnari (cf. Doc. Nr. 2, 16, 21, 29, 54, 84, 135, 182, 252, 259, 268, 296, 338, 353, 377, 416, 420, 432—433).

Pe baza acestor documentări va trebui să adăncim latura reprezentată de luptele feudale și urmările lor în dezvoltarea generală a Moldovei.

„DOCUMENTE PRIVIND ISTORIA ROMÂNIEI“ RAZBOIUL PENTRU INDEPENDENȚĂ

VOL. III (9 MAI 1877 — 15 Iunie 1877)

Prefață

Volumul de față cuprinde 1410 documente interne și externe. În cea mai mare parte inedite, provenind din fondul Bibliotecii Academiei R.P.R., al Arhivelor Ministerului Afacerilor Externe și al Arhivelor Statului din București. Ele sunt prezentate în ordine cronologică dela 9 Mai inclusiv până la 15 Iunie 1877. Documentele care în original sunt scrise în altă limbă au fost traduse și sunt publicate în limba română. Datarea tuturor documentelor s'a făcut după stilul oficial al vremii (stilul vechi).

Un mare număr de documente scot în relief patriotismul poporului în lupta pentru obținerea independenței de stat a țării și demască toată odată poziția tot mai antipatriotică a burgheziei. Un important număr de documente din acest volum dovedesc că burghezia și moșierimea identificau interesele patriei cu încreșele lor egoiste de clasă. Toate publicațiile politice reacționare au deformat — de-a-lungul deceniilor — în sens șovin, naționalist, conținutul adevărat al noțiunii de patriotism. După ei, a fi un bun patriot însemna a servi cu scrupulozitate regimul burghez-moșieresc, a fi o mașină bună de întrebuințat orișunde avea interese politice asupra oare de clasă.

Burghezia și moșierimea prin agitații naționalist-șovine că „patria” este în pericol își coalizau forțele și înăbușeau în sânge lupta clasei înucitoare, răscaloale țărănilor etc. Toate cruzimile erau săvârșite în numele supremei instanțe „patriotismul”. Ponegrind această noțiune în perioada războiului de independență, forțele reacționare burghez-moșieresti, arendașii și aparatul superior administrativ strângeau averi imense, jefuind poporul și vânzând pentru armată produsele cele mai proaste.

Pentru a se sustrage dela rechiziții, unii moșieri și negustori bogați își trec vitele și cerealele lor pe numele unor supuși străini (Doc. Nr. 6 și Doc. Nr. 734).

La 9 Mai, colonelul Cernovodeanu raportează colonelului Cerchez că, în timp ce brigada comandată de el suferă din cauza lipsei furajului, sunt proprietari cu zeci de care de fân care „evită pe cât pot a le declara”. El e de părere că o „măsură puțin mai riguroasă ar putea să scoată la lumină nu numai fânurile, ci chiar orzurile ascunse” (Do-

Nr. 15). Dar această măsura de constrângere, după cum era și firesc, nu putea să vină din partea altor mari proprietari ce se aflau în posturi politice de conducere.

La 1 Iunie, colonelul Cerchez comunică Ministerului de Război că „s'a constatat că grăul ce se ia de rechiziție dela Dl Scafeși este de o proastă calitate și ca Dl arendaș voiește să profite de ocazie ca să se plătească de stat cu tot ce are rău” (Doc. Nr. 912). Când țara îi cere proprietarului moșiei Crețulești „2 cai din 6 ce-i are, dsa a pus mâna pe un ciomag gros și a dat în capul primarului spărgându-l-i” (Doc. Nr. 1113).

Un fabricant de pâine pentru armată se plânge Ministerului de Interne că prefectul de Argeș „în lipsa mea a suspendat pentru a doua oară fabricarea pâinii sub cuvânt că făina n'ar fi cernută bine, când contractul zice să scot numai țărăta mare. Dacă făina nu este măcinată bine și are pământ, mătură și pleavă”, continuă fabricantul cu cinism. „asta nu e vina mea” (Doc. Nr. 714). Multe documente desvăluie lipsa în care erau ținuți ostașii, în ceea ce privește hrana și îmbrăcăminte, de către exploatareii care-și umpleau buzunarele cu banii poporului, jefuindu-l prin mârșave afaceri cu furniturile pentru armată, pe spinarea ostașilor ținuți într-o mizerie de nedescris. Când datorită nemulțumirilor crescânde, autoritățile se văd nevoite să anchezeze, comisiunea nu mai poate ascunde că în ziua de 1 Iunie un număr de 23.986 pâini „nu s'au putut distribui din cauză că a fost cu desăvârșire stricată... La cerțarea care s'a făcut de medic. s'a găsit pâinea mucedă, necoaptă, la gust amară” (Doc. Nr. 889).

Comandantul detașamentului dela Islaz arată la 28 Mai că „Dorobanții companiilor a 4-a și a 3-a care păzesc pichetele și linia Dunării dela 3 Aprilie nu au primit nici soldă nici hrană. Mi se raportează că mor de foame”. Apoi același comandant continuă cu indignare: „Apreciați câtă răbdare și patriotism din partea acestor oameni lăsați atât de mult în suferință” (Doc. Nr. 791). Aceeași nepăsare față de hrana ostașilor reliefează și documentele Nr. 35, Nr. 182, Nr. 555, Nr. 729, Nr. 904, Nr. 1130, Nr. 1159 și Nr. 1271.

Numeroase sunt documentele care arată că ostașii erau trimiși pe front fără îmbră-

cămințe și încălțăminte și chiar dacă le aveau, eram complet degradate. Generalul Lupu, comandantul Corpului I Armată, raportează la 9 Iunie următoarele: „Corpurile de armată teritorială lipsesc cu totul de cămăși și ismene, iar călărașii, este rușine chiar să-i vadă cineva, cu pantalonii... care sunt numai petice. Soldații care au mantale n'au tunici și acei care au tunici n'au mantale. De cisme asemenea este mare lipsa” (Doc. Nr. 1166). La fel reiese și din documentul Nr. 406 că soldații dela Intendență sunt „numai cu cămășile rupte și cu niște ismene ce nu sunt deajuns măcar spre a ascunde goliciunea”.

Forțele reacționare, în frunte cu Carol de Hohenzollern, nu vroiau ca poporul român să-și cucerească independența. Ei tarăgănu intrarea în lupte a forțelor române. De aceea, până la enirea armatelor ruse, deși armata romană era concentrată în preajma Dunării Turcii îndrăceau să facă dese incursiuni pe teritoriul nostru, măcelărind locuitorii și distrugând averile cetățenilor (Doc. Nr. 360, Nr. 378, Nr. 379, Nr. 410, Nr. 450, Nr. 511, Nr. 543).

Ostașii dornici să lupte erau obligați să stea aproape pasiv la toate aceste crude acțiuni. Inițiativele de lupte n'au fost luate de comandantul armatei, Carol de Hohenzollern, ci de unii comandanți mai mici ai diferitelor unități, sau chiar de ostașii și de locuitorii de lângă frontieră. La 11 Mai prefectul de Brăila raportează Ministerului de Interne „că locuitorii de pe marginea Dunării văd mântuirea lor în forțele lor proprii” (Doc. Nr. 71). O săptămână mai târziu, prefectul plecând prin județ, aceiași locuitori „din partea Dunării, toți vechi grăniceri, i-au ieșit înainte, cerându-i cu rugămintele arme și cartușe pentru a respinge și a se apăra de bașibuzuci ce le fură și omoară vitele prin bălți amenințând adesea și căminele lor”.

„Apărându-și posturile în contra a 40 bașibuzuci cărora le-au coms multe vătămături”, locuitorii dela Gropeni au văd 2 morți, iar grănicerii dela Detunatu de asemenea 2 morți (Doc. Nr. 360). Alte documente reliefează înaltul patriotism al unor ofițeri de rând.

Căpitanul Valter Mărcăneanu — care devine mai târziu eroul dela Grivița — a dat dovadă de inițiativă personală înfruntând pericolele. La 19 Mai el modifică dispozitivul batalionului din care făcea parte pentru a răspunde

cu mai multă eficacitate unei eventuale incursiuni din partea Turcilor (Doc. Nr. 390), iar la 23 Mai el cere voiesă se mute la Rast, acest punct „fiind foarte important... în privința prinderii bașibuzucilor ce s'ar încerca sa mai treacă Dunărea” (Doc. Nr. 506).

Trei sublocotenenti inițiază o incursiune împreună cu 40 de soldați pe teritoriul turcesc „pentru a răzbuna în orice mod pe Romanii omorâți” (Doc. Nr. 1241, Nr. 1388).

La 31 Mai 1877 comandantul detașamentului Bechet raportează Ministerului de Război că: „trupa ce am opus contra Turcilor a făcut onoare armatei întregi” străbătând „o distanța de 2 kilometri prin apă și noroi până în sus de talie fără cisme și pantaloni și cu gibernele legate de gât și numai astfel am putut să-i urmărim până în malul Dunării și să-i constrângem a o trece” (Doc. Nr. 832). Un alt document din 23 Mai ne arată cum un pluton din Regimentul 13 Dorobanți respinge inamicul la Ostroveni și ia toată prada ce o făcuse (Doc. Nr. 531).

Poporul a înțeles că războiul pentru scuturarea jugului otoman este un război pur at pentru viață și libertatea lui.

Alături de ostași, populația civilă a dat dovadă de adânc patriotism în munca de ajutorare a ostașilor.

Populația civilă a sprijinit unitățile militare în drum spre front, manifestând în felul acesta dorința de a contribui la lupta pentru scuturarea jugului turcesc.

Documentul Nr. 140 arată că un escadron de călărași trecând la 1 Mai prin Roșiori de Vede, „...mai mulți orașeni și alți cetățeni de afară ce se găseau veniți în acel oraș au făcut ofranda cu abundența toate îndestulările de hrană și furaje pentru 120 oameni și 102 cai ce formau escadronul”.

Sătenii din comunele: Bosești, Bucești, Solonțul, Măgărești, Valca Arinilor și Bobonești din județul Bacău etc., oferă de bună voie pentru armată animale, cereale, iar mulți învățători, mici funcționari dăruiau pentru armată o parte din salarii (Doc. Nr. 82, Nr. 113, Nr. 199, Nr. 252, Nr. 253, Nr. 256, Nr. 257, Nr. 266, Nr. 279, Nr. 335, Nr. 432, Nr. 840, Nr. 883, Nr. 1010, Nr. 1043, Nr. 1204, etc.).

Valorificarea acestor documente, generalizarea lor istorică, va face cu putință să cunoaștem politica mărșavă a forțelor reacționare burghezo-moșierești și adevăratul rol al poporului în războiul drept din anii 1877—78 pentru cucerirea independenței naționale.